

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 347.43 (043.3)

PRISAC ALEXANDRU

**STINGEREA OBLIGAȚIEI PRIN COMPENSARE:
ABORDĂRI NORMATIVE, TEORETICE ȘI PRACTICE**

SPECIALITATEA 553.01 – DREPT CIVIL

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

VOLCINSCHI Victor,
doctor în drept,
profesor universitar.

Autor:

CHIȘINĂU, 2015

© Prisac Alexandru, 2015

CUPRINS

ADNOTARE	4
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE	9
1. ANALIZA EVOLUȚIEI SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL CERCETĂRILOR	
FENOMENULUI STINGERII OBLIGAȚIEI PRIN COMPENSARE	16
1.1. Apariția și evoluția reglementărilor privind stingerea obligației prin compensare ...	16
1.2. Instituția stingerii obligației prin compensare reflectată în cercetările doctrinarilor contemporani	20
1.3. Identificarea problemei științifice și formularea obiectivelor cercetării.....	39
1.4. Concluzii la capitolul 1.....	45
2. DETERMINAREA DIMENSIUNII TEORETICE A STINGERII OBLIGAȚIEI PRIN	
COMPENSARE	46
2.1. Conturarea accepțiunilor compensării.....	46
2.2. Analiza conceptului și determinarea naturii juridice a compensării	49
2.3. Elucidarea funcțiilor compensării	61
2.4. Determinarea tipurilor compensării.....	71
2.5. Concluzii la capitolul 2.....	79
3. DIVERGENȚE REALE ȘI APARENTE PRIVIND REALIZAREA EFECTULUI	
EXTINCTIV AL COMPENSĂRII	81
3.1. Conotații analitice asupra semnificației efectului extinctiv al compensării.....	81
3.2. Aspecte teoretico-practice privind condițiile producerii efectului extinctiv al compensării.....	82
3.3. Exercitarea dreptului la compensare	96
3.3.1. Identificarea ipostazelor exercitării dreptului la compensare.....	96
3.3.2. Exercitarea dreptului la compensare pe cale extrajudiciară.....	98
3.3.3. Exercitarea dreptului la compensare pe cale judiciară în procedura contencioasă.....	103
3.3.4. Exercitarea dreptului la compensare în procedura executării silite a hotărârii judecătorești	108
3.3.5. Exercitarea dreptului la compensare în procedura insolvenței	110
3.4. Controverse referitoare la cazurile inadmisibilității compensării.....	112
3.5. Concluzii la capitolul 3.....	122
4. PARTICULARITĂȚILE SPECIFICE PRIVIND REGLEMENTAREA	
COMPENSĂRII ÎN CODUL CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA	125
4.1. Creanțele publice – obiect al compensării.....	125
4.2. Aplicarea răspunderii civile în cazul compensării creanțelor cu locuri de executare diferite	129
4.3. Particularitățile specifice ale compensării mai multor creanțe	132
4.4. Specificul compensării în cazul cesiunii creanței și preluării datoriei	137

4.5. Argumentarea compensării drept o excepție personală a codebitorilor solidari, precum și o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari....	143
4.6. Dreptul fidejursorului de a opune creditorului compensarea	147
4.7. Concluzii la capitolul 4.....	151
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	153
BIBLIOGRAFIE	158
ANEXE	174
Anexa 1. Schema tipurilor compensării	175
Anexa 2. Răspunsul Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova	176
Anexa 3. Cerere adresată ministrului Justiției privind înaintarea propunerilor de modificare și completare a prevederilor Codului civil al RM privind stingerea obligației prin compensare	177
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	183
CV-ul AUTORULUI	184

ADNOTARE

Prisac Alexandru, „Stingerea obligației prin compensare: abordări normative, teoretice și practice”, teză de doctor în drept, Chișinău, 2015

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 229 titluri, 3 anexe, 157 pagini text de bază. Rezultatele obținute sînt publicate în 15 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: stingerea obligației, compensare, creanță, efect extinctiv.

Domeniul de studiu: Lucrarea se referă la domeniul Dreptului civil, Teoria generală a obligațiilor.

Scopul tezei de doctorat constă în efectuarea unei cercetări ample a compensării ca mod de stingere a obligațiilor civile în lumina legislației Republicii Moldova, a doctrinei și a practicii judiciare, în vederea elucidării lacunelor și înaintării recomandărilor teoretice și practice, inclusiv a propunerilor *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea cadrului legal în acest domeniu.

Obiectivele: argumentarea conceptului că compensarea, potrivit Codului civil al RM, constituie un mod distinct de stingere a obligațiilor civile; analiza compensării în diferite raporturi juridice obligaționale complexe etc.

Noutatea și originalitatea științifică derivă din faptul că autorul a evidențiat în ansamblu aspectele privind modul și condițiile operării compensării din legislația RM potrivit conceptului german de stingere a obligației prin compensare, lucru ce face să înlăture confuzia din literatura de specialitate autohtonă creată prin utilizarea conceptului francez. În același timp, în lucrare a fost efectuată și o analiză de drept comparat a prevederilor legislative naționale cu cele din alte state, ce a contribuit la identificarea elementelor normative avantajoase pentru reglementarea compensării. De asemenea, rezidă și în concepțiile proprii expuse de autor cu referire la caracterul distinct al compensării în raport cu executarea obligațiilor. Compensarea fiind aplicată în diverse raporturi juridice obligaționale, originalitatea lucrării rezultă și din elucidările făcute de autor asupra realizării efectului extinctiv în privința lor.

Problema științifică importantă soluționată constă în *identificarea ansamblului particularităților stingerii obligației prin compensare potrivit legislației Republicii Moldova, fapt care a condus la clarificarea modului și a condițiilor operării compensării, în vederea aplicării corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu.*

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Acest studiu complex și aprofundat asupra compensării constituie un aport considerabil la fondul doctrinar național și un reper temeinic pentru cercetători în dezvoltarea în continuare a științei pe marginea temei. În plan practic, elucidarea aspectelor importante ale compensării facilitează aplicarea corectă și uniformă a reglementărilor privind stingerea obligațiilor prin compensare pentru instanțele de judecată.

Implementarea rezultatelor științifice. Propunerile *de lege ferenda*, în special cele de modificare și completare a prevederilor privind compensarea din Codului civil al RM, au fost depuse spre examinare la Ministerul Justiției și la Comisia juridică, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova.

АННОТАЦИЯ

Присак Александру «Прекращение обязательства зачетом: нормативные, теоретические и практические подходы», диссертация доктора права, Кишинэу, 2015

Структура диссертаций: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 229 наименований, 3 приложения, 157 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 15 научных работах.

Ключевые слова: прекращение обязательства, зачет, долг, погасительный эффект.

Область исследования: Работа относится к области Гражданского права, Общая теория обязательств.

Цель диссертации заключается в проведении комплексного исследования зачета, как способ прекращения гражданских обязательств, в свете законодательства РМ, доктрины и судебной практики, в целях разъяснения пробелов и продвижения теоретических и практических рекомендаций, включая предложения *de lege ferenda* для совершенствования правовой базы в этой сфере.

Задачи исследования: аргументация концепций, что зачет в соответствии с Гражданским кодексом РМ является самостоятельным способом прекращения гражданских обязательств; анализ зачета в различных сложных правовых отношений и т.д.

Научная новизна и оригинальность истекает из того что автор подчеркнул общие аспекты с связи с порядком и условиями применения зачета из молдавского законодательства в соответствии с немецкой концепцией погашения обязательств путем зачета, через который удаляет путаницы в родной литературе создано используя французскую концепцию. В то же время, в работе был проведен сравнительный анализ национальных законодательных положений в сравнении с другими странами, которые помогли определить преимущества нормативных элементов для регулирования зачета. Она также находится в концепциях автора об особом характере зачета в отношении исполнения обязательств. Зачет применяется в различных обязательных правоотношениях, и оригинальность работы истекает и из выяснений применения погасительного эффекта в этих отношении.

Решенная важная научная проблема, заключается в выявлении всех особенностей погашения обязательств путем зачета в соответствии с законодательством Республики Молдовы, что привело к уточнению способа и условий применения зачета, для того, чтобы правильно и единообразно применять правила в этой области.

Теоретическая значимость и ценность работы. Это комплексное и углубленное исследование о зачете представляет собой значительный вклад в национальный доктринальный фонд и тщательный ориентир для исследователей в дальнейшем развитии науки по данной теме. С практической точки зрения, выяснение важных аспектов зачета облегчает деятельность судов для правильных и однообразных применений правил прекращения обязательств путем зачета.

Внедрение научных результатов. Предложения о внесении изменений в законе, в частности, внесение изменений и дополнений в положения о зачете в Гражданском кодексе Республики Молдова, были представлены на рассмотрение в Министерство юстиции и Комиссии по вопросам права, назначениям и иммунитету Парламента Республики Молдовы.

SUMMARY

Prisac Alexandru, “Termination of obligation by set-off: normative, theoretical and practical approach”, PhD Thesis on specialty – Private Law (civil procedure), Chisinau, 2015

The Dissertation contains: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 229 titles, 3 annexes, 157 pages of main text. The obtained results are published in 15 scientific papers.

Key-words: termination of obligation, set-off, debt, extinctive effect.

Field of study: The work reports to the field of Civil law, General theory of obligations.

The goal of PhD Thesis: consists in making a complex scientific research through set-off as a mode of termination of civil obligations in the light of the law of Republic of Moldova, doctrine and judicial review, in order to elucidate gaps and make theoretical and practical recommendations, including proposals for *lege ferenda* for improving the legal framework in this field.

The objectives of study: demonstration concept that set-off according to the Civil Code of RM is a distinctive mode of termination of civil obligations; to analyze set-off in different complex legal obligation relationship etc.

The scientific novelty and originality derives from the fact that the author has highlighted the overall operation aspects of the manner and set-off conditions of Moldovan legislation according to the German concept of extinguishing obligations by set-off, which makes removing the confusion in the local literature which use French concept. At the same time, a comparative analysis of national legislative provisions work was carried out with those in other countries, which helped identify normative elements beneficial to regulate compensation. It also lies in its conception exposed by the author referring to the distinct nature of set-off in relation to the performance of obligations. Set-off is being applied in various obligational legal relations, and originality of the work is a clear elucidation on the effective achievement made by the author regarding their extinction.

The important scientific problem is to identify the totality of particularities of set-off according to the Republic of Moldova legislation, which led to clarify the operating conditions of set-off, in order to correct and uniform application of the rules in this area.

The theoretical significance and the applicative value of the paper. This profound study on set-off constitutes a significant contribution to the national doctrinal found and a thorough landmark for researchers in the further development of science on the topic. In practical terms, elucidating important aspects of set-off facilitate courts in the correct and uniform application of the rules on termination of obligations by set-off.

The implementation of the scientific results. Proposals for *lege ferenda*, in particular, amending and supplementing the provisions on set-off in the Civil Code of the Republic of Moldova were submitted for consideration to the Ministry of Justice and Legal Committee for appointments and immunities of the Parliament of Republic of Moldova.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – aliniat

Anteproiectul Catala – Anteproiect de reformă a dreptului obligațiilor și prescripției din Codul civil francez din 2005

art. – articol

BGB – Codul civil german

BNM – Banca Națională a Moldovei

Cap. – capitol

CE – Codul de executare

CPC – Codul de procedură civilă

CSJ – Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova

Curte – Curtea de Justiție a Uniunii Europene

DCFR - Draft Common Frame of Reference (Proiectul Cadrului Comun de Referință).

lit. – litera

n.a. – nota autorului

Principiile UNIDROIT - Principiile Contractelor Comerciale Internaționale, ediția 2010, elaborate de către UNIDROIT

Punct. – punctul

SAPI - Sistemul automatizat de plăți interbancare

Sistemul CDN - Sistemul de compensare cu decontare pe bază netă

Sistemul DBTR - Sistemul de decontare pe bază brută în timp real

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Stingerea obligațiilor intervine la etapa finală a raportului juridic obligațional, iar prin compensare se stinge atât o obligație, implicit un drept de creanță corelativ acesteia, cât și un drept subiectiv de creanță care este separat de obligația astfel încetată. Prin urmare, ambele drepturi de creanță sînt satisfăcute. Constituie un eșec al părților raporturilor juridice obligaționale situația, des întîlnită, cînd ambele drepturi subiective de creanțe rămîn a fi nesatisfăcute. În acest sens, compensarea este un mod de stingere a obligațiilor necesar pentru situațiile în care părțile fie sînt în imposibilitate de a executa obligația în natură, fie au devenit insolabile.

Dat fiind faptul că tendința actuală a majorității subiecților raporturilor civile, în special a celor comerciale, este de a reduce numerarul în operațiunile de plată, oportunitatea cea mai semnificativă a aplicării compensării nu se reduce doar la soluționarea situațiilor de criză menționate mai sus, ci și la impulsivarea dezvoltării relațiilor juridice obligaționale ce se sting prin mecanisme de economisire a numerarului. Utilitățile compensării corespund tendinței specifice pentru etapa actuală de dezvoltare a societății, în care plățile sînt tot mai mult făcute fără numerar, aspect ce accentuează importanța temei abordate.

Compensarea este unul din puținele moduri de stingere a obligațiilor care de fiecare dată stinge mai multe obligații. Astfel, pentru dezvoltarea circuitului civil, compensarea reprezintă un procedeu important în care obligațiile reciproce sînt stinse concomitent. Însă multitudinea condițiilor impuse de a fi stinse obligațiile prin compensare necesită studierea lor în detaliu. Paralel exigențele legale stabilite pentru compensare asigură neantizarea definitivă a raporturilor juridice obligaționale.

Dintr-un alt punct de vedere, compensarea îndeplinește mai multe funcții care alte moduri de stingere a obligațiilor nu le îndeplinesc. Alăturat funcției de stingere a obligațiilor, compensarea realizează și alte funcții. Totalitatea acestor funcții ale compensării sînt benefice pentru realizarea drepturilor și intereselor legitime ale părților raportului juridic obligațional.

Compensarea forțată, care cuprinde componente centrale ale instituției juridice analizate, reprezintă un remediu potrivit pentru stingerea unui raport juridic obligațional contrar voinței creditorului, dar care, în final, poate fi avantajos atât creditorului, cât și debitorului. Utilitatea evidențiată contribuie la reducerea numărului litigiilor ce se pot ivi în legătură cu neexecutarea corespunzătoare a obligațiilor, precum și în legătură cu alte circumstanțe ce pot genera o situație conflictuală.

Normele generale privind compensarea prevăzute în art. 651- art. 659 ale Codului civil al RM stabilesc construcția generală a compensării obligațiilor civile, dar în același timp reprezintă

și un cadru normativ general procedeeleor asemănătoare compensării aplicate altor raporturi juridice decât cele civile, cum ar fi: raporturile juridice obligaționale fiscale, raporturile juridice obligaționale financiare etc. Din acest considerent, analiza modului de stingere a obligațiilor civile „compensarea” înlesnește înțelegerea altor mecanisme asemănătoare compensării.

În prezent, la aplicarea în practica judiciară a normelor juridice ce reglementează stingerea obligațiilor prin compensare se comit erori, iar legislația civilă conține inadvertențe care face cu greu ca judecătorii să adopte o hotărîre de admitere a unei acțiuni reconvenționale prin care să fie compensată pretenția inițială. Pe de altă parte, aceasta determină părțile raportului juridic obligațional de a fi indecise în perceperea modului de operare a compensării și în aprecierea efectelor ei juridice, fapt care iarăși conduce la scăderea numărului de situații în unde este aplicată compensarea prin declarația uneia din părți, fiind nevoite de a executa obligațiile reciproc în natură, de a le stinge printr-un acord comun, sau prin adresarea lor în instanța de judecată.

În sistemul dreptului continental, în general, există două modele prin care obligațiile sînt stinse prin compensare: cel francez și cel german. Dificultățile în aplicarea acestui mod de stingere a obligațiilor apar și din lipsa unei interpretări obiective și apropiate sensului normelor juridice ce reglementează compensarea, dat fiind că în explicarea sensului lor sînt îmbinate unele elemente caracteristice altui sistem al compensării.

Compensarea și toate modurile de stingere a obligațiilor sînt mai puțin luate în seamă de către doctrina autohtonă, comparativ cu alte state, cum ar fi România sau Federația Rusă, în care sînt efectuate studii mai aprofundate asupra acestui mod de stingere a obligațiilor. Deseori este acordată o atenție deosebită aspectelor legate de nașterea obligațiilor, însă un interes echivalent, în viziunea noastră, îl prezintă și momentul încetării unei obligații, și, mai mult ca atît, a aspectelor complexe legate de compensare.

Din cele expuse și decurge actualitatea temei, care impune realizarea unui studiu aprofundat referitor la problemele teoretice și practice privind stingerea obligației prin compensare și în cele din urmă formulate propuneri *de lege ferenda* în vederea optimizării cadrului legal privind compensarea, nu doar a normelor de drept material, dar și a celor de drept procesual.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentei teze constă în efectuarea unei cercetări ample a compensării ca mod de stingere a obligațiilor civile în lumina legislației Republicii Moldova, a doctrinei și a practicii judiciare în vederea elucidării lacunelor și înaintării recomandărilor teoretice și practice, inclusiv a propunerilor *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea cadrului legal în acest domeniu.

În vederea atingerii scopului propus sînt stabilite următoarele *obiective*:

- argumentarea conceptului că compensarea, potrivit Codului civil al RM, constituie un mod distinct de stingere a obligațiilor civile;
- cercetarea analitică a condițiilor realizării efectului extinctiv al compensării, precum și a cazurilor care împiedică producerea lui;
- analiza modalității de operare a compensării și identificarea momentului stingerii obligațiilor civile prin compensare, potrivit Codului civil al RM;
- examinarea particularităților exercitării dreptului la compensare în diverse ipostaze prin prisma realizării efectului extinctiv al compensării;
- analiza compensării în diferite raporturi juridice obligaționale complexe.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute decurge din însuși faptul că autorul a analizat amplu aspectele de drept material și procedural ale compensării privind modul și condițiile operării compensării potrivit conceptului german. O astfel de analiză vine să înlăture confuzia din literatura de specialitate autohtonă, ce a preluat multe particularități ale conceptului francez în analiza acestui mod de stingere a obligațiilor.

A fost a reliefat caracterul distinct al compensării în raport cu executarea obligațiilor. În același timp, sînt etalate și elementele intrinseci ale executării obligațiilor, care persistă și în cadrul compensării.

Un alt aspect din care derivă noutatea științifică este utilizarea noțiunii „efect extinctiv” în cercetarea particularităților încetării unor raporturi juridice obligaționale pe calea compensării. Prin cercetarea amplă și complexă a acestui efect în diverse ipostaze ale exercitării dreptului la compensare sînt scoase în evidență acele particularități specifice ale operării acestui mod de stingere a obligațiilor potrivit Codului civil al RM.

În segmentul de noutate se include și analiza comparată efectuată de autor asupra unor norme juridice ce reglementează compensarea stipulate în legislația civilă a altor state și a celor prevăzute de instrumentele internaționale de drept uniform cu caracter opțional. În consecință, au fost conturate elementele normative propice propuse spre încorporare în legislația națională în vederea optimizării funcționării compensării ca mod de stingere a obligațiilor civile.

Noutatea constă și în etalarea de ansamblu a imperfecțiunilor cadrului legislativ național ce reglementează compensarea obligațiilor civile, precum și din propunerile de *lege ferenda* formulate în vederea îmbunătățirii cadrului legal în acest domeniu.

Problema științifică importantă soluționată constă în *identificarea* ansamblului particularităților stingerii obligației prin compensare potrivit legislației Republicii Moldova, fapt

care a condus la clarificarea modului și a condițiilor operării compensării, în vederea aplicării corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Lucrarea elaborată constituie o sursă utilă în elucidarea aspectelor esențiale ale stingerii obligațiilor prin compensare atât pentru teoreticieni, cât și pentru practicieni. Pe de o parte, analiza efectuată de autor asupra stingerii obligației prin compensare, prin care s-a investigat în ansamblu concepțiile doctrinare, legislația națională și a altor state, precum și practica judiciară constituie un reper temeinic pentru cercetători în dezvoltarea în continuare a științei pe marginea acestei teme. Pe de altă parte, din punct de vedere practic, explicarea în mod pregnant și fără echivoc a conținutului sensului normelor juridice privind realizarea efectului extinctiv al compensării, dar și alte aspecte importante ale compensării, facilitează instanțelor de judecată în aplicarea corectă și uniformă a reglementărilor cu privire la stingerea obligațiilor prin compensare.

De asemenea, imperfecțiunile legislative relevate în urma examinării întregului cadru legal cu privire la stingerea obligațiilor civile prin compensare, atât a normelor de drept material, cât și a celor de drept procesual, și în paralel cu propunerile *de lege ferenda* înaintate în vederea înlăturării acestor carențe reprezintă valoarea aplicativă a lucrării în plan legislativ.

Lucrarea elaborată este utilă și pentru procesul de instruire a studenților din instituțiile superioare de învățământ cu profil juridic. Modalitatea de expunere a elementelor structurale pe care este edificat întregul studiu asupra stingerii obligației prin compensare poate servi la optimizarea curriculumului facultății de drept la disciplina „Drept civil”, Teoria generală a obligațiilor.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost elaborată în cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, unde și a fost discutată inițial pentru a fi prezentată spre susținere.

Unele din concluziile și recomandările expuse în teză sînt publicate în reviste de specialitate. De asemenea, rezultatele principale obținute au fost expuse în cadrul unor conferințe științifice internaționale.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza cuprinde următoarele compartimente: adnotare (în română, rusă și engleză), introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări.

Introducerea conține prezentarea elementelor generale ale tezei de doctorat în care autorul a descris reperele conceptuale principale ale problemei abordate.

Capitolul 1 - „Analiza evoluției situației în domeniul cercetărilor fenomenului stingerii obligației prin compensare” conține analiza reglementărilor în domeniul stingerii obligației prin compensare din punctul de vedere a dezvoltării lor istorice, precum și analiza

materialelor științifice la tema tezei. Au fost scoase în evidență unele particularități specifice ale conceptului compensării, începînd de la cutumele existente în dreptul privat roman și pînă la cel existent în reglementările Codului civil al Republicii Moldova intrat în vigoare la 12 iunie 2003 [25], în care este încorporat conceptul compensării din dreptul civil german ce operează prin declarația uneia din părți.

În particular, sunt analizate lucrările la tema tezei a autorilor din România, Federația Rusă, a celor autohtoni și ulterior a unora din alte state. Astfel, mai întîi sînt analizate lucrările științifice la tema tezei care conțin studii asupra normelor juridice ale compensației din sistemul de drept civil bazat pe instituții, și anume cele din România, apoi a celor ce conțin investigații asupra compensării din sistemul de drept civil bazat pe pandecte, în concret - a celor din Federația Rusă. În această ordine sînt analizate lucrările științifice ale următorilor autori: *Popescu T. R., Hamangiu C., Stătescu C., Bîrsan C., Dogaru I., Drăghici P., Turculeanu A.-L., Ștefănescu A., Чурин С., Сарабаи С., Ларина Н., Исаев И. А, Брагинский М. И., Фахретдинов Т. Р., Чайка И. В., Горбачева М. В., Егорова М., Ганина М. В.* Ulterior este efectuată analiza lucrărilor științifice în domeniul tezei a autorilor autohtoni, unii dintre ei fiind: *Cebotari V., Țonova I., Șaptefrați C., Halabudenco O., Cara A., Cristev N., Cimil D., Brumă S., Cojuhari Al. și Belei E.*

O atenție deosebită este acordată analizei instrumentelor internaționale de drept uniform, precum și a unor proiecte legislative importante care conțin reglementări cu caracter novator pentru instituția stingerii obligației prin compensare.

În **Capitolul 2 - „Determinarea dimensiunii teoretice a stingerii obligației prin compensare”** sînt prezentate elementele definitorii ale compensării, analizîndu-se detaliat accepțiunile, conceptul, natura juridică, funcțiile și tipurile compensării. Pornind de la polemica existentă în literatura de specialitate națională și a altor state, se argumentează că acest mod de stingere a obligațiilor este unul distinct și față de executarea obligațiilor. În același compartiment sînt făcute și unele precizări terminologice în privința noțiunilor „*compensare*” și „*compensație*”.

În urma analizei opiniilor mai multor autori privind rolul compensării pentru raporturile juridice obligaționale autorul a delimitat funcțiile ei. În lumina funcțiilor evidențiate este făcută o delimitare a compensării de alte instituții juridice apropiate, iar în particular, în contextul examinării funcției simplificării stingerii obligațiilor este elucidat faptul aplicării mecanismelor asemănătoare compensării în anumite sisteme de plată existente în societate la etapa actuală. Fiind analizată funcția de garanție a satisfacerii obligațiilor pe care o îndeplinește compensarea, a

fost determinat locul și rolul acestei garanții în cadrul tuturor mijloacelor de garantare a executării obligațiilor.

Autorul efectuează și o analiză de ansamblu asupra tuturor timpurilor de compensare existente în sistemul de drept civil bazat pe instituții și a celui bazat pe pandecte, de care se desprind particularități specifice de funcționare a fiecărui tip în parte. Paralel a fost dată o apreciere juridică a tipurilor compensării stipulate de Codul civil al RM. Dat fiind faptul că elementele unor feluri de compensare din sistemele de drept civil al altor state prezintă unele avantaje semnificative pentru buna funcționare a acestui mod de stingere a obligațiilor, iar compensarea reglementată de legislația civilă a Republicii Moldova nu permite cu aceeași ușurință de a înceta raporturile juridice obligaționale, sînt înaintate propuneri *de lege ferenda* în vederea încorporării lor în cadrul reglementărilor naționale.

În **Capitolul 3 - „Divergențe reale și aparente privind realizarea efectului extinctiv al compensării,”** este analizată semnificația conceptului efectului extinctiv al compensării, care este puțin utilizat în doctrina autohtonă pentru a reda încetarea unui raport juridic obligațional în rezultatul aplicării unui mod de stingere a obligațiilor cum este compensarea. Pentru a releva că conceptul este propriu sistemului nostru de drept civil, a fost făcută o examinare tangențială a terminologiei utilizată pentru alte instituții juridice care conțin norme juridice ce au valoare de premise a încetării unui raport juridic obligațional.

O atenție deosebită este acordată examinării condițiilor pozitive și negative ale stingerii obligațiilor prin compensare potrivit dispozițiilor Codului civil al RM. Aspectele importante ale subiectului în cauză se învederează în analiza condițiilor producerii efectului extinctiv al compensării și a cazurilor de inadmisibilitate a compensării. Opiniile existente în doctrina autohtonă fiind controversate și lacunare în interpretarea exigențelor menționate, autorul își expune propriul punct de vedere. Dacă condițiile pozitive ale producerii efectului extinctiv au fost analizate în limita numărului condițiilor prevăzute de Codul civil al RM, acestea avînd un caracter general de aplicare, atunci identificarea spre analiză a condițiilor negative a fost extinsă și în alte acte legislative. Dat fiind faptul că unele exigențe evidențiate sînt deseori încorporate într-un singur cuvînt, autorul a făcut anumite precizări terminologice exacte, iar în privința inadvertențelor legislative legate de utilizarea lor au fost formulate propuneri *de lege ferenda* pentru a le corecta.

Partea dinamică a realizării efectului extinctiv al compensării este expusă în analiza exercitării dreptului la compensare, în care autorul s-a focusat pe: analiza operării compensării în dreptul civil al Republicii Moldova; analiza exercitării dreptului la compensare în diferite ipostaze; determinarea naturii juridice și a conținutului declarației de compensare; momentul

producerii efectului extinctiv al compensării; caracterul retroactiv al compensării; condițiile primirii acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu. Aspectele menționate nu sînt analizate separat de condițiile pozitive și negative ale producerii efectului extinctiv al compensării, fiind luate în vizor drept limite de exercitare a dreptului la compensare, care într-un tot întreg relevă perceperea pregnantă și fără echivoc a funcționării compensării.

În **Capitolul 4 - „Particularitățile specifice privind reglementarea compensării în Codul civil al Republicii Moldova,”** sînt analizate aspectele legislative specifice compensării reglementate de Codul civil al RM și, în ansamblu, originale comparativ cu cele stipulate în codurile civile ale altor state. Raporturile juridice obligaționale reglementate de aceste norme juridice apar, deseori, în situații ce au ca premisă de apariție normele juridice ale diferitor altor instituții juridice, însă se sting prin compensare. De asemenea, unele din normele juridice diriguiesc efectele compensării în situații complexe. Prevederile menționate sînt prevăzute de următoarele articole ale Codului civil al RM: art. 653 „Compensarea creanțelor publice” ; art. 654 „Compensarea cu locuri de executare diferite”; art. 655 „Compensarea mai multor creanțe”; art. 656 „Compensarea în cazul cesiunii creanței sau preluării datoriei”; art. 657 „Compensarea în cazul obligațiilor solidare”; art. 658 „Compensarea în cazul fidejusiunii”.

În **Concluzii generale și recomandări** este făcută o sinteză a aspectelor esențiale abordate în teză în care este marcată poziția autorului în privința problemelor stingerii obligațiilor civile prin compensare. Sumar sînt relevate propunerile *de lege ferenda* înaintate de autor în conținutul tezei.

1. ANALIZA EVOLUȚIEI SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL CERCETĂRILOR FENOMENULUI STINGERII OBLIGAȚIEI PRIN COMPENSARE

1.1. Apariția și evoluția reglementărilor privind stingerea obligației prin compensare

Primele norme sancționate de către stat privind compensarea și-au găsit începutul în dreptul privat roman. Dezvoltarea vertiginoasă a condițiilor social-economice au contribuit la apariția acestui mod de stingere a obligației îndeplinind funcția de simplificare a încetării raporturilor obligaționale. „Astfel, dacă la început a fost luată în calcul numai ipoteza în care raporturile dintre creditor și debitor duceau la nașterea unui raport obligațional unic (în care plata constituia unicul mod de stingere a obligației), intensificarea schimburilor a dus la apariția unor raporturi juridice obligaționale reciproce, fapt care a condus la acceptarea compensației ca instituție menită să simplifice relațiile dintre debitorii reciproci, evitând un dublu transfer de fonduri” [56, p. 579]. Odată cu dezvoltarea circuitului civil și ridicării gradului de complexitate al raporturilor obligaționale, determinate și de lipsa bunurilor ca obiect al prestațiilor, stingerea obligațiilor reciproce pe calea compensării reprezenta soluția cea mai optimă pentru a le înceta fără a fi îndeplinite anumite acte de executare.

La apariția acestui mod de stingere a obligațiilor relațiile comerciale au fost determinante. Astfel, reglementarea stingerii obligațiilor prin compensare își găsește sorginea într-o cutumă veche, ca prim izvor al dreptului privat roman, acceptată în urma practicării îndelungate a unor relații comerciale. Această cutumă a apărut când bronzul era monedă de schimb, iar banii nu fuseseră încă inventați. Potrivit ei [cutumei – n.a.] pe un braț al balanței era pusă datoria unei părți, iar pe celălalt datoria celeilalte părți, iar cantitatea care rămânea în echilibru pe brațele balanței era considerată compensată, iar ceea ce rămânea nepus în balanță pentru că ar fi tulburat echilibrul balanței era restul de datorie care încă mai rămânea de plătit [130, p. 200]. În perioada veche a dreptului privat roman acest obicei exista, însă compensarea nu era încă admisă ca mod de stingere a obligațiilor.

În dreptul privat roman compensarea, după cum era numită *compensatio* a fost admisă începând cu epoca clasică. Acest fapt se datora rigidității regulilor prin care se derulau procesele, dar și din cauza formalismului excesiv în domeniu [137, p. 307]. În condițiile în care pontifii țineau în secret normele dreptului roman, *compensatio* nici nu putea să existe, dat fiind faptul că acest mod de stingere a obligației este rezultatul unei „rafinări” a posibilităților de a înceta un raport juridic obligațional, lucru ce nu putea să aibă loc separat de verificarea practică în raporturi complexe ale necesității de a admite stingerea obligațiilor reciproce pe o cale mult mai simplistă.

În epoca clasică, compensarea ca mod de stingere a obligațiilor definită ca o imputație a unei datorii și a unei creanțe, una asupra celeilalte (*compensatio est debiti et crediti inter se contributio*), este întâlnită într-un celebru text al jurisprudentului Herennius Modestinus [22, p. 966]. *Compensatio* putea fi făcută doar în fața instanței de judecată, fiind numită și compensare obligatorie. Dreptul roman nu recunoștea la nici o etapă de dezvoltare necesitatea compensării de a opera în materie de drept aparte de actele pîrîtului [203, p. 707]. Instanța de judecată urmărea respectarea de către părți a acelor formalități religioase ce trebuiau să le îndeplinească *judexul*, pentru a fi stinse reciproc o datorie și o creanță. În scopul asigurării respectării acestor exigențe, compensarea în dreptul roman opera doar judiciar.

În epoca imperială, Marcus Aurelius a extins printr-un rescript sfera de aplicare a compensării în materie de obligații de drept strict cu ajutorul unei excepții de dol; împăratul stabilește că cel ce cheamă în judecată pe debitorul său și nu face, dacă e cazul, singur compensarea respectivă, comite un dol și pierde procesul. Rescriptul privește, așa cum am spus, creanțele născute din două contracte de drept strict „distincte”, de pildă din două stipulații. În asemenea situații, debitorul va putea opune creditorului o excepție de dol, bazată pe faptul dolosiv al acestuia din urmă, dolul fiind prezumat din însuși refuzul creditorului de a fi făcută compensarea. Amenințat să-și piardă creanța, creditorul era constrâns în mod indirect să facă compensarea prin anticipare [61, p. 433].

În dezvoltarea istorică a dreptului privat roman, compensarea a evoluat de la modurile excepționale de stingere a obligațiilor la cele generale. Inițial compensarea obligatorie sau forțată era aplicată numai pentru două categorii de obligații: în raporturile obligaționale bancare și în acțiunile ce rezultau din același contract ca și acțiunea inițială [197, p. 37]. Astfel, în vechiul drept roman, compensarea aproape că nu se întâlnea [95, p. 188]. Însă în codificarea lui Justinian ea devine un mod general de stingere a obligațiilor cu ajutorul căruia putea fi stins orice raport obligațional ce constituia izvor al litigiului deferit justiției romane. Constatăm că dezvoltarea semnificativă pe care a cunoscut-o instituția juridică a compensării în această perioadă se datorează faptului că ea devenise un mod de stingere a obligațiilor *ipso jure* [215, p. 429]. Efectele acestui mod de stingere a obligațiilor deja era neantizarea totală a obligației. Avînd același mecanism și efect pentru toate categoriile de raporturi obligaționale, jurisconșulții romani nu defineau diferit conceptul acestui mod de stingere a obligațiilor *ipso jure*. Definirea compensării a rămas neschimbată, deși domeniul de aplicare s-a lărgit considerabil.

Dacă Justinian a îngăduit compensarea atît în cazul acțiunilor reale, cît și a celor personale, astfel lărgind sfera ei de aplicare, totuși aceasta încă puțin opera extrajudiciar. Mecanismul compensării în raporturile materiale nelitigioase și litigioase a fost dezvoltat de normele

dreptului canonic. Asigurarea satisfacerii creanței creditorului și lărgirea posibilității debitorului său de a acționa în acest scop a fost factorul determinant în aplicarea compensării în raporturile nelitigioase. Canoniștii, în special cei recunoscuți în această materie, asimilau compensarea unei plăți tacite [221, p. 208]. Pentru ei îndeplinirea condițiilor de fond pentru compensarea unei obligații și a unei creanțe opuse constituiau problemele cele mai importante, iar manifestarea de voință a unei părți la realizarea ei nu condiționa stingerea obligațiilor. Remarcăm că fundamentul reglementării stingerii obligațiilor prin compensare erau normele juridice ale dreptului privat roman. Astfel, compensarea în dreptul canonic conceptual evoluează de la cel complex din Dreptul roman la un mod mai simplificat de stingere a obligației pe calea plății tacite. Acest concept ulterior a dus la încorporarea în codurile civile moderne a compensării legale.

Avînd o structură comodă, compensarea era ușor asimilată în sistemul dreptului civil cutumiar al statelor medievale. Fiind în mare parte guvernată de cutume, compensarea obține caractere mult mai diferite decît cele existente în dreptul roman. În statele medievale românești, unde la început predomina dreptul cutumiar, compensarea era aplicată dacă ambele părți aveau datorii reciproce, însă situația respectivă era privită ca avînd un caracter litigios. *Ad notanta*, în vechile pravile românești compensația este cunoscută sub numele de „răfuială” [130, p. 32]. Eliberarea de executarea obligației se producea numai atunci cînd creanțele erau egale ca valoare.

Din toate izvoarele de drept civil ale Moldovei în perioada de tranziție de la Evul Mediu la perioada modernă, *Codul lui Calimah* (an. 1817) a constituit actul normativ în care a fost începută de a fi reglementată compensarea mult mai amplu. Șase articole erau dedicate compensării (art. 1893- art. 1898) din *Codul lui Calimah*. Conform art. 1893 al Codului Calimah: „Întîmplîndu-se reciproce curate pretenții de un feliu și tot de aceeași cîtime, încît un lucru, care-l cere cineva cu dreptul de la altul ca un creditoriu, să poată să-l lasă aceluia ca un datornic atuncea se naște dezlegare a îndatoririlor rețiproce a unuia către altul, în cît pretențiile vor fi deopotrivă una cu alta, care aceasta se numește compenzație (răfuială) și care de sine-și săvîrșește plata unuia către altul” [Apud 130, p. 34]. Observăm că în *Codul lui Calimah* compensarea se aplica numai în cazurile dacă creanțele erau egale ca valoare, fapt ce excludea compensarea parțială.

Odată cu intrarea în vigoare a Codului civil francez din 1804 [220], acesta a devenit model și în ceea ce privește reglementările privind compensarea (art. 1289-1299). Toate elementele necesare pentru buna funcționare a mecanismului compensării au fost reglementate pe deplin, cum sînt: definirea și stipularea condițiilor producerii efectului ei extinctiv, stipularea expresă a

modului de operare, cazurile de inadmisibilitate a compensării și condițiile în care se realizează compensarea în cazul cesiunii și fidejusiunii. Din cele menționate, elementul ce caracterizează în ansamblu compensarea în Codul civil francez este modul de operare. Conform art. 1290 al Codului civil francez, compensarea se produce **de drept** (automat) prin efectul legii. De fapt, în temeiul modalității respective de operare a compensării și există conceptul compensării ce operează de plin drept.

Sistemul operării compensării de drept prin efectul legii a fost transpus și în Codul civil român din anul 1865 [26]. Operarea compensării prin efectul legii specific sistemului dreptului civil francez a fost încorporat ulterior și în Codurile civile al Spaniei [226], al Italiei [225], al Quebecului [205] și în altele.

Codul civil german (BGB) [204], odată cu intrarea în vigoare în anul 1900, vine să reglementeze o nouă modalitate a operării compensării, mai modernă, care se bazează pe tradiția care datează din perioada glosatorului Azo [214, p. 760], unde stingerea obligațiilor prin compensare se produce **prin declarația uneia din părți**. Secțiunea a 3-a din Capitolul 4 „Stingerea obligației” este dedicată compensării, care stipulează: condițiile compensării, modul ei de operare, cazurile de inadmisibilitate a compensării și condițiile speciale în care se realizează compensarea în raporturi obligaționale concrete.

Pe teritoriul Republicii Moldova, mai întâi a fost aplicată compensarea ce opera de drept prin efectul legii, conform art. 1144 al Codului civil al României din anul 1864. Dispozițiile Codului civil român din 1864 reproduc prevederile Codului civil francez în ceea ce privește compensarea.

În perioada anilor 1944-1964, pe teritoriul Republicii Moldova au fost aplicate prevederile Codului civil al R.S.S. Ucrainene [229], care conținea modelul german al stingerii obligațiilor prin compensare.

Ulterior, fiind aprobat Codul civil al R.S.S. Moldovenești din 26 decembrie 1964 [24], a fost aplicat același model al compensării ce operează prin declarația uneia din părți. Ca instituție juridică a dreptului obligațional, compensarea nu a fost influențată de ideologia statului sovietic.

În noul Cod civil al Republicii Moldova, adoptat la 06 iunie 2002 și intrat în vigoare la 12 iunie 2003 [25], în mare parte se conțin reglementările privind compensarea din Codul civil al R.S.S. Moldovenești din 1964, cu unele completări și modificări. În special sînt reglementate relațiile ce țin de anumite probleme specifice privind compensarea, cum sînt: compensarea creanțelor publice (art. 653), compensarea creanțelor cu locuri de executare diferite (art. 654), compensarea mai multor creanțe (art. 655), compensarea în cazul obligațiilor solidare și compensarea în cazul fidejusiunii (art. 657). Totuși, unele din reglementările noului Cod civil al

RM privind compensarea nu sînt potrivite cu întregul ansamblu al normelor prevăzute de același cod. În conținutul tezei urmează să ne expunem asupra aspectului respectiv.

1.2. Instituția stingerii obligației prin compensare reflectată în cercetările doctrinarilor contemporani

În literatura de specialitate autohtonă compensarea este mai puțin analizată, de aceea considerăm că ar fi oportun de a trece revistă mai întâi lucrările științifice publicate peste hotare, în primul rînd, din România, Federația Rusă, apoi cele din Republica Moldova și în cele din urmă a din alte state. După cum am constatat în paragraful 1.1. al tezei, pe teritoriul Republicii Moldova compensarea a evoluat de la cea care operează de drept prin efectul legii, sistem existent în dreptul civil român, la cea realizată în urma declarației uneia din părți, sistem existent în dreptul civil rus. La momentul actual, în dreptul civil al RM compensarea în esență ca concept este similară compensării din dreptul civil rus. Din acest considerent, în ordinea expusă vom evidenția dezvoltarea ideilor existente în literatura de specialitate privind stingerea obligației prin compensare.

Din literatura de specialitate română, în primul rînd, vom evidenția manualul de Teorie generală a obligațiilor a profesorului *Popescu Tudor R. și Anca Petre* [106], publicat încă în anul 1968, care a constituit sursă de inspirație pentru mai mulți autori români cu renume. Deși nu reprezintă un studiu dedicat stingerii obligației prin compensare, totuși autorul Popescu Tudor R. analizează cu caracter monografic compensația (n.a. Diferența între noțiunea de „compensare” și „compensație” este menționată în paragraful 2.1. al tezei). Autorul evidențiază unele funcțiile ale compensației, menționînd că compensația este, în primul rînd, un mod simplificat de executare a obligațiilor, iar în al doilea rînd, are și rolul unei garanții. Asupra acestor funcții ne vom opri la Capitolul 2 al tezei. Însă autorul nu atinge problema dacă compensația în dreptul civil român îndeplinește și funcția de metodă de apărare a drepturilor subiective civile, care în viziunea noastră necesită a fi studiată ca funcție distinctă, ea deseori fiind aplicată atunci cînd este făcută declarația de compensare față de cealaltă parte.

Pentru definirea compensației autorul folosește elementul scăderii unei obligații reciproce, idee care încearcă de a diferenția compensația de modul de stingere a obligației prin executare. Astfel, pentru noi prezintă interes stabilirea criteriilor clare în argumentarea caracterului distinct al compensării în raport cu executarea ca mod de stingere a obligațiilor. În acest sens, autorul Popescu Tudor R. compară compensația cu retenția, pentru a evidenția caracterul distinct al compensației de cel de executare ca mod de stingere a obligațiilor, în privința cărui fapt urmează să ne expunem propria opinie.

Într-un context apropiat ideilor expuse de autorul citat, prezintă interes lucrarea autorilor români *Hamangiu C., Rosetti Bălănescu I. și Băicoianu Al.* [60]. Autorii definesc compensația drept un mod special de stingere a obligației. Opinia autorilor conturează suplimentar caracterul distinct al compensației față de executare ca mod de stingere a obligațiilor. Totuși autorii leagă elementul esențial al definiției compensației legale care operează de drept prin efectul legii. Deși acest sistem al compensării este diferit de cel existent în Codul civil al RM, analiza lui, scop ce-l urmărim, permite de a evidenția părțile componente ale compensării în dreptul civil al RM preluate din sistemul compensării ce operează de drept prin efectul legii, care, deseori, sînt improprie acestui sistem.

Autorii *Hamangiu C.* și alții privesc compensația în obligații solidare drept o excepție personală a debitorului solidar, idee acceptată în literatura de specialitate autohtonă [4, p. 449-450]. Dacă compensarea în Codul civil al Republicii Moldova constituie o excepție personală a debitorului solidar sau nu, pornește de la însuși sistemul compensării în dreptul civil moldovean care operează prin declarația uneia din părți. În consecință este oportun să ne expunem în Capitolul 4 al tezei despre compensare ca excepție personală și comună a debitorului solidar.

De asemenea, este important să ne referim la lucrarea de teorie generală a obligațiilor a autorilor *Stătescu Constantin și Bîrsan Corneliu* [125], în care este realizată o caracterizare succintă și generală a compensației în dreptul civil român, avînd o structură specifică a expunerii materialului cu privire la compensație din mai multe manuale de teorie generală a obligației din România. Printre subiectele esențiale abordate sînt: definiția și importanța compensației; domeniul de aplicație; felurile compensației; condițiile compensației legale; efectele compensației. Este notabilă definiția compensației dată de autorii nominalizați, care corespunde celor prevăzute în unele instrumente internaționale de drept uniform. Avînd în vedere tendința implicită a autorilor de a apropia percepția privind compensația de cea existentă în instrumentele internaționale de drept uniform, ne-am propus drept segment de cercetare tendința modernă în dezvoltarea doctrinei și a reglementărilor privind compensarea.

Altă lucrare asupra căreia ne vom concentra atenția este tratatul de drept civil al autorului Pop Liviu din anul 2006 [104]. Interes relevant pentru studiul de față îl reprezintă mai ales compartimentul despre analiza cazurilor în care compensația nu operează. În special, tragem atenția asupra justificării existenței acestor cazuri de inadmisibilitate a compensării ce o inițiază de la împărțirea lor în excepții care se întemeiază pe interesele părților, și excepții prin care se asigură protecția drepturilor unor terți.

Unele cazuri de inadmisibilitate a compensării nu sînt cuprinse de criteriile enumerate de autor. Avînd în vedere că nu există o opinie unică în literatura de specialitate vizavi de gruparea

cazurilor de inadmisibilitate a compensării, ne-am propus drept segment de cercetare identificarea criteriilor ce înglobează toate cazurile de inadmisibilitate a compensării prevăzute de legislația civilă a RM.

O altă lucrare științifică care merită o atenție deosebită este cea a autorilor *Dogaru Ion și Drăghici Pompil* din 2002 [55]. În lucrare sînt analizate în comun instituțiile fundamentale ale dreptului obligațional românesc și, respectiv, toate modurile de stingere a obligațiilor. Analizînd problemele de bază, de obicei dezvoltate în tratatele de teorie generală a obligațiilor, autorii într-un mod original explică și definesc noțiunea „compensației”: este drept un „mod indirect de stingere a obligațiilor”. Pe această opinie a autorilor se axează întregul studiu al compensației efectuat de ei.

Avînd această poziție, autorii consideră că „în raport cu plata care se înfățișează a fi deopotrivă efectul obligației și modul direct de stingere a acesteia, compensația este un mod indirect de stingere a raportului juridic obligațional” [55, p. 504]. Astfel, prin ideea enunțată, autorii vin să se alăture grupului de doctrinari care susțin că întregul mecanism al compensării este un mod distinct de stingere a obligațiilor comparativ executării obligațiilor. Opinia expusă este susținută de noi în totalitate, iar argumentele în vederea ralierei la ea vor fi aduse *infra*, în cadrul paragrafului destinat analizei conceptului și naturii juridice a compensării.

Printre lucrările marcante destinate cercetării instituției compensării se numără monografia autoarei *Troanță Rebeleş Turculeanu A.-L.*, publicată în anul 2012 [130] în reglementarea noului Cod civil al României. Lucrarea conține patru titluri. În primul titlu, autoarea face o introducere în studiul compensației, analizînd evoluția compensației, precum și a altor moduri de stingere a obligațiilor, începînd cu dreptul privat roman pînă la reglementările existente în sistemul primului Cod civil românesc – Codul civil al României din 1864. În special prezintă interes subiectele: În special prezintă interes subiectele: condițiile compensației în dreptul privat roman; cazuri în care mecanismul compensatoriu nu putea fi aplicat; consecințele întrunirii tuturor condițiilor cerute.

În titlul doi al lucrării autoarea tratează nemijlocit compensația în sistemul noului Cod civil al României. În viziunea noastră, secțiunea-cheie a titlului respectiv este cel privind realizarea efectului extinctiv. Autoarea, într-un mod amplu și reușit, structurează problemele teoretice și practice cu privire la realizarea efectului extinctiv al compensației în dreptul civil românesc. Tocmai acest segment de cercetare reprezintă latura ce intersectează cel mai mult în aplicarea normelor juridice privind compensarea în dreptul civil. În lucrare, pentru a reda realizarea efectului extinctiv al compensării, deseori este utilizată noțiunea de „mecanism al compensării”. Dat fiind faptul că compensarea în dreptul civil al RM operează pe altă cale decît în dreptul civil

al României, însă efectul fiind același, concepția autoarei a servit drept impuls pentru a efectua o analiză a realizării efectului extinctiv al compensării, potrivit reglementărilor noului Cod civil al RM, în Capitolul 3 al tezei.

În titlul trei al lucrării este analizată compensația în domeniul său larg de aplicare, și anume, este studiată problema compensației în diferitele ramuri ale dreptului. Ulterior, în titlul patru autoarea analizează compensația sub aspect comparat. În sinteza analizei lucrării expuse menționăm că observațiile, ideile și concluziile autoarei, cu un vast conținut la toate compartimentele compensației, determină și alți autori de a face numeroase referințe la lucrare.

O altă lucrare științifică care urmează a fi luată în seamă este comentariul pe articole al noului Cod civil al României, publicat în anul 2012, al coordonatorilor *Baias Flavius-Antoni* și alții [3]. Fiind o lucrare publicată în coautorat, titlul VII „Stingerea obligațiilor” al cărții a V-a „Despre obligații” este scris de autoarea *Ștefănescu Anișoara*.

În comentariul de față este efectuată o examinare a problemelor teoretico-practice ale normelor prevăzute de art. 1616 – 1623 ale noului Cod civil al României care reglementează compensația.

Studiul prezintă interes prin faptul că dezvoltarea conținutului prevederilor privind compensația este efectuată în ansamblu cu normele juridice ale altor instituții juridice existente în noul Cod civil al României. Autoarea, analizând condiția exigibilității creanței compensabile pentru a indica creanțele ce sînt exigibile în urma decăderii din beneficiul termenului, face referire la art. 665 al noului Cod civil român, unde sînt indicate situațiile în care debitorul poate fi decăzut din beneficiul termenului. Este notabilă ideea autoarei de a soluționa problema exigibilității creanței compensabile prin definirea cu trimiterea la norma juridică privind termenul executării obligației. Însă autoarea nu tratează problema necesității existenței unei certitudini privind situațiile de decădere din beneficiul termenului. Problema evidențiată este una specifică pentru compensație, în special a celei legale și a compensării forțate. Dat fiind faptul că se realizează contrar voinței celeilalte părți, în viziunea noastră, condițiile compensării forțate, în special exigibilitatea, urmează a fi stabilite cu certitudine. În literatura de specialitate autohtonă, problema privind exigibilitatea este analizată, dar nu în cazul compensării. Existența lacunei doctrinare evidențiate a servit drept impuls pentru a ne concentra eforturile în dezvoltarea concepției privind certitudinea existenței exigibilității creanței compensabile.

În cele ce urmează vom supune cercetării lucrările științifice din domeniul tezei ale autorilor din Federația Rusă. Analiza propriu-zisă o vom iniția cu articolul științific al autorului *Чупин С.* semnat în anul 1999 [198]. Este notabilă concluzia autorului în aprecierea actului prin care operează compensarea. Pentru autor, actul juridic de operare a compensării are loc atunci

cînd există condițiile compensării, acestea din urmă constituind premisa încheierii actului juridic denumit compensare. De asemenea, autorul abstractizează elementele actului juridic de operare a compensării, și anume: utilizarea prerogativei părții de a cere compensarea este manifestarea unilaterală de voință în vederea aplicării compensării; declarația de compensare este forma pe care o îmbracă actul juridic unilateral. Optica autorului ce vizează elementele expuse depășește extrapolările naturii juridice a declarației de compensare. Cu toate acestea, autorul nu-și concentrează analiza asupra conținutului declarației de compensare. Articolul, în compartie cu alte studii științifice privind compensarea, care cuprind un studiu profund al declarației de compensare, nu evidențiază elementele propriu-zise ale acesteia.

Pornind de la cele expuse în contextul cercetării lucrării menționat *supra*, ne-am trasat ca segment de cercetare evidențierea și analiza elementelor de conținut al declarației de compensare din punctul de vedere al formei sale exterioare de materializare.

Un alt studiu ce merită o atenție deosebită este articolul științific al autorului *Кабауи С.*, semnat în anul 2001 [188]. Articolul conține o abordare vastă a problemelor teoretico-practice privind aplicarea în practica judiciară a normelor civile ale instituției juridice a compensării.

Este importantă opinia autorului vizavi de dilema dacă expirarea termenului de prescripție poate împiedica compensarea numai în situația în care este invocat într-un proces civil sau și în lipsa acestuia. În viziunea sa, expirarea termenului de prescripție nu poate împiedica compensarea în lipsa unui proces civil intentat din considerentul că legea civilă impune aplicarea lui de către instanța de judecată la cererea persoanei în a cărei favoare a curs prescripția [188, p. 89-90]. Deși prevederile art. 411 al Codului civil al Federației Ruse, interpretate de autor, au o redacție diferită decît cea prevăzută în art. 659 alin. (1) lit. „a” al Codului civil al RM referitoare la inadmisibilitatea compensării creanțelor prescrise, problema ridicată de autor trezește semne de întrebare în interpretarea ultimelor prevederi. Cu acest prilej sînt criticabile și explicațiile date de literatura de specialitate autohtonă, în legătură cu ce ne vom expune *infra*.

De asemenea, autorul detaliat analizează aspectul legat de întrunirea condiției omogenității creanțelor compensabile. În acest sens, reușit abordează problema dacă la întrunirea condiției omogenității urmează a fi luat în considerare numai obiectul sau și temeiul de apariție a creanțelor. Este aplicat criteriul legal, astfel, dacă legea civilă nu impune pentru a fi stinsă o creanță prin compensare, ca aceasta să derive din același temei de apariție, obligațiile pot fi stinse prin compensare și avînd temeiuri diferite de apariție. Raționamentele autorului cu privire la elementele de bază ale omogenității creanțelor au servit în calitate de reper pentru investigațiile noastre, în special cele privitoare la interpretarea sintagmei „de aceeași natură” din art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM, care prevede în sine condiția omogenității creanțelor.

Paralel, urmează a fi supusă criticii viziunea lansată pe marginea aprecierii obligației de plată a penalității ca obiect al compensării. Autorul atribuie obligația de plată a penalității la categoria obligațiilor compensabile. Dat fiind faptul că posibilitatea celeilalte părți de a invoca reducerea clauzei penale afectează lichiditatea creanței, autorul consideră neînsemnată această posibilitate prin argumentul său, apreciat de noi obscur, că în caz de reducere a clauzei penale obligația respectivă va fi stinsă prin compensare numai în mărimea clauzei penale micșorate. Pe de o parte, nu susținem opinia menționată, chiar dacă reducerea clauzei penale se dispune printr-o hotărîre a instanței de judecată. Prin urmare, urmează a ne expune justificarea noastră în vederea considerării obligației de plată a penalității ca fiind una în privința căreia nu pot fi întrunite condițiile compensării. Pe de altă parte, este de apreciat opinia autorului privind identificarea criteriului de stabilire a ordinii compensării creanțelor purtătoare de dobîndă, pornind de la omogenitatea creanțelor respective. Pentru studiul efectuat de noi criteriul reliefat contribuie la abstractizarea regulilor priorității efectuării plăților stipulate de art. 586 al Codului civil al RM în cazul existenței mai multor creanțe compensabile, cercetare pe care o vom efectua în Capitolul 4 al tezei, cînd vom analiza compensarea în cazul mai multor creanțe.

În cele ce urmează, vom supune analizei articolul științific semnat în anul 2004 de către *Ларина Н.* [178]. Este un studiu detaliat al realizării compensării în cadrul procedurii insolvenței potrivit legislației Federației Ruse. Aspectele investigației teoretico-practice a lucrării se referă la:

- importanța aplicării compensării în procedura insolvenței;
- afectarea de compensare a ordinii priorității satisfacerii creanțelor în procedura insolvenței;
- compensarea în procedura insolvenței conform reglementărilor diferitelor sisteme de drept.

Printre problemele de bază abordate cu succes, *Ларина Н.* accentuează diferențele esențiale ale compensării în procedura insolvenței în sistemele de drept civil german, francez și englez. Contribuția autorului prin analiza efectuată rezidă în scoaterea în evidență a mecanismelor juridice încorporate în sistemele de drept civil ale statelor de pe continentul european care sînt îndreptate mai mult în apărarea intereselor creditorului sau ale debitorului. Concluziile științifice ale cercetătorului au servit drept impuls pentru a ne concentra atenția asupra analizei normelor internaționale de drept uniform în materia compensării în procedura insolvenței. Astfel, investigațiile științifice inițiate de *Ларина Н.*, dictează și necesitatea cercetării detaliate a prevederilor directivelor Uniunii Europene ce reglementează aplicarea compensării în procedura insolvenței.

Printre lucrările de vază la tema tezei este autoreferatul tezei de doctor susținute în anul 2004 de către *Исаев И. А.* [170]. Lucrarea conține o abordare a mecanismelor prevăzute de legislația civilă a Federației Ruse privind clearingul și a altor forme ale compensării. Este de apreciat că autorul constată oportunitatea de a fi înnoită întreaga reglementare a activității de clearing în Federația Rusă, ca formă a compensării, dat fiind faptul că normele juridice privind compensarea nu reglementează totalitatea relațiilor sociale existente de clearing [170, p. 3]. În contextul analizei modului de stingere a obligației de clearing, autorul analizează și întreaga reglementare a instituției juridice a compensării.

Printre problemele de bază abordate prezintă interes compartimentul despre investigațiile nemijlocite asupra formelor compensării, în care autorul analizează îndeosebi problemele teoretico-practice privind compensarea în procesele civile, la faza executării silite și în procedura insolabilității. Accentul este focusat mai mult pe forma procesuală de realizare a compensării în cadrul fazelor procesului civil și a felurilor de procedură sus-menționate. O atare optică este puțin axată pe analiza interacțiunii dintre dreptul material și dreptul procesual civil. Considerăm oportun de a analiza profund aplicarea compensării în procesul civil în lumina exercitării dreptului la compensare, care constituie o categorie a dreptului material. Astfel de abordare, în viziunea noastră, ar fi mai profund focusată pe analiza interacțiunii dreptului material cu cel procesual în aplicarea compensării. În această ordine de idei, intenția noastră pentru studiul de față este de a reliefa interacțiunea normelor juridice materiale privind compensarea din Codul civil al RM cu normele dreptului procesual civil, în lumina analizei exercitării dreptului la compensare.

Un izvor relevant pentru studiul de față este articolul științific al lui *Исаев И. А.* publicat în anul 2004 [169]. Studiul este dedicată exclusiv abordării problemelor ce țin de aplicarea în practica judiciară a normelor juridice cu privire la compensare. În general, aspectele atinse se referă la: delimitarea compensării de schimb; aprecierea omogenității creanțelor; diversitatea compensării. În ceea ce privește ultimul compartiment, trezește semne de întrebare părerea autorului pe marginea problemei aprecierii lichidității creanțelor compensabile ce pot fi micșorate de către instanța de judecată. Potrivit autorului, pot fi compensate și așa-numitele creanțe „neclare”, cum ar fi cele referitoare la plata penalității și repararea prejudiciului [169, p. 84]. Toate acestea din considerentul că este imposibil a stabili exact creanțele contestabile și incontestabile. Autorul atinge una din cele mai polemizate probleme în doctrina rusă, legată de stingerea obligației prin compensare, pe care profund o cercetează și *Кабаган С.* Dat fiind faptul că nu susținem opinia ambilor autori, în vederea fundamentării poziției noastre, ne-am

propus analiza aspectului aprecierii certitudinii determinării lichidității creanței drept o condiție a compensării vizavi și de posibilitatea stabilirii exacte a creanțelor contestabile și incontestabile.

Redutabilul savant rus *Бразинский М. И.*, în lucrarea publicată în anul 2005 [142] analizează, într-un mod original, compensarea ca mod de stingere a obligației. În lucrare este atinsă problema stingerii obligațiilor prin compensare a obligațiilor civile necontractuale sau care se nasc din contracte diferite. Dilema este examinată în contextul determinării omogenității creanțelor compensabile. Autorul argumentează posibilitatea compensării ambelor categorii de creanțe. Alegațiile autorului contribuie la determinarea domeniului de aplicare a compensării, iar noi le considerăm oportune de a le utiliza în argumentarea faptului că obligațiile, pentru a fi stinse obligațiile prin compensare nu este necesar de a fi în același timp și obligații interdependente, idee pe care intenționăm să o dezvoltăm odată cu analiza condiției creanței reciproce în realizarea efectului extinctiv al compensării.

De asemenea, comportă utilitate problema ridicată de autorul indicat privind obligativitatea aplicării compensării. Autorul explică că acest caz urmează a fi stipulat expres de lege. Obligativitatea aplicării compensării este examinată de autor în cazul răspunderii subsidiare. Totuși, problema este analizată pornind de la legislația civilă a Federației Ruse. În literatura de specialitate autohtonă nu este efectuat un studiu, potrivit legislației RM, asupra obligativității aplicării compensării. O examinare de genul asemănător o urmărim a fi efectuată odată cu analiza compensării în cazul fidejusiunii.

Următoarea lucrare supusă analizei este autoreferatul tezei de doctor în drept susținută în anul 2006 de *Фахретдинов Т. Р* [191]. Autorul investighează problemele fundamentale legate de aplicarea compensării în dreptul civil al Federației Ruse. Însăși structura tezei conține trei capitole, îndeosebi sînt relevante următoarele subiecte abordate: esența și natura juridică ale compensării; condițiile aplicării compensării; modalitățile de realizare a compensării; cazurile de inadmisibilitate a compensării.

Prezintă interes ideile autorului cu privire la abordarea problemei categorisirii dreptului la compensarea drepturilor subiective sau altor categorii alăturate acestuia. În lucrare sînt aduse argumente precece în vederea susținerii că dreptul la compensare reprezintă un drept secundar. Însuși autorul își fundamentează poziția pornind de la ideile altor autori, în special a celor germani. Cu toate acestea, în viziunea noastră, conceptul privind dreptul la compensare ca o categorie a dreptului secundar urmează a fi dezvoltat și în raport cu drepturile potestative, problemă pe care o vom atinge în Capitolul 2 al tezei.

De asemenea, printre unele idei însemnate care trebuie accentuate, consolidate pe abstractizarea modurilor de realizare a compensării, este concepția privind divizarea tipurilor

compensării în: compensarea contractuală, compensarea forțată extrajudiciară și compensarea forțată judiciară. În teză este analizată existența acestor tipuri a compensării în sistemul de drept civil bazat pe pandecte. Autorul efectuează o cercetare izolată a tipurilor compensării existente în sistemul de drept civil german, vizavi de cele existente în dreptul civil francez. Modalitatea aleasă de autor de a aborda tipurile compensării existente în sistemul de drept civil german nu permite de a evidenția elementele cu caracter avantajos ale compensării existente în dreptul civil francez, care pot fi încorporate în sistemele de drept civil ale statelor care au preluat modelul german al compensării. Mai cu seamă, vedem oportunitatea de a scoate în evidență elementele propice ale compensării judiciare din sistemul dreptului civil bazat pe instituții, pentru a fi încorporate în cadrul reglementărilor privind compensarea din codurile civile care au ca model sistemul de drept civil bazat pe pandecte. Pornind de la semnificația cercetării aspectelor accentuate din lucrarea analizată, ne-am propus să facem o analiză a reglementărilor privind tipurile compensării din Codul civil al RM, în care paralel urmărim de a scoate în evidență elementele propice ale compensării existente în sistemul de drept civil francez pentru a putea fi încorporate în legislația civilă națională.

Este notabil conceptul privind tratarea compensării separat de actul juridic prin care se realizează. Potrivit acestei opinii, compensarea mai este privită și ca un efect juridic produs în raporturile obligaționale între părți. Optica autorului vine de a aduce o privire nouă asupra analizei naturii juridice a compensării, care nu se axează pe mecanismul de realizare a compensării, ci asupra rezultatului obținut – încetarea a două raporturi juridice obligaționale. În acest sens, conceptul autorului a trezit interes de a investiga problema dacă conținutul dispozițiilor normelor juridice privind compensarea din Codul civil al RM înglobează și conceptul că compensarea reprezintă și un efect juridic.

Prezintă interes monografia autoarei *Чайка И. В.* publicată în anul 2007 [197], în care sînt expuse, în mare parte, ideile sale privind modurile de stingere a obligațiilor din teza sa de doctor [195]. Este un studiu ce conține analiza modurilor voluntare de stingere a obligațiilor. În ceea ce privește compensarea, autoarea a pus accentul pe următoarele probleme: importanța compensării; conceptul și natura juridică a compensării; condițiile compensării și operarea ei.

Mai întîi de toate surprindem conceptul autoarei privind diferențierea noțiunilor de „*mod*” și „*temei*” de stingere a obligației. Potrivit autoarei, *temeiurile* stingerii obligațiilor sînt faptele juridice care încetează o obligație prin aceea că sînt **prevăzute de lege**, însă *modurile* de stingere a obligațiilor reprezintă în sine o anumită conduită (acțiuni sau inacțiuni) a persoanelor care participă ca subiecți la raporturile juridice obligaționale, îndreptate spre stingerea obligațiilor civile [196, p. 6]. Optica respectivă asupra noțiunilor de mod și temei de stingere a obligațiilor ne

trezește atenția asupra analizei accepțiunii compensării ca act juridic civil în cadrul celorlalte două accepțiuni, pe care le vom evidenția în contextul cercetării lor în Capitolul 2 al tezei. De asemenea, cu acest prilej, autoarea susține că compensarea, după natura sa juridică, este un act juridic unilateral, și nu bilateral, dat fiind faptul că are loc indiferent de voința celeilalte părți. Astfel, autoarea înaintează și o propunere *de lege ferenda* privind modificarea art. 410 al Codului civil al Federației Ruse [153] privind excluderea unor interpretări diferite ale naturii juridice a compensării [197, p. 43]. Totuși, nu ne vom ralia opiniei enunțate, dar în vederea soluționării polemicii vizavi de acest subiect ne-am trasat ca direcție de cercetare în paragraful 2.2 al tezei determinarea naturii juridice a compensării reglementate de noul Cod civil al RM.

Un alt autor rus, care a contribuit semnificativ la dezvoltarea științei dreptului civil inclusiv și în domeniul compensării, este *Горбачева М. В.*, care în cadrul mai multor articole științifice [146; 147; 148; 149] abordează unele din aspectele de bază ale compensării în dreptul civil al Federației Ruse.

Un studiu științific al autoarei care prezintă interes este articolul publicat în anul 2008 [149] dedicat în exclusivitate cercetării esenței și naturii juridice a compensării. În acest articol autoarea, în principal, se pronunță asupra polemicii științifice legate de aprecierea compensării drept un caz al executării corespunzătoare a obligației sau o înlocuire a unei astfel de executări. Cu valoare de teze științifice bine întemeiate sînt argumentele privind aprecierea compensării drept un mod distinct de stingere a obligațiilor în raport cu executarea corespunzătoare a obligațiilor. Îndeosebi surprindem raționamentul că compensarea nu constituie o executare a obligațiilor, din considerentul că lipsește o executare reală a obligațiilor [149, p. 48]. Opinia este asemănătoare cu cea a lui *Толстой В. С.*, potrivit căreia debitorul care are și calitatea de creditor este scutit de a îndeplini anumite acte de executare în natură [190, p. 15]. Argumentele expuse vin a fundamenta o dată în plus caracterul distinct al compensării de executare ca mod de stingere a obligațiilor.

Comportă utilitate explicația dată asupra noțiunii de „executare” și de „satisfacere” a obligației. Este făcută o delimitare clară a acestor noțiuni, care favorizează redactarea normelor juridice privind compensarea în concordanță cu întregul sistem al reglementărilor modurilor de stingere a obligațiilor. Legiuitorul moldav, la reglementarea unor relații juridice de compensare nu a utilizat sensul corect al acestor noțiuni. În această ordine de idei, ne-am propus de a evidenția inadvertențele existente în reglementările privind compensarea din Codului civil al RM, vizavi de utilizarea noțiunilor de „satisfacere” și „executare” a obligațiilor.

Normele juridice ce reglementează compensarea din Codul civil al Federației Ruse au constituit obiect al proiectului de reformă al Codului civil rusesc elaborat de către Consiliul de pe

lingă Președintele Federației Ruse pentru Codificarea și Perfecționare Legislației Civile, denumit „Концепция развития гражданского Законодательства Российской Федерации” [174]. Această inițiativă constituie un instrument esențial în realizarea tendinței contemporane a dezvoltării compensării în legislația civilă a Federației Ruse. Un aspect important al proiectului este determinarea momentului în care compensarea își produce efectul, stipulând că compensarea produce efectul din momentul recepționării de către cealaltă parte a declarației de compensare. O astfel de prevedere anulează efectul retroactiv al compensării. Respectiva inițiativă a servit drept motiv pentru noi de a analiza momentul în care, potrivit Codului civil al RM, compensarea își produce efectul și de a constata oportunitatea modificării normelor civile în vederea ajustării lor tendinței actuale.

O altă publicație ce prezintă interes este articolul științific semnat de *Егорова М.*, datat din anul 2011 [166]. Este realizat un studiu exclusiv asupra naturii juridice a compensării. În ansamblu este evidențiată polemica privind natura juridică a compensării, dar este de remarcat că autoarea evidențiază un principiu al compensării care stă la baza întregii reglementări a compensării: respectarea intereselor sferei juridice și patrimoniale ale subiectului pasiv – contragentului subiectului care inițiază compensarea [166, p. 140]. Însă alți autori [147, p. 27] consideră că unele norme ale compensării, în special în cazul cesiunii de creanță, au drept scop echilibrarea intereselor ambelor părți. Astfel, această optică variată a doctrinarilor dictează necesitatea de a analiza prioritatea stabilită de legea civilă a respectării intereselor subiectului pasiv și activ al compensării în diferite raporturi juridice civile.

În special prezintă interes analiza priorității respectării intereselor sferei juridice și celei patrimoniale ale părților compensării: la exercitarea dreptului la compensare; compensării creanțelor publice; compensării creanțelor cu locuri de executare diferită; compensarea în cazul mai multor creanțe; compensarea în cazul cesiunii creanței sau preluării datoriei; compensarea în cazul obligațiilor solidare; compensarea în cazul fidejusiunii.

În contextul examinării proiectului de reformă al Codului civil rusesc, comportă utilitate a expune analizei articolul științific al autorului *Ганина М. В.*, semnat în anul 2012 [145]. Este efectuat un studiu predominant apreciativ asupra proiectului de reformă al Codului civil rusesc în ceea ce privește reglementările privind compensarea. Deci, Ганина М. В. constată că redacția propusă în scopul modificării normelor juridice privind compensarea este inspirată din reglementările unor instrumente internaționale de drept uniform, în care compensarea obligațiilor izvorâte din contractele comerciale internaționale nu produce efect retroactiv. De asemenea, autorul detaliat examinează problema momentului intervenirii termenului de prescripție pentru a avea drept efect inadmisibilitatea compensării obligațiilor reciproce. Argumentele autorului sînt

statornicite pornind de la aspectele privind producerea efectului retroactiv în situația în care compensarea ar produce acest efect. Ideile autorului constituie punct de pornire în trasarea direcției de cercetare a prezentei teze de doctorat, și anume: elucidarea problemei legate de determinarea momentului până la care prescripția nu poate împiedica compensarea după ce au fost întrunite condițiile compensării, ținând cont de faptul că prevederile din art. 659, alin. (1), lit. „a” al Codului civil al RM sub acest aspect sînt neclare și imprevizibile.

Este de remarcat că, pentru practica judiciară a Federației Ruse sînt importante prevederile privind compensarea expuse în Scrisoarea informativă a Prezidiului Judecătoriei Superioare de Arbitraj a Federației Ruse din 29.12.2001, nr. 65 privind analiza practicii judiciare la soluționarea pricinilor legate de stingerea obligațiilor prin compensarea creanțelor reciproce și omogene [167] (traducerea ne aparține), de care mai mulți autori ruși, abordînd problemele teoretico-practice în domeniul acestui studiu, își statornicesc opinia pornind de la recomandările în cauză. Scrisoarea cuprinde 19 soluții pentru aplicarea corectă și uniformă a normelor juridice civile privind compensarea din legislația civilă a Federației Ruse, pornindu-se de la pricinile civile concrete soluționate de instanța de judecată ierarhic superioară care a emis recomandările. Elucidările respective se referă îndeosebi la următoarele chestiuni: aplicarea corectă a reglementărilor privind condițiile compensării; stingerea obligațiilor prin compensare în procedura executării silite; momentul stingerii obligației prin compensare; determinarea subiecților raporturilor de compensare; forma declarației de compensare; nulitatea actelor juridice privind compensarea; aplicarea compensării în cadrul procedurii insolvenței; aplicarea compensării în raporturi obligaționale speciale; compensarea în cazul mai multor creanțe.

Comportă utilitate recomandarea prin care se elucidează aspectele de formă ale declarației de compensare. Indirect este indicată inadmisibilitatea compensării obligațiilor prin acțiuni concludente. Precizarea în cauză dictează pentru studiul de față oportunitatea abordării problemei dacă declarația de compensare, potrivit art. 651 al Codului civil al RM, poate fi făcută în formă tacită. De asemenea, este importantă concretizarea privind forma procesuală ce o îmbracă actul procesual prin care se realizează compensarea într-un proces civil, și anume: *acțiunea reconvențională este actul de procedură potrivit pentru realizarea compensării, iar prin referință este inadmisibil aplicarea compensării în formă procesuală*. Prin urmare, și această recomandare ne suscită interes în analiza prevederilor art. 186, art. 172 și art. 173 al Codului de procedură civilă al RM, în vederea stabilirii actelor de procedură potrivite la realizarea compensării, conform normelor de drept procesual civil al RM.

În literatura de specialitate autohtonă sînt analizate doar unele subiecte vitale ale compensării în lucrările ce vor fi expuse *infra*.

Mai întîi, ne vom focusa atenția asupra manualului dedicat studiului drepturilor reale și teoriei generale a obligațiilor a autorilor *Baieș S., Volcinschi V., Cebotari V., Băieșu A., Crețu I.*, ieșit de sub tipar în anul 2005 [4]. Capitolul stingerea obligațiilor este scris de *Cebotari V.*, care a analizat problemele compensării în consecutivitatea expusă în art. 651-art. 659 ale Codului civil al RM.

În vederea aprecierii naturii juridice a compensării în dreptul civil al RM, *Cebotari V.* se raliază opiniei potrivit căreia instituția juridică analizată derivă din executare ca mod de stingere a obligației. Fundamentul poziției alese îl pornește de la funcția îndeplinită de compensare de a fi un mod simplificat de executare a obligației. Părerea autoarei nu este în consonanță cu opinia noastră, care se distanțează de sensul normelor juridice stipulate în art. 651-art. 659 ale Codului civil al RM. În vederea fundamentării opiniei noastre, ne-am propus efectuarea unei interpretări sistemice a reglementărilor privind compensarea din Codul civil al RM în scopul elucidării aspectelor normative, care prin sine înseși susțin poziția noastră.

Autoarea definește compensarea acceptînd definiția legală prevăzută de art. 651 al Codului civil al RM. Într-un mod asemănător procedează și alți autori din Republica Moldova, ale căror lucrări le vom expune *infra*. Anumite inadvertențe admise de legiuitorul moldav la definirea compensării sînt neglijate de a fi reliefate. În contextul analizei cadrului legal al compensării, cutezăm să constatăm imperfecțiunile redacției art. 651, alin. (1) al Codului civil, care conține definiția compensării.

În lucrare, autoarea atrage o atenție deosebită condițiilor în care are loc stingerea obligației prin compensare, rezumativ expunundu-se asupra tuturor condițiilor cerute de art. 651 al Codului civil al RM. Criticabil este că unele din condițiile stingerii obligațiilor prin compensare sînt privite drept condiții separate, deși formează o condiție unică. De asemenea, este evitată analiza efectului extinctiv produs de compensare în urma întrunirii în cumul a tuturor condițiilor compensării și al declarării ei. Vedem analiza perspicace a condițiilor compensării numai în ansamblu cu examinarea problemei realizării efectului extinctiv al compensării. Abordarea acestei probleme în felul expus o vom efectua în cadrul Capitolului 3 al tezei.

Cea mai vastă analiză a compensării în doctrina autohtonă este efectuată în Comentariul Codului civil al RM publicat în anul 2006 [14]. Autorul capitolului stingerii obligațiilor *Țonova I.*, a efectuat o interpretare detaliată a normelor juridice prevăzute de art. 651-art. 659 ale Codului civil al RM ce reglementează compensarea.

Este notabilă caracteristica dată de Țonova I. asupra compensării, din care rezultă că compensarea este un mod special de stingere a obligațiilor. Optica autoarei este apropiată de conceptul nostru, că compensarea este un mod distinct de stingere a obligațiilor, însă ea nu dezvoltă fermitatea în statornicirea poziției sale în raport cu executarea ca mod de stingere a obligațiilor. Din acest considerent, nu este făcută o claritate dacă compensarea în dreptul civil al RM este un mod special de stingere a obligațiilor față de executare sau este special prin faptul că dispune de un mecanism propriu de stingere a obligațiilor.

Dat fiind faptul că doctrina autohtonă analizează insuficient efectele stingerii obligațiilor, îndeosebi prin prisma efectului extinctiv, este semnificativă divizarea dată de Țonova I. în privința efectelor stingerii obligațiilor în general – efectele stingerii obligațiilor principale și efectele stingerii obligației secundare [14, p. 188]. Ideea autoarei constituie pentru noi un punct de pornire în avansarea cercetării în privința divizării efectelor extinctive ale compensării.

Tot Țonova I. ridică o problemă de cercetare subtilă, dar importantă pentru aplicarea normelor juridice privind compensarea: dacă este admisă compensarea contra unei amenzi și cu o amendă [14, p. 198]. Deși apreciem problema ridicată, nu sîntem de acord cu soluția expusă de autoare pe marginea acesteia. Obligațiile care derivă din răspunderea penală sau contravențională nici într-un caz nu pot fi catalogate drept obligații civile. În scopul fundamentării opiniei expuse, ne-am propus examinarea acestui aspect în contextul analizei compensării creanțelor publice.

Este condamnabil faptul că autoarea, în legătură cu examinarea condiției certitudinii creanței compensabile, atribuie creanțele degenerate la categoria celor incerte. Însă în acest caz se învederează o confuzie în ceea ce privește certitudinea creanțelor și înseși efectele expirării prescripției extinctive, dilemă ce o vom aborda *infra*. De asemenea, reprehensibilă este abordarea condiției exigibilității creanțelor compensabile în urma decăderii din beneficiul termenului. Potrivit autoarei, creanțele respective devin exigibile numai în urma încheierii unui acord în acest sens [14, p. 197]. Dezaprobarea noastră vine în contextul în care întrunirea condițiilor compensării prevăzute de art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM sînt impuse numai în privința compensării forțate.

Un alt studiu autohton în care este studiată compensarea ca mod de stingere a obligațiilor este articolul științific al lui *Șaptefrați C.*, datat din anul 2009 [128]. Articolul reprezintă o cercetare complexă cu privire la instituția juridică a compensării în redacția noului Cod civil al RM.

În particular, nu putem trece cu vederea că autorul, pentru analiza temei de față utilizează termenul „compensație”, și nu „compensare”, cuvinte ce nu sînt utilizate la fel de către

doctrinarii Republicii Moldova, fapt ce trezește interes în soluționarea dilemei privind denumirea corectă a instituției juridice examinate.

Prezintă interes concluzia autorului în ce privește momentul stingerii obligațiilor prin compensare, în raport cu momentul înaintării declarației de compensare. Autorul consideră că obligațiile sînt stinse din momentul cînd creanțele sînt scadente [128, p. 330]. Dat fiind faptul că momentul stingerii obligației prin compensare se referă nemijlocit la problema aplicării compensării, iar acestea nu sînt dezvoltate de doctrina moldovenească în contextul analizei condițiilor realizării efectului extinctiv al compensării, aspectele subiectului menționat le vom dezvolta în cadrul paragrafului exercitării dreptului la compensare.

Este de menționat opinia autorului cu privire la explicarea cazului de inadmisibilitate a compensării prevăzut de art. 659, alin. (1), lit., e” al Codului civil al RM – obiectul prestației este un bun insesizabil. Autorul explică acest caz de inadmisibilitate a compensării pornind de la expunerea conținutului art. 85 al Codului de executare al Republicii Moldova, care enumeră bunurile debitorului ce nu pot fi urmărite. Abordarea autorului nu este atît de clară în acest segment de cercetare, și chiar contradictorie sensului art. 659, alin. (1), lit., e” al Codului civil al RM. Astfel, ne-am propus de a analiza acest caz de inadmisibilitate a compensării în lumina divizării, date în literatura română de specialitate [104, p. 523-524; 3, p. 1714-1715], în creanțe ce au ca obiect bunuri insesizabile absolut și total și creanțe ce au ca obiect bunuri insesizabile relativ și parțial, pornind de la normele juridice existente în legislația națională.

Printre lucrările care prezintă interes la tema studiată este lucrarea în limbă rusă a autorului *Halabudenco O.*, publicată în anul 2014 [194]. Specific pentru analiza efectuată de către autor asupra compensării, este că, pe lîngă expunerea concepțiilor privind instituția juridică analizată în lumina legislației civile a RM, se mai face și o retrospectivă asupra reglementărilor existente în dreptul privat roman. Astfel, autorul menționează că compensarea stinge obligația nu *ipso jure*, dar *ope exceptionis* [194, p. 417]. O asemenea idee va fi abordată cu ocazia analizei funcțiilor compensării.

O altă lucrare importantă ce comportă interes este manualul de *Teorie generală a obligațiilor* din anul 2015 [5] scris de mai mulți autori, a cărui coordonator este prof. univ. S. Baieș. Capitolului „Stingerea obligațiilor” este scris de către *Cara A.*

Este de remarcat că autoarea analizează tipurile compensării pornind de la opiniile existente în literatura de specialitate, și anume: compensarea convențională și compensarea legală [5, p. 729-730]. *Cara A.* nu specifică dacă aceste feluri ale compensării sînt proprii sau improprii sistemului compensării dreptului civil al RM, ceea ce ne dă un imbold de a analiza

problema dacă acestea, în special compensarea legală, sînt proprii compensării reglementate de Codul civil al RM.

Criticabil este faptul că autoarea pune semn de egalitate între compensarea legală și cea judecătorească, or acestea sînt tipuri ale compensării distincte ce operează în condiții diferite. O asemenea problemă va fi analizată în cadrul paragrafului 2.4. al tezei.

În calitate de sursă tangențială la tema studiată este autoreferatul tezei de doctor în drept, susținută în anul 2010, al *Cristev N.* [37].

În lucrare, deși este analizată în exclusivitate retenția ca mijloc de asigurare a executării obligațiilor, aceasta ne captează atenția prin faptul că este abordată problema privind diferențierea compensării de retenție. În particular, autoarea menționează că nu poate fi pus semn de egalitate între retenția mijloacelor bănești și compensare [37, p. 12]. Însă indirect, prin afirmațiile autoarei, mecanismul compensării ar fi asemănător cu cel al retenției. Deși părerea autoarei nu este în consonanță cu a noastră, consemnăm că ideea respectivă este utilă în evidențierea particularităților funcției de garanție a satisfacerii obligațiilor pe care o presupune compensarea. Opinia expusă nu a fost abordată în literatura de specialitate.

O altă publicație tangențial legată de tema studiată este articolul științific al autorilor *Cimil D.* și *Brumă S.*, semnat în anul 2009 [19]. Autorii efectuează un studiu fundamental asupra naturii juridice a răspunderii subsidiare, însă pentru noi comportă utilitate faptul că este atinsă problema compensării ca măsură extraordinară a executării obligațiilor față de creditor de către debitorul de bază. Prezintă interes propunerea *de lege ferenda*, înaintată de autorii în urma constatării existenței în legislația națională a lacunei legislative privind răspunderea subsidiară. Acest punct de vedere prezintă relevanță la analiza problemelor privind compensarea în cazul fidejusiunii.

Sub aspect procesual sînt analizate unele aspecte importante ale compensării în manualul de drept procesual civil al profesorilor Catedrei Drept Procesual Civil a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, publicată în anul 2014, al cărui redactor științific este *Belei E.* [10]. Comportă utilitate explicația dată de *prof. univ. Cojuhari Al. și Belei E.* asupra condiției de primire a acțiunii reconvenționale stipulate în art. 173, alin. (1), lit. „a” al CPC - „*aceasta urmărește compensarea pretenției inițiale*”. Un interes deosebit prezintă abordarea problemei, dacă prin înaintarea unei astfel de acțiuni reconvenționale pîrîtul ar recunoaște din start pretențiile reclamantului. Deși autorii afirmă existența unei astfel de recunoașteri a pretențiilor reclamantului la înaintarea acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu, ei se expun cu anumite rezerve. Aceste aspecte nebuloase existente în doctrina procesual civilă autohtonă dictează oportunitatea elucidării pe deplin a problemei enunțate.

De asemenea, ne captează atenția considerentele expuse de prof. univ. Cojuhari Al. și Belei E. cu privire la gradul minim de aplicare în practica judiciară a compensării totale, care ne stimulează de a face anumite propuneri și recomandări în paragrafele 2.4. și 3.3. ale tezei, în vederea intensificării aplicării compensării totale prin intermediul normelor procesuale civile.

Din literatura de specialitate a altor state prezintă interes manualul de drept civil al autorilor francezi *Malaurie Ph., Aynès L., Stofel-Munck Ph.* datat din anul 2009 [93]. Lucrarea, pe lângă studiul altor moduri de stingere a obligațiilor, conține și o analiză detaliată a compensației în dreptul civil francez.

Printre compartimentele asupra cărora urmează să ne focusăm atenția sînt: compensația legală, condițiile pozitive și condițiile negative ale compensației legale; efectele compensației legale; compensația convențională; compensația judiciară.

Conceptul autorilor privind compensația judiciară, ca parte din instituția compensării dreptului civil francez, ne îndeamnă de a ne preocupa de imperativul existenței tuturor condițiilor compensării prevăzute de art. 651 al Codului civil al RM atunci cînd sînt realizate în formă procesuală.

Referindu-se la condițiile compensației legale, autorii le divizează în condiții pozitive și condiții negative. Este important de menționat că în grupul condițiilor negative autorii includ cazurile de inadmisibilitate a compensării. Nu putem să nu ne raliem acestui punct de vedere, dat fiind faptul că cazurile de inadmisibilitate a compensării sînt circumstanțe care împiedică realizarea efectului extinctiv al compensării. Doctrina autohtonă nu atinge problema condițiilor negative ale compensării. Întru analiza acestor circumstanțe negative, considerăm oportun analiza legislației civile naționale în vederea identificării tuturor cazurilor stabilite de lege care împiedică compensarea și clasificarea lor după anumite criterii.

Nelipsite de interes este și părerea autorilor că compensația legală este un mijloc de apărare. Autorii văd acest mijloc de apărare a drepturilor civile în compensația legală ca parte componentă a dreptului civil francez, dar fără a o numi drept funcție a compensării. Dat fiind faptul că literatura de specialitate moldovenească defel nu dezvoltă funcția compensării ca mijloc de apărare a drepturilor civile, opinia enunțată a autorilor sus-citați constituie imbold în analiza compensării în dreptul civil al RM în lumina funcției de mijloc de apărare.

Printre lucrările de vază la tema studiată este și teza de doctorat a autorului francez Emile Meynial [223], care, deși este susținută în anul 1885, avînd mai mult o valoare istorică, nu și-au pierdut din actualitate reflecțiile comparative privind compensația în dreptul privat roman și a celei prevăzute în Codul civil francez din 18 martie 1804.

Din cumulum conceptelor dezvoltate de autor în lucrare prezintă interes optica autorului privitor la compensația judiciară, care reprezintă un drept al pîrîtului și în același timp o prerogativă a instanței de judecată. Cu precădere, autorul folosește sintagma de compensație reconvențională, învederînd compensarea judiciară propriu-zisă, dar care exprimă aspectele procesuale de ansamblu al acesteia. Nu putem să ne opunem părerii autorului, fiindcă aceasta are o conotație nu doar în explicarea conexiunii pretențiilor opuse, dar și a limitelor de discreție a instanței de judecată la soluționarea chestiunii privind primirea cererii reconvenționale cu scop compensatoriu în temeiul art. 173, alin. (1), lit. „a” al CPC.

O altă sursă de referință utilă la tema tezei, care a rezultat în urma efortului a unui grup de juriști francezi, este Anteproiectul de reformă a dreptului obligațiilor și prescripției din Codul civil francez din 2005 (*Avant-projet de réforme du droit des obligations et du droit de la prescription*) – Anteproiectul Catala [216]. Compensarea este prevăzută de art. 1240 – 1248-1.

Constatînd anumite incomodități ale realizării de plin drept al compensației prevăzute de Codul civil francez, autorii Anteproiectului Catala propun schimbarea modului de operare a compensării, și anume prin invocarea acesteia de către debitor. Aspectul respectiv comportă relevanță în explicarea esenței declarației de compensare în raport cu o simplă invocare a compensării, obiectiv pe care urmărim a-l realiza.

Un interes aparte îl prezintă abordările instrumentelor internaționale de uniformizare a dreptului contractelor cu caracter opțional. În particular ne captează atenția *Principiile Contractelor Comerciale Internaționale*, edițiile 1994-2010 [213], elaborate și publicate de Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (în continuare – Principiile UNIDROIT), și *Principiile Dreptului European al Contractelor*[212], care au fost elaborate de Comisia pentru Dreptul European al Contractelor. Dat fiind faptul că mulți din autorii acestor proiecte au făcut parte din ambele grupuri de lucru [7, p. 36], asemănarea dintre ele persistă și în cadrul reglementărilor privind compensarea.

Principiile UNIDROIT reglementează detaliat compensarea la art. 8.1 – 8.5. Acest instrument a preluat modelul german al compensării, care operează prin declarația uneia din părți, dar care cuprinde particularități novatoare, dînd o expresie importantă dreptului la compensare. Astfel, cu precădere, Principiile UNIDROIT stipulează expres dreptul la compensare (art. 8.3), lucru pe care nu-l întîlnim în reglementările naționale ale anumitor state, ceea ce denotă nivelul avansat al abordării științifice a problemei realizării efectului extinctiv al compensării de către autorii proiectului. Dreptul la compensare este stipulat în același mod și în art. 13:104 al Principiilor Dreptului European al Contractelor. În Codul civil al RM, cel puțin nu

este utilizată noțiunea dreptului la compensare, problemă care rămîne a fi discutată la nivel de doctrină.

Principiile UNIDROIT și Principiile Dreptului European al Contractelor au constituit sursă de inspirație pentru mai multe proiecte de reformă a dreptului civil în diferite state, care conțin propuneri de modificare și a reglementărilor privind compensarea. Mai cu seamă, atenționăm asupra proiectului de reformă al Codului civil rusesc, care a fost menționat *supra*. Conceptul privind momentul în care compensarea își produce efectele, încorporat în ambele culegeri de principii, este cel mai pronunțat aspect novator al acestora. Reglementările proiectelor nu prevăd o compensare caracterizată de retroactivitate, concept care este acceptat de majoritatea codurilor civile ale statelor ce fac parte din sistemul dreptului continental. Instrumentele stipulează că compensarea își produce efectele din momentul declarării compensării. Procedul prin care este guvernat momentul începerii producerii efectelor compensării este apreciat de mai mulți doctrinari, iar de noi-considerat o expresie a tendinței moderne în dezvoltarea compensării, pe care o urmărim, prin argumente convingătoare, de a fi încorporată în legislația civilă națională.

Un alt instrument internațional de uniformizare a dreptului contractelor care prezintă utilitate pentru studiul de față este *Draft Comon Frame of Referense – Proiectul Cadrului Comun de Referință* (în continuare – DCFR) [209]. Fiind finalizat la sfîrșitul anului 2008 și prezentat Comisiei Europene, acest Proiect al Cadrului Comun de Referință este, deocamdată, un demers pur academic, fără nici o implicație juridică sau politică pentru UE, dar care ar putea să ofere baza unui posibil Cod civil european prin care se armonizează dreptul contractual al statelor membre, precum și alte aspecte juridice care nu intră strict sub incidența dreptului contractual [134, p. 4]. Normele juridice ce reglementează compensarea se cuprind în același Capitol 6 în care se conțin și reglementările privind confuziunea. Acestea nu sînt încorporate într-un capitol distinct al modurilor de stingere a obligațiilor. Astfel, modalitatea în care toate normele juridice privind stingerea obligațiilor sînt ordonate din punct de vedere tehnico-legislativ indică asupra faptului că structurarea lor este potrivit sistemului dispersat al sistematizării normelor juridice privind stingerea obligațiilor [136, p. 37], care este diferit de cel acceptat de legiuitorul moldav (sistemul integrat).

Capitolul 6 al DCFR, denumit „Compensarea și confuziunea,” cuprinde și două secțiuni. Prima secțiune, dedicată compensării, cuprinde următoarele compartimente, care corespund cu denumirea articolelor: definiția și scopul; cerințele compensării; drepturile incerte; compensarea cu valută străină; compensarea prin notificare; compensarea în cazul a două sau mai multe creanțe sau obligații; efectele compensării; excluderea dreptului la compensare. Este important de menționat că normele privind compensarea sînt stipulate și în alte capitole ale DCFR.

Deși sistemul de sistematizare al normelor juridice privind stingerea obligațiilor prevăzut de DCFR nu este apropiat celui existent în Codul civil al RM, sistemul de operare al compensării este același.

De asemenea, prezintă interes conceptul original al definirii compensării potrivit DCFR, pe care îl vedem cel mai nou în redarea naturii juridice a acestui mod de stingere a obligațiilor. În DCFR compensarea este apreciată drept un *proces* de stingere a obligațiilor în urma exercitării dreptului de a executa pe această cale o obligație. Comportă utilitate caracteristica compensării expusă în DCFR, cu precădere, prin faptul că exprimă elementul specifice al compensării dreptului german – declarația uneia din părți. Este apreciabilă această inițiativă a autorilor DCFR, dat fiind faptul că pe alocuri doctrina încearcă să definească în același mod compensația sistemului dreptului civil francez. În această ordine de idei, optica autorilor DCFR asupra compensării este combativă definirii date de către unii doctrinari ai compensației în dreptul civil francez. Asupra acestor aspecte ne vom expune *infra* în Capitolul 2 al tezei, în cadrul unui paragraf dedicat analizei conceptului și a determinării naturii juridice a compensării.

1.3. Identificarea problemei științifice și formularea obiectivelor cercetării

Multitudinea golurilor în reglementări și a polemicii doctrinei autohtone și a celei străine, precum și imperfecțiunea legislației RM în ceea ce privește compensarea, necesită un instrumentar adecvat în abordare și soluționare. Astfel, **problema de cercetare** în teză este condiționată de acele goluri existente în literatura de specialitate autohtonă și a altor state, de aspectele echivoce determinate de utilizarea conceptului francez în locul celui german în analiza modului și condițiilor operării compensării potrivit legislației RM. De asemenea, aceasta este impusă și de practica judiciară neuniformă și deficientă în aplicarea reglementărilor privind compensarea ca mod de stingere a obligațiilor.

Pornind de la aspectele istorice ale acestui mod de stingere a obligațiilor, studiul de față este dedicat cercetării unor aspecte legate de evoluția reglementărilor compensării, în special, a celor ce au fost aplicate pe teritoriul Republicii Moldova. Din analiza esenței prevederilor ce au evoluat pe parcursul timpului, autorul conchide necesitatea identificării elementelor propice în lumina cărora urmează a fi analizat conceptul, determinării naturii juridice a compensării, precum și a stabilirii rolului instituției juridice cercetate. Paralel, cercetarea o vedem axată și pe analiza și estimarea conceptelor doctrinare vizînd compensarea și completarea acestora cu noi idei și soluții. Fiind variate formele de manifestare a compensării, în teză am stabilit a fi utilă divizarea și elucidarea tipurilor acesteia potrivit sistemului de operare. În lumina divizării tipurilor compensării potrivit acestui criteriu, vor fi evidențiate unele particularități proprii

operării compensării în dreptul civil german și cel francez. În acest sens, o direcție de cercetare este realizarea unei analize sistemice a legislației naționale în plan comparat cu a altor state, precum și a instrumentelor internaționale de drept uniform cu caracter opțional.

Insuficiența doctriinală și practică, și imperfecțiunea legislației au influențat autorul de a-și stabili *scopul* în efectuarea unei cercetări ample a modului de stingere a obligației prin compensare prin prisma a trei categorii utilizate în cercetarea științifică juridică, și anume: a legislației, a teoriei și a practicii. Pentru a îmbunătăți funcționarea mecanismului compensării, autorul implicit și-a stabilit scopul de a formula propuneri *de lege ferenda* pentru a îmbunătăți reglementările din legislația Republicii Moldova.

Intențiile autorului la completarea fiecărui gol doctriinar, la înlăturarea aspectelor echivoce ale modului și condițiilor de operare a compensării, și la identificarea imperfecțiunilor legislative și soluționarea deficiențelor practice privind stingerea obligației prin compensare, care în general învederează *obiectivele tezei*, le vom expune *infra*.

Polemica existentă în literatura de specialitate privind faptul dacă compensarea constituie sau nu constituie un mod separat de stingere a obligațiilor în raport cu executarea obligațiilor, ne-a determinat de a argumenta conceptul că compensarea, potrivit Codului civil al RM, este distinct față de executarea obligațiilor. În consecință, am stabilit ca direcție de soluționare studierea concepțiilor existente în plan comparat din doctrina autohtonă și a altor state referitor la stingerea obligației prin compensare.

O polemică tangențială existentă în doctrina juridică [106, p. 405-406; 60, p. 384; 57, p. 357; 130, p. 85; 190, p. 15; 142, p. 452] privind definirea mecanismului compensării de a fi „mod de stingere a obligațiilor asemănător plății”, „mod de stingere a obligațiilor specific obligațiilor reciproce”, „mod special de stingere a obligațiilor”, „mod indirect de stingere a obligațiilor”, „mod de stingere a obligațiilor cu un câmp de aplicabilitate mai puțin întins decât plata”, „procedeu aplicat în scopul simplificării raporturilor dintre participanții circuitului civil” ne-a provocat de a o soluționa și de a ne formula propria viziune pornind de la elementele intrinseci ale compensării. În aceeași ordine de idei, deoarece compensarea este privită dual, pe de o parte, fiind un act juridic unilateral și, pe de altă parte, un act juridic bilateral, ori chiar mixt, ne-am propus de a determina natura juridică a compensării, care este oportun de a fi fundamentată pe modalitatea de operare a compensării.

Avînd în vedere că modul studiat de stingere a obligației este denumit în legislația Republicii Moldova și în doctrină fie „*compensație*”, fie „*compensare*”, acest fapt ne-a determinat de a stabili utilizarea unei denumiri corespunzătoare sistemului dreptului civil al

Republicii Moldova – „compensarea”, care este mai apropiată conceptului compensării din sistemul dreptului civil german.

Dezvoltarea raporturilor sociale și economice au configurat existența mai multor tipuri ale compensării. Unele din ele par a fi aceleași și nedesluite, iar altele avantajoase, dar neîncorporate în Codul civil al RM. În vederea evidențierii particularităților deosebite ale modului de operare a compensării, am considerat oportun de a analiza tipurile compensării în funcție de sistemul de operare a acestui mod de stingere a obligațiilor în sistemul dreptului civil continental, dat fiind faptul că deseori se pune semn de egalitate între acestea. Elementele avantajoase ale unor tipuri ale compensării nestipulate în Codul civil al RM le vom propune spre încorporare.

Rolul compensării în raporturile obligaționale poate fi determinat prin prisma funcțiilor îndeplinite. Literatura de specialitate este austeră în explicarea esenței și evidențierea ansamblului funcțiilor modului de stingere a obligațiilor studiat, iar pe plan legislativ sînt identificate imperfecțiuni în reglementarea compensării, ceea ce conduce la împiedicarea realizării pe deplin a rolului său. Astfel, pe lângă faptul că ne-am propus de a defini în ansamblu funcțiile compensării, vom formula viziuni clare și propuneri *de lege ferenda* pentru a îmbunătăți funcțiile acestui mod de stingere a obligațiilor. În acest sens, ne-am propus ca direcție de cercetare și analiza actelor legislative și a celor subordonate legii care nu reglementează nemijlocit relațiile civile.

Aspectul aplicativ al compensării îl considerăm a fi mai pregnant explicat prin analiza efectului realizat în urma aplicării întregului mecanism al acestui mod de stingere a obligațiilor. Doctrina autohtonă conține un vid în ceea ce privește explicarea esenței efectului extinctiv al compensării. Or, acest efect este unul central în cercetarea încetării raporturilor obligaționale pe calea compensării, deoarece însăși stingerea obligațiilor constituie acest efect realizat în urma întrunirii anumitor condiții prevăzute de lege. Prin urmare, intenționăm să analizăm orice divergență reală și aparentă în ceea ce privește realizarea efectului extinctiv al compensării și să dezvoltăm teorii proprii privind acest subiect.

Multe din divergențele realizării efectului extinctiv al compensării există la stabilirea întrunirii condițiilor producerii lui. Deseori în practica judiciară a Republicii Moldova compensarea forțată este paralizată în aplicare, fie din cauza imperfecțiunilor de ordin normativ, fie din considerentul interpretării lor ambigue. În aceste condiții, subiecții raporturilor obligaționale deseori nu recurg la aplicarea compensării. Avînd în vedere acest fapt, intenționăm de a da o interpretare fără echivoc a prevederilor ce reglementează compensarea, precum și de a interveni cu propuneri de modificare a legii civile, a cărei redacții va permite o interpretare

corectă și uniformă a acestor norme juridice. Un astfel de studiu va contribui la prevenirea și combaterea nihilismului juridic privind aplicarea reglementărilor privind compensarea ca mod de stingere a obligațiilor.

În literatura de specialitate autohtonă, corelația sintagmelor „obligații reciproce” și „creanțe opuse” nu este supusă cercetării, iar neclaritatea lor poate paraliza aplicarea compensării. Deci, am constatat oportun de a supune cercetării corelația dintre aceste două noțiuni. În acest segment de cercetare ne-a trezit interes și problema dacă condiția creanțelor reciproce pentru realizarea efectului extinctiv al compensării impune sau nu de a fi în același timp și obligații interdependente. Toate acestea din considerentul că în aparență există și imposibilitatea stingerii pe calea compensării numai a obligațiilor ce se nasc din contractele sinalagmatice.

Condiția realizării efectului extinctiv învederată în sintagma „creanțe de aceeași natură” sînt înțelese diferit: ca avînd același obiect, ca avînd concomitent același obiect și temei de apariție [191, p. 9; 188, p. 80-83; 178, p. 72; 171, p. 73-93] sau ce au ca obiect bunuri fungibile [106, p. 408; 125, p. 361; 60, p. 384] ori creanțe care prin esența lor sînt aceleași. Multitudinea ideilor privind înțelegerea condiției respective, precum și reglementarea acesteia în mod distinct în legislația civilă a altor state, în special în noile codificări, ne-au dat imbold de a efectua cercetarea pluriaspectuală a condiției în cauză. În particular, este oportun să propunem utilizarea unor termeni legislativi adecvați într-o redacție legislativă benefică pentru amplificarea compensării în circuitul civil al Republicii Moldova.

În general, particularitățile operării compensării în temeiul Codului civil al RM sînt confundate de autorii autohtoni cu cele din sistemul de drept francez, deși conceptul stingerii obligației prin compensare în dreptul civil moldav este asemănător celui german. În acest sens, urmărim să facem o claritate. Operarea compensării este într-o stînsă legătură cu momentul stingerii obligației prin compensare, însă prevederile Codului civil al RM nu stipulează expres momentul producerii efectului extinctiv al compensării. Determinarea acestuia o vedem prin coroborarea totalității normelor ce reglementează acest model de stingere a obligațiilor. De asemenea, aceasta ne decide de a formula propunerii *de lege ferenda* în vederea limpezirii reglementărilor privind momentul realizării efectului extinctiv al compensării în Codul civil al RM.

La fiecare ipostază a existenței creanței, producerea efectului extinctiv al compensării comportă particularități specifice. Prin exercitarea dreptului la compensare este pusă în aplicare compensarea. Însă doctrina juridică națională este reticentă la analiza exercitării dreptului la compensare în diferite ipostaze de existență a creanței. Unele din aspectele acestei probleme sînt

abordate în ansamblu cu alte particularități ale realizării compensării [191, p. 14]. Din punct de vedere practic, cele mai sensibile aspecte privind realizarea efectului extinctiv al compensării există la determinarea conținutului, întinderii și a limitelor dreptului la compensare. În această ordine de idei, ne-am propus de a efectua o analiză amănunțită a exercitării dreptului la compensare în diferite ipostaze a existenței dreptului la compensare, și anume: exercitarea dreptului la compensare pe cale extrajudiciară; exercitarea dreptului la compensare pe cale judiciară în procedura contencioasă; exercitarea dreptului la compensare în procedura executării silite a hotărârii judecătorești; exercitarea dreptului la compensare în procedura insolvenței.

Pe cale extrajudiciară, judiciară, la etapa executării silite a hotărârii judecătorești și în procedura insolvenței actele juridice prin care se exercită dreptul la compensare presupun anumite caracteristici proprii doar lor. În doctrina națională și cea de peste hotare nu este efectuată o cercetare analitică asupra esenței actelor juridice respective, pentru ce și considerăm necesar de a investiga în totalitate însușirile lor. Într-o astfel de analiză urmărim de a ne statua propriile concepte vizavi de actele juridice privind exercitarea dreptului la compensare în privința obligațiilor civile potrivit legislației RM. La fel urmărim să îndepărtăm inadvertențele legislative care împiedică realizarea efectelor acestor acte juridice prin formularea propunerilor de modificare și completare a legislației RM în acest domeniu.

Limitele exercitării dreptului la compensare învederate în cazurile de inadmisibilitate a compensării au fost preluate de către legiuitorul moldovean din codurile civile ale altor state, altele s-au păstrat din Codul civil al R.S.S.Moldovenești din 1964. Însă multe din acestea nu au fost încorporate sistemic în Codul civil al RM, deoarece fie conțin tautologii juridice, fie nu pot fi aplicate din cauză că produc colizii. Aspectele respective ne-au determinat de a analiza cazurile de inadmisibilitate a compensării din legislația RM în vederea identificării imperfecțiunilor acestora propunând de a fi modificată legislația, precum și de a contribui la interpretarea prevederilor în mod corect pentru a nu împiedica exercitarea dreptului la compensare al părților raportului juridic obligațional. Este evident că perfecționarea mecanismului de reglementare a compensării va preveni atitudinea negativă a participanților circuitului civil în stingerea obligațiilor civile pe această cale.

Prevederile Codului civil al RM sînt originale în reglementarea compensării în anumite situații complexe. Unele din particularitățile reglementărilor privind stingerea obligației prin compensare prevăzute de Codul civil al RM sînt specifice în comparație cu cele prevăzute de codurile civile ale altor state. Însă obiectul de reglementare a acestor norme juridice sînt diverse raporturi obligaționale ce comportă însușiri aparte, influențînd modul și condițiile de operare a compensării. Prin urmare, ne-am trasat ca domeniu de cercetare analitică particularitățile

specifice privind normele juridice ce reglementează compensarea în Codul civil al Republicii Moldova.

În Codul civil al RM pentru prima dată este reglementată compensarea ce are ca obiect creanțe publice. Având în vedere noutatea acestor prevederi, este oportun de a determina conceptul de creanțe publice în sensul art. 653 din Codul civil al RM, deosebirea lor de alte creanțe asemănătoare și de a le categorisi, de a stabili subiectul cu drept de a exercita dreptul la compensare.

O altă noutate legislativă privind compensarea care ne-a determinat în trasarea unui segment de cercetare este admiterea de legiuitorul Republicii Moldova a aplicării răspunderii civile în cazul compensării cu locuri de executare diferite (art. 654 al Codului civil al RM). Imboldul a fost faptul că printr-o acțiune licită, adică declararea compensării, solicitantul compensării urmează să suporte consecințele răspunderii civile.

Compensarea în cazul mai multor creanțe ne-a impus în efectuarea analizei particularităților dreptului compensatorului mai multor creanțe de a stinge creanțele în ordinea prevăzută de Codul civil al RM. Existența mai multor raporturi de creanțe compensabile între aceiași subiecți reprezintă o situație complexă, care necesită un studiu detaliat, însă literatura de specialitate națională este insuficientă în abordarea unui astfel de subiect.

Aplicarea compensării în procesul transmiterii creanțelor generează stabilirea unor garanții în asigurarea realizării intereselor legitime ale tuturor participanților la raporturile obligaționale. În practica judiciară națională deseori compensarea în cazul cesiunii de creanță este aplicată în scopul de a nu fi stinsă o obligație pe calea executării ei. Prin urmare, constatăm necesitatea determinării principiilor și conceptelor ce guvernează compensarea în cazul cesiunii de creanță potrivit legislației RM, dat fiind faptul că doctrina nu se poate lăuda cu multe surse în acest domeniu.

Într-o altă idee, compensarea în cazul obligațiilor solidare potrivit Codului civil al RM, în doctrina autohtonă [4, p. 449-450], este argumentată că face parte din categoria excepțiilor comune ale codebitorilor solidari, iar în caz de compensare parțială, intervenită între creditor și unul dintre codebitorii solidari, ea reprezintă o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari. Însă viziunea respectivă nu pornește de la analiza posibilității de invocare a acestei excepții și de la consecințele ei. Astfel, urmărim să fundamentăm o viziune clară asupra locului compensării în cadrul excepțiilor codebitorilor solidari.

1.4. Concluzii la capitolul 1

Doctrina autohtonă nu se poate lăuda cu multe surse la tema stingerii obligației prin compensare, iar în literatura de specialitate a altor state găsim studii mai ample asupra unor particularități esențiale ale compensării. Autorii autohtoni, cu precădere, analizează compensarea în contextul analizei altor moduri de stingere a obligațiilor în care sînt investigate superficial nu doar compensarea, ci și alte moduri de stingere a obligațiilor stipulate în art. 643 – art. 665 al Codului civil al RM.

Legislația civilă națională și legislația altor state conțin reglementări diferite în materia compensării, însă în ansamblu sînt asemănătoare reglementărilor compensării din sistemul de drept civil bazat pe pandecte, pe de o parte, și sistemul de drept civil bazat pe instituții, pe de altă parte. În conținutul reglementărilor din instrumentele internaționale de drept uniform cu caracter opțional s-a urmărit unificarea acestor două sisteme ale compensării, dîndu-se prioritate celui existent în sistemul de drept civil bazat pe pandecte. În această ordine de idei, formularea *problemei de cercetare* pornește de la faptul că în literatura de specialitate autohtonă nu sînt identificate în ansamblu particularitățile stingerii obligațiilor prin compensare potrivit legislației Republicii Moldova, iar în înțelegerea modul de operare a compensării sînt intercalate greșit elemente ale conceptului francez privind stingerea obligațiilor prin compensare. Prin urmare, *porblema științifică propusă spre soluționare* constă în *identificarea ansamblului particularităților stingerii obligației prin compensare potrivit legislației Republicii Moldova, fapt care a condus la clarificarea* modului și a condițiilor operării compensării, *în vederea aplicării* corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu.

Pornind de la cele menționate, scopul urmărit la elaborarea tezei constă în efectuarea unei cercetări ample a compensării ca mod de stingere a obligațiilor civile în lumina legislației Republicii Moldova, a doctrinei și a practicii judiciare, în vederea elucidării lacunelor și înaintării recomandărilor teoretice și practice, inclusiv a propunerilor *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea cadrului legal în acest domeniu.

Pentru a fi realizat scopul propus, sînt formulate următoarele *obiective*: argumentarea conceptului că compensarea, potrivit Codului civil al RM, constituie un mod distinct de stingere a obligațiilor civile; cercetarea analitică a condițiilor realizării efectului extinctiv al compensării, precum și a cazurilor care împiedică producerea lui; analiza modalității de operare a compensării și identificarea momentului stingerii obligațiilor civile prin compensare, potrivit Codului civil al RM; examinarea particularităților exercitării dreptului la compensare în diverse ipostaze prin prisma realizării efectului extinctiv al compensării; analiza compensării în diferite raporturi juridice obligaționale complexe.

2. DETERMINAREA DIMENSIUNII TEORETICE A STINGERII OBLIGAȚIEI PRIN COMPENSARE

2.1. Conturarea accepțiunilor compensării

Conținutul logic interior al compensării poate fi exprimat prin prisma accepțiunilor existente în literatura de specialitate. În majoritatea cazurilor, autorii care analizează compensarea pornesc de la mai multe accepțiuni. În mare parte acestea se rezumă la următoarele trei: (a) drept secundar al părților de a declara compensarea; (b) act juridic civil de stingere a obligațiilor; (c) efect juridic [108, p. 81].

a) *Compensarea – drept secundar al părților de a declara compensarea.* Accepțiunea compensării ca un drept secundar al părților de a declara compensarea pornește de la problema dacă declarația cu privire la compensare este un drept subiectiv civil sau nu.

Autoarea rusă Власова А. В. definește noțiunea dreptului subiectiv civil ca acea măsură a posibilei conduite, oferite unei persoane în scopul satisfacerii intereselor sale legitime, care rezidă în posibilitatea de a săvârși anumite acțiuni de către însuși titularul dreptului și posibilitatea acestuia de a pretinde o anumită conduită de la persona sau persoanele obligate [143, p. 39]. Orice drept poate fi categorisit drepturilor subiective civile numai după constatarea existenței unor elemente structurale specifice lor.

Drepturile subiective civile absolute și relative cuprind în sine două prerogative: *posibilitatea de a săvârși anumite acțiuni de către însuși titularul dreptului și posibilitatea titularului dreptului de a pretinde o anumită conduită de la persoana obligată* [143, p. 24]. Aceste două prerogative exprimă unul din elementele de la care urmează să pornim la categorisirea dreptului la declararea compensării. În special, cea de a doua prerogativă (posibilitatea titularului dreptului de a pretinde o anumită conduită de la persoana obligată) constituie partea cea mai definitorie a dreptului subiectiv civil. Astfel, Фахретдинов Т. Р., analizând compensarea în teza sa de doctor, concluzionează că realizarea compensării (dreptul la compensare) nu constituie un drept subiectiv (corespunzător dreptului de a renunța la contract, dreptului de a testa propriul său patrimoniu etc.), deoarece acestuia nu-i este corelativă o anumită obligație. Dreptul la compensare reprezintă expresia unei capacități juridice dinamice, deoarece, în primul rând, legea admite îndeplinirea anumitor acțiuni, iar în al doilea rând, leagă exercitarea lui de anumite consecințe juridice: modificarea (este evident că substanțială) sau stingerea obligațiilor. Folosind terminologia prof. Агарков М. М. și dezvoltând ideea civiliştilor germani (Цителман, Зеккель), autorul consideră că dreptul la compensare este un așa-numit *drept*

secundar [191, p. 9]. Ideea autorului citat poziționează dreptul la compensare într-o categorie distinctă, dar alăturată drepturilor subiective civile.

Dat fiind faptul că *secundar* este unul accesoriu dreptului subiectiv civil, considerăm că este numit *secundar* nu din punctul de vedere al importanței pentru dreptul subiectiv civil, ci în sensul dependenței lui de acesta. Astfel, acest drept completează lista doctrinei juridice [89, p. 213] a drepturilor de creanță accesorii. El există doar atașat și concomitent cu dreptul subiectiv civil. Finalitatea dreptului *secundar* este realizarea dreptului subiectiv. În raporturile obligaționale, dreptul la compensare al creditorului (drept *secundar*) contribuie la exercitarea dreptului de creanță (drept subiectiv civil).

În literatura română de specialitate, dreptul *secundar* constituie o categorie distinctă a drepturilor subiective, fiind asimilat drepturilor potestative și definit ca o putere prin care titularul său poate influența asupra situațiilor juridice preexistente, modificându-le, stingându-le sau creînd noi situații printr-o activitate unilaterală [97, p. 237]. Într-o manieră similară, autorul italian Sartor Giovanni [211, p. 22] definește dreptul potestativ ca abilitatea care urmărește satisfacerea intereselor cuiva. Deci, dreptul potestativ conferă titularului dreptului o putere discreționară de a interveni unilateral în ceea ce privește raportul obligațional. Însă se pune întrebarea, după cum este pusă și de unii autori: care este obligația corelativă a acestor drepturi pentru a fi considerate drepturi subiective civile? [192, p. 29]

În temeiul dreptului *secundar* (potestativ) există și un așa-zisul raport de supunere, care, potrivit autorului român Negru I., se stabilește între subiectul activ (titularul dreptului) și subiectul pasiv, acesta din urmă este obligat să suporte intervenția subiectului activ în sfera sa juridică [97, p. 243]. Aceasta și ar fi obligația corelativă unui drept *secundar*.

Întrebarea cu privire la obligația corelativă dreptului *secundar* este pusă de Фахретдинов Т. Р. astfel: care obligație juridică civilă este opusă dreptului ce-i aparține subiectului raportului obligațional pentru a-l stinge prin compensarea creanței omogene? În răspuns se expune cu fermitate că o asemenea obligație nu există. Totuși, autorul face aluzie la obligația creditorului de a accepta satisfacerea creanței pe calea respectivă [192, p. 29-30]. Pornind de la această idee, *considerăm că existența acestei obligații caracterizează dreptul la compensare ca fiind unul potestativ*. Posibilitatea de a decide în satisfacerea obligației de către creditorul titular al creanței opuse constituie acea influență asupra situațiilor juridice preexistente (influență specifică dreptului potestativ), stingându-le în urma exercitării dreptului la compensare. Particularitățile exercitării acestui drept sînt analizate în secțiunea 3.3 al prezentei teze.

b) *Compensarea - act juridic civil de stingere a obligației*. Această accepțiune își găsește fundamentul ideatic în teoria generală a faptului juridic și în aspectele teoretice comune tuturor modurilor de stingere a obligațiilor.

Ținând cont de definiția legală a actului juridic prevăzută de art. 195 al Codului civil al RM, în special de categoriile efectelor produse în sfera raporturilor juridice obligatorii, apărute în urma încheierii actului juridic civil, putem grupa actele juridice civile astfel: 1) acte juridice civile ce duc la apariția obligațiilor; 2) acte juridice ce duc la modificarea obligațiilor civile; 3) acte juridice ce duc la stingerea obligațiilor civile [118, p. 56]. Din aceste trei categorii de acte juridice, pentru tema cercetată cel mai mult ne interesează ultimele două. *Acte juridice civile ce duc la stingerea obligațiilor civile* sînt actele juridice ce au drept efect încetarea existenței unui raport juridic obligatoriu. În categoria actelor juridice civile de stingere a obligațiilor civile putem include: darea în plată, compensarea, consemnarea, remiterea de datorie, rezilierea contractului [118, p. 156]. *Astfel, conchidem că compensarea, din toate cele trei categorii de acte juridice, aceasta face parte din categoria actelor juridice de stingere a obligației, din considerentul că operează prin manifestarea de voință a omului și produce efect extinctiv.*

După părerea noastră, accepțiunea compensării ca act juridic de stingere a obligației se consolidează și pe diferențierea termenilor *mod* și *temei* de stingere a obligației. În literatura rusă de specialitate, autoarea Чайка И. В. menționează că *temeiurile* stingerii obligațiilor sînt faptele juridice care încetează o obligație prin aceea că sînt prevăzute de lege. *Modurile* de stingere a obligațiilor reprezintă în sine o anumită conduită (acțiuni sau inacțiuni) a persoanelor care participă ca subiecți la raporturile juridice obligatorii, îndreptate spre stingerea obligațiilor civile. Autoarea consideră că cel mai adecvat termen aplicabil stingerii obligațiilor este cel de „*temei* al stingerii obligațiilor” [196, p. 6]. În sensul menționat mai sus, compensarea ca act juridic de stingere a obligațiilor constituie un *temei* de stingere a obligațiilor – *temeiul stingerii obligațiilor prin compensare*. Însă ca mod de stingere a obligațiilor, compensarea este mai mult un procedeu stipulat de lege prin care se încetează anumite raporturi obligatorii.

c) *Compensarea – efect juridic*. Potrivit celei de-a treia accepțiune, compensarea este realizarea unui efect juridic în legăturile obligatorii a două persoane. Acest efect constă în faptul că obligațiile acestor persoane se sting total sau parțial [192, p. 13]. Mecanismul prin care se realizează acest efect juridic se bazează pe *temeiul* de stingere a obligației prin compensare. Numai în baza unui fapt juridic legiuitorul leagă producerea efectului juridic – stingerea obligației prin compensare.

Condițiile producerii acestui efect sînt analizate în paragraful 3. 2. al tezei.

Cele analizate sînt expuse în cadrul forurilor științifice internaționale [108, p. 80-87].

2.2. Analiza conceptului și determinarea naturii juridice a compensării

În vederea analizei **conceptului** compensării, considerăm oportun de a începe primele relatări de la analiza doctrinei române, fundamentîndu-se pe normele compensației, care, din punct de vedere istoric al conceptului de compensație, sînt înaintea celor din sistemul de drept german. Astfel, în literatura de specialitate franceză și română [105, p. 735; 103, p. 488; 106, p. 405-406; 60, p. 384; 55, p. 504; 130, p. 187; 36, p. 386; 3, p. 1711; 126, p. 379; 93, p. 698], atît potrivit vechiului Cod civil românesc din 1865 [26], cît și a celui nou [27] definirea compensării cuprinde în principiu aceleași elemente: obligația, creanța, scăderea acestora și persoanele ce au dubla calitate. Totuși, diferiți autorii conexează la definirea compensării unele trăsături specifice acestui mod de stingere a obligațiilor. În sistemul de drept civil român întregul mecanism compensatoriu este numit „*compensație*” [112, p. 127].

Dacă în Codul civil al României din 1865 în art. 1143 este stipulată o definiție a compensației, atunci legiuitorul Codului civil nou (Codul civil al României adoptat la 17 iulie 2009, în vigoare de la 1 octombrie 2011) nu se oprește la determinarea însușirilor compensației, ci explică în cadrul a două articole (art. 1616 – 1617) mecanismul compensatoriu. Aceste prevederi se referă la reglementarea funcționării de plin drept a compensației. Deci, definiția compensației a rămas a fi o creație a doctrinei.

Deși forma de expunere a conceptului compensației prevăzut de Codul civil vechi al României diferă de cel nou, aceasta nu diferă în ceea ce privește natura sa juridică de a opera de plin drept. Pentru debitorul care dorește de a se apăra împotriva acțiunii creditorului este necesar doar de a se indica asupra faptului compensării [192, p. 19]. Doctrinarii români explică compensația pornind de la definiții similare date în literatura de specialitate a Codului civil român vechi. Autorul Popa Ionuț-Florin [105, p. 735], analizînd compensația în noul Codul civil al României, preia aceeași definiție a compensației dată de profesorul Pop Liviu potrivit vechiului Cod civil: „*Compensația este un mijloc de stingere a două obligații reciproce și de aceeași natură existente între două persoane, astfel încît fiecare este concomitent creditor și debitor al celeilalte*” [103, p. 488]. Această definiție este clasică în literatura civilă a României. În ansamblu, ea înglobează trăsăturile esențiale ale modului de stingere a obligațiilor prin compensare. În special conține și elementul subiectiv „**prezența a două persoane care au reciproc calitatea de creditor și debitor**”, care a început a exista odată cu adoptarea Codului civil francez din 1804. Noi o numim clasică, deoarece redă caracteristicile principale ale

compensației în dreptul civil român, fără a fi făcută referire la o asemănare tangențială cu executarea obligațiilor.

În opinia noastră, ceea ce este lacunar în definiția menționată mai sus este lipsa evidențierii operației de scădere a unei obligații și creanței opuse - „*stingerea obligațiilor reciproce pînă la concurența celei mai mici dintre ele*.” Deci, autorii vorbesc despre scăderea făcută dintre o obligație și creanță în afara definiției compensării. Elementul dat exprimă nucleul modului de stingere a obligației prin compensare. Or, nu poate exista compensație fără a face ca o obligație să fie neantizată prin acoperirea ei cu o creanță opusă. Însăși originea compensării izvorăște anume din această concurență a obligațiilor. Celelalte elemente ale definiției clasice ale compensației în doctrina juridică română au mai mult un caracter de enumerare a condițiilor în care se realizează scăderea obligației și a creanței opuse.

Încă la mijlocul sec. XX, cercetătorul jurist Popescu Tudor R. definește reușit compensația elucidînd elementul scăderii obligației și a creanței opuse: „Compensația este acel mod de stingere, specific obligațiilor reciproce, prin care obligațiile – în cadrul cărora aceleași persoane sînt, în același timp, creditor și debitor una față de cealaltă – se sting pînă la concurența celei mai mici” [106, p. 405-406]. Din analiza acestei definiții observăm că autorul fundamentează mecanismul scăderii unei obligații și creanței pe existența a două obligații reciproce. Astfel, autorul apreciază compensația ca un mod de stingere, „**specific obligațiilor reciproce**”.

Susținem opinia autorului, fiindcă concurența dintre o obligație și creanță se produce doar în cazul existenței obligațiilor reciproce – element esențial definitoriu al compensației. Ideea de a caracteriza compensația prin prisma stingerii obligațiilor reciproce, în viziunea noastră, exprimă sensul *larg al noțiunii compensației*. Într-o manieră similară, Curtea de Justiție a Uniunii Europene în jurisprudența sa (Council of European Municipalities and Regions c/Comision) [207] a statuat că stingerea obligațiilor prin compensare reprezintă „o metodă a stingerii obligațiilor reciproce”. Acest concept exprimă operațiunea de bază a compensației – scăderea unei obligații și creanțe.

La începutul sec. XX, doctrina românească atribuia compensația la categoria **modurilor speciale** de stingere a obligațiilor [60, p. 384]. Hamangiu C. și alții definesc astfel compensația: „[...]mod de stingere special al obligațiilor reciproce, care împiedică pe părți să facă plăți inutile; ambele datorii se sting pînă la concurența celei mai mici, încît întreaga operațiune de a plăti ambelor creanțe se limitează la plata restului necompensat.” Ne punem întrebarea: de ce autorul numește compensația un „mod special de stingere a obligațiilor”? Or, în Codul civil al României la acea perioadă nu era încorporat conceptul din dreptul privat roman privind divizarea modurilor de stingerea a obligațiilor *ipso jure* și *per exceptionem*. De fapt, autorul, prin această sintagmă a

definiției, urmărește de a exprima natura juridică a compensației, și anume: un mod de stingere al obligațiilor reciproce față de care compensația „[...]se produce de drept chiar, fără știrea debitorilor [...]”; cele două datorii se sting reciproc în momentul când ele se găsesc existând simultan și pînă la concurența cotităților respective [...]. Stingerea datoriilor se operează în virtutea legii, și de aceea compensația se numește *legală*: voința părților nu joacă nici un rol” [60, p. 384]. Astfel, autorul nu vede compensația ca mod de stingere a obligațiilor de sine stătător decît ca o compensație legală. Alte feluri de compensație, cum ar fi cea judiciară, constituie mai mult niște excepții invocate în caz de litigiu, însă compensația legală este una specială față de celelalte.

Opinie cu totul originală este a autorului Dogaru I. [57, p. 357], care consideră că compensația este „modul *indirect* de stingere a obligațiilor”. Tot același autor menționează că „în raport cu plata care se înfățișează a fi deopotrivă efectul obligației și modul de stingere a acesteia, compensația este un mod indirect de stingere a raportului juridic obligațional” [55, p. 504]. Pe bună dreptate această idee a autorului mai mult înglobează conceptul stingerii obligațiilor prin compensare, decît cel de „mod de stingere a obligațiilor asemănător plății”, din care motive și susținem această opinie.

În viziunea noastră, compensația este un **mod indirect** de stingere a obligațiilor și din considerentul că *o datorie este stinsă prin încetarea unei alte datorii*. Numai prin intermediul stingerii unei alte datorii se poate realiza compensația. Acest element diferențiază substanțial compensația de executarea obligațiilor. În cazul stingerii obligațiilor prin executare acest element nu există, ceea ce face a defini compensația drept un **mod special** de stingere a obligațiilor.

Troanță Rebeleș Turculeanu A.-L., în monografia sa despre compensație în noul Cod civil al României, analizează, în general, termenul de „compensație” - „operațiunea prin care se sting, fără plată în numerar, unele datorii reciproce între două sau mai multe persoane fizice sau juridice, rămînînd să se achite eventualele diferențe de sume” [130, p. 187]. În viziunea autoarei, compensația este un „mod de stingere a obligațiilor cu un câmp de aplicabilitate mai puțin întins decît plata” [130, p. 85]. Din acest punct de vedere, Domnia sa explică compensația în funcție de obiectul acestui mod de stingere a obligației, susținînd ideea că rezultatul compensației nu poate fi atins decît dacă obiectul este fungibil unul față de altul. În funcție de aceasta și de faptul că ea permite rezolvarea printr-un singur act al unei situații complexe care ar necesita două plăți și invers, Troanță Rebeleș Turculeanu A.-L. [130, p. 85] apreciază compensația drept un mod de stingere a obligațiilor asemănător celui al executării obligațiilor. În același sens și Paul Mircea Cosmovici [36, p. 386] privește compensația ca o instituție echivalentă plății. Considerăm că aspectul lacunar al opiniilor enunțate este că *asemănarea dată compensării nu este încadrată*

într-o categorie de legătură de interdependență cu executarea obligației care este și un mod principal de stingere a obligației. Ca urmare a studiului doctrinei am identificat că analiza compensării în raport cu executarea obligației de fiecare dată se nuanțează printr-o categorie juridică, de exemplu: opinia precum că *compensarea este surogat al executării obligației* [192, p. 14]. Autorii Troanță Rebeleș Turculeanu A.-L. și Paul Mircea Cosmovici nu au făcut cel puțin o astfel de încadrare într-o categorie asemănătoare de interdependență cu executarea obligației.

O teorie a compensației, deosebită de cea menționată de Troanță Rebeleș Turculeanu A.-L., este a autoarei Soreață M. pentru care compensația nu este un mod de stingere a obligației asemănător plății. În viziunea autoarei, compensația, „[...] deși îndeplinește o funcție similară, avînd același efect extinctiv al obligației, acest mod de stingere a obligației este diferit ca natură juridică de plată, privită ca singurul mod perfect de stingere a obligațiilor” [56, p. 579]. Soareță M. diferențiază instituția juridică a compensației de cea a executării obligației după două criterii: 1) după forma de operare a acestor două moduri de stingere a obligațiilor, și 2) după obiectul acestor moduri de stingere a obligațiilor. În primul rînd, autoarea consideră că elementul esențial ce diferențiază natura juridică a compensației de cea a plății este caracterul automat al compensației. Aceasta „dat fiind faptul că de esența plății ca mod de stingere a unei obligații este realizarea sa numai cu știrea creditorului” [56, p. 579]. Astfel, stingerea obligațiilor prin executare, realizîndu-se numai prin aducere la cunoștința creditorului despre acest fapt, diferă după natura ei juridică de compensația în sistemul de drept civil român care se produce numai de plin drept.

Deși foarte clar delimitează natura juridică a compensației de cea a plății, după părerea noastră, opinia autoarei exprimă o distanțare exagerată a compensației de sistemul modurilor de stingere a obligațiilor. Majoritatea modurilor de stingere a obligațiilor sînt analizate în raport cu executarea obligațiilor ca mod principal de stingere a obligațiilor. Însăși „definiția obligației și a executării ei sînt strîns legate între ele. [...] una fără alta nu pot fi închipuite” [200, p. 11]. Multe din modurile de stingere a obligațiilor conțin elemente ale executării obligațiilor. Acestea persistă și în mecanismul compensatoriu, ele fiind: satisfacerea creanței creditorului; stingerea obligațiilor nu se datorează anumitor cauze exterioare (forță majoră).

O altă definiție a compensației este cea a comentatorilor noului Cod civil al României [3, p. 1711]. În definirea compensației se expun două elemente esențiale, care coincid cu cele prevăzute în art. 1616 din Codul civil al României: 1) stingerea datoriilor reciproce; 2) stingerea obligațiilor pînă la concurența celor mai mici dintre ele. O definiție asemănătoare este dată și de Bîrsan C.: „*Compensația este modul de stingere a obligațiilor care constă în stingerea a două obligații reciproce, pînă la concurența celei mai mici dintre ele*” [126, p. 379]. De fapt, lipsa

elementului subiectiv – persoanele care sînt subiecți ai acestor raporturi obligaționale – constituie tendința modernă a definiției compensației.

În literatura de specialitate rusă, compensarea „зачет” deși operează, potrivit sistemului german al compensării, definirea ei cuprinde elemente comune ale definiției compensației din doctrina juridică a sistemului de drept civil francez.

Unii dintre autori ruși [182, p. 181; 159, p. 416] dau compensării o definiție asemănătoare cu cea legală prevăzută de art. 410 al Codului civil al Federației Ruse din 1994 [153]: *„Обязательство прекращается полностью или частично зачетом встречного однородного требования, срок которого наступил либо срок которого не указан или определен моментом востребования.”*

Recunoscutul savant rus Иоффе О. С. definește compensarea evidențiind concurența celor două obligații reciproce: „[...] ca mod de stingere a obligațiilor, înseamnă stingerea reciprocă a două creanțe corelative, de aceeași natură, ajunse la termen” [67, p. 451]. Caracteristic definiției date de acest autor, este că stingerea obligațiilor prin compensare se realizează prin opunerea a două drepturi de creanță. Astfel, pentru realizarea compensării este necesar, două părți „active”, acestea fiind legate prin coincidența drepturilor de a putea fi exercitate de către o parte față de alta. Cu această ocazie, autorul explică „de exemplu, A este dator lui B 200 de ruble în temeiul unui contract de vânzare-cumpărare, iar B este dator lui A 200 ruble, dar în temeiul unui contract de locațiune de bunuri. Dacă pretențiile opuse sînt formulate de către părți într-un moment în care termenul de executare a obligației pecuniare s-a împlinit, creanțele se recunosc a fi realizate în urma compensării” (traducerea ne aparține) [168, p. 191]. Din opinia autorului evidențiem că în cazul compensării aceeași persoană are calitatea de creditor și debitor în cadrul a două raporturi obligaționale, iar aceste calități concurează reciproc doar cînd obligațiile devin exigibile.

Similar acestei idei despre compensare Колер И. și Еропова М. [166, p. 137-144] fac o asemănare între mecanismul compensării și confuziunii (întrunirea de către o singură persoană a calității de creditor și debitor). Колер И. prin compensare înțelege o „ficțiune” a executării obligației fiind un act cu sine însuși sau o plată făcută pentru sine însuși (Apud) [Apud 166, p. 138]. Pe cînd Фахретдинов Т. Р. [192, p. 23] în teza sa de doctor critică opinia similitudinii dintre compensare și confuziune. După părerea sa, încercarea de a defini compensarea prin întrunirea de către aceeași persoană a calității de creditor și debitor este una sortită eșecului, deoarece confuziunea se aplică numai față de o singură obligație, or în cazul compensării acestea sînt două. Pentru el, această construcție este una artificială, nefiind clar prin ce se exprimă împuternicirea de a-și plăti sine însuși? În declarația de compensare? [192, p. 23]

Considerăm că opinia autorului Колер И. caracterizează doar parțial mecanismul compensării. Elementul important ce stă la baza ambelor mecanisme – a confuziunii și compensării – este întrunirea concomitentă a calității de creditor și debitor de către persoanele care sînt subiecți ai acestor moduri de stingere a obligațiilor. Deci, în esență, aceste două moduri de stingere a obligațiilor funcționează pe baza aceluiași mecanism, doar că obiectul acestuia diferă, și anume: *confuziunea stinge doar o singură obligație; compensarea stinge două obligații. Însă atît în cazul confuziunii, cît și al compensării raporturile obligaționale încetează în virtutea întrunirii subiecților acestui raport juridic al calității de creditor și debitor.*

Persoana care este creditor și debitor poate îndeplini orice act juridic în numele și în interesul său. Din moment ce persoana a întrunit această calitate nu mai este necesar de a avea împuternicirea de a-și plăti sieși datoria.

Толстой В. С. consideră compensarea un *procedeu* aplicat în scopul simplificării raporturilor dintre participanții circuitului civil [190, p. 15]. Aceasta în contextul delimitării stingerii obligațiilor prin executare de instituția juridică a compensării. În viziunea acestui autor simplificarea raporturilor dintre participanții circuitului civil rezidă în lipsa actelor de executare.

Constatăm că Толстой В. С. nu definește compensarea prin enumerarea tuturor condițiilor esențiale în care operează compensarea, ceea ce nu e tipic pentru definirea compensării. O abordare asemănătoare a conceptului compensării o găsim la Брагинский М. И., potrivit căruia în cazul compensării are loc stingerea totală sau parțială a unei obligații concomitent cu stingerea totală sau parțială a unei creanțe [142, p. 452]. Opinia autorului evidențiază că mecanismul compensării constă în stingerea, pe de o parte, a unei obligații și, pe de altă parte, a unui drept de creanță. Ceea ce leagă aceste două „stingeri” este producerea lor concomitentă. Mecanismul pe care îl redă Брагинский М. И., reprezintă, de fapt, forma *generalizată* a mecanismului compensatoriu, care poate fi aplicat de fiecare dată cînd există concomitent o obligație și o creanță opusă cu respectarea anumitor condiții prevăzute de lege. La acest mecanism, deseori recurg și instanțele judecătorești, pentru a soluționa două pretenții opuse privind încasarea datoriilor. Astfel, Curtea de Apel Chișinău a dispus aplicarea unui mecanism compensatoriu similar [41], examinînd apelurile declarate de părțile în procesul civil în care una din părți X a înaintat pretenție privind încasarea unei sume de bani transmise cu titlu de împrumut, iar cealaltă parte Y a invocat că, la rîndul său, și X îi este dator de a-i plăti suma de bani realizată în urma transmiterii în locațiune a propriului apartament. Această stingere a obligației și a creanței opuse a avut loc în lipsa respectării condițiilor compensării. Soluția a fost menținută și de către Curtea Supremă de Justiție [68]. Deseori și părțile recurg la un astfel de mecanism de a stinge și alte obligații decît cele pecuniare, însă mecanismul astfel aplicat suferă

eșec [44; 70]. Observăm că utilizarea doar a unor elemente ale mecanismului compensatoriu atât în definirea, cât și aplicarea acestuia constituie nu doar o problemă teoretică, ci și practică.

Фахретдинов Т. Р. consideră că *compensarea*, prin sine însăși, constituie și un **efect juridic** în legăturile obligaționale a două persoane. Acest efect rezidă în aceea că obligațiile acestor persoane se sting total sau parțial. Din acest considerent, compensarea nu va fi numită manifestare de voință, îndreptată spre încetarea obligației, ci construcție juridică a acestui mod de stingere a obligației. Compensarea este un rezultat, dar nu un temei de modificare sau de încetare a raporturilor juridice [192, p. 13].

Un concept similar în sens de compensare – efect juridic, realizat prin declarația uneia din părți, este încorporată în denumirea acestui mod de stingere a obligației prevăzut în Codul civil al Republicii Moldova (art. 651-659). În acest sens apare următoarea întrebare: de ce în noul Codul civil al României acest mod de stingere a obligației este numit *compensație*, iar în Codul civil al Republicii Moldova este numit *compensare*? de ce în Codul civil al R.S.S.M din 1964 (art. 230-232) este numit *compensație* altfel decât în Codul civil al RM în vigoare la 12 iunie 2003?

Literatura de specialitate autohtonă nu utilizează unanim o anumită denumire a acestui mod de stingere a obligațiilor. Unii autori din Republica Moldova [4, p. 514; 14, p. 196-202; 124, p. 94] utilizează termenul de *compensare*. Alții utilizează aceeași denumire care exista în Codul civil al R.S.S.M din 1964 – de *compensație* [128, p. 329-334]. Însă nici unii, nici alții nu explică folosirea corectă sau inadecvată a denumirii acestei instituții juridice în Codul civil al RM. Totuși, în practica judiciară a instanțelor ierarhic superioare din Republica Moldova [51; 43] este utilizat unanim termenul de *compensare*.

În opinia noastră, denumirea de „compensare” *nu constituie o inadvertență admisă în Codul civil al RM*. Legiuitorul moldav a numit corect modul de stingere a obligației analizat *compensare* și nu *compensație*, deși inițial, în proiectul Codului civil al RM se propunea folosirea termenului de *compensație* [121, p. 206-207]. Diferența între denumirea din vechiul și noul Codul civil al României de cea existentă în noul Cod civil al RM în privința acestui mod de stingere a obligațiilor este fundamentată pe acele două sisteme de operare a compensării. În sistemul de drept civil instituțional (francez), în care compensarea se produce de drept, acest mod de stingere a obligației este numit *compensație*, în franceză – *de la compensation*. Este numit astfel fiindcă stingerea de drept al obligației de plin drept este corect de a fi numit din punct de vedere semantic cu un substantiv. Din punct de vedere semantic, termenul de *compensație* este un substantiv. De ce este corect de a fi numită cu un substantiv? Pentru că stingerea unei obligații de plin drept prin compensație constituie un mecanism ce se realizează de

plin drept, avînd deja un rezultat realizat care nu necesită declarația uneia din părți. Din alt punct de vedere, este denumit astfel, deoarece sistemul de drept civil francez a preluat această denumire din dreptul privat roman – *compensatio*. Este de menționat că în vechile pravile românești, compensația este cunoscută și sub numele de „răfuiala” [130, p. 32], care ulterior iarăși a fost înlocuit cu termenul compensație.

Al doilea sistem de drept civil este cel bazat pe pandecte (german), unde stingerea obligațiilor prin compensare se produce prin voința părților. Acest mod de stingere a obligației este numit în sens de efect juridic, „*зачем*” în Codul civil al Federației Ruse [153] „*Aufrechnung*” [156, p.489] în Codul Civil german BGB [204] și „*compensare*” în Codul civil al Republicii Moldova. Dat fiind faptul că în sistemul respectiv elementul de bază al stingerii obligației prin compensare este declarația de compensare după care se naște efectul juridic – încetarea obligației [192, p. 13-14], este și corect de a fi numită compensare. Astfel, legiuitorul moldav, odată cu adoptarea noului Cod civil al RM, a corectat inadvertența admisă în vechiul Codul civil al R.S.S.M (art.230 – art. 232), în care compensarea era numită *compensație*.

Remarcăm, termenul *compensație* este polisemantic, pe care doctrina juridică nu-l analizează. Noțiunea de compensație are sensul de mod de stingere a obligației în dreptul francez și de compensație ca mod de reparare a prejudiciului, cauzat persoanei fizice sau patrimoniului acesteia, persoanei juridice în caz de imposibilitate a reparării prejudiciului în natură [139, p. 52]. Deci, ambele sensuri ale noțiunii fac obiectul de reglementare a două instituții diferite ale dreptului civil.

În literatura de specialitate autohtonă, în unanimitate este acceptată definiția legală a compensării prevăzută de art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM: „*Compensația este stingerea reciprocă a unei obligații și a unei creanțe opuse, certe, lichide, de aceeași natură și exigibilă.*”

Cebotari V., [4, p. 514] cu ocazia analizei întregii instituții a stingerii obligațiilor, acceptă de a defini compensarea potrivit definiției legale prevăzute de art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM. Astfel, autoarea nu menționează o definiție proprie a compensării, ci enumeră condițiile în care aceasta operează și anumite particularități ale funcțiilor compensării. În viziunea autoarei, compensarea este un mod simplificat al executării obligațiilor. Această părere este apropiată de cea a lui Фахретдинов [191, p. 9], potrivit căruia compensarea reprezintă un fel al executării corespunzătoare a obligațiilor.

În ce ne privește, considerăm că, *compensarea în Codul civil al Republicii Moldova constituie un mod distinct de stingere a obligațiilor în raport cu executarea obligațiilor, deși unele elemente ale acestui mod general de stingere a obligațiilor persistă și în cadrul procedului de stingere a obligațiilor prin compensare.* Autonomia compensării în raport cu

executarea obligațiilor se evidențiază prin: existența a două raporturi obligaționale; condițiile prin care se realizează efectul extinctiv sînt diferite de cele ale executării obligației; existența a două persoane care întrunesc concomitent calitatea de creditor și debitor; efectul compensării se realizează nu prin acte de executare [149, p. 48], dar prin declarația uneia din părți față de cealaltă parte. Ceea ce este comun compensării și executării obligațiilor este că ambele moduri de stingere a obligațiilor duc la satisfacerea creanței creditorului. Însă acest element nu persistă doar în cadrul compensării, dar și în alte moduri de stingere a obligațiilor (cum ar fi confuziunea), ceea ce dovedește că doar existența acestui element nu determină compensarea de a fi un fel al executării obligației. Finalul stingerii obligației prin compensare sau executare este același (final pozitiv) [118, p. 60], însă modurile de stingere ale obligației sînt distincte.

În favoarea opiniei că modul de stingere a obligațiilor prin compensare este unul distinct de cel al executării obligațiilor sînt și acele caracteristici ale compensării evidențiate de Șaptefrați C. și Țonova I.

În acest sens, Șaptefrați C. [128, p. 329] vede compensarea din Codul civil al RM un mod special de stingere a obligației preluînd ideea autorului român Hamangiu C. [60, 384]. Însă compensarea reglementată în Codul civil al RM, potrivit naturii sale juridice, este un mod special de stingere a obligației din considerentul că efectul ei se realizează prin declarația uneia din părți, și nu din cauza producerii ei de drept.

În același sens, pentru a evidenția caracterul de mod special de stingere a obligației, Irina Țonova menționează „compensarea ca modalitate de stingere a obligației se caracterizează prin faptul că în caz de două creanțe omogene scadente sau scadența simultană a cărora poate fi solicitată, ele se sting reciproc integral (cu condiția egalității sumei obligației) sau parțial (dacă sumele obligațiilor reciproce sînt diverse)” [14, p. 196]. Potrivit acestei opinii, compensarea este un mod special de stingere a obligațiilor prin însăși existența a două creanțe omogene care se sting reciproc.

Atît prima, cît și a doua opinie caracterizează compensarea drept un mod special de stingere a obligațiilor. Aceleași particularități sînt cuprinse și în definiția legală a compensării prevăzută de art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM. Legiuitorul moldav a ales modalitatea de a defini compensarea prin enumerarea condițiilor la întrunirea cărora obligația se stinge. Definiția dată de legiuitorul moldav este una diferită de cea prevăzută în Codul civil al R.S.S.M la art. 230, care, de altfel, există și în Codul civil al Federației Ruse din 1994. O definiție legală care ar cuprinde toate condițiile esențiale ale compensării în modalitatea prevăzută de Codul civil al RM nu găsim în Codurile civile ale altor state. Această particularitate evidențiază originalitatea definiției compensării date de legiuitorul moldav. Totuși în definiția compensării prevăzută de

art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM lipsește elementul ce caracterizează cel mai mult mecanismul compensatoriu, și anume evidențierea operației de scădere a unei obligații și creanțe opuse - „*stingerea obligațiilor reciproce pînă la concurența celei mai mici dintre ele.*” Astfel, propunem de *lege ferenda* ca alin. (1) al art. 651 al Codului civil al RM să fie completat cu sintagma „pînă la concurența celei mai mici dintre ele”. Considerăm că în această redacție definiția legală cuprinde toate elementele ce caracterizează stingerea obligațiilor prin compensare.

În urma celor expuse, conchidem definiția compensării – *mod special și indirect de stingere reciprocă a unei obligații și a unei creanțe opuse, certe, lichide, omogene și exigibile pînă la concurența celei mai mici dintre ele.*

Natura juridică a compensării în temeiul Codului civil al RM (art. 651-art. 659) urmează a fi analizată pornind de la conceptul acestui mod de stingere a obligațiilor care operează prin declarația uneia din părți.

Autoarea rusă Чайка И. В. a analizat pe larg problema naturii juridice a compensării, aceasta dînd o definiție care exprimă și natura juridică a compensării: „Compensarea este un act juridic unilateral îndreptat spre stingerea totală sau parțială a obligației prin încetarea unei creanțe opuse a cărei termen de executare a expirat sau termenul căreia nu este stabilit sau este determinat de momentul solicitării executării ei” [197, p. 45]. Autoarea evidențiază natura juridică a compensării pornind de la acele două modalități de realizare a compensării: prin act juridic unilateral sau prin act juridic bilateral. Fiind de părerea că compensarea constituie un act juridic unilateral, în scopul de a nu fi admisă interpretarea diferită a naturii juridice a compensării, autoarea propune de a fi modificat art. 410 al Codului civil al Federației Ruse în următoarea redacție: „Compensarea se realizează prin declarația uneia din părți și nu este necesar acordul ambelor părți” (traducerea ne aparține) [197, p. 43]. În acest sens, propunerea *de lege ferenda* înaintată de autoarea rusă exclude vehement compensarea ca act juridic bilateral. Art. 651, alin. (4) al Codului civil al Republicii Moldova cuprinde dispoziții similare prevăzute de art. 410 al Codului civil al Federației Ruse.

Cu această opinie autoarea [197, p. 41] se opune celor menționate de către redevabili savanți Суханов Е. А. și Брагинский М. И. cu privire la natura juridică a compensării. Potrivit lui Суханов Е. А., „compensarea constituie un act juridic unilateral (deși nu se exclude și acordul ambelor părți privind compensarea)” [158, p. 145]. De asemenea, potrivit lui Брагинский М. И., „cel mai simplu fel al compensării are loc prin acordul ambelor părți, în care fiecare parte este creditor în cadrul unui raport obligațional și debitor în altul” [142, p. 452]. Cu aceste opinii Чайка И. В. nu este de acord [197, p. 41-43]. Astfel, părerea autorilor menționați

privitor la natura juridică a compensării are un spectru mai larg decât a autoarei Чайка И. В., care consideră compensarea un act juridic unilateral.

Însă noi susținem mai mult părerea autorilor Суханов Е. А. și Брагинский М. И. cu privire la natura juridică a compensării care înglobează toate modalitățile, cu ajutorul **căroră două obligații pot fi stinse până la concurența celei mai mici dintre ele, deși compensarea poate fi realizată și prin manifestarea de voință doar a unei singure părți**. Prin acordul ambelor părți poate fi stinsă mai simplist o obligație. Actul juridic bilateral ce are ca obiect stingerea a două obligații reciproce constituie un act juridic cu elemente ale compensării. Elementele respective caracterizează acest act juridic drept un act juridic compensatoriu. În situația compensării, prin acordul ambelor părți își găsește aplicarea și principiul libertății contractuale [148, p. 50]. De altfel, libertatea contractuală presupune și „libertatea alegerii categoriei contractului” [189, p. 39]. Acest tip de compensare decurge mai mult din dispozițiile generale despre contract, după cum și autorul rus Крашененников Е. se expune, că însăși existența contractului de compensare rezultă din libertatea contractuală [176, p. 46]. În virtutea acestei libertăți contractuale părțile își pot înceta obligațiile prin contractul de compensare (act juridic bilateral cu elemente ale compensării). Chiar și în Codul fiscal al RM [33], potrivit art. 175 alin. (2), „compensarea se efectuează la inițiativa organului fiscal sau la cererea contribuabilului dacă legislația fiscală nu prevede altfel,” ceea ce nu împiedică pe ambele părți ale raportului juridic fiscal de a stinge obligația fiscală prin acordul ambelor părți.

Фахретдинов Т. Р. analizează altfel problema naturii juridice a compensării. Autorul pune următoarea întrebare, la care dă răspuns: „Ce constituie elementul central în construcția compensării și, mai mult ca atât, ea poate fi analizată în calitate de act juridic? După cum rezultă din analiza literaturii juridice civile moderne, există două variante de răspuns: în primul rând, este *compensarea*, în al doilea rând – declarația de compensare” [192, p. 13]. Astfel, Фахретдинов analizează natura juridică a compensării prin prisma unor elemente de structură.

În ceea ce privește primul element, *compensarea* este producerea unui anumit efect juridic în legăturile obligaționale a două persoane. În privința celui de-al doilea element, *declarația de compensare*, după părerea lui Фахретдинов, este îmbinarea logico-juridică a acestor două noțiuni (compensarea și declarația despre ea) și poate fi explicată prin următoarea formulă: „Eu mi-am stins (mi-am compensat) propria datorie față de X prin intermediul declarației de compensare.” Adică declarația de compensare reprezintă calea realizării compensării, aceasta fiind acel element al construcției compensării care este inerent manifestării de voință a persoanei (traducerea ne aparține) [192, p. 13-14]. Acest model de stingere forțată a obligației prin compensare există și în sistemul Principiilor UNIDROIT [213] și DCFR [209].

Separarea elementului „efectul juridic” de „actul juridic” prin care se realizează lămurește amplu natura juridică a compensării. Totuși, opinăm, în unele cazuri, *cu titlu de excepție, stingerea obligației prin compensare în baza acordului ambelor părți nu poate fi numită efect juridic – compensare*. Actul juridic bilateral al ambelor părți poate stinge o obligație prin compensare și în lipsa respectării tuturor condițiilor pe care le impun prevederile legale cu privire la compensare. Nerespectarea condițiilor ce nu împiedică compensarea se pot datora existenței elementului „iertării” din partea unei sau altei părți. De exemplu: în cazul când două persoane X și Y au încheiat un contract de compensare a obligației, prin care, pe de o parte, se stinge obligația lui X de a achita prețul bunurilor procurate de la cealaltă parte Y, iar pe de altă parte, se stinge obligația lui Y de a plăti arenda în bani stabilită într-un procent din fructele care urmează a fi separate. În exemplul de față, în primul rând, nu este respectată condiția ca ambele creanțe să fie lichide (doar creanța cu privire la achitarea prețului este lichidă). Prin urmare, X a acoperit nerespectarea condiției de lichiditate pentru a fi stinse obligațiile prin compensare. Însă nerespectarea acestei condiții indică asupra faptului că compensarea în acest caz nu este un efect juridic, ci modalitatea acceptată de părți în vederea stingerii obligațiilor pe calea compensării lor, iar efectele produse de acest acord vor fi considerate veritabile stingeri ale obligațiilor reciproce. Astfel, contractul de compensare încheiat între părți fără respectarea condițiilor cerute față de creanțele compensabile va stinge obligațiile reciproce numai dacă nu aduce atingere drepturilor și intereselor legitime ale terțelor persoane.

În cea mai recentă codificare a dreptului european, *Draft Common Frame of Reference – Proiectul Cadrului Comun de Referință („DCFR”)*, compensarea este reglementată drept un „proces” de stingere a obligațiilor reciproce. Astfel, potrivit DCFR, compensarea (set-off) este un proces prin care o persoană poate exercita un drept cu privire la o plată pe care o are față de o persoană în vederea stingerii totale sau parțiale a propriei obligații (traducerea ne aparține) [209, p. 269]. Este numită proces *deoarece această codificare prevede sistemul producerii compensării prin declarația de compensare a uneia din părți*. Modelul german de stingere a obligației prin compensare implică un proces care presupune săvârșirea unor acțiuni care derulează în timp. Pe bună dreptate, compensarea reprezintă un proces din considerentul că totalitatea acțiunilor desfășurate pentru a fi stinse obligațiile reciproce formează un proces. *Dat fiind faptul că procesul compensării urmărește stingerea obligațiilor reciproce, în viziunea noastră, aceasta constituie un „procedeu”*.

În literatura română de specialitate, Soareță M. analizează în mod special natura juridică a compensației. Autoarea determină natura juridică a compensației prin diferențierea ei de plată. Potrivit Domniei sale, „determinarea naturii juridice a acestei instituții este un demers dificil,

întrucât asimilarea sa unei forme de realizare a plății ar conduce la caracterizare sa drept o plată dublă și forțată. Caracterul automat al compensației o îndepărtează pe aceasta de natura juridică a unei plăți, dat fiind faptul că de esența plății ca mod de stingere a unei obligații este realizarea sa *numai cu știrea creditorului*” [56, p. 579]. Dat fiind faptul că compensația în dreptul civil român operează de drept prin efectul legii, aceasta se realizează, în principiu, fără înștiințarea celeilalte părți, în așa mod nu este pusă problema de a ști dacă ea s-ar produce prin act juridic unilateral sau bilateral. Compensația legală se produce în lipsa unui act juridic, compensația convențională în urma încheierii unui act juridic bilateral, iar compensația judiciară – prin hotărârea instanței de judecată.

Sumarizând cele expuse cu privire la natura juridică a compensării și a aspectelor analizate privind conceptul acestui mod de stingere a obligațiilor, **considerăm că, după natura juridică, compensarea reprezintă un procedeu de stingere a unor obligații cu caracteristici specifice, ce poate avea la bază un act juridic unilateral, cât și un act juridic bilateral, ce rezultă din specificitatea raporturilor obligaționale respective.**

Cele analizate sînt expuse în cadrul forurilor științifice internaționale [112, p. 122-134].

2.3. Elucidarea funcțiilor compensării

La termenul funcție, în ultimul timp, se apelează tot mai frecvent, deoarece e imposibil de a caracteriza un fenomen social (juridic) la justa valoare dacă nu vom înțelege cum fenomenul dat activează, lucrează, funcționează, își manifestă valoarea sa socială. Funcțiile permit o caracteristică mai amplă a esenței și destinației fenomenului [96, p. 224]. Însă nu doar de a caracteriza, dar și de a evidenția imperfecțiunile care îi sînt caracteristice la o anumită etapă a evoluției sale, în special dacă vorbim de un fenomen juridic. Instituția juridică a compensării, ca concept și efectele pe care le produce, poate fi comprehensiv analizată prin prisma funcțiilor sale.

În literatura de specialitate, unele funcții sînt învederate în așa-numitele „utilități practice” [56, p. 578] sau „avantaje practice” [125, p. 359] ale compensării. Însă toate utilitățile compensării își identifică destinația lor prin funcțiile îndeplinite. Astfel, considerăm că, pentru a determina comprehensiv rolul compensării în raporturile obligaționale, este mult mai apropiată folosirea termenului de funcții.

Pornind de la utilitățile pe care le comportă compensarea, aceasta, pe lângă funcția principală a compensării de a stinge o obligație, mai îndeplinește următoarele funcții: a) *funcția de simplificare a stingerii obligațiilor și de realizare a dreptului de creanță*; b) *funcția de*

garantare a realizării dreptului de creanță; c) funcția de metodă de apărare a dreptului subiectiv civil.

Dacă executarea obligației îndeplinește doar funcția principală și tipică de stingere a obligației, atunci compensarea îndeplinește și funcții suplimentare. Acest mod de stingere a obligațiilor este instituit nu doar pentru a stinge o obligație civilă, dar și de a o fortifica pînă la încetarea ei. Considerăm că compensarea este o instituție juridică *multifuncțională*.

a) *Funcția de simplificare a stingerii obligației și de realizare a dreptului de creanță.* De-a lungul existenței sale, compensarea a fost o cale convenabilă de satisfacere reciprocă a drepturilor de creanță [214, p. 760]. Potrivit DCFR, regulile compensării pot fi privite ca fiind bazate pe principiul eficienței [209, p. 95]. Acest principiu este unul din cele mai practice principii dintre cele patru principii pe care se fundamentează DCFR (libertate, securitate, justiție și eficiență).

După cum menționează unii autori români, compensarea este un mod simplificat de executare a obligațiilor evitînd efectuarea a două plăți cu cheltuielile respective, pierderea de timp și riscurile pe care le presupune orice plată [103, p. 488; 126, p. 379]. Susținem această opinie, însă, după părerea noastră, prin sintagma „mod simplificat de executare a obligației” trebuie de înțeles o simplificare de realizare a dreptului de creanță, dar nu un procedeu prin care modul de stingere a obligației prin executare este aplicat mai simplist. După cum am menționat în paragraful 2.2. al tezei, compensarea este un mod distinct de stingere a obligației. Astfel, în viziunea noastră, compensarea nu există pentru a fi mai simplu de aplicat modul de stingere a obligației prin executare, ci însăși obligația este stinsă pe o cale mai simplă, evitîndu-se nu doar aplicarea modului de stingere a obligației prin executare, ci și a altor moduri de stingere a obligației (cum ar fi: consemnarea pe motivul aflării creditorului în întârziere și novația) care sînt mult mai complexe. Ideea pe care o promovăm nu contravine opiniei autoarei ruse Шymeйко И. Ю., care în teza sa de doctor despre problemele executării obligațiilor evidențiază faptul că „obligațiile care nu trebuie de executat, nici nu există” [201, p. 14]. Toate acestea din considerentul că obligația care este stinsă prin compensare duce la satisfacerea creanței creditorului ca și executarea obligației. Deși obligația astfel stinsă putea înceta și pe calea executării, fiind compensată, este obținut același rezultat juridic.

În principiu, considerăm că existența majorității temeiurilor de stingere a obligațiilor este datorată necesității de asigurare a executării corespunzătoare a obligațiilor. Orice simplificare a raporturilor obligaționale și în special simplificarea stingerii obligației pe calea compensării asigură executarea corespunzătoare a obligației. Riscul creditorului pe care-l presupune executarea corespunzătoare a obligației se poate evita, în parte, pe calea stingerii obligației prin

compensare. În urma analizei practicii judiciare, constatăm, deseori partea căreia îi este imputată neexecutarea unei obligații, care include în sine și executarea necorespunzătoare a obligației [66, p. 6], invocă în vederea acoperirii caracterul ilicit al acestui fapt, aplicarea compensării [42]. Însă caracterul ilicit al faptei de neexecutare a obligației nu poate fi acoperit prin declararea compensării, din considerentul că orice faptă ilicită este producătoare de prejudicii, însă finalitatea compensării nu este acoperirea lor, dar stingerea obligației.

Opinăm, funcția simplificări stingerii obligației pe calea compensării face mai simplă și forma *ad probationem* a actului juridic de stingere a obligației. De exemplu, în cazul certificării stingerii obligațiilor prin executare, pentru a dovedi existența actului juridic de stingerea obligației prin executare care trebuie, potrivit art. 210 alin. (1) al Codului civil al RM a fi încheiat în scris, debitorul urmează să ceară de la creditor chitanța, restituirea titlului original sau a declarației autentificate notarial despre stingerea obligației potrivit art. 644 al Codului civil al RM. Observăm că, din interpretarea dispozițiilor art. 644 al Codului civil al RM, majoritatea acestor înscrisuri sînt eliberate de creditor. Însă la dovedirea stingerii obligației prin compensare, debitorul urmează de a proba faptul declarării compensării obligației prin propriul său act, care nu este întocmit de creditor. *Prin urmare, situația debitorului cu privire la dovedirea stingerii obligației prin compensare este mai simplă decît în cazul stingerii ei prin executare.* Problema privind dovedirea stingerii obligației este mai complexă și în cazul consemnării, imposibilității fortuite de executare, remiterii de datorie, decesului persoanei fizice sau lichidarea persoanei juridice.

Dat fiind faptul că compensarea este aplicată mai mult în cazul obligațiilor pecuniare, mecanismului pe care îl presupune contribuie substanțial la economisirea numerarului. Acest aspect al funcției analizate este evidențiat de autorii francezi Philippe Malaurie, Laurent Aynès, Philippe Stoffel-Munck, argumentînd că acesta constituie unul din motivele pentru care practica contemporană dezvoltă compensarea [93, p. 699]. Aplicarea largă a compensării permite de a reduce masa monetară necesară pentru circulația ei normală [142, p. 454]. Însă nu doar compensarea poate fi aplicată pentru îndeplinirea acestei funcții în cazul stingerii obligațiilor. În acest sens, potrivit autorului rus Исаев И. А., există un sistem de plăți care nu implică circulația banilor. În sistemul respectiv se include: compensarea, schimbul, cesiunea de creanță, eliberarea cambiei, eliberarea certificatului de depozit, eliberarea altor titluri de valoare [171, p. 18]. În cadrul acestui sistem compensarea constituie una din modalitățile cele mai eficiente de plată fără numerar.

Fiecare întreprindere este interesată în viteza cu care circulă mijloacele sale bănești. Ritmicitatea, stabilitatea și rezultatul activității fiecărui agent economic în mare parte depinde de

asigurarea cu mijloace financiare [144, p. 13]. Pe bună dreptate, operațiunile financiare ce sînt efectuate pe baza mecanismului compensatoriu contribuie la reducerea efectivă a numerarului la efectuarea plăților. Unele sisteme de plată aplicate pe larg în sfera financiară a statului lucrează similar mecanismului compensării în vederea reducerii plăților în numerar. Se știe că în traficul de plăți prin virament funcționează patru mijloace de plată: plăți prin mijloace bănești; transmiterea obligațiilor (datoriei) de credit; compensarea creanțelor reciproce; operațiuni de factoring [132, p. 51]. Sistemele de plată bazate pe compensare reprezintă mecanisme eficiente de plată [170, p. 3]. Astfel, potrivit punct. 2.1. al Regulamentului Băncii Naționale a Moldovei cu privire la sistemul automatizat de plăți interbancare nr. 53 din 02.03.2006 [62], „sistemul automatizat de plăți interbancare (SAPI) reprezintă sistemul prin intermediul căruia sînt efectuate plățile interbancare în lei moldovenești pe teritoriul Republicii Moldova. SAPI este compus din sistemul de decontare pe bază brută în timp real și sistemul de compensare cu decontare pe bază netă.” Atît sistemul de decontare pe bază brută în timp real (sistemul DBTR), cît și sistemul de compensare cu decontare pe bază netă (sistemul CDN) utilizează mecanismul compensării pentru realizarea unor plăți interbancare. Acest mecanism se evidențiază din analiza definiției operațiunii de decontare prevăzută de punct. 1.3. al aceluiași Regulament: „*Decontarea reprezintă operațiunea prin care sînt stinse irevocabil obligațiile legate de transferuri de mijloace bănești între doi sau mai mulți participanți și are loc prin debitarea contului de decontare al participantului plătitor și prin creditarea contului de decontare al participantului beneficiar.*” Din analiza acestei operațiuni constatăm că *ea cuprinde unele din elementele specifice compensării*: a) sînt stinse irevocabil mai multe obligații; b) obligațiile stinse sînt omogene (se referă la obligațiile privind transferuri de mijloace bănești, care, de asemenea sînt certe și lichide); c) participanții la operațiune sînt două sau mai multe persoane; d) participanții au obligații și drepturi reciproce care fac obiectul operațiunii. După părerea noastră, *acest mecanism al compensării reprezintă o expresie a dezvoltării relațiilor financiare, care și-a lărgit domeniul de aplicare pentru creșterea vitezei de circulație a banilor și economisirea numerarului, dar care însumează în sine și instrumente financiare și contabile nespecifice construcțiilor juridice civile.*

Remarcăm, grație eficienței sistemului automatizat de plăți interbancare (SAPI), acestea înregistrează în timp o creștere vertiginoasă. În ultimele date statistice ale BNM (an. 2007–2008) privind indicii cantitativi și valorici aferenți plăților procesate în SAPI, publicate în edițiile sale periodice, este evidențiată evoluția pozitivă a parametrilor cantitativi și valorici plăților procesate în SAPI. În anul 2007, parametrii cantitativi și valorici aferenți plăților procesate în SAPI au avut o evoluție pozitivă comparativ cu anul 2006, înregistrîndu-se 10.4 mil. plăți în sumă de 283,221.7 mil lei, ceea ce a constituit o creștere cu 6.6 la sută a numărului și, respectiv, cu 75.3

la sută a valorii plăților [12]. În anul 2008, parametrii cantitativi și valorici aferenți plăților procesate în SAPI, de asemenea, au avut o evoluție pozitivă comparativ cu anul 2007, înregistrându-se 12.0 mil. plăți în sumă de 351093.4 mil. lei, ceea ce a constituit o creștere cu 15.7 la sută a numărului și, respectiv, cu 24.0 la sută a valorii plăților [13].

Sistemele de plată între instituțiile financiare, fiind bazate și pe mecanismul compensării, Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21.07.95 [74] în art. 34¹⁴ stipulează dispoziții speciale privitor la compensarea creanțelor opuse în Capitolul V² „Administrarea specială”. Totuși în acest act legislativ fundamental de organizare a activității instituțiilor financiare, mecanismul compensării nu este stipulat (enumerat) în categoriile de activități financiare permise băncilor (art. 26 al Legii instituțiilor financiare), deși în actele subordonate legii [62] compensarea este prevăzută pentru efectuarea unor astfel de operațiuni. Pornind de la necesitatea reglementării procedurilor de compensare și la nivelul actelor legislative, propunem de *lege ferenda* de a fi completat art. 26, alin. (1), lit. „d” al acestei legi, la sfârșitul propoziției „acordarea de servicii de decontări” să fie adăugată sintagma „*de compensare*”. Astfel, art. 26, alin. (1), lit. „d” al Legii instituțiilor financiare să aibă următoarea redacție: „*acordarea serviciilor de decontări, de compensare și încasări*”.

b) *Funcția de garantare a realizării dreptului de creanță*. Compensarea are rolul unei garanții, deoarece creditorul, compensînd creanța sa împotriva debitorului cu datoria acestuia față de el, este sigur că își va satisface creanța, cel puțin pînă la concurența valorii pe care o reprezintă datoria lui către propriul său debitor. Această garanție îi permite, îndeosebi creditorului, să evite riscul unei insolvențe a debitorului. Dacă nu ar opera compensarea și debitorul solvabil ar plăti datoria sa, în timp ce celălalt debitor ar deveni insolvent, atunci solvensul s-ar găsi în situația de a nu-și putea satisface, total sau parțial, creanța sa, întrucît ar trebui să suporte concurența celorlalți creditori ai debitorului său. Prin compensarea datoriilor el evită acest lucru, deoarece își satisface singur creanța pe care o are împotriva debitorului său [106, p. 406]. De asemenea, riscul obligației corelative [59, p. 59] poate fi evitat prin aplicarea compensării. Mărimea creanței a cărei satisfacere este garantată cu un drept la compensare este în valoarea egalității dintre creanță și obligația opusă.

În prezenta lucrare utilizăm sintagma „*garanție a satisfacerii*” dreptului de creanță, și nu de garantare a executării obligației, dat fiind faptul că compensarea își realizează funcția de garanție fără a fi îndeplinite acte de executare în vederea stingerii obligației. Autoarea Горбачева М. В. diferențiază termenul „executare” și termenul „satisfacere” a obligației. Ea consideră că satisfacerea obligației constituie o noțiune mai largă decît cea a executării obligației, care include în sine așa moduri de stingere a obligației precum executarea obligației,

darea în plată, novația și compensarea [149, p. 49]. Din acest considerent, funcția compensării analizate poate fi înțeleasă numai în sensul larg de mijloc de garantare a satisfacerii dreptului de creanță, și nu de mijloc de garantare a executării obligației.

O problemă de ordin teoretic pe care o vedem oportună de a fi soluționată este determinarea locului acestei garanții în cadrul întregului sistem de garanții al satisfacerii dreptului de creanță, folosind sensul larg al noțiunii garanțiilor.

În art. 329 alin. (1) al Codului civil al Federației Ruse și în literatura rusă de specialitate [158, p. 50], în calitate de mijloace de asigurare a executării obligațiilor sînt enumerate neexhaustiv mai multe mecanisme juridice: clauza penală, gajul, retenția, fidejusiunea, garanția bancară, arvuna și alte mijloace prevăzute de lege sau de contract. Codul civil al Republicii Moldova nu conține un articol ce ar stipula într-un mod asemănător toate garanțiile de executare a obligațiilor, deși în ansamblu admite un sistem nelimitativ de garanții al satisfacerii obligațiilor. După părerea noastră, *compensarea din punctul de vedere al funcției sale de garanție face parte din categoria altor mijloace de garantare a realizării dreptului de creanță*. O opinie apropiată are și autorul rus Драгунов В., care consideră că aceasta reprezintă o „cvasi-garanție” [165, p. 63]. Compensarea nefiind expres reglementată de Codul civil în Cap. 6 „Mijloace de garantare a executării obligațiilor” din Titlul 1 „Despre obligații în general” al Cărții a III-a, își îndeplinesc funcția de garantare a satisfacerii dreptului de creanță avînd o reglementare în cadrul altor capitole ale Codului civil al RM.

Din punctul de vedere al funcției de garanție pe care o exercită, Popescu Tudor R. compară compensarea cu *exceptio non adimpleti contractus* (excepția contractului neexecutat) [73, p. 75] și cu dreptul de retenție, instituții care permit creditorului, ca urmare a faptului că este debitor al debitorului său, în cadrul unei obligații reciproce, să exercite unele prerogative asupra elementului activ al patrimoniului debitorului lui, care se află în mîinile sale, adică asupra prestației pe care i-o datorează acestuia [106, p. 406]. Împărtășim parțial opinia menționată, și aceasta în partea asemănării compensării cu dreptul de retenție.

În privința excepției de neexecutare a contractului ne raliem opiniei lui Фахретдинов Т. Р., explicînd că din punctul de vedere al efectelor juridice, aceste instituții sînt similare: stingerea unei obligații determinate, însă consecințele economice sînt diferite. În cazul compensării, într-o anumită sumă plățile dintre părți sînt stinse și efectul economic este echivalent executării reale: transferarea reciprocă a avantajelor și stingerea datoriei. În cazul excepției de neexecutare a contractului, efectul economic constă în aceea că obligația concretă a părții care nu a executat obligația „se transformă” (identic sau într-o altă sumă) în obligația de a repara prejudiciul [191, p. 14]. În acest sens, *funcția garantării realizării dreptului de creanță pe calea compensării nu*

poate fi asemănată cu excepția de executare a contractului, deoarece aceasta din urmă nu se limitează la asigurarea strictă a dreptului de creanță, dar poate da naștere pentru cealaltă parte a unei obligații de a repara prejudiciul cauzat prin neexecutarea obligației.

În ceea ce privește comparația în raport cu retenția, compensarea permite creditorului să exercite unele prerogative asupra elementului activ al patrimoniului debitorului lui, care se află în mâinile sale, însă nu punem semn de egalitate între retenție și compensare. În această ordine de idei, apreciem critic opinia autoarei Cristev N., care afirmă că relațiile referitoare la „retenția” mijloacelor bănești ale debitorului sînt reglate de o instituție specială a dreptului civil (compensarea). În cazul de față, menționează autoarea, se poate vorbi despre existența unor cerințe opuse și omogene din partea creditorului și a debitorului (pe de o parte – cerința privind restituirea unei sume de bani, iar pe de altă parte - cerința privind despăgubire pentru cheltuielile făcute și pentru prejudiciile pe care bunul le-a cauzat). În consecință, aceste relații, în cazul formulării cererii uneia din părți, determină stingerea obligației prin compensare [177, p. 56; 37, p. 12].

Ne opunem opiniei enunțate, dat fiind faptul că dreptul de retenție operează de drept, iar compensarea operează prin declarația față de cealaltă parte. De asemenea, dreptul de retenție apare numai în cazul prevăzut expres de lege, ceea ce împiedică titularul dreptului de retenție de a aplica la necesitate această garanție. Însă compensarea poate fi aplicată ori de cîte ori sînt întrunite condițiile compensării. Mai mult ca atît, pornind de la opinia majoritară că dreptul de retenție este un drept real de garanție imperfectă [103, p. 454; 23, p. 70; 127, p. 449], detenția materială [4, p. 509], care este specifică pentru acest drept, nicidecum nu caracterizează compensarea, care este un mecanism juridic fundamentat pe drepturile de creanță.

O problemă importantă care este analizată în cadrul fiecărei garanții este dacă compensarea servește ca temei creditorului de a-și satisface creanța sa cu preferință față de ceilalți creditori. Această problemă urmează a fi analizată în raporturile în care participă: 1) creditorii gajști și 2) creditorii chirografari.

În primul caz, apare întrebarea dacă compensarea reprezintă o garanție care acordă unui creditor chirografar o situație privilegiată față de creditorii gajști? La această întrebare urmează de răspuns prin prisma prerogativelor pe care le au aceste două categorii de creditori. Dacă dreptul subiectiv de gaj împuternicește creditorul de a urmări obiectul gajului [135, p. 156; 84], care de fiecare dată este un bun, atunci dreptul la compensare conferă titularului prerogativa de a influența elementul activ al patrimoniului, dar nu asupra unui bun. Astfel, în limita bunului gajat creditorul gajist este în drept de a-și satisface creanța cu prioritate față de alți creditori. Însă dreptul la compensare nu se răsfrînge asupra unui bun, ci doar asupra elementului activ al

patrimoniului debitorului. Prin urmare, conchidem că, *compensarea din punctul de vedere al funcției de garanție nu acordă creditorului chirografar o situație privilegiată în raport cu creditorii gajiști.*

*În al doilea caz, compensarea acordă creditorului chirografar o situație privilegiată, o adevărată cauză de preferință față de ceilalți creditori chirografari cu care, în mod normal, ar trebui să intre în concurs [106, p. 406]. Deși legea nu prevede acest privilegiu, el rezultă din esența prerogativelor compensării de a influența elementul activ al patrimoniului debitorului său. Creditorul chirografar, avînd un gaj general asupra patrimoniului debitorului, nu are anumite prerogative asupra lui [126, p. 350]. Existența acestei garanții generale și comune în multe situații este insuficientă [133, p. 142]. Însă în situația compensării, creditorul chirografar are la dispoziția sa elementul activ al patrimoniului debitorului său. Creditorul în temeiul compensării poate face unele schimbări în conținutul patrimoniului debitorului. Astfel, remarcăm că în privința unei creanțe unice, *din punctul de vedere al funcției de garanție a compensării, creditorul compensator are o calitate dublă: este creditor, a cărui creanță este garantată în partea acoperirii de obligația opusă, și respectiv creditor chirografar, pentru partea din creanță care nu este acoperită de obligația opusă.**

În practica judiciară, uneori se comit erori privitor la aplicarea priorității satisfacerii creanței pe care o acordă compensarea creditorului față de alți creditori chirografari. Astfel, într-o speță, reclamantul ÎM „Industry Cim Grup” SRL a înaintat acțiunea în instanța de judecată de a stinge o parte din datoria preluată de la ÎM „IMB-Leasing Grup” SRL față de BC „Investprivatbank” SA în proces de lichidare în sumă de 510984 lei, prin compensare cu creanța proprie față de BC „Investprivatbank” în sumă de 510984 lei. În ultimă instanță CSJ, printr-o nouă hotărîre, a respins integral pretențiile reclamantului [42]. Deși soluția instanței ierarhic superioare este una corectă, totuși unul din motivele indicate în decizie constituie o interpretare eronată a legii materiale privind ordinea priorității claselor de creanțe ale băncilor în proces de lichidare. CSJ a comis o eroare la interpretarea art. 38¹¹, alin. (3) al Legii instituțiilor financiare nr. 550 din 21.07.95 [74] prin faptul că a atribuit creanțele care urmează a fi compensate la una din clasele de creanțe ale băncilor în proces de lichidare incluse în ordinea priorității acestora, potrivit alin. (3), art. 38¹¹ al aceleiași legi. Compensarea acordă prioritate creditorului la satisfacerea creanței sale față de alți creditori chirografari, și, după părerea noastră, aceste creanțe nici nu pot fi incluse într-o ordine a priorității claselor de creanțe stabilite. Dispozițiile legale prevăzute de lit. „e” alin. (3), art. 38¹¹ al Legii instituțiilor financiare „*creanțele Fondului de garantare a depozitelor în sistemul bancar în mărimea sumelor plătite drept compensare a depozitelor garantate*” stipulează una din creanțele incluse în ordinea

priorității caselor de creanțe. Însă aceste prevederi legale nu stipulează creanța care poate fi supusă compensării, ci creanțele care acoperă depozitele garantate. Nu în alt sens, în traducerea rusă a dispozițiile prevăzute de lit. „e” alin. (3), art. 38¹¹ al Legii instituțiilor financiare, sintagma „compensare a depozitelor garantate” este tradusă ca „возмещение гарантированных депозитов”, însă Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a atribuit creanțele care urmează a fi compensate la această categorie de creanțe, ceea ce este greșit.

Pentru asigurarea realizării funcției de garanție pe care o presupune compensarea este necesar ca dispozițiile Codului civil, care prevăd conceptul general al compensării, să stipuleze prioritatea pe care o acordă compensarea creditorului față de alți creditori chirografari. Nefiind inclusă în Capitolul VI „Mijloacele de garantare a executării obligațiilor” din Codul civil al RM, ceea ce e și corect, pentru identificarea garanției pe care o presupune compensarea, este oportună o specificare de ordin legislativ a priorității pe care o acordă compensarea unui creditor față de alți creditori chirografari. Astfel, propunem de *lege ferenda* de a fi completat art. 651 al Codului civil cu un nou alineat sub numărul (5) în următoarea redacție: „*Titularul creanței care poate fi supusă compensării are dreptul la satisfacerea ei cu prioritate față de ceilalți creditori chirografari*”. Considerăm că existența acestei norme în asemenea redacție va evita multe erori judecătorești privitor la prioritatea pe care o acordă compensarea creditorului față de alți creditori chirografari.

c) *Funcția de mijloc de apărare a drepturilor civile*. Codul civil al RM pune la dispoziția titularului un complex de mijloace juridice de apărare a drepturilor sale [6, p. 138]. În literatura de specialitate, compensarea este privită ca un mijloc de apărare [93, p. 703]. Art. 11 al Codului civil al RM prevede neexhaustiv unsprezece mijloace de apărare a drepturilor civile, fiind niște măsuri de protecție [115, p. 6], acestea mai sînt numite și „metode de apărare a drepturilor civile.”

În opinia noastră, compensarea ca mod de stingere a obligațiilor, poate fi categorisită în grupa mijloacelor de apărare a drepturilor civile neenumerate în art. 11 al Codului civil, și aceasta din următoarele considerente:

- constituie măsură de protecție pentru creditorii care pot înainta pretenții reciproce concomitent [202, p. 513];
- are ca obiect stingerea unei obligații, dar și realizarea unui drept subiectiv de creanță;
- poate constitui o soluție pentru litigiul apărut dintre părți.

În dispozițiile art. 21, alin. (1) al Legii privind contractele de credit pentru consumatori [86] legiuitorul numește compensarea „mijloc de apărare împotriva creditorului.” În aceste

reglementări recente s-a utilizat compensarea ca făcând parte din grupul larg al mijloacelor de apărare a drepturilor civile.

În jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (*Danvaern Production A/S c/Schuhfabriken Otterbeck GmbH & Co.*) [206] compensarea este privită și ca posibilitate de apărare pentru una din părți. Pe baza acestei posibilități părțile pot pleda pentru realizarea intereselor legitime. Deci, apărarea pe care o poate oferi compensarea în cadrul raporturilor obligaționale este incontestabilă.

Compensarea reprezintă o subcategorie a mijloacelor de apărare, mai exact spus „*excepție*”. După cum menționează Halabudenco O. compensarea stinge obligația nu *ipso iure*, ci *ope exceptionis* [194, p. 417]. Deși noțiunile cu care operează autorul sînt utilizate pentru definirea compensației în dreptul privat roman, prin folosirea lor acestea urmărește de a caracteriza stingerea obligației prin compensare pe calea excepțiilor. În același sens, doctrina dreptului privat roman o numește compensarea „*excepție în apărarea reclamantului*” [22, p. 967]. În Dicționarul Explicativ Ilustrat al Limbii Române excepția este definită și ca „mijloc de apărare în justiție care tinde să schimbe sau să amîne soluționarea cazului, să atace forma de judecată, fără a se intra în examinarea litigiului” [53, p. 687]. Din analiza acesteia constatăm că trăsătura importantă a unei excepții este faptul că aplicarea ei tranșează litigiul fără ca organul de jurisdicție să pătrundă fondul litigiului. Doctrinarii procesualiști o mai numesc „apărare pe fond” [129, p. 55]. Totuși, dat fiind faptul că excepțiile sînt într-o legătură cu exercitarea dreptului la acțiune, doctrina dreptului civil, de asemenea, conduce „*excepția*” mai degrabă a fi apărare de fond [39, p. 99]. Codul civil nu enumeră expres care sînt excepțiile ca mijloace de apărare a drepturilor civile. Însă legiuitorul folosește în acest sens termenul de excepție în vederea reglementării unor raporturi juridice speciale pentru a desemna mijloacele de apărare specifice acestor raporturi civile. Remarcăm că în aproape toate dispozițiile normelor juridice din Codul civil al RM în care se folosește mecanismul excepțiilor ca mijloc de apărare (art. 128, alin. (4); art. 527; art. 534; art. 539; art. 547; art. 560; art. 570; art. 591, alin. (2); art. 600; art. 711, lit. „d”; art. 724; art. 766, alin. (1); 1157; art. 1161, alin. (1); art. 1162; art. 1297, alin. (1); art. 1312) legiuitorul a inclus în grupul acestora și compensarea. De exemplu, art. 570 al Codului civil al RM prevede expres că compensarea reprezintă o excepție, iar în categoria excepțiilor pe care le poate invoca fidejursorul față de creditor, potrivit art. 1157, alin. (4), face parte și compensarea.

Din categoria excepțiilor, de asemenea, fac parte și alte moduri de stingere a obligațiilor, cum ar fi: executarea obligațiilor, confuziunea [129, p. 55], rezoluțiunea. Comparativ cu acestea, în viziunea noastră, compensarea ca excepție se întemeiază pe invocarea de către titular a existenței unui drept de creanță față de cel care opune o obligație. Însă cele trei excepții

menționate cuprind în sine formularea unei obiecții, pe cînd compensarea în fond nu presupune existența acestui component. Aspectul declarat exprimă eficiența soluționării litigiilor pe calea compensării ce se referă la contestarea unui drept de creanță. Toate acestea din considerentul că obligația încetează odată cu operarea compensării.

Dat fiind faptul că compensarea se aplică pentru îndeplinirea mai multor funcții, conchidem că aceasta constituie nu doar o instituție juridică multifuncțională, dar și una interraturală, în cazul în care procedeul ei este utilizat și pentru stingerea altor obligații decît a celor civile.

2.4. Determinarea tipurilor compensării

Analiza tipurilor compensării poate fi realizată pluriaspectual, pornind de la divizarea lor în dependență de sistemul compensării, din care acestea fac parte și anume din sistemul în care operează de plin drept prin efectul legii, și din sistemul în care compensarea operează prin declarația uneia din părți. Astfel, în viziunea noastră, drept **criteriu de divizare a majorității tipurilor compensării este sistemul de operare a compensării**. Pornind de la acest criteriu, tipurile compensării sînt [114, p. 134]: a) tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează de drept prin efectul legii; b) tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează prin declarația uneia din părți; c) tipuri ale compensării comune ambelor sisteme (a se vedea anexa nr. 1).

a) *Tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează de drept prin efectul legii*. În cadrul acestui sistem al compensării există trei forme ale compensării: compensația legală, compensația judiciară și compensația convențională. Aceste trei forme ale compensării sînt acceptate de Codurile civile al Franței, al României, al Spaniei [226], al Italiei [225], al Quebecului [205].

Compensația legală este aceea care operează de drept în temeiul legii, fără a fi nevoie de acordul de voință al părților sau de o hotărîre judecătorească [105, p. 737; 103, p. 488]. Această formă de compensare este una de bază pentru celelalte tipuri ale compensației, dar care poate duce la stingerea obligațiilor numai după întrunirea anumitor condiții, cum ar fi: *obligațiile să fie reciproce; datoriile să fie certe, lichide și exigibile; datoriile să aibă ca obiect prestația de a da o anumită cantitate de bunuri fungibile și de aceeași natură*. Se numește legală fiindcă stingerea obligațiilor operează în virtutea legii [60, p. 384], iar inițial apariția ei a făcut obiectul de reglementare al legii, iar celelalte tipuri au apărut din practică [93, p. 699].

În privința expresiei de *compensare legală* este important de remarcat cele constatate de Troanță Rebeleş Turculeanu A.-L., care pornește de la cele scrise de francezul Appleton Charles

despre istoria compensării în dreptul roman. Potrivit acesteia, termenul de *compensație legală* provine dintr-o interpretare inexactă făcută de autorii mai vechi a unui text din „Institutedle” lui Iustinian. Prin reforma lui Iustinian s-a decis de a fi aplicată compensația ca și celelalte moduri de stingere a obligațiilor *ipso iure*, care nu stingeau o obligație pe cale de excepție, însă avantajul era că mecanismul putea fi invocat în orice fază a procesului. Deși reforma avea o importanță pur procedurală, anumiți autori i-au conferit cu totul o altă semnificație, prin traducerea acesteia cu ajutorul expresiei „de plin drept”. Eroarea devine drept pozitiv din moment ce legiuitorul dispune că mecanismul compensatoriu operează „de plin drept” [130, p. 102]. Însă a opera „de plin drept” nu poate fi echivalată semnificației de mod de stingere a obligației *ipso jure*, care constituie o categorie **mai largă**. De altfel, modurile de stingere a obligațiilor *ipso jure* erau diferite de alte moduri de stingere a obligațiilor și prin efectele pe care le produc, și nu numai prin modul de operare.

Din analiza prevederilor unor coduri civile moderne, constatăm că, deși fac parte din sistemul de drept instituțional (francez), legiuitorul acestora a renunțat la stipularea în textul legii a expresiei de operare a compensării „de plin drept”. Astfel, în art. 1243 Codul civil al Italiei, deși este stipulată compensația legală precum a fi una din formele compensării, totuși legislatorul Italiei nu a utilizat expresia „de plin drept” pentru a reglementa producerea compensării de drept prin efectul legii. *Problema de a ști că compensația legală operează de plin drept este lăsată a fi mai mult o problemă de doctrină*.

În art. 1202 al Codului civil al Spaniei este stipulat că obligația se stinge prin compensare chiar și fără cunoștința creditorului sau a debitorului. Observăm că formula stipulată în Codul civil al Spaniei cu privire la producerea compensării legale este alta decât cea de a recurge la expresia operării ei „de plin drept”, totuși mecanismul este același.

Mai mult, tendința modernă de a exclude operarea compensării legale „de plin drept” este învederată în Anteproiectul Catala [216, p. 116]. În art. 1243 autorii proiectului au propus de a opera compensația legală prin invocarea acesteia de către debitor. Efortul academic depus asupra constatării necesității de a schimba modul de operare a compensării, credem noi, a urmărit unificarea sistemelor de operare a compensării.

Spre deosebire de aceste codificări, legiuitorul noului Cod civil al României a păstrat folosirea expresiei „de plin drept” în reglementarea operării compensării legale. Astfel, art. 1617, alin. (1) al noului Cod civil român stipulează : „Compensația operează de plin drept de îndată ce există două datorii certe, lichide și exigibile [...]”. Prevederile expuse în Codul civil al României ne indică faptul că la etapa actuală există sisteme de drept civil în care compensația legală rămâne a fi percepută doar în sensul restrâns, și anume – doar de a opera prin efectul legii. În

același sens este prevăzută compensarea în Codul civil al Quebecului „*Compensation is effected by operation of law [...]*” (art. 1673). Astfel, legiuitorul noului Cod civil al României, cât și al Codul civil al Quebecului, în opinia noastră, a ignorat tendința de unificare a sistemelor de operare a compensației legale găsită și în Anteproiectul Catala.

Compensația judiciară există atunci când datoriile reciproce nu sînt lichide sau nu au ca obiect bunuri fungibile, unul dintre creditorii reciproci se poate adresa instanței de judecată care va aprecia și va putea dispune stingerea datoriilor pînă la concurența celor mai mici [125, p. 362]. De asemenea, în cazul compensației judiciare, obligația mai poate să nu fie exigibilă [219, p. 1084]. Autorii francezi Philippe Malaurie, Laurent Aynès și Philippe Stoffel-Munck menționează că în cazul compensației judiciare, dacă datoriile sînt reciproce, chiar dacă acestea nu sînt lichide, nici exigibile, dar sînt conexe, judecătorul trebuie să pronunțe compensația [93, p. 704-705]. Astfel, compensația judiciară presupune întrunirea următoarelor condiții: 1) să existe obligații reciproce și conexe a cel puțin două persoane, astfel nu este necesar respectarea celorlalte condiții ale compensării legale; 2) necesitatea intervenției instanței judecătorești pentru a statua asupra efectelor acestei creanțe. În Anteproiectul Catala compensația judiciară este privită ca un supliment al regulilor compensării legale (art. 1246-1) [216, p. 116]. Opiniile enunțate infirmă cele menționate în doctrina autohtonă [5, p. 730], că compensarea legală reprezintă aceeași compensare judiciară. Aceasta din urmă are un scop diferit și condiții diferite, unele din acestea au fost expuse *supra*. Mai mult ca atît, compensarea legală nu este specifică pentru sistemul compensării prevăzut de Codul civil al RM.

În ce ne privește, *compensația judiciară reprezintă un mecanism juridic inerent activității instanței judecătorești ce admite stingerea unei obligații prin derogarea de la unele condiții ale compensării legale*.

Compensația judiciară mai este numită de autorul francez Emile Meynial și compensație reconvențională [223, p. 154-156]. Cu adevărat aceasta se produce cu ocazia judecării acțiunilor reconvenționale [56, p. 584], pretenția formulată împotriva reclamantului avînd **scop compensatoriu în lipsa întrunirii tuturor condițiilor compensației legale**.

Nu toate codurile civile din sistemul de drept francez reglementează compensația judiciară, deși admit aplicarea ei în practică. O reglementare amplă a compensației judiciare este găsită în Codul civil al Italiei și, potrivit art. 1243 al acestui Cod, instanța poate dispune compensarea unei creanțe nelichide pentru partea care-i recunoaște existența, dacă constată că este ușor de a fi stinsă pe această cale (traducerea ne aparține). Observăm că legiuitorul italian a încorporat în Codul civil o soluție facilă pentru partea care recunoaște limitele obligației sale în vederea stingerii obligației reciproce, chiar dacă în privința acesteia nu este întrunită condiția de

lichiditate. Însă aceasta, după părerea noastră, nu contravine principiului susținut de autorul rus M. Eropova (respectarea intereselor sferei juridice și patrimoniale ale subiectului pasiv) [166, p. 140], pentru că instanța de judecată stabilește lichiditatea obligației cu asigurarea tuturor garanțiilor pentru probarea acesteia într-un proces contradictoriu.

Comparativ Codului civil al României din 1865, în noul Cod civil al României compensația judiciară este deja reglementată. Conform art. 1.617, alin. (2) al noului Cod civil al României, „O parte poate cere lichidarea judiciară a unei datorii pentru a putea opune compensația”. Novela legislativă al noului Cod civil al României în domeniul compensării este îndreptată spre înlăturarea dubiilor privitor la condițiile aplicării compensației judiciare, care deseori apăreau în practică. Din interpretarea textului legii (art. 1.617, alin. 2) rezultă că compensația legală se aplică numai pentru lichidarea unei datorii, dar nu pentru a fi întrunite alte condiții impuse de regulile compensării legale. În acest sens, comportă interes următoarea speță din practica judiciară a României: *Reclamantul a acționat în judecată pîrîtul solicitînd ca acesta să fie obligat să-i plătească diferența de preț, penalități și dobînzii.*

Reclamantul a indicat că în baza unui contract de antrepriză și acte adiționale, a executat pentru pîrît clădirea centralei telefonice Tighina I. Reclamantul a mai susținut că din costul total al lucrărilor executate de el și confirmate de beneficiar, pîrîtul a efectuat o plată parțială rămînînd diferența de 104.948.344 lei, la care se adaugă penalități de întîrziere și dobînzii, iar încercările sale de conciliere nu au adus la nici un rezultat. Pîrîtul a depus o cerere reconvențională (o întîmpinare), susținînd că reclamantul nu a respectat termenul contractual de dare în funcțiune a centralei telefonice și prin această întîrziere i-a cauzat un prejudiciu de 1.242.401.000 lei din care penalități calculate conform clauzei penale. Tribunalul a admis parțial acțiunea, obligînd pîrîtul să-i plătească reclamantului prețul penalităților de întîrziere și a anulat ca insuficient timbrată cererea reconvențională. Curtea de Apel Galați a respins, ca nefondat apelul declarat de pîrît, cu motivarea că acesta, fără să conteste executarea lucrărilor, contravaloarea lor și cuantumul diferenței de preț neachitate, a solicitat de fapt compensarea sumelor pretinse prin acțiune cu penalitățile pe care le-ar datora reclamantul pentru predarea cu întîrziere a construcției, ceea ce este posibil doar prin înțelegerea părților sau hotărîrea judecătorească, modalități nefinalizate încă de apelant. Pîrîtul declarînd recurs a susținut că instanța de apel a omis să analizeze o sentință prin care a fost anulat certificatul de forță majoră obținut de reclamant, probă hotărîtoare în dovedirea penalităților de întîrziere [Apud 38, p. 243].

Pornind de la speța dată, constatăm că în practica judiciară a României, sub imperiul Codului civil din 1864, apărea problema de a ști care din condițiile compensării legale pot fi

stabilite prin hotărîre judecătorească pe calea compensației judiciare în vederea stingerii unor obligații reciproce. După părerea noastră, în noul Cod civil al României această problemă este soluționată, fiind prevăzut dreptul unei părți de a cere lichidarea judiciară a unei datorii pentru a putea opune compensația (art. 1.617, alin. 2). Astfel, compensația judiciară în Codul civil al României se poate produce numai în cazul în care nu există lichiditatea unei creanțe, dar nu și alte condiții ale compensării legale.

Codul civil al RM nu reglementează compensarea judiciară în sensul celei existente în sistemul de drept civil francez, și anume de a admite stingerea unei obligații prin derogarea de la unele condiții ale compensării. Totuși, după părerea noastră, această formă a compensării prezintă anumite avantaje practice care nu pot fi realizate în lipsa unei reglementări civile, acestea fiind:

- posibilitatea stingerii unei obligații reciproce prin realizarea creanțelor ambilor creditori atunci cînd acestea nu sînt certe, lichide sau exigibile;
- funcțiile de garantare a satisfacerii creanței creditorului și de mijloc de apărarea drepturilor civile sînt mai pronunțate în cazul compensării judiciare;
- evitarea pronunțării a două hotărîri judecătorești pentru două pretenții opuse.

Pornind de la cele menționate, este benefică completarea Codului civil al RM cu dispoziții ce ar admite compensarea judiciară în sensul prevăzut de sistemul de drept civil francez. De altfel, aplicarea în practică a compensației judiciare constituie o lipsă de normativitate în existența acestei categorii juridice. Deși nu este reglementată în Codul civil al RM, o compensare cu un mecanism asemănător compensației judiciare este aplicată în practica judiciară dacă este întrunită cel puțin condiția de a fi obligații reciproce [41; 68]. Astfel, propunem *de lege ferenda* de a completa secțiunea a 3-a „Stingerea obligației prin compensare” din capitolul „Stingerea obligațiilor” cu un nou articol sub numărul 659/1, cu denumirea „Compensarea pe cale judiciară”. Prevederile articolului să conțină următoarea redacție: *„Dacă compensarea obligațiilor reciproce este împiedicată de lipsa certitudinii, lichidității și a exigibilității, acestea pot fi stabilite de instanța de judecată.”*

Compensația convențională. În literatura de specialitate, cei mai mulți autori acceptă că prin compensare convențională se înțelege acea compensare care operează prin acordul de voință al părților în ipoteza în care *nu sînt întrunite* condițiile pentru a opera compensația legală [125, p. 362; 103, p. 454; 93, p. 704]. Alți autori, cum ar fi Dogaru I. [55, p. 507], Soareță M. [56, p. 584], menționează că compensația convențională intervine în situația în care *sînt întrunite* condițiile pentru a opera compensația legală. Astfel, apare întrebarea: Compensația convențională intervine în situația în care nu sînt întrunite condițiile compensației legale sau

atunci cînd sînt întrunite condițiile compensației legale? Această întrebare apare, dat fiind faptul că odată ce compensația întrunește toate condițiile compensației legale obligațiile reciproce sînt stinse și fără contractul părților, deoarece aceasta operează de plin drept prin efectul legii. Prin urmare, contractul părților privind compensarea creanțelor ar fi ceva lipsit de importanță pentru a opera stingerea obligațiilor.

În viziunea noastră, compensația convențională *poate să intervină atît în situația cînd sînt întrunite condițiile compensării legale, cît și atunci cînd nu sînt întrunite condițiile compensării legale*. În prima situație, dacă sînt întrunite condițiile compensației legale, compensația convențională intervine pentru a detalia eventualele modalități ale satisfacerii creanțelor părților pe această cale. În același sens, dar referitor la compensarea prin declarația uneia din părți, autorii ruși Шичанин А. și Гривков О. consideră că pentru realizarea compensării este necesară declarația uneia din părți, dar cel mai bine pentru părți de ar fi stipulat în contract procedura compensării obligațiilor reciproce [199, p. 106]. Prin urmare, în contractul de compensare părțile pot stipula procedura compensării și momentul în care acesta își produce efectul extinctiv altfel decît cel retroactiv.

În a doua situație, dacă nu sînt întrunite condițiile compensării legale, părțile pot consimți de a fi considerate întrunite. Odată consimțite, efectul extinctiv al compensării legale este realizat de compensarea convențională.

b) Tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează prin declarația uneia din părți.

În literatura de specialitate, unde se analizează compensarea din sistemul în care aceasta operează prin declarația uneia din părți, puțin este studiată problema divizării tipurilor compensării [162, p. 402; 158, p. 144; 4, p. 514-516]. Toate acestea din considerentul că în codurile civile care acceptă acest sistem (BGB, Codul civil al Federației Ruse, Codul civil al Ucrainei [154], Codul civil al Kazahstanului [152], Codul civil al Republicii Moldova) nu prevăd compensația judiciară, iar compensarea legală nici nu poate să existe, dat fiind faptul că în cadrul acestui sistem compensarea nu se produce de plin drept.

Totuși, unii autori au reușit să categorisească mai multe tipuri ale compensării, pornind de la specificul instituției juridice a compensării din sistemul de drept civil bazat pe pandecte. Astfel, Фахретдинов Т. Р. divizează tipurile compensării în: compensarea contractuală, compensarea forțată extrajudiciară și compensarea forțată judiciară [191, p. 14]. Această opinie este originală prin faptul că evidențiază posibilitățile și etapele de realizare a compensării ca efect juridic.

Autorul menționează că prin compensarea forțată extrajudiciară se subînțelege compensarea care se produce în temeiul declarației doar a unei singure părți. Termenul „forțată” este folosit drept unul opus compensării contractuale, ultima fiind rezultatul acordului între părți încheiat prin manifestarea liberă de voință, astfel, ea fiind una benevolă [191, p. 15]. Totuși, nu putem susține pe deplin părerea autorului. *În viziunea noastră, compensarea care se produce prin declarația uneia din părți nu de fiecare dată poate fi considerată forțată.* Toate acestea din considerentul că partea, după ce înaintează declarația de compensare, cealaltă poate și ea, la rândul ei, să urmărească stingerea obligației prin compensare. Astfel, în acest caz există manifestarea liberă de voință a ambelor părți de a fi stinsă obligația prin compensare.

În ceea ce privește compensarea forțată judiciară, aceasta este definită ca fiind compensarea care are loc atunci când o pretenție corespunzătoare de stingere a obligației este înaintată în procesul civil pe calea înaintării acțiunii reconvenționale [191, p. 16]. Prof. univ. Cojuhari Al. și conf. univ. Belei E., explicînd conținutul prevederilor art. 173, alin. (1), lit. „a” al CPC, menționează că „în virtutea acestui temei se poate de afirmat, cu anumite rezerve, că pîrîtul ar face din start o recunoaștere a pretențiilor reclamantului” [10, p. 256]. În aceeași ordine de idei, Фахретдинов Т. Р. constată că „pîrîtul înaintînd acțiunea reconvențională ce urmărește compensarea pretenției inițiale, acesta de fapt nu se opune pretențiilor reclamantului îndreptate împotriva sa, ci din contra, într-un fel el le recunoaște, cu scopul de a compensa împotriva acestora pretențiile sale” [191, p. 16]. Nu susținem poziția autorilor citați, din considerentul că acțiunea reconvențională după natura și efectul său juridic constituie o modalitate de apărare a pîrîtului împotriva acțiunii reclamantului și este înaintată cu scopul de a fi respinsă acțiunea inițială [150, p. 449]. Însă, pe de o parte, prin recunoașterea pretențiilor de către pîrît, acesta din urmă își exprimă acordul cu pretențiile înaintate de către reclamant și care, de regulă, condiționează admiterea acțiunii inițiale [91, p. 52]. Pe de altă parte, acțiunea inițială poate fi neîntemeiată, iar pîrîtul, constatînd acest fapt, înaintează acțiunea reconvențională pentru a fi examinată împreună cu acțiunea inițială, invocînd temeiul prevăzut de art. 173, alin. (1), lit. „a” al CPC pentru a fi pusă pe rol, dat fiind faptul că condițiile de a fi creanțe certe, lichide și exigibile sînt condiții de fond, iar în final să fie admisă doar acțiunea reconvențională, deși la momentul primirii ei urmărea compensarea pretenției inițiale. Astfel, prin acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu pîrîtul își înaintează propria pretenție fără a fi prezentă o recunoaștere a pretenției reclamantului, al cărui drept de creanță există față de pîrît. A recunoaște existența unui drept de creanță aceasta nu semnifică și de a manifesta voința de a-l satisface după finalitatea urmărită de creditor.

c) *Tipuri ale compensării comune ambelor sisteme.* Aceste tipuri de compensare sînt aplicate atît în sistemele de drept civil în care compensarea se produce deplin drept, cît și în cel în care aceasta se produce prin declarația uneia din părți. Din această categorie fac parte următoarele tipuri ale compensării:

- în funcție de subiecții compensării, pot fi categorisite următoarele tipuri ale compensării: compensarea aplicată în raporturile între persoane fizice, compensarea aplicată în raporturile între persoane juridice și compensarea aplicată între persoane fizice și persoane juridice. Redutabilul savant rus Иоффе О. С. menționează că compensarea poate fi aplicată atît în raporturile între cetățeni, cît și în raporturile dintre organizații [168, p. 192]. Astfel, pornind de la ideea autorului citat mai sus, conchidem că, *în funcție de subiecții compensării, sînt stabilite unele cazuri de inadmisibilitate a compensării.* Or, obligația privind plata pensiei alimentare (art. 659, alin. 1, lit. „c” al Codului civil) nu are ca subiect persoanele juridice. De asemenea, sînt stabilite cazuri de inadmisibilitate a compensării aplicate doar persoanelor juridice, cum ar fi, de exemplu, cele prevăzute de art. 82, alin. (5) al Legii insolvenței [76].

De asemenea, din punctul de vedere al aplicării regulilor contabilității, compensarea în raporturile între persoanele juridice, pe de o parte, și între persoanele fizice și persoane juridice, pe de altă parte, este mult mai restricționată decît în raporturile dintre persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător. Toate acestea din considerentul că art. 6, alin. (1), lit. „e” al Legii contabilității [75] prevede principiul necompensării. Acesta impune anumite restricții de ordin contabil la aplicarea compensării;

- în funcție de mărimea părții obligației stinse prin compensare deosebim: compensarea totală și compensarea parțială. Dacă obligațiile sînt egale ca valoare, ele se sting în întregime – *compensarea totală*, iar dacă obligațiile nu sînt egale ca valoare, datoriile se vor stinge pînă la concurența celei mai mici dintre ele [125, p. 359] - *compensarea parțială*.

În ceea ce privește compensarea totală, există mai mult problema de a ști dacă obligațiile reciproce sînt în egalitate exactă ca valoare sau nu. Această problemă poate apărea atunci cînd există penalități sau dobînzii, neacoperite de obligația creditorului, deși declarația de compensare s-a făcut în privința obligației de bază în întregime. În acest caz se va produce o compensare totală în privința datoriei de bază, iar raporturile obligaționale privind achitarea dobînzii sau a penalității vor continua.

Regimul juridic al compensării parțiale este prevăzut de art. 652 al Codului civil al RM, care stipulează: „În cazul în care creanțele supuse compensării nu sînt echivalente, se stinge doar creanța acoperită integral”. Compensarea parțială, pe lîngă faptul că stinge fragmentar o obligație, presupune că obligația este și parțial neexecutată. În partea obligației neexecutate se

vor aplica regulile răspunderii pentru neexecutarea obligației (art. 602 al Codului civil), în caz de încălcare a obligației în această parte, inclusiv dacă a fost executată necorespunzător sau tardiv.

2.5. Concluzii la capitolul 2

În sinteza caracteristicii generale a stingerii obligațiilor civile prin compensare formulăm următoarele concluzii:

1. Dreptul la compensare constituie un drept potestativ, prin faptul că creditorului titular al creanței opuse i se oferă posibilitatea de a decide în satisfacerea obligației, ceea ce constituie acea influență asupra situațiilor juridice preexistente, stingându-le în urma exercitării dreptului la compensare, fapt ce reprezintă o caracteristică a dreptului potestativ.

2. Compensarea este definită de noi ca fiind acel mod special și indirect de stingere reciprocă a unei obligații și a unei creanțe opuse, certe, lichide, omogene și exigibile, până la concurența celei mai mici dintre ele.

3. Referitor la definiția legală a compensării propunem completarea alin. (1) al art. 651 al Codului civil al RM cu sintagma „*până la concurența celei mai mici dintre ele*”.

4. În Codul civil al RM modul de stingere a obligațiilor analizat este numit „*compensare*”, comparativ celui de „*compensație*” care este utilizat în vechiul și noul Codul civil al României, dat fiind faptul că în sistemul de drept civil național elementul de bază al stingerii obligației prin compensare este declarația de compensare, după care se naște efectul juridic – încetarea obligației, care și este corect de a fi numită „*compensare*”. Cu alte cuvinte, este numit compensare în sens de efect juridic produs.

5. După natura sa juridică, compensarea reprezintă un procedeu de stingere a unor obligații cu caracteristici specifice, ce poate avea la bază atât un act juridic unilateral, cât și un act juridic bilateral, ce rezultă din specificitatea raporturilor obligaționale respective.

6. Alăturat funcției principale a compensării de a stinge o obligație, aceasta mai îndeplinește următoarele trei funcții: - funcția de simplificare a stingerii obligațiilor și de realizare a dreptului de creanță; - funcția de garantare a realizării dreptului de creanță; - funcția de metodă de apărare a dreptului subiectiv civil.

7. Funcția simplificării stingerii obligației pe calea compensării face simplă forma *ad probationem* a actului juridic de stingere a obligației. Problema privind dovedirea stingerii obligației este mai complexă în cazul executării obligației, consemnării, imposibilității fortuite de executare, remiterii de datorie, decesului persoanei fizice sau lichidarea persoanei juridice.

8. Propunem completarea lit. „d”, alin. (1), art. 26 al Legii instituțiilor financiare, la sfârșitul propoziției „acordarea de servicii de decontări” să fie adăugată sintagma „*de compensare*”.

Astfel, art. 26, alin. (1), lit. „d” al Legii instituțiilor financiare să aibă următoarea redacție: *„acordarea serviciilor de decontări, de compensare și încasări”*.

9. Compensarea, potrivit Codului civil al RM, din punctul de vedere al funcției de garanție, nu acordă creditorului chirografar o situație privilegiată în raport cu creditorii gajști. Iar în raporturile dintre creditorii chirografari, creditorul are o calitate dublă: este creditor a cărui creanță este garantată în partea acoperii de obligația opusă, și respectiv creditor chirografar pentru partea din creanță care nu este acoperită de obligația opusă.

10. Referitor la reglementarea priorității satisfacerii creanțelor pe calea compensării prioritar celorlalți creditor chirografari propunem introducerea în art. 651 al Codului civil al RM a unui nou aliniat sub numărul (5) în următoarea redacție: *„Titularul creanței care poate fi supusă compensării are dreptul la satisfacerea ei cu prioritate față de ceilalți creditori chirografari”*.

11. Categoriile tipurilor compensării în funcție de sistemul compensării din care fac parte sînt: a) tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează de drept prin efectul legii; b) tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează prin declarația uneia din părți; c) tipuri ale compensării comune ambelor sisteme.

12. Propunem completarea secțiunii a 3-a „Stingerea obligației prin compensare” din capitolul „Stingerea obligațiilor” al Cărții a III-a din Codul civil al RM cu un nou articol sub numărul 659/1 cu denumirea „Compensarea pe cale judiciară”. Prevederile articolului să conțină următoarea redacție: *„Dacă compensarea obligațiilor reciproce este împiedicată de lipsa certitudinii, lichidității și a exigibilității, acestea pot fi stabilite de instanța de judecată.”*

13. La momentul actual, în sistemele de drept civil în care compensația legală operează deplin drept, se urmărește unificarea sistemelor de operare a compensării legale prin invocarea acesteia de către debitor. În unele state, cum ar fi România, este ignorată tendința de unificare a sistemelor de operare a compensației legale, ceea ce împiedică uniformizarea prevederilor privind operarea compensației legale pentru statele membre ale Uniunii Europene.

14. Compensarea care se produce prin declarația uneia din părți nu de fiecare dată poate fi considerată forțată. După ce o parte înaintează declarația de compensare, cealaltă parte poate și ea, la rîndul ei, să urmărească stingerea obligației prin compensare. În acest caz există manifestarea liberă de voință a ambelor părți de a fi stinsă obligația prin compensare.

15. Prin acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu pîrîtul își înaintează propria pretenție fără a fi prezentă o recunoaștere a pretenției reclamantului al cărui drept de creanță există față de pîrît. A recunoaște existența unui drept de creanță nu semnifică și de a manifesta voința de a-l satisface după finalitatea urmărită de creditor.

3. DIVERGENȚE REALE ȘI APARENTE PRIVIND REALIZAREA EFECTULUI EXTINCTIV AL COMPENSĂRII

3.1. Conotații analitice asupra semnificației efectului extinctiv al compensării

O categorie distinctă a efectelor juridice este efectul extinctiv. Potrivit Dicționarului Explicativ Ilustrat al Limbii Române, termenul „extinctiv” se explică prin ceea ce duce la stingerea efectelor unui act juridic [53, p. 700]. Astfel, termenul „extinctiv” se asociază cu cel de „stingere” sau „încetare” a unui drept sau obligații. În viziunea noastră, *efectul extinctiv reprezintă consecința produsă în virtutea legii ca rezultat al unui fapt juridic sau al expirării unui termen exprimată prin stingerea unui drept sau obligații* [113, p. 149]. Autorii Soareță M. [56, p. 579], Andreea-Livia Troanță Rebeleș Turculeanu [130, 101], Tudor R. Popescu [106, p. 409], Hamangiu C. și alții [60, p. 386] folosesc noțiunea de efect extinctiv în cadrul analizei instituției studiate pentru a exprima că obligația este stinsă pe calea compensației.

Atunci când în practica judiciară se dispune încetarea unui raport juridic obligațional, hotărîrea judecătorească în acest caz constituie veritabil temei de producere a efectului extinctiv. Dacă părțile înaintează pretenție cu privire la constatarea stingerii obligației [72], de fapt se cere constatarea producerii efectului extinctiv în privința unei obligații.

Efectul extinctiv poate fi în privința unui drept sau a unei obligații. În privința unui **drept**, poate fi cel produs în urma expirării termenului de prescripție extinctivă, care stinge dreptul la acțiune în sens material [4, p. 237]. Acest efect se produce imediat după expirarea și aplicarea termenului de prescripție extinctivă sau, după cum este numit și în literatura română veche, prescripția liberatorie, menționat și de Alexandresco D. [1, p. 401]. Codul civil al Republicii Moldova în art. 271 stipulează efectul extinctiv al prescripției și anume: „Acțiunea privind apărarea dreptului încălcat se respinge în temeiul expirării termenului de prescripție extinctivă [...]” În noul Cod civil al României efectul extinctiv al prescripției (art. 2500, alin. 1) este reglementat într-o redacție mult mai teoretică: „Dreptul material la acțiune, denumit în continuare *dreptul la acțiune*, se stinge prin prescripție, dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege”.

În altă ordine de idei, efectul extinctiv în privința unei **obligații** poate fi realizat și prin rezoluțiune, care este un mod de stingere a obligațiilor. O. Cazac în teza sa de doctor menționează că „față de obligațiile care încă nu au fost executate, rezoluțiunea are efect extinctiv: ele se sting” [16, p. 20]. Deci, stingerea obligațiilor neexecutate prin rezoluțiune constituie efectul extinctiv al rezoluțiunii.

Comparativ instituțiilor juridice menționate mai sus, efectul extinctiv realizat prin compensare constă în stingerea atât a unor drepturi, cât și a unor obligații. Efectul extinctiv al compensării este prevăzut de art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM: „Compensarea este stingerea reciprocă a unei obligații și a unei creanțe opuse, certe, lichide, de aceeași natură și exigibile”. Dispozițiile acestui articol stipulează clar că efectul extinctiv al compensării este *stingerea, pe de o parte, a unor obligații, iar pe de altă parte, a unor drepturi de creanță*. Pentru realizarea efectului extinctiv, urmează a fi întrunite condițiile compensării, să fie făcută declarația de compensare de către una din părți și să nu existe o cauză de inadmisibilitate a compensării. Compartimentelor date sînt dedicate în paragrafele 3.2, 3.3 și 3.4 al prezentei teze.

Codurile civile ale unor state străine nu prevăd nemijlocit efectul extinctiv al compensării, deși acesta rezultă din interpretarea unor norme juridice. Astfel, art. 1.616 al noului Cod civil român prevede: „Datoriile reciproce se sting prin compensație pînă la concurența celei mai mici dintre ele.” Prin urmare, a stinge datoriile reciproce reprezintă în sensul art. 1.616 al Codului civil român efectul extinctiv al compensării.

Însă unele coduri civile stipulează expres definirea efectului extinctiv al compensării. Astfel, Codul civil spaniol în art. 1202 prevede definirea efectului extinctiv al compensării „*El efecto de la compensación es extinguir una y otra deuda en la cantidad concurrente [...]*” (Efectul compensării este stingerea unei și altei obligații pînă la concurența celei mai mici dintre ele [traducerea ne aparține]). De asemenea, art. 1242 al Codului civil al Italiei, care este intitulat efectele compensării, prevede definirea aceluiași efect: „*La compensazione estingue i due debiti dal giorno della loro coesistenza*” (Compensarea stinge cele două datorii din moment ce coexistă [traducerea ne aparține]). O definiție asemănătoare este prevăzută și în art. 13:106 al Principiilor Dreptului European al Contractelor [212, p. 41] și în art. 8.5 al Principiilor UNIDROIT [213].

Din cele expuse, conchidem că efectul extinctiv al compensării în sistemul de drept civil al Republicii Moldova urmează a fi definit ca *acea consecință produsă în urma declarației de compensare în condițiile legii exprimată prin stingerea a două obligații și a accesoriilor lor*.

Cele analizate sînt expuse în cadrul forurilor științifice internaționale [113, p. 148-151].

3.2. Aspecte teoretico-practice privind condițiile producerii efectului extinctiv al compensării

Pentru încetarea unui raport obligațional, fiecare mod de stingere a obligațiilor impune existența anumitor împrejurări. Condițiile realizării efectului extinctiv sînt și condițiile de operare a compensării. Or, în lipsa operării compensării nici nu este stinsă obligația. În Codurile

civile ale mai multor state și în doctrina acestora sînt prevăzute diferite condiții pentru a fi stinsă o obligație prin compensare.

În doctrina [56, p. 580-582; 130, p. 86-100] și în noul Cod civil al României sînt prevăzute următoarele condiții ale compensării: să existe două obligații reciproce; obligațiile reciproce să aibă drept obiect sume de bani sau lucruri fungibile; creanțele compensabile trebuie să fie certe; cele două creanțe reciproce trebuie să fie lichide; cele două creanțe reciproce trebuie să fie exigibile. Unii autori români [105, p. 737-738] mai adaugă încă o condiție și anume: părțile să nu fi renunțat expres sau tacit la beneficiul compensării.

Majoritatea condițiilor compensării în dreptul civil al României sînt inspirate din cel francez. Prin urmare, condiții asemănătoare ale compensării sînt menționate de Carbonnier J. [218, p. 549-550; 93, p. 699-701], Bénabent Al. [217, p. 343-345], Terré F. și alții [222, p. 974-976]. Totuși, unii din autorii francezi le divizează în *condiții negative și pozitive* [93, p. 699-701]. Condițiile pozitive ale compensării sînt cele menționate mai sus, care sînt prevăzute în Codul civil al României, iar cele negative constituie anumite exigențe care impun lipsa existenței anumitor circumstanțe pentru a fi stinsă obligația prin compensare. Circumstanțele respective sînt cazurile de inadmisibilitate a compensării.

În literatura rusă de specialitate, bazată pe Codul civil al Federației Ruse din 1994, majoritatea autorilor [157, p. 529; 158, p. 144; 161, p. 160-161] susțin existența a trei condiții cumulative de stingere a unei obligații prin compensare: creanțele trebuie să fie opuse; conținutul obligațiilor urmează a fi omogen; ambele obligații opuse trebuie să fi ajuns la termen, sau al cărui termen nu este indicat sau a cărei executare poate fi cerută de îndată. Acestea sînt și condițiile legale ale realizării efectului extinctiv al compensării prevăzut de art. 410 al Codului civil al Federației Ruse. Însă doctrina rusă mai adaugă și alte condiții ale compensării, cum ar fi: creanțele trebuie să fie certe [179, p. 558]; divizibilitatea obiectului obligațiilor opuse [198, p. 111]. Acestea vin să completeze ansamblul condițiilor compensării, dat fiind faptul că nu toate sînt expres prevăzute de Codul civil rus, deși rezultă din natura compensării.

Dacă în dreptul civil al Federației Ruse unele din condițiile compensării sînt deduse de doctrină din interpretarea mai multor norme juridice civile existente în Codul civil rus, atunci în dreptul civil al Republicii Moldova majoritatea condițiilor stingerii obligațiilor prin compensare sînt încorporate într-un singur articol, și anume art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM, care prevede: *compensarea este stingerea reciprocă a unei obligații și a unei creanțe opuse, certe, lichide, de aceeași natură și exigibile*.

În literatura de specialitate autohtonă [4, p. 515; 128, p. 329-330; 14, p. 196-197] nu există o opinie unitară privitor la numărul și categoriile condițiilor stingerii obligațiilor prin

compensare. Cebotari V., deși evidențiază trei condiții ale compensării, unele din ele cuprind exigențe care sînt repetate și în cadrul celorlalte condiții. Astfel, în viziunea autoarei, una din condițiile stingerii obligațiilor prin compensare este: „părțile să participe la două obligații reciproce și de aceeași natură [...]”. Însă într-o altă condiție autoarea se expune: „obiectul obligației să fie sume de bani sau bunuri de aceeași natură” [4, p. 515]. După părerea noastră, condiția de a fi o creanță de aceeași natură se referă atît la exigența de a fi obligații de aceeași natură, cît și la cea de a avea obiect bunuri de aceeași natură. Prin urmare, ele nu trebuie dispersate. Pe de altă parte, Țonova I. nu abordează condiția reciprocității obligațiilor ca fiind o condiție de sine stătătoare a compensării [14, p. 196], ci o reprezintă drept o caracteristică esențială a acestui mod de stingere a obligațiilor.

Neuniformitatea și incertitudinea existentă în doctrina moldovenească în privința condițiilor stingerii obligațiilor prin compensare deseori determină ca în practica judiciară a Republicii Moldova instanțele naționale să respingă cerințele privind stingerea obligațiilor prin compensare, pe motivul nerespectării de către reclamant a unor exigențe impuse suplimentar de instanțele judecătorești, însă pe care legea civilă nu le impune. *Astfel, într-o speță în care reclamantul I.V. care era obligat la plata unei sume de bani lui D. G. în temeiul unei decizii a Curții de Apel Chișinău, iar D. G. în temeiul aceleiași decizii era obligat la plata unei sume de bani lui I.V., a cerut stingerea datoriei prin compensare în temeiul art. 651 al Codului civil. În cele din urmă instanța ierarhic superioară, Curtea Supremă de Justiție, a menținut soluția instanțelor ierarhic inferioare de respingere a acțiunii reclamantului I.V. pe motiv că „[...]stingerea obligațiilor prin compensare poate avea loc doar cu acordul părților (sublinierea ne aparține) sau în procedura în cadrul căreia se examinează îndeplinirea unor obligații reciproce[...]”[43].* Instanțele naționale au aplicat greșit dispozițiile art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM, dat fiind faptul că au respins cerința privind stingerea obligației prin compensare pe motivul lipsei acordului ambelor părți privind stingerea obligațiilor prin compensare deși legea nu impune o astfel de condiție.

În ce ne privește, considerăm că stingerea obligațiilor prin compensare, în temeiul Codului civil al Republicii Moldova (art. 651-art. 659), are loc la întrunirea cumulativă a următoarelor condiții pozitive: *a) creanțele (obligațiile) să fie reciproce; b) creanțele (obligațiile) să fie certe; c) creanțele (obligațiile) să fie lichide; d) creanțele (obligațiile) să fie omogene; e) creanțele (obligațiile) să fie exigibile.*

a) Creanțele (obligațiile) să fie reciproce.

Pentru a fi stinse obligațiile prin compensare este necesar ca două persoane să se afle în același timp în două raporturi obligaționale, astfel încît acela care este creditor într-unul din ele

să fie debitor în celălalt [168, p. 191]. În privința aplicării sintagmelor de „obligații (creanțe) reciproce” și „creanță (obligație) opusă”, care implicit sînt utilizate în conținutul prevederilor art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM, este necesar de a face unele precizări, pentru că pot apărea anumite semne de întrebare dacă acestea sînt două condiții diferite ale compensării sau poate sînt aceleași. Prin sintagma „obligații reciproce” se înțelege situația cînd există cel puțin două raporturi obligaționale în care subiecții întrunesc concomitent calitatea de creditor și debitor. Deci, acestea sînt folosite de legiuitor pentru a evidenția existența conexității a două obligații între ele. Pe de altă parte, o creanță opusă reprezintă dreptul de creanță (obligația) al titularului privit în particular, care este advers unei obligații (drept de creanță) concrete. Ori de cîte ori este pusă în discuție în mod individual o creanță sau o obligație concretă compensabilă, este vorba de o creanță sau obligație opusă. Prin urmare, după părerea noastră, a fi „obligații (creanțe) reciproce” și a fi o „creanță (obligație) opusă” constituie aceeași condiție de bază a compensării, numai că cea din urmă este privită drept parte dintr-un întreg.

Noul Cod civil al României reglementează această condiție prin sintagma „datorii reciproce” (art. 1.616), ceea ce constituie o novelă pentru dreptul civil al României, dat fiind faptul că în vechiul Cod civil condiția respectivă rezulta din esența mecanismului compensării și se conținea în sintagma „stingerea reciprocă” prevăzută de art. 1144 al Codului civil al României din 1864, abrogat. Însă în Codul civil al Republicii Moldova este stipulată condiția analizată în sintagma „creanță opusă”. Făcînd referire la analiza relației parte-întreg, menționată mai sus, toate acestea sînt niște condiții prin esență similare și nu diferă cu nimic.

În jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (cauza Bent Jensen și Korn – og Fonderstofkompagniet A/S împotriva Landburgsministeriet – EF – Direktoratet) s-a statuat că pentru realizarea compensării privind obligațiile pecuniare a unui creditor particular față de un stat membru trebuie să existe o legătură de reciprocitate între debitor în temeiul pretenției principale (inițiale) și creditor în temeiul celei reconvenționale [208]. Astfel, în ansamblu, înțelegem că acestea sînt apreciate de către Curte a fi niște creanțe reciproce, iar în particular creanțe opuse.

Condiția reciprocității creanțelor reprezintă regula generală a compensării care caracterizează esența acestui mod de stingere a obligațiilor. Totuși aceasta nu are un caracter absolut. După cum menționează autorul rus Гыев А. Н., deși, potrivit regulii date, creditor (debitor) în privința acestei creanțe opuse poate fi doar debitorul (creditorul), privitor la creanța în raport cu care se produce compensarea, dar există și anumite excepții: în cazul cesiunii creanței compensarea se realizează împotriva creanței noului creditor, iar în cazul fidejusiunii – împotriva creanței noului fidejutor [162, p. 402]. Susținem parțial această opinie, și anume

referitor la excepția admisă pentru cesiunea de creanță. Însă, după părerea noastră, în cazul fidejusiunii pentru a fi realizată compensarea, de asemenea, obligațiile urmează a fi reciproce, și se realizează între aceleași persoane care au reciproc calitatea de creditor și debitor. Toate acestea din considerentul că fidejuserul doar cere stingerea obligației debitorului prin compensarea creanței aceluiași debitor față de creditor. Prin urmare, fidejuserul își exercită doar dreptul său prevăzut de lege (art. 658 al Codului civil al RM) de a declara unilateral compensarea obligației debitorului cu creanța celui din urmă. Totuși, în virtutea excepțiilor pe care le poate invoca fidejuserul (art. 1157, alin. 1 al Codului civil al RM), fidejuserul poate opune propria creanță pentru compensarea obligației debitorului. Numai în acest caz fidejusiunea ar constitui o excepție de la regula generală analizată.

În opinia noastră, *condiția creanțelor reciproce pentru realizarea efectului extinctiv al compensării nu impune de a fi în același timp și obligații interdependente*, ceea ce înseamnă că fiecare dintre obligațiile reciproce nu trebuie să fie cauza juridică a celeilalte. Interdependența obligațiilor reciproce poate să persiste în cele mai răspândite forme ale compensării, cum ar fi în cazul contractelor sinalagmatice, dar aceasta nu este o condiție pentru compensare. În acest sens, Брагинский М. И. afirmă că „una din cea mai simplă modalitate a compensării are loc în cazul contractelor sinalagmatice, în care fiecare din părți are calitatea de creditor într-o obligație și de debitor în alta. Totuși nu există impedimente pentru compensarea unor astfel de creanțe reciproce, care se nasc din contracte diferite, sau dintr-un contract, pe de o parte, iar obligația opuse și omogenă necontractuală – pe de altă parte” [142, p. 452]. Specific obligațiilor reciproce în contractele sinalagmatice, care nu sînt niște obligații condiționate, [180, p. 94] în privința cărora Codul civil al RM este numit de doctrina autohtonă „pat procustian” [8, p. 65], este că acestea sînt și interdependente – fiecare din obligațiile reciproce sînt și cauza juridică a celeilalte [126, p. 26; 4, p. 283]. Însă fiecare din obligațiile reciproce care se sting prin compensare pot fi și independente. Acesta constituie un argument suplimentar în diferențierea compensării de excepția de neexecutare a contractului.

Din cele menționate apare problema de a ști dacă operarea compensării nu împiedică executarea în natură a obligațiilor reciproce ce derivă din contractele sinalagmatice, obligații ce au ca obiect o prestație de a cărei executare în natură este legat interesul uneia din părți. Astfel, într-un contract de vânzare-cumpărare vânzătorul este obligat să predea un bun în proprietatea cumpărătorului, iar acesta se obligat să preia bunul și să plătească prețul (art. 753, alin. 1 al Codului civil). Atît vânzătorul, cît și cumpărătorul sînt interesați în executarea de către cealaltă parte a obligațiilor reciproce [104, p. 535]. Considerăm că în această situație, dacă una din părți (debitorul) a renunțat la executarea obligației ce-i revine, ea nu va putea stinge obligația prin

compensare, deoarece acestea nu sînt obligații omogene. Debitorul va fi obligat la executarea obligației de care este legat juridic [46]. Prin urmare, existența obligațiilor reciproce într-un contract sinalagmatic nu de fiecare dată duce la apariția dreptului la compensarea obligațiilor.

b) Creanțele (obligațiile) să fie certe.

O creanță este certă atunci cînd existența ei este sigură și neîndoielnică [130, p. 88]. Astfel, acestea trebuie să aibă o existență nediscutabilă din punct de vedere juridic [56, p. 581; 126, p. 381]. În literatura de specialitate, unii autori afirmă că „certitudinea unei creanțe viitoare se referă atît la existența, cît și la întinderea sa” [130, p. 88]. În ceea ce ne privește, susținem mai mult opinia că certitudinea creanței se referă numai la *existența* ei, dar nu și la întinderea ei [56, p. 581]. Ne argumentăm poziția prin faptul că întinderea creanțelor constituie o caracteristică a lichidității acestora, deși condiția ca creanțele să fie certe și cu lichiditatea sînt conexe. Astfel, certitudinea existenței unei creanțe (obligații) reprezintă condiția analizată a stingerii obligațiilor prin compensare.

Codul civil al Republicii Moldova și nici un alt act normativ național nu stabilesc expres careva caracteristici definitorii, în funcție de care s-ar putea determina circumstanțele cu privire la certitudinea creanței, problema fiind lăsată doctrinei. O soluție cu caracter teoretic, la care a recurs legiuitorul român, acceptată și de unii autori români [106, p. 408; 130, p. 87], o găsim în vechiul Cod de procedură civilă al României din 1865 [30], cît și în cel nou [31] ce conțin anumite norme definitorii al creanțelor certe. Potrivit art. 379, alin. (3) al vechiului Cod de procedură civilă al României, „creanța certă este aceea a cărei existență rezultă din însuși actul de creanță sau și din alte acte, chiar neautentice, emenate de la debitor sau recunoscute de dînsul.” De asemenea, potrivit art. 662 al noului Cod de procedură civilă al României, „creanța este certă cînd existența ei neîndoielnică rezultă din însuși titlul executoriu.” Pe bună dreptate, existența creanței rezultă din însuși actul creanței.

În viziunea noastră, *actul creanței din care rezultă existența incontestabilă a acesteia îndeplinește funcția ad probationem în stabilirea certitudinii creanței*. Legiuitorul moldav a enumerat în art. 345, lit., „a”, lit., „b”, lit. „c” și lit. „n” al Codului de procedură civilă al RM [29] unele înscrisuri incontestabile [102, p. 211] ce dovedesc cert existența creanței creditorului care pot fi dispuse de a fi realizate pe calea procedurii simplificate (în ordonanță): act juridic autentificat notarial, act juridic încheiat printr-un înscris simplu, protestul cambiei în neachitarea, neacceptarea sau nedatarea acceptului, autentificat notarial. Pentru celelalte pretenții prevăzute de art. 345 al CPC pot sta la bază și alte înscrisuri incontestabile. Totuși nu doar aceste înscrisuri constituie acte ce dovedesc cert existența creanței (facturi, livrete etc). Ele pot fi și posteriore

emiterii actului de dispoziție al instanței judecătorești în privința unei creanțe incerte, care devine certă după devenirea definitivă a hotărârii judecătorești.

Constatarea existenței obligației care rezultă din actul creanței constituie doar un element al condiției de a fi creanța certă. Acesta constituie doar un **element formal** al certitudinii creanțelor. Considerăm că un al doilea element **de fond** al acestei condiții este – *particularitatea creanței să nu presupună inexistența acesteia*. Astfel, pe lângă existența ce rezultă din actul creanței, existența creanțelor prin esența lor nu trebuie să fie discutabile din punct de vedere juridic [126, p. 381].

Existența raporturilor obligaționale stabilite între părți nu trebuie să producă nici un dubiu. Această legătură juridică nu trebuie să fie pusă la îndoială. Trebuie să nu fie dovedit faptul că părțile nici nu s-au angajat reciproc la îndeplinirea unei prestații. Astfel, obiectul raportului obligațional nu poate fi extins la îndeplinirea prestației la care o parte nu s-a obligat de a o îndeplini, or cel puțin să nu existe dubii că s-a angajat juridic de a o îndeplini. Constatarea respectică rezultă din practica judiciară românească cercetată[40].

Într-un alt aspect al creanțelor certe, urmează a fi apreciat critic opinia comentatoarei Țonova I., care în analiza certitudinii creanțelor compensabile face referire la expirarea termenului de prescripție drept o problemă ce determină a fi creanțele incerte [14, p. 196]. Nu susținem această opinie din considerentul că obligațiile care și-au pierdut prin prescripție extinctivă dreptul la acțiune cu care inițial fusese înzestrate constituie niște obligații naturale, și anume obligații degenerate [4, 270]. În privința acestor obligații nici nu se cere de a aplica un mod de stingere a obligațiilor civile, dat fiind faptul că ele deja sînt stinse, din punctul de vedere al inexistenței „raportului în temeiul căruia, la nevoie, creditorul îl poate constrînge pe debitor” [21, p. 12]. Deci, în privința lor nu se poate obiecta că nu există cu toate cele patru elemente ale raportului obligațional.

c) Creanțele (obligațiile) să fie lichide.

După cum s-a menționat mai sus, condiția de a fi certe creanțele și condiția de a fi lichide sînt conexe și impun unele circumstanțe similare, numai că prima (certă) se referă la existența creanței, iar cea de a doua (lichidă) la mărimea determinată a acesteia.

Pe de o parte, în literatura de specialitate autohtonă [14, p. 124; 128, p. 329] și română [127, p. 397; 60, p. 384; 103, p. 489] majoritatea doctrinarilor menționează că o creanță este lichidă, dacă cuantumul ei este determinat cu exactitate sau, cu alte cuvinte, este determinată în întinderea ei. Pe de altă parte, în literatura rusă de specialitate, din considerentul că în art. 410 al Codului civil al Federației Ruse nu este stipulată condiția lichidității, deși ea rezultă din cea a omogenității creanțelor, deseori aceasta este analizată drept o condiție a incontestabilității

creanțelor [171, p. 67-68; 191, p. 10]. Unii autori ruși, cum ar fi Исаев И. А., chiar apreciază pozitiv faptul că legiuitorul nu a prevăzut această condiție în Codul civil al Federației Ruse, din considerentul că ar prevedea posibilitatea producerii compensării în dependență de arbitrarul uneia din părți, deoarece nu este posibil de stabilit exact care din creanțe sînt contestabile și care sînt incontestabile [171, p. 68]. Însă autorul rus Чурин С. acceptă existența condiției creanțelor determinabile (*определенность требований*) pentru stingerea obligației prin compensare, dînd unele criterii pentru evitarea situației arbitrariului părții care declară compensarea, și anume: compensarea nu poate avea loc dacă quantumul creanțelor trebuie să fie determinate în rezultatul încheierii unui act juridic, facturării, la producerea unui eveniment etc. [198, p. 113]

În viziunea noastră, condiția lichidității este necesară la aplicarea compensării *pentru a nu fi amenințată permanent cu o acțiune de contestare a ei*. Izvorul actelor de contestare poate fi, în primul rînd, inexactitatea determinării quantumului creanței prin considerația unilaterală a părții care declară compensarea. În al doilea rînd, urmează a fi luată în considerare și opinia autorilor francezi Terré F., Simler Ph., și Lequette Y., care explică că nu este suficient de înainta o contestare artificială pentru a împiedica o compensare [222, p. 976]. Deci, și dubiul cu privire la lichiditatea unei creanțe trebuie să fie sigur.

Dacă ar fi admisă compensarea unei creanțe lichide cu o obligație a cărui quantum este nedeterminat, s-ar încălca echitatea prestațiilor, atît timp cît compensarea ar fi declarată extrajudiciar. În acest sens, Фахретдинов Т. Р. afirmă că compensarea creanței contractuale împotriva creanței necontractuale nu poate avea loc, dat fiind faptul că primele poartă caracter incontestabil, iar ultimele nu [191, p. 10]. În ce ne privește, pornind de la ideea lui Исаев И. А. [171, p. 68], considerăm că prin compensarea extrajudiciară a unei creanțe lichide cu o creanță a cărui quantum încă nu este determinat, se încălca echitatea prestațiilor, deoarece că pe cale extrajudiciară o parte unilateral poate considera arbitrar a fi lichidă o creanță. Totuși, după părerea noastră, compensarea unor creanțe nedeterminate ca valoare nu ar aduce atingere intereselor uneia din părți, dacă aceasta ar fi făcută judiciar, în care quantumul creanțelor va fi stabilit într-un proces contradictoriu pe calea compensării judiciare, pentru ce și este înaintată propunerea *de lege ferenda* menționată la punctul 2. 4. al tezei cu privire la introducerea în Codul civil al Republicii Moldova a prevederilor cu privire la compensarea judiciară. Astfel, judecătorul nu va atribui datoriei un caracter care îi lipsea, ci doar va constata, după examinarea documentelor anexate cererii, dacă acest caracter există sau nu. Hotărîrea judecătorească va avea un simplu caracter declarativ [130, p. 91]. Toate acestea nu vor permite părții care declară compensarea de a invoca lichiditatea unei creanțe în mod arbitrar, dar se va produce compensarea prin constatarea lichidității.

Cele mai evident nedeterminate creanțe în cuantumul său sînt: creanța cu privire la plata penalității și creanța cu privire la repararea prejudiciului cauzat. Dintre acestea cel mai mare grad de contestabilitate există în cazul creanței cu privire la repararea prejudiciului cauzat [188, p. 85]. În vederea determinării mărimii creanței, una din părți ar urma să dovedească existența condițiilor răspunderii civile. Din acest considerent nu poate fi realizată compensarea, pentru că obligația respectivă nu este nici certă, nici lichidă.

În ceea ce privește obligația de plată a penalității, a cărui cuantum este stabilit prin acordul ambelor părți prin evaluarea anticipată a prejudiciului, poziția noastră este că lichiditatea acesteia este absorbită de excepția de la forța obligatorie a clauzei penale între părți, stipulată de art. 630 al Codului civil „Reducerea clauzei penale”. Instanța de judecată, la cererea părții, în temeiul art. 630 al Codului civil, poate dispune reducerea clauzei penale disproporționat de mare. În acest caz, instanța de judecată urmează să stabilească întinderea prejudiciului suportat de creditor, ceea ce face de a considera că mărimea acestei creanțe rămîne a fi amenințată cu micșorarea ei de către instanța de judecată, chiar dacă prerogativa respectivă constituie o facultate a instanței [58, p. 35]. Însă cuantumul creanței lichide nu presupune posibilitatea de a fi micșorat. În literatura rusă de specialitate autorul Кабанов С. are o altă opinie, considerînd că obligația de plată a penalității poate face obiectul compensării, iar posibilitatea de a invoca reducerea clauzei penale nu constituie un impediment în stingerea prin compensare a obligației de plată a penalității. În caz de reducere a clauzei penale, obligația respectivă va fi stinsă prin compensare numai în mărimea clauzei penale micșorate [188, p. 85]. O părere similară are și Исаев И. А., care menționează că este imposibil de a stabili concret care dintre creanțe sînt contestabile și care incontestabile [169, p. 84]. Nu susținem această opinie, din considerentul că lichiditatea acestei creanțe, care poate fi ulterior micșorată, este afectată de această posibilitate a reducerii ei din momentul cînd ea a luat naștere. Contestarea lichidității care poate fi înaintată în temeiul art. 630 al Codului civil al RM de fiecare dată este una serioasă, fiind examinată într-un proces judiciar, iar obligația de plată a penalității coexistă cu posibilitatea reducerii acesteia din momentul nașterii ei. În acest sens, în BGB este prevăzut expres (§ 390) că, dacă împotriva creanței este înaintată o obiecție, aceasta nu poate fi compensată.

d) Creanțele (obligațiile) să fie omogene.

Condiția omogenității creanțelor pentru aplicarea compensării este cea mai complexă. Dicționarul Explicativ Ilustrat al Limbii Române definește astfel termenul *omogen*: „care are o alcătuire sau o structură unitară, care prezintă omogenitate; ale cărei părți sînt de aceeași natură; nediferențiat” [53, p. 1315]. Autorul Фахретдинов Т. Р. consideră că dificultatea principală de a determina omogenitatea rezidă în aceea că ea poate fi înțeleasă diferit. Potrivit autorului,

omogene pot fi recunoscute creanțele care au același obiect – de exemplu, plata unei sume concrete de bani, punerea la dispoziție a combustibilului de același fel și marcă sau al făinii de același sort. O altă accepțiune a omogenității poate fi în cazul în care se ia în considerare nu numai obiectul, dar și temeiul de apariție al creanțelor [191, p. 9]. În privința temeiului de apariție, se are în vedere obligații apărute în baza unor temeiuri diferite cum ar fi: obligații ce izvorăsc din acte juridice sau contracte diferite ori, în general, din contracte, pe de o parte, și delict, pe de altă parte.

În vederea analizei omogenității creanțelor care au și același temei de apariție, C. Capașan susține că într-un anumit fel neomogenitatea juridică a unor creanțe poate exista atunci când ele derivă din contracte diferite. De exemplu, o anumită creanță derivă din contractul de livrare a bunurilor, iar alta – dintr-un contract de antrepriză. Totuși, dacă una din creanțe și cealaltă reprezintă în sine creanțe omogene de fapt, respectiv – de a plăti prețul mărfii și prețul lucrării, atunci nu pot apărea în acest caz impedimente pentru compensare. Cu alte cuvinte, legea civilă nu impune pentru a fi stinsă o creanță prin compensare – aceasta să derive din aceeași obligație [188, p. 84]. Prin urmare, autorul pornește de la criteriul legal de apreciere a omogenității creanțelor în funcție de temeiul ei de apariție. Nereglementarea prin lege a exigenței cu privire la existența temeiului unic de apariție a ambelor creanțe nu împiedică compensarea.

Pe bună dreptate, caracterul creanțelor de a avea același temei de apariție nu poate constitui o exigență pentru compensare. Altminteri, compensarea s-ar reduce doar la obligațiile izvorâte din contracte sinalagmatice și hotărâri judecătorești, temeiuri care pot da nașterea obligațiilor reciproce.

O reglementare potrivită pentru a cunoaște că obligația poate fi stinsă prin compensare indiferent de temeiul de apariție sînt prevederile noului Cod civil al României, care în art. 1.617, alin. (1) stipulează că aplicarea compensării operează de plin drept în privința stingerii datoriilor „[...] oricare ar fi izvorul lor.” Pornind de la aceste prevederi legale, literatura română este destul de clară în privința omogenității creanțelor, deoarece, potrivit art. 1.617, alin. (1) al noului Cod civil al României, pentru a aplica compensația legală, pe lângă condițiile menționate mai sus, este necesar ca datoriile să aibă drept obiect o sumă de bani sau o anumită cantitate de bunuri fungibile de aceeași natură. Compensația legală nu este posibilă când obiectul obligațiilor reciproce constă în bunuri certe sau bunuri de gen și specie diferită, cum ar fi grîul și porumbul [105, p. 738]. Astfel, autorii români [106, p. 408; 125, p. 361; 60, p. 384] în unanimitate acceptă că nu poate fi admisă operarea compensației decît dacă ambele creanțe au ca obiect lucruri fungibile. În acest sens, în Codul civil al României, omogene sînt și creanțele care au același obiect sau un obiect de aceeași natură.

Condiția de a fi o creanță omogenă reprezintă una din problemele cele mai complexe ale analizei condițiilor stingerii obligațiilor prin compensare în Codul civil al Republicii Moldova. Problema pusă de noi este de a ști dacă sintagma prevăzută de art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM creanță „de aceeași natură” – *poate fi interpretată drept condiție a omogenității în sens de a fi creanțe care au ca obiect bunuri de aceeași natură sau, creanțe care prin esența lor sînt aceleași*. Interpretarea corectă a sintagmei respective din norma juridică indicată, după părerea noastră, urmează a porni de la raportarea definirii naturii obligației sau a creanței. De fapt, natura obligației sau a creanței exprimă esența acestora și particularitățile specifice doar lor, care se învederează în diferite categorii de obligații: obligații pecuniare, obligații *intuitu personae* ș.a. Chiar și juristul roman Ulpianus folosea noțiunea „*natur debetur*” (natura datoriei), pentru a evidenția sensul că unele obligații prin esență sînt obligații naturale, fondate pe dreptul natural – *Etiam quod reo debetur, venit in compensationem* (Și ceea ce constituie o datorie, potrivit naturii sale, poate fi compensată) [163, p. 402-403]. În consecință, a fi creanțe sau obligații de aceeași natură semnifică a fi creanțe sau obligații cu aceleași particularități și similare ca esență. În viziunea noastră, creanțele prin esență, în rare cazuri, pot fi similare și respectiv fiind interpretate într-un asemenea sens, această condiție paralizează aplicarea compensării în majoritatea cazurilor. Condiția dată presupune că raporturile obligaționale ar trebui să aibă aceiași subiecți, același obiect, conținut și același temei de apariție. Din acest punct de vedere, ar fi fost mult mai funcțională compensarea dacă legiuitorul moldav ar fi prevăzut această condiție în sensul de a avea obiect de aceeași natură sau, mai concret spus, de a fi bunuri de același gen și specie.

În contextul celor menționate, am constatat că în practica judiciară a instanțelor judecătorești naționale compensarea este realizată mai des atunci cînd obligațiile au același temei de apariție, indiferent de faptul dacă obiectul obligației nu are aceeași natură. Astfel, într-o speță [47], *reclamantul SRL „Rotexim” a depus cerere de chemare în judecată împotriva ÎI „C.S.” cu privire la încasarea datoriei. În motivarea acțiunii reclamantul a indicat că, conform contractului de prestare a serviciilor nr. 47 din 29 noiembrie 2006, ÎI „C.S.” s-a obligat să elibereze beton în cantitate de 161, 655 m³, la prețul de 800 lei, timp de 1 an de zile, iar dînsul și-a asumat obligația să presteze pîrîtului servicii de construcție a drumului pe o suprafață de 313 m², fiind stabilit costul lucrărilor de 129 324, 289 lei. Reclamantul SRL „Rotexim” și-a îndeplinit în mărime deplină obligația privind executarea lucrărilor de construcție a drumului în valoare de 129324 lei, însă pîrîtul timp de un an de zile și-a executat parțial obligația, livrînd doar 59 m³ de beton în sumă de 47760, 10 lei, în loc de 161, 655 m³ de beton în sumă de 129324 lei. Reclamantul a cerut încasarea sumei doar de 85564, 19, declarînd compensarea obligațiilor reciproce, fiind scăzută creanța de 129324 lei cu valoarea prestației deja îndeplinite de către ÎI*

„C.S.” Deci, compensarea a fost aplicată pentru obligațiile care aveau același temei de apariție - contractul de prestare a serviciilor nr. 47 din 29.11.2006.

Considerăm că sintagma „de aceeași natură” prevăzută de art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM este una confuză și limitează aplicarea compensării, dat fiind faptul că aceasta exprimă și sensul că obligațiile supuse compensării ar trebui să aibă același temei de apariție. Condiția analizată, cu toate că în reglementarea art. 651, alin. (2) al Codului civil cuprinde o confuzie terminologică, ar fi corect de a fi înțeleasă ca circumstanță ce admite compensarea în cazul în care *obligațiile au drept obiect bunuri de același gen și specie*, opinie acceptată de unii autori ruși, printre care: Иоффе. О. С. [168, p. 191], Суханов Е. А. [158, p. 144], Попова С. М. [161, p. 484], privitor la interpretarea condiției „однородность обязательств” în Codul civil al Federației Ruse. Opinia enunțată derivă din aceea că creditorul nu este obligat de a accepta executarea ce nu corespunde celei concret stabilite [161, p. 160]. Astfel, a avea obligațiile „de aceeași natură” înseamnă cel puțin că acestea au obiect bunuri de același gen, altminteri, o altă interpretare ar putea aduce atingere drepturilor creditorului. Însă acest sens este unul restrâns comparativ cu cel care este produs de noțiunea generală „obligații de aceeași natură”, fiind mai mult folosită în sens de condiție a compensării (*set off*) în dreptul englez [130, p. 203], care acoperă mai multe condiții ale compensării, cum ar fi: obligațiile să fie reciproce și creanțele să fie certe.

A fi obiectul obligației bunuri de același gen și fungibile între ele exclude compensarea pentru obligațiile de a face, de a nu face și pentru multe dintre obligațiile de a da [93, p. 700]. Excluderea acestor categorii de obligații reprezintă un criteriu clar în determinarea obligațiilor care odată compensate nu pot afecta executarea corespunzătoare a obligației.

În vederea asigurării aplicării condiției analizate doar în sensul de a fi obligații ce au ca obiect bunuri de același gen și specie, propunem de *lege ferenda* excluderea din art. 651, alin. (1) al Codului civil a sintagmei „de aceeași natură” substituind-o cu cuvântul „omogene”. Anume această expresie evidențiază necesitatea ca obiectul obligației compensabile să aibă ca obiect bunuri de același gen și specie. Or, asigurarea omogenității oricărei categorii juridice se realizează prin componentele ei de același gen.

Un precedent legislativ asemănător cu privire la drepturi și obligații *de aceeași natură* a existat și în art. 62, alin. (2), lit. „c” al Codului de procedură civilă al RM, ce a fost corectat prin Legea nr. 155 din 05.07.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova (în vigoare din 30 noiembrie 2012) [85].

e) Creanțele (obligațiile) să fie exigibile.

Creanța exigibilă fiind cea ajunsă la scadență, această condiție este reglementată în noul Cod civil al Republicii Moldova într-o formă diferită de cea din Codul civil din 1964, care prevedea expres ipotezele în care putea fi stinsă o obligație prin compensare în ceea ce privește segmentul temporalității raporturilor obligaționale. Dacă în art. 651, alin. (1) al noului Cod civil reglementarea condiției analizate se limitează doar la noțiunea „exigibile”, atunci în art. 230 al vechiului Cod civil aceasta presupune următoarele situații ale creanței: „ajunsă la termen, sau al cărei termen nu este indicat sau a cărei executare poate fi cerută de îndată.”

Rațiunea condiției exigibilității creanțelor rezidă în aceea că atât timp cât una din creanțe nu a devenit exigibilă, raportul obligațional continuă să-și producă efectele în condiții normale, care nu pot fi paralizate cu ajutorul compensării. Altminteri s-ar aduce atingere intereselor părții care, potrivit clauzelor contractuale, mai este în drept să continue folosirea anumitor valori, dar care ar fi lipsită anticipat de acest drept, ca rezultat al compensării [168, p. 192]. A nu impune condiția exigibilității ar permite ca un creditor să obțină prin aplicarea compensării a unei prestații care prin plată, așa cum trebuie ea făcută, nu ar putea fi cerută [130, p. 94]. Deși reprezintă un mod simplificat de stingere a obligațiilor, prin compensare nu se pot schimba condițiile de executare a obligațiilor stabilite de ambele părți, inclusiv condiția exigibilității creanței.

Dat fiind faptul că exigibilitatea implică eliminarea oricărei afectări a obligațiilor de un termen, doctrina juridică evidențiază mai multe situații care exclud afectarea de un termen a creanței pentru satisfacerea ei. În literatura rusă de specialitate [160, p. 450; 142, p. 452], la o creanță scadentă sînt menționate trei situații, care și sînt prevăzute de art. 410 al Codului civil al Federației Ruse, de altfel asemănătoare cu cele prevăzute de art. 230 al Codului civil al Republicii Moldova din 1964 și anume: „ajunsă la termen, sau al cărei termen nu este indicat sau a cărei executare poate fi cerută de îndată.” Însă în literatura română de specialitate, dat fiind faptul că condiția excluderii afectării de un termen a creanței supusă compensării este prevăzută de noul Cod civil al României în cuvîntul „exigibilă” (art. 1.617) și în excluderea termenului de grație (art. 1.619), acesteia i-a revenit sarcina de a lămuri toate situațiile în care creanțele nu sînt afectate de un termen. Într-o formă asemănătoare este reglementată condiția respectivă și în noul Cod civil al Republicii Moldova, precum și în Codurile civile al Quebecului (art. 1673, art. 1675), al Spaniei (art. 1196), al Italiei (art. 1243 - 1244). Raționalitatea unei astfel de reglementări a condiției exigibilității creanței pentru compensare pornește de la aceea că înseși normele generale privind termenul de executare a obligațiilor stabilesc exigibilitatea creanțelor (art. 575 – art. 577 al Codului civil al RM), iar regula privind excluderea termenului de grație pentru compensarea obligațiilor constituie o normă specială pentru reglementarea raporturilor specifice compensării creanțelor.

Prevederile cu privire la termenul de executare a obligației aplicate în coroborare cu cele privind compensarea comportă anumite particularități. În funcție de momentul devenirii creanței exigibile, înainte sau după declararea compensării, este aplicată sau nu compensarea și respectiv producerea efectului extinctiv al acesteia. În acest sens, în punctul 18 al Scrisorii informative a Prezidiului Judecătoriei Superioare de Arbitraj a Federației Ruse din 29.12.2001, Nr. 65 „*Обзор практики разрешения споров, связанных с прекращением обязательств зачетом встречных однородных требований*” [167], corect s-a recomandat instanțelor judecătorești respective că declarația de compensare, recepționată pînă la expirarea termenului de executare a obligației, nu stinge obligația corespunzătoare la expirarea acestui termen. Astfel, prevederile cu privire la compensare nu schimbă regulile privind momentul devenirii exigibilității creanțelor. Totuși, unele modalități ale devenirii exigibile a creanței nu pot fi aplicate creanței compensabile. După părerea noastră, *nu este posibilă compensarea unei creanțe devenite exigibile prin decăderea debitorului din beneficiul termenului, cu excepția unor temeiuri de decădere a căror circumstanțe sînt stabilite incontestabil*. Comentatoarea română Ștefănescu A. consideră că „o creanță este exigibilă dacă obligația debitorului este ajunsă la scadență sau aceasta este decăzută din beneficiul termenului” [3, p. 1712], făcînd referire la art. 665 al noului Cod de procedură civilă al României.

În viziunea noastră, nu toate temeiurile de decădere din beneficiul termenului menționate mai sus presupun într-o situație concretă că aceste circumstanțe există în mod incontestabil, ceea ce împiedică creditorul de a cere executarea imediată a obligației. Deseori ele urmează a fi constatate doar de către instanța de judecată. Art. 576 al Codului civil al RM stipulează mai multe temeiuri de decădere a debitorului din beneficiul termenului. Astfel, cu ocazia comentării temeiului de decădere din beneficiul termenului „incapacitatea de plată a debitorului,” Crețu I. menționează că incapacitatea debitorului-persoană fizică poate fi confirmată atît printr-un proces judiciar preliminar, cît și în cadrul aceluiași proces. În cazul în care debitorul este o persoană juridică sau un întreprinzător individual, decăderea din beneficiul termenului nu are loc prin efectul unei simple încetări a plăților, ci se produce numai după adoptarea de către instanța de judecată a hotărîrii de intentare a procesului de insolabilitate, care are ca efect să facă exigibile toate datoriile persoanei insolabile [4, p. 514]. În acest caz poate avea loc compensarea unei creanțe devenite astfel exigibile, dat fiind faptul că aflarea în incapacitate de plată a debitorului este constatată printr-o hotărîre judecătorească irevocabilă, iar în virtutea art. 123, alin. (2) al Codului de procedură civilă aceste fapte sînt incontestabile pentru părți. Mai mult ca atît, dispozițiile art. 82, alin. (4) al Legii insolabilității prevede expres posibilitatea de compensare a

creanței debitorului față de creditor în procedura insolvenței, chiar dacă încă nu a ajuns la scadență.

În privința altor temeiuri de decădere din beneficiul termenului prevăzut de art. 576 al Codului civil al RM, cum ar fi „reducerea garanțiilor anterior convenite și neprezentarea garanțiilor promise”, circumstanțele care se referă la aceste temeiuri pentru a fi o creanță exigibilă compensabilă urmează a fi constatate doar judiciar. În literatura de specialitate autohtonă [14, p. 101], cât și în practica judiciară [48], pentru a fi stinsă o obligație pe calea executării nu este menționată necesitatea constatării faptelor cu privire la decăderea din beneficiul termenului a debitorului în baza unei hotărâri judecătorești pentru ambele temeiuri de decădere a debitorului din beneficiul termenului. În ceea ce privește compensarea, în lipsa constatării circumstanțelor respective pe cale judiciară se aduce atingere intereselor debitorului care este decăzut din beneficiul termenului prin invocarea unilaterală de către creditor a existenței circumstanțelor cu elemente de incertitudine. Astfel, modalitățile de atingere a exigibilității obligației pentru a fi stinsă pe calea executării sînt diferite de cele referitoare la exigibilitatea creanțelor care pot fi stinse prin compensare. Aceste circumstanțe urmează să fie constatate odată cu soluționarea acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu.

Unele din aspectele expuse sînt publicate în reviste științifice din domeniu [110, p. 22-25].

3.3. Exercițarea dreptului la compensare

3.3.1. Identificarea ipostazelor exercitării dreptului la compensare

Dreptul la compensare fiind un drept potestativ, după cum am menționat mai sus, în sistemul de drept civil al Republicii Moldova acesta poate fi exercitat pe calea înaintării declarației de către una din părți față de cealaltă parte. Conform art. 651, alin. (4) al Codului civil al RM, „Compensarea se face prin declarație față de cealaltă parte. Declarația este nulă dacă este afectată de modalități”. Legiuitorul moldav nu a mers pe calea de a stipula expres existența dreptului la compensare, reglementînd doar modalitatea exercitării lui în art. 651, alin. (4) al Codului civil al RM. Toate acestea din considerentul că părțile raportului obligațional implicit rezultă că sînt titularii acestuia din momentul întrunirii condițiilor de stingere a obligațiilor prin compensare. O altă reglementare, cu caracter mai teoretic, este prevăzută de art. 8.3 al Principiilor UNIDROIT, care stipulează : „*The right of set-off is exercised by notice to the other party*” (Dreptul la compensare este exercitat prin notificarea celeilalte părți [Traducerea ne aparține]). În viziunea noastră, atît în primul caz, cât și în cel de al doilea caz prin exercitarea

dreptului la compensare este realizată compensarea – stingerea obligațiilor prin compensare, adică producerea efectului extinctiv.

Фахретдинов Т. Р. analizează posibilitățile de realizare a compensării ca efect juridic pornind de la analiza tipurilor compensării: compensarea contractuală, compensarea forțată extrajudiciară și compensarea forțată judiciară [191, p. 14]. În opinia noastră, posibilitatea de a fi aplicată compensarea în raporturi obligaționale implică mai multe particularități pornind de la analiza opiniilor mai multor autori. Astfel, autorul rus Кабаши С. [188, p. 80-83] vede necesitatea analizării posibilității compensării nu doar pe cale extrajudiciară sau judiciară, dar și în procedura executării silite a hotărârii judecătorești. De asemenea, problema creanțelor nerealizate de creditor poate continua și în procedura insolvenței. În această situație Ларина Н. afirmă că pentru reducerea circuitului documentar și simplificarea plăților în procedura insolvenței este aplicată compensarea [178, p. 72]. Într-un mod destul de amplu abordează problemele realizării compensării prin declarația uneia din părți Исаев И. А., care a divizat analiza acesteia în următoarele compartimente: compensarea în cazul anumitor categorii de obligații; compensarea în procesul soluționării litigiului în instanța de judecată; compensarea la faza executării silite; compensarea la etapa desfășurării procedurii insolvenței [171, p. 73-93]. În mare parte susținem această din urmă opinie, totuși, în cazul ei, este dispersată de compartimente enumerate analiza problemei realizării compensării pe cale extrajudiciară, fapt pentru care nu ne raliem pe deplin opiniei acestui autor. Astfel, din analiza opiniilor enunțate constatăm că exercitarea dreptului la compensare nu reprezintă o problemă care urmează a fi soluționată doar prin prisma valorificării lui pe cale extrajudiciară între părți, fără implicarea unui organ jurisdicțional sau doar judiciar în procedura contencioasă. Dreptul la compensare poate fi exercitat și în procedura executării silite a hotărârii judecătorești, precum și în procedura insolvenței. Legislația Republicii Moldova prevede aceste posibilități în privința cărora autorul se va expune *infra*.

Pornind de la opiniile menționate de autorul citat anterior, ținând cont de faptul că particularitățile exercitării dreptului la compensare sînt specifice în funcție de etapa de desfășurare a raportului obligațional în vederea satisfacerii creanței creditorului, considerăm oportun de a fi analizată exercitarea dreptului la compensare în următoarele ipostaze: 1) exercitarea dreptului la compensare pe cale extrajudiciară; 2) exercitarea dreptului la compensarea pe cale judiciară în procedura contencioasă; 3) exercitarea dreptului la compensare în procedura executării silite a hotărârii judecătorești; 4) exercitarea dreptului la compensare în procedura insolvenței.

3.3.2. Exercițarea dreptului la compensare pe cale extrajudiciară

Valorificarea dreptului special la compensare depinde de voința cel puțin a uneia din părți. Această manifestare de voință se exteriorizează prin declarația de compensare făcută de una din părți față de cealaltă parte. Legiuitorul moldav a numit solicitarea respectivă „declarație” (art. 651, alin. (4) al Codului civil), similar celei prevăzute de BGB „*Erklärung*” [224]. În DCFR este prevăzută sub denumirea de „*notice*” [209, p. 270]. Doctrina autohtonă o numește „*declarație*” [4, p. 515]. Pe de altă parte, în practica judiciară a Republicii Moldova, în relațiile dintre părți aceasta este numită „*scrisoare*” [69] sau „*pretenție*” [49]. În ce ne privește, considerăm că atât legiuitorul moldav, cât și doctrina autohtonă numește corect această manifestare de voință „declarație”, deoarece aceasta exprimă poziția unilaterală a uneia din părți de a fi aplicat anume modul de stingere a obligației compensarea și nu altul.

În opinia noastră, natura precum și conținutul acestei manifestări de voință *urmează a fi apreciată pornind de la funcția pe care o îndeplinește în vederea exercitării dreptului la compensare.*

Potrivit Cebotari V., pentru stingerea obligației prin compensare este necesar ca una din părți să facă declarație față de cealaltă parte și să fie întrunite cumulativ condițiile compensării [4, p. 515]. Astfel, declarația de compensare este privită de autoare mai mult ca o premisă de stingere a obligației prin compensare. Aceasta reprezintă faptul juridic (acțiune), în urma căruia se sting două raporturi obligaționale.

Autorul rus Чурин С. consideră că întrunirea tuturor condițiilor compensării reprezintă numai premisa pentru încheierea actului juridic denumit compensare. Acest act juridic poate constitui un contract de compensare între părți, dar, potrivit regulii generale, pentru compensare este suficient doar un act juridic unilateral. În acest sens, manifestarea de voință a uneia din părțile compensării poate fi exprimată în forma declarației de compensare [198, p. 113]. Constatăm că, în viziunea autorului, manifestarea unilaterală de voință în vederea aplicării compensării reprezintă însăși utilizarea prerogativei părții de a cere stingerea obligației pe calea compensării, iar forma pe care o îmbracă este declarația de compensare – act juridic unilateral.

Redutabilul autor rus Меһер Д. И., expunându-se asupra aplicării compensării, evidențiază că aceasta nu constituie un mod obligatoriu de stingere a obligației: compensarea reprezintă numai un drept al debitorului, iar de el depinde utilizarea sau neutilizarea lui [179, p. 559]. Opinia autorului sugerează că dreptul la compensare este unul duplicitar. Aceasta presupune că, pe de o parte, debitorul are dreptul de a decide fie să stingă obligația pe calea compensării, fie să o stingă pe calea executării ei, iar pe de altă parte, acest drept implică și prerogativa titularului

ce-i acordă posibilitatea de a aplica compensarea atunci când sînt întrunite toate condițiile de stingere a obligației prin compensare.

Sintetizînd conținutul ideatic al opiniilor autorilor Чуриh С. și Меһер Д. И., constatăm că declarația de compensare se reduce la aceeași funcție, și anume *de a pune în aplicare acest mod de stingere a obligației* – compensarea.

Pornind de la cele menționate, nu contestăm poziția autorilor care susțin că declarația de compensare, după natura sa juridică, constituie un act juridic unilateral [197, p. 43; 158, p. 145], doar concretizăm, *scopul imediat* al acestui act juridic unilateral este considerarea părții că în urma încheierii lui raporturile obligaționale complexe vor înceta. Astfel, în viziunea noastră, declarația de compensare *constituie un act juridic de exprimare a propriei poziții a solicitantului compensării privind stingerea obligației prin compensare*. De altfel, legiuitorul moldav nu l-ar fi numit „declarație”, ci „notificare,” prin care doar s-ar fi informat cealaltă parte despre compensare, lucru ce nu poate duce la exercitarea dreptului la compensare.

Dat fiind faptul că în Codul civil nu este stipulat ce trebuie să conțină o declarație de compensare, apare întrebarea: care este conținutul acestei manifestări exteriorizate de voință a unei părți îndreptate spre stingerea obligației prin compensare?

După părerea noastră, aceasta ar trebui să conțină:

- *Exprimarea poziției propriu-zise de compensare a obligațiilor reciproce*. Solicitantul compensării unilaterale, care mai este numit și compensator [175, p. 3], urmează să-și înainteze cerința față de cealaltă parte de stingere a obligației prin compensare. Cum ar fi: *solicat de a fi stinsă obligația mea privind restituirea sumei de 20000 lei prin compensarea creanței mele de restituire a sumei de 20000 lei*.

Pornind de la prevederile art. 8.4, alin. (1) al Principiilor UNIDROIT [213], compensatorul urmează să indice obligația la care se referă. Respectarea acestei exigențe este impusă în cazul când între părți există mai multe raporturi juridice obligaționale din care derivă mai multe creanțe compensabile.

Un element important al declarației de compensare este cel referitor la menționarea mărimii obligației ce urmează a fi stinsă prin compensare. Dacă obligația este compensată total, se indică eliberarea totală a părților de obligația reciprocă cu indicarea stingerii dobînzilor, penalităților și a cheltuielilor. Dacă obligația se stinge parțial, atunci partea care declară compensarea va indica obligația rămasă. Din considerentul că în majoritatea cazurilor compensarea are loc în raporturi obligaționale pecuniare, se va indica suma exactă care a rămas să fie achitată de către o parte sau alta.

- *Expunerea cu privire la întrunirea tuturor condițiilor compensării.* În această parte a declarației de compensare solicitantul urmează să indice întrunirea condițiilor stingerii obligațiilor prin compensare. Expunerea tuturor acestor condiții este obligatorie, dat fiind faptul că dacă cealaltă parte contestă însăși compensarea, aceasta urmează să indice lipsa întrunirii lor. De asemenea, condițiile în ansamblu forțează stingerea obligațiilor reciproce, și nu numai declarația de compensare de sine stătător.

Codul civil al RM nu impune respectarea formei scrise pentru valabilitatea declarației de compensare, ea poate fi exteriorizată atât în formă scrisă, cât și verbală. Este de menționat că în unele coduri civile, spre exemplu în noul Cod civil al Cehiei [227] (§ 1906), este prevăzut expres obligativitatea încheierii în formă scrisă a actelor juridice privind compensarea.

În Codul civil al RM forma scrisă a declarației de compensare constituie o condiție doar *ad probationem*. Această condiție persistă și în cazul altor moduri de stingere a obligațiilor, în special cel al executării obligației [109, p. 209]. Condiția de formă *ad probationem* pentru declarația de compensare există numai în cazul în care are loc între persoanele juridice, dintre persoanele juridice și persoanele fizice și dintre persoane fizice, dacă valoarea obiectului declarației de compensare depășește 1000 de lei (art. 210, alin. (1) al Codului civil).

Prevederile art. 208, alin. (3) al Codului civil, privind actele juridice încheiate prin acțiuni concludente, nu sînt aplicabile declarației de compensare. În acest sens, pentru aplicarea corectă în practica judiciară de către instanțele judecătorești ale Federației Ruse a prevederilor privind compensarea, în punctul 5 al Scrisorii informative a Prezidiului Judecătoriei Superioare de Arbitraj a Federației Ruse din 29.12.2001 Nr. 65 „Обзор практики разрешения споров, связанных с прекращением обязательств зачетом встречных однородных требований” [167] se menționează că „livrarea mărfii prin ea însăși nu duce la stingerea obligației pecuniare pe calea compensării a furnizorului apărute din alt temei față de partea care o primește. Este necesară declarația cel puțin a uneia din părți.” Prin urmare, claritatea manifestării de voință îndreptată anume spre stingerea obligației pe calea compensării, de asemenea, constituie o condiție a compensării de rînd cu celelalte condiții de realizare a efectului ei extinctiv. Impunerea condiției respective este dictată de asigurarea exactității raportului obligațional pe care debitorul sau creditorul îl dorește de a fi stins. În viziunea noastră, această regulă este una asemănătoare celei a imputației plăților, care dă posibilitate debitorului de a indica datoria pe care dorește de a fi stinsă (art. 586, alin. (1) al Codului civil).

În ceea ce privește *momentul* în care declarația de compensare își produce efectul, urmează a fi analizat prin prisma a două aspecte: momentul în care declarația de compensare își produce

efectul său propriu-zis și momentul în care se stinge obligația pe calea compensării prin declarația unilaterală a compensatorului.

Momentul în care declarația de compensare își produce efectul, în dreptul civil al Republicii Moldova este cel al „recepționării” [145, p. 47], și nu al emiterii ei. Astfel, pentru determinarea acestuia este aplicată regula generală prevăzută de art. 200, alin. (1) al Codului civil al RM.

Momentul în care se stinge obligația pe calea compensării prin declarația unilaterală a compensatorului, în sistemul de drept civil bazat pe pandecte, compensarea are **caracter retroactiv**. Acesta rezidă în faptul că obligațiile reciproce care sînt compensabile sînt stinse nu din momentul cînd una din părți a făcut sau a recepționat declarația de compensare, ci din momentul cînd obligația a devenit exigibilă [188, p. 87; 128, p. 330], iar potrivit unor autori [156, p. 490] din moment ce sînt întrunite toate condițiile stingerii obligațiilor prin compensare.

Pornind de la analiza normelor juridice civile, Codul civil al Republicii Moldova nu prevede expres momentul în care se stinge obligația prin compensare. Prin urmare, există problema de a ști dacă în Codul civil al Republicii Moldova compensarea are caracter retroactiv. Comparativ acestuia, în § 389 al BGB este prevăzut expres că „obligațiile reciproce sînt considerate stinse în momentul în care sînt opuse unei alteia și întrunesc condițiile compensării.” Cu alte cuvinte, în BGB momentul întrunirii condițiilor compensării este și momentul cînd obligațiile se sting prin compensare.

Prevederi cu totul originale privind reglementarea efectului retroactiv extinctiv al compensării sînt stipulate în art. 129, alin. (1) al Cărții a VI -a al Codului civil olandez: „Compensarea produce efect retroactiv pînă la momentul în care a apărut dreptul la compensare” [151]. Dreptul la compensare în dreptul olandez apare numai pe cale judiciară.

Regulă radical opusă celor două menționate *supra* privind momentul în care are loc stingerea obligației prin compensare este cea prevăzută de art. 8.5, alin. (3) al Principiilor UNIDROIT: „*Set-off takes effect as from the time of notice*” (compensarea se produce din momentul notificării [Traducerea ne aparține]). Pornind de la aceste prevederi, Principiile UNIDROIT stipulează că momentul în care se stinge obligația prin compensare este cel al declarării compensării, și nu cel al întrunirii tuturor condițiilor compensării. Deci, în Principiile UNIDROIT compensarea nu are caracter retroactiv. O normă similară cu privire la momentul producerii compensării, apărută în urma tendinței contemporane a simplificării mecanismului compensării, este prevăzută și în „Концепция развития гражданского Законодательства Российской Федерации” [174], care vine să modifice caracterul retroactiv al compensării în dreptul civil al Federației Ruse, stipulînd expres că compensarea nu are efect retroactiv [145, p.

52]. Витрянский В. В. menționează că această modalitate de a stinge o obligație din momentul recepționării declarației de compensare este mult mai simplă decât cea care există în doctrina și practica Federației Ruse [181]. Codul civil al Federației Ruse nu stabilește exact momentul stingerii obligației prin compensare, de ce și autorul își expune aceste considerații.

Deși în Codul civil al RM nu este prevăzut expres care este momentul în care se stinge obligația prin compensare, *după părerea noastră, compensarea în sistemul de drept al Republicii Moldova are caracter retroactiv*. Acest caracter este dedus din interpretarea literală a dispozițiilor art. 651, alin. (1) al Codului civil în coroborare cu prevederile alin. (1), lit. „a” art. 659 al Codului civil al RM, ne asigură certitudinea faptului că compensarea în dreptul civil al Republicii Moldova are caracter retroactiv. Astfel, din considerentul că obligația este stinsă prin compensare din momentul când sînt întrunite condițiile compensării, și nu din momentul declarării ei față de cealaltă parte, termenul de prescripție expirat nu poate împiedica compensarea în sensul excepției prevăzute de art. 659, alin. (1), lit. „a” al Codului civil al RM.

Deși momentul stingerii obligației prin compensare poate fi dedus din interpretarea normelor juridice civile menționate mai sus, totuși este oportun ca legiuitorul moldav să prevadă o normă juridică specială privind momentul stingerii obligației prin compensare. În contextul tendinței contemporane de lichidare a caracterului retroactiv al compensării, în viziunea noastră, *legiuitorul moldav urmează să excludă caracterului retroactiv al compensării și să stipuleze producerea efectului extinctiv al compensării din momentul declarării ei*. Ганина М. В. a analizat detaliat problema excluderii efectului extinctiv al compensării pornind de la Concepția dezvoltării legislației civile a Federației Ruse [174], apreciind propunerea de excludere a efectului retroactiv al compensării din Codul civil al Federației Ruse. Potrivit autoarei, propunerea înaintată urmărește de a realiza o exactitate juridică în reglementarea actelor juridice comerciale internaționale. Toate acestea din considerentul că Principiile UNIDROIT stipulează aceeași regulă [145, p. 55]. Considerăm că modalitatea de a stinge obligația din momentul recepționării declarației de compensare prezintă următoarele avantaje: contribuie la evitarea litigiilor care pot apărea între părți cu privire la momentul în care s-a stins obligația prin compensare, dat fiind faptul că deseori este anevoios de a constata momentul când ambele creanțe au întrunit condițiile compensării, altele decât condiția de a fi creanțe reciproce; stingerea obligației din momentul recepționării declarației de compensare asigură stabilitatea situațiilor juridice existente, iar dobînzile și penalitățile acumulate pentru neexecutarea obligației vor putea fi valorificate de fiecare parte; dat fiind faptul că compensarea reprezintă un mod voluntar de stingere a obligațiilor [4, p. 511], voința compensatorului va fi determinantă și la stabilirea

momentului stingerii obligației pe calea compensării. Însă caracterul retroactiv al compensării împiedică părțile de a determina momentul stingerii obligației prin compensare.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a completa actuala redacție a alin. (4) al art. 651 al Codului civil al RM, de altfel într-o redacție asemănătoare cu cea înaintată de Concepția dezvoltării legislației civile a Federației Ruse [174] privitor la modificarea art. 410 al Codului civil al Federației Ruse, care să prevadă: *„Obligația este stinsă din momentul recepționării declarației de compensare de către cealaltă parte. Declarația este nulă dacă este afectată de modalități.”* În această redacție declarația de compensare va produce efecte juridice doar pe viitor.

3.3.3. Exercițarea dreptului la compensare pe cale judiciară în procedura contencioasă

La exercitarea dreptului la compensare pe cale judiciară în procedura contencioasă sînt aplicate regulile de fond pentru exercitarea dreptului la compensare pe cale extrajudiciară cu unele particularități stabilite de regulile speciale în materie de drept procesual civil.

În literatura de specialitate, compensarea realizată pe cale judiciară mai este numită și compensare procesuală [146, p. 73]. Mijlocul procesual de realizare a compensării este acțiunea reconvențională, definită de către autorii procesualiști este drept o pretenție material-juridică separată înaintată de către pîrît împotriva reclamantului, pentru a fi examinată concomitent cu acțiunea inițială în scopul apărării drepturilor și intereselor sale legitime [138, p. 212]. Este unanim acceptat în doctrină că acțiunea reconvențională constituie un mijloc de apărare a pîrîtilui [155, p. 287; 140, p. 224]. Totuși, este de completat, acțiunea reconvențională, după cum menționează Каменков В., reprezintă nu doar un mijloc de apărare a pîrîtilui împotriva acțiunii inițiale, dar și un mijloc procesual de satisfacere a pretențiilor sale proprii [172]. Pornind de la opinia autorului, *afirmăm că compensarea reprezintă și una din metodele de apărare aplicate pe cale procesuală ce duce la satisfacerea de către instanța de judecată a pretenției pîrîtilui*. Ținînd cont de felurile de procedură civilă, compensarea poate fi aplicată numai în procedura contencioasă.

Potrivit legislației procesual civile a Republicii Moldova (art. 172, art. 173 al CPC), din toate categoriile de acțiuni reconvenționale, compensarea poate fi realizată numai prin înaintarea acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu [117, p. 303]. Astfel, încă din dreptul privat roman dreptul la compensare și-a păstrat pînă în prezent o acțiune. Temeiul procesual de depunere și primire spre examinare a acestei acțiuni reconvenționale este prevăzut de art. 173,

alin. (1), lit. „a” al CPC: „Judecătorul primește acțiunea reconvențională dacă aceasta urmărește compensarea pretenției inițiale.”

Acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu, fiind și ea o acțiune civilă incidentală [52, p. 721], are aceleași caracteristici comune acțiunii reconvenționale în general [172], cu anumite particularități specifice. În viziunea noastră, trăsăturile specifice ale acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu sînt:

- fiind o categorie a acțiunii civile [117, p. 296], aceasta constituie o acțiune *de transformare* [210, p. 163]. Autoarea rusă Шакарян М. С. definește acțiunea civilă de transformare drept acțiunea care este îndreptată spre pronunțarea unei hotărîri judecătorești prin care se va stabili ceva nou în raporturile material-juridice existente între părți [138, p. 204]. Stingerea raportului obligațional prin compensare este scopul urmărit prin înaintarea acestei acțiuni, ceea ce reprezintă acel „ceva nou” în raporturile material juridice existente între părți. În opinia noastră, și acțiunea inițială în aceste pricini *de fiecare dată* constituie o acțiune civilă de transformare. Dacă acțiunea inițială este de altă natură, atunci nu poate fi primită spre examinare acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu împreună cu cea inițială;

- obiectul acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu îl constituie pretenția material-juridică privind satisfacerea unei creanțe ce poate fi *compensată numai pe cale judiciară*. Dacă a fost înaintată acțiunea civilă privind obligarea executării obligației de către una din părți, cealaltă parte nu poate cere compensarea ei extrajudiciară, cu o creanță compensabilă. În acest sens sînt expuse recomandările instanței supreme de arbitraj a Federației Ruse [167]. După părerea noastră, corect sînt date recomandările acestei instanțe ierarhic superioare, în particular, că prin referință nu poate fi declarată compensarea, iar obiecțiile material-juridice formulate cu acest scop nu duc la respingerea acțiunii inițiale. Susținem poziția acestei instanțe, dat fiind faptul că legea procesual civilă a RM nu admite ca prin referință să se înainteze pretenții material-juridice (art. 186, alin. (3) al CPC RM), iar acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu este un mijloc procesual specific de înaintare a pretenție opuse în procesul civil. Dacă partea nu va înainta acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu în procesul inițiat de celaltă parte, atunci după pronunțarea hotărîrii judecătorești aceasta va decade din dreptul de a o mai înainta în scopul aplicării compensării. Astfel, în practica judiciară a Federației Ruse [186] am indentificat un caz în care instanța de judecată a respins obiecția pîrîtului privind micșorarea sumei pretinse pe baza existenței unei creanțe reciproce, dat fiind faptul că nu a fost înaintată acțiunea reconvențională.

Pornind de la trăsăturile relatate, putem **defini** acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu drept *un mijloc procesual civil prevăzut de lege în vederea aplicării compensării cu participarea instanței de judecată*.

La soluționarea problemei privind primirea acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu spre examinare, instanța de judecată urmează să stabilească dacă aceasta îndeplinește următoarele două condiții: **1) acțiunea inițială și acțiunea reconvențională sînt în conexiune prin scopul compensării a două creanțe**. După cum afirmă autorul francez Emile Meynial, că compensația reconvențională, ce reprezintă și o compensare judiciară, este nu numai un drept al pîrîtului, ci și o împuternicire a judecătorului în cazuri excepționale de a separa pretențiile sau să constate că acestea sînt inseparabile [223, p. 155]. Deci, pentru a deveni o veritabilă acțiune reconvențională cu scop compensatoriu, este necesar să fie apreciate de judecător ca fiind pretenții conexe înaintate în vederea compensării lor.

Temeiul de primire a acțiunii reconvenționale prevăzut de art.173, alin. (1), lit.,a” al CPC al RM impune existența unei conexiuni speciale între acțiunea inițială și acțiunea reconvențională. Conexiunea specială derivă din *scopul* de a fi compensate două creanțe: **2) obiectul acțiunii inițiale și a acțiunii reconvenționale trebuie să conțină pretenții cu privire la obligarea executării obligațiilor opuse**. Astfel, pentru a fi primită spre examinare acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu, instanța de judecată urmează să identifice existența a două obligații opuse, fără a stabili că obligațiile sînt certe, lichide și exigibile, deoarece toate aceste chestiuni se referă la fondul cauzei. În acest sens, din practica judiciară a Republicii Moldova poate fi menționată următoarea speță: *B.C. și R.C. au depus cerere de chemare în judecată împotriva M.S. cu privire la încasarea datoriei în mărime de 22500 lei. Întru motivarea cererii reclamanții B. C. și R. C. au indicat că la data de 21 iulie 2008 au încheiat cu pîrîtul M. S. un contract în formă verbală, potrivit căruia s-au obligat să efectueze lucrări de reparație în apartamentul cu trei odăi, care aparține pîrîtului. Conform calculelor efectuate de ei, pîrîtul M. S. le datorează suma de 22500 lei. Însă M. S. a depus cerere reconvențională împotriva lui B. C. și R. C. cu privire la repararea prejudiciului material în mărime de 3302 lei. Întru motivarea cererii reconvenționale, a menționat că, în rezultatul efectuării expertizei judiciare în domeniul construcțiilor s-a constatat că costul real al lucrărilor efectuate de către reclamanți la reparația apartamentului său este de 25331 lei și tot prin aceeași concluzie este stabilit că există defecte vizibile a căror înlăturare ar costa suma de 10416 lei. Instanța de fond, Judecătoria r. Anenii Noi a primit spre examinare cererea reconvențională împreună cu acțiunea inițială, însă prin hotărîrea din 20 decembrie 2010 a respins atît acțiunea inițială, cît și acțiunea reconvențională. Pînă în ultima instanța a fost menținută hotărîrea instanței de fond în partea respingerii acțiunii*

reconvenționale. [45] În speță constatăm că instanța de fond corect a primit spre examinare acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu, fără a fi stabilită existența condiției de a fi creanțe certe și lichide. În cele din urmă, acțiunea reconvențională a fost respinsă pe motivul inexistenței obligației de a repara prejudiciul material.

În ceea ce privește condiția achitării taxei de stat la depunerea acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu, menționăm, deși pretenția pârîtului urmează să compenseze pretenția inițială a reclamantului care va duce la stingerea obligațiilor, *ambele părți, neobținînd un avantaj patrimonial* în urma soluționării pricinii, pârîtul nu este scutit de plata taxei de stat impusă de Legea taxei de stat [77] și Codul de procedură civilă.

Momentul înaintării acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu este limitat pînă la începerea dezbaterilor judiciare. În conformitate cu prevederile art. 172 alin. (1) al CPRM, acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu poate fi intentată pînă la începerea dezbaterilor judiciare. Totuși, la nivelul doctrinarilor din spațiul Uniunii Europene există tendința de a lărgi posibilitatea înaintării pretenției compensatorii la o etapă mai înaintată a procesului civil. Astfel, în Codul european al contractelor se propune soluția de a permite înaintarea într-un proces civil deja intentat a cererii privitor la stingerea obligației prin compensare pînă la finalizarea primei pledoarii [88, p. 98] (art. 132, alin. 3). Credem, soluția dată este una mai reușită decît cea prevăzută de art. 172, alin. (1) al CPC al RM. Toate acestea din considerentul că regula menționată *supra* ce stabilește că din momentul intentării acțiunii civile nu mai poate fi declarată compensarea în coroborare cu cea privitor la momentul procesual înaintării acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu stabilit de art. 172, alin. (1) al CPRM, limitează semnificativ posibilitatea pârîtului de a invoca excepția compensării. Mijlocul de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale pârîtului oferit de compensare este unul complex, iar limitarea lui de momentul depunerii cererii reconvenționale împiedică soluționarea justă și rapidă a cauzei civile. În Codul de procedură civilă al României [31] se poate invoca compensarea legală chiar și în instanța de apel (art. 478, alin. 5).

În instanța de apel nu poate fi aplicată compensarea. Însă după părerea noastră, legislatorul moldav a admis o inadvertență în alin. (3) al art. 372 al CPC care prevede: *„În apel nu se poate schimba calitatea procedurală a părților, temeiul și obiectul acțiunii și nici nu pot fi înaintate noi pretenții. Se pot cere însă dobîndi, rate, venituri ajunse la termen și orice alte despăgubiri apărute după emiterea hotărîrii în prima instanță, se poate solicita o compensație legală.”* Inadvertența respectivă rezidă în stipularea sintagmei *„se poate solicita o compensație legală”*. De fapt, această sintagmă derivă din introducerea unui așa-zis „transplant legislativ” din art. 294, alin. (2) al vechiului Cod de procedură civilă al României [30], care prevedea că în apel se va

putea solicita compensația legală. Însă această sintagmă este improprie sistemului dreptului civil al Republicii Moldova. După cum am menționat în paragraful 2.4. al prezentei teze, compensația legală este specifică sistemului în care compensarea operează de plin drept prin efectul legii, dar nicidecum sistemului în care compensarea operează prin declarația făcută față de una de părți (sistemul din RM). Întreaga legislație civilă a Republicii Moldova nici într-un alt act legislativ nu utilizează sintagma „compensație legală,” ceea ce denotă că această sintagmă a fost una „întâmplător” încorporată în alin. (3) al art. 372 al CPC al RM. În vederea excluderii acestei inadvertențe, propunem *de lege ferenda* excluderea din alin. (3) al art. 372 al CPC a sintagmei „se poate solicita o compensație legală”.

Pentru lărgirea posibilității de înaintare a acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu la o etapă mai avansată a procesului civil, propunem *de lege ferenda* de a fi modificate prevederile art. 172, alin. (1) al CPC al RM, în care să fie stipulată posibilitatea pîrîtului de a depune acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu nu pînă la începerea dezbaterilor judiciare, dar pînă la finalizarea examinării pricinii în fond. Este necesar doar de a fi enumerat în art. 172, alin. (1) al CPC și lit. „a” al art. 173 al CPC. Astfel, propunem ca după sintagma „Acțiunea reconvențională înaintată conform art. 173 alin. (1) al CPC [...]” stipulată în art. 172, alin. (1) al CPC să fie introdusă sintagma „lit. b) și”.

În ceea ce privește momentul stingerii obligației prin compensare în procedura contencioasă, ca și compensarea judiciară în sistemul de drept civil bazat pe instituții, se produce numai „din momentul rămînerii definitive a hotărîrii judecătorești prin care a fost dispusă” [104, p. 533; 192, p. 112]. Numai după ce hotărîrea judecătorească rămîne definitivă (irevocabilă), ea obține puterea lucrului judecat [9, p. 80]. Astfel, doar întrunirea condițiilor compensării nu este suficient de a se produce pe cale judiciară efectul extinctiv al compensării.

Dacă reclamantul se adresează în instanța de judecată în vederea constatării stingerii obligației prin compensare, această modalitate nu va constitui o exercitare a dreptului la compensarea pe cale judiciară, ci doar o constatare a acestui fapt care a avut loc pe cale extrajudiciară. În practica judiciară a Republicii Moldova întîlnim astfel de pricini [65]. În practica judiciară a Federației Ruse am identificat că sînt respinse acțiunile civile de sine stătătoare privind stingerea obligației compensare, pe motiv că compensarea poate fi aplicată și pe cale extrajudiciară în lipsa unui act judecătoresc [185]. Pornind de la cazurile expuse din practica judiciară, stabilim că pentru constatarea faptului stingerii obligației prin compensare instanța de judecată poate admite acțiunea de constatare a acestui fapt, însă nu este posibilă aplicarea nemijlocită a compensării pe cale judiciară printr-o acțiune civilă de sine stătătoare. În ultimul caz instanța de judecată va respinge acțiunea. Pe cale judiciară compensarea se aplică

numai prin înaintarea acțiunii reconvenționale. Totuși o altă situație ar fi în cazul reglementării în Codul civil al RM a compensării judiciare în formula propunerii *de lege ferenda* înaintată în paragraful 2.4. al tezei. În acest caz instanța de judecată va fi în drept de a admite acțiunea civilă de sine stătătoare prin stingerea obligației prin compensare.

Dacă pe cale judiciară instanța de judecată constată necesitatea aplicării compensării totale sau parțiale, aceasta va admite parțial sau integral acțiunea inițial și acțiunea reconvențională și va dispune aplicarea compensării indicând sumele adjudecate sau ale bunurilor care urmează a fi emise de către una din părți, dacă compensarea este parțială. Dacă este aplicată compensarea totală, atunci instanța de judecată, admitând integral acțiunea inițială și cea reconvențională, va stabili faptul stingerii prin compensare a ambelor obligații. Din cauza numărului auster al hotărârilor judecătorești privind aplicarea compensării, o asemenea soluție privind formularea dispozitivului hotărârii judecătorești nu am identificat-o în practica judiciară națională, dar în cea din Federația Rusă [184] cu care sîntem de acord.

3.3.4. Exercițarea dreptului la compensare în procedura executării silite a hotărârii judecătorești

După cum menționează prof. univ. Cojuhari Al., executarea silită a hotărârilor judecătorești și ale altor organe constă în constrîngerea celui obligat printr-o hotărîre judecătorească sau printr-un alt act executoriu să-și îndeplinească prestația ce rezultă dintr-un act executoriu [9, p. 363]. Pornind de la definiția dată de autor, putem afirma că drepturile ce derivă din conținutul raportului juridic obligațional în procedura executării silite sînt realizate numai în limita recunoașterii lor printr-un document executoriu. Același sens au și prevederile art. 10, alin. (1) al Codului de executare al RM [28]. Nici un act juridic nu poate avea calitatea de document executoriu dacă nu constată o creanță certă și lichidă. Drept exemplu putem menționa că art. 54¹ al Legii cu privire la notariat [80] prevede că „numai acele acte juridice investite cu formulă executorie care constată o creanță certă și lichidă au putere de document executoriu la data exigibilității creanței.” Astfel, doar exigibilitatea creanței poate comporta anumite discuții [100, p. 13]. Un document executoriu poate să recunoască și o creanță neexigibilă.

Procedura executării silite reprezintă o fază facultativă a procedurii civile [101, p. 21], executorul judecătoresc îndeplinește în procedura executării o funcție similară la aplicarea compensării pe care o are instanța de judecată la faza judecării cauzei. Doar la discreția executorului judecătoresc poate fi admisă cererea creditorului sau a debitorului de compensare a creanțelor recunoscute prin documente executorii.

Codul de executare al RM condiționează aplicarea compensării numai în cazul în care are loc încetarea procedurii de executare, și doar dacă se satisface în întregime creanța creditorului la cererea căruia a fost intentată procedura executării, respectiv numai când poate fi aplicată compensarea totală. Potrivit art. 83, lit. „f” al CE al RM, „procedura de executare încetează în cazul în care debitorul a prezentat spre executare o hotărîre de încasare de la creditor în folosul său a unei sume egale cu suma debitoare sau mai mare decît aceasta.” Constatăm că echivalența creanțelor impusă de art. 83, lit. „f” al CE exclude compensarea parțială, deși la etapa executării silite și în general pot exista mai multe situații de compensare parțială a obligațiilor decît compensarea totală. Prof. univ. Cojuhari Al. și conf. univ. Belei E. observă că în procesele civile „extrem de rar putem întîlni compensare totală” [10, p. 256]. Astfel, lipsa unor prevederi legale care ar admite compensarea parțială în procedura executării silite împiedică realizarea pe deplin a procedurii compensatoriu la faza executării silite. În contextul unei probleme similare care a existat în legislația Federației Ruse, Capaџaи C. menționează că „inadmisibilitatea compensării la faza executării uneori duce la consecințe negative.” [188, p. 82]. Susținem opinia autorului pornind și de la tendința modernă de reducere a numerarului, care ar trebui să se asigure și prin acordarea tuturor posibilităților de compensare în procedura executării silite, nu doar prin compensarea totală. Mai mult ca atît, în sensul ideii autorului C. Capaџaи, poate fi evitată suportarea de către părțile procedurii de executare a anumitor taxe și speze stabilite de actele normative subordonate legii [64], care în cumul sînt destul de impunătoare ca mărime.

Dat fiind faptul că prevederile Codului de executare al Republicii Moldova nu admit compensarea parțială de cele mai dese ori părțile purced la încheierea unei tranzacții care poate duce la încetarea procedurii de executare în temeiul art. 83, lit. „b” al CE, aceasta fiind unica soluție practică. Totuși, acest mod de stingere a obligației prin compensare nu constituie o compensare forțată, ci depinde de voința ambelor părți, iar încercarea unilaterală a debitorului de a scădea datoria cu o creanță mai mică cu acordul creditorului său poate eșua.

O lacună legislativă asemănătoare a existat și în legislația rusă pînă la adoptarea Legii Federației Ruse din 28 decembrie 2013 privind amendamentele la Legea privind procedura executării [193]. Pînă la introducerea acestor modificări, în procedura executării silite a Federației Ruse nu era reglementată expres posibilitatea aplicării compensării. Din acest considerent practica judiciară a instanțelor judecătorești ale Federației Ruse era diferită [167]. Astfel, prin amendamentele la Legea Federației Ruse privind procedura executării a fost introdus art. 88¹, în care a fost prevăzută posibilitatea ca prin declarația creditorului sau a debitorului procedurii de executare ori din oficiu executorul judecătoresc să poată aplica compensarea în privința creanțelor reciproce recunoscute prin documente executorii referitor la încasarea

sumelor bănești în temeiul cărora este intentată procedura executării, cu excepția unor situații prevăzute expres de lege [193]. Considerăm că un model asemănător de reglementare a compensării urmează a fi introdus și în Codul de executare al RM. În acest sens, propunem *de lege ferenda* de a fi completat art. 144 al Codului de executare al RM din Capitolul „Modul de satisfacere a creanțelor” a Cărții a I-a cu un nou aliniat, și anume alin. 5 cu indicele unu (5¹), care să stipuleze: *La solicitarea creditorului sau a debitorului procedurii de executare ori din oficiu executorul judecătoresc poate aplica compensarea în privința creanțelor reciproce recunoscute prin documente executorii referitor la încasarea sumelor bănești, în temeiul cărora este intentată procedura executării, cu excepția unor situații prevăzute expres de lege.* Însă temeiul de încetare a procedurii de executare stipulat de art. 83 lit. „f” al CE, propunem *de lege ferenda* de a fi exclus.

3.3.5. Exercițarea dreptului la compensare în procedura insolabilității

În sistemele de drept civil a unor state există și reglementări diferite în privința compensării creanțelor reciproce în caz de insolabilitate a uneia din părți [188, p. 86]. În sistemul de drept civil german există următorul mod de realizare a compensării în procedura insolabilității. Dacă creditorul la momentul intentării procesului de insolabilitate avea dreptul la compensare, intentarea procesului de insolabilitate nu afectează exercitarea acestui drept. În ceea ce privește legislația civilă a Franței, compensarea reciprocă a obligațiilor în perioada de observație este recunoscută ca plată și acest act juridic este recunoscut nul. Cu alte cuvinte, în dreptul francez compensarea în procedura insolabilității nu este admisă. În sistemul de drept englez aplicarea compensării în procedura insolabilității este obligatorie. Totuși dreptul la compensare trebuie exercitat până la intentarea procesului de insolabilitate [178, p. 74]. La nivelul statelor membre ale Uniunii Europene sunt stabilite anumite obiective pentru toate statele membre privind posibilitatea exercitării dreptului la compensare în procedura insolabilității. Art. 3 din Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 19 mai 1998 privind caracterul definitiv al decontării în sistemul de plăți și decontare a titlurilor de valoare [54, p. 36] stipulează: „Ordinele de transfer și compensare produc efecte legale și, chiar în cazul procedurii de faliment aplicate unui participant, sunt opozabile terților cu condiția ca ordinele de transfer să fi fost introduse în sistem înainte de momentul declanșării procedurii de faliment [...]”. Directiva adoptată în vederea concretizării obiectivelor înaintate mai mult în sistemul bancar asigură exercitarea dreptului la compensare în procedura insolabilității dacă creanța a apărut înaintea declanșării acestei proceduri.

Regulamentul Consiliului Uniunii Europene privind procedurile de insolvență [122] vine, de asemenea, să acorde posibilități debitorului să ceară stingerea obligației prin compensare în procedura insolabilității (art. 6, alin. 1). Aceiași posibilitatea de a fi compensate creanțele reciproce în procedura insolabilității este admisă de legislația Republicii Moldova. Astfel, este apreciabil faptul că Legea Republicii Moldova a insolabilității din 29 iunie 2012 [76] corespunde obiectivelor Comunităților Europene cu privire la aplicarea compensării în procedura insolabilității, fapt ce a avansat mult Legea Republicii Moldova cu privire la faliment din 03 ianuarie 1992 [79], care nu prevedea posibilitatea aplicării compensării în procesul de faliment.

Unii autori, cum ar fi Turcu I. și Szombati A. [131, p. 41-42], critică dur preluarea textului Regulamentul Consiliului Uniunii Europene privind procedurile de insolvență inclus în legislația României privind insolvența. Însă critica respectivă este apreciată de către noi numai în limitele sistemului procedurii insolabilității României, deoarece autorii abordează probleme ce țin de întregul sistem al insolabilității în dreptul românesc.

În ceea ce ne privește, pornind de la opinia autorilor Roșca N. și Baieș S. care consideră că unul din motivele de imposibilitate a onorării obligațiilor de către persoana juridică în insolabilitate este insuficiența numerarului sau, cu alte cuvinte, existența unei insolabilități relative [123, p. 250], compensarea reprezintă în acest caz și o măsură adecvată de soluționare cel puțin parțială a acestei probleme, care trebuie pusă la îndemâna participanților.

Dispozițiile art. 82 al Legii insolabilității din 29 iunie 2012 stipulează un mod al compensării în procedura insolabilității asemănător celui german. Potrivit art. 82, alin. (5), lit. „a” și „b” al Legii insolabilității, compensarea nu poate fi aplicată dacă: „a) creanța creditorului față de masa debitoare a apărut după intentarea procesului de insolabilitate; b) creditorul a obținut dreptul de creanță față de debitor de la un alt creditor după intentarea procedurii de insolabilitate.” Normele prohibitive menționate interzic compensarea unei creanțe care a apărut după intentarea procesului de insolabilitate. Dreptul la compensarea reciprocă a acestor creanțe nu este împiedicat de intentarea procesului de insolabilitate. Întrunirea condiției exigibilității creanței nu are importanță dacă a fost întrunită pînă sau după intentarea procedurii de insolabilitate (alin. 4, art. 82 al Legii insolabilității), după cum nici dreptul la compensare al creditorului chirografar nu poate fi afectat de intentarea procedurii de insolabilitate (alin. 2).

Legea insolabilității stabilește explicit care sînt atribuțiile administratorului insolabilității [92, p. 260]. După cum menționează Catan C.: „Figura centrală, în cadrul procedurii de insolabilitate, rămîne a fi administratorul” [15, p. 111-112]. Astfel, competența de a examina creanțele, în privința cărora este posibilă aplicarea compensării, îi aparține administratorului sau lichidatorului, în funcție de etapa procesului de insolabilitate. Din interpretarea prevederilor art.

82, alin. (1) al Legii insolvenței rezultă că administratorul sau lichidatorul poate stabili din oficiu posibilitatea aplicării procedurii de achitare prin compensare sau la solicitarea creditorului sau debitorului.

Analizând dispozițiile Legii insolvenței, constatăm că admiterea compensării creanțelor reciproce în procedura insolvenței are loc pe două căi: 1) prin hotărârea instanței de judecată de admitere a încetării procedurii de insolvență fără radierea debitorului din registrul de stat al persoanelor juridice sau din registrul de stat al întreprinzătorilor individuali (art. 178 alin. 3 al Legii insolvenței); 2) acceptarea planului procedurii de restructurare de adunarea creditorilor și confirmarea lui prin hotărârea judecătorească devenită irevocabilă (art. 202 și 206 al Legii insolvenței). Potrivit art. 190, alin. (5), lit. „j” al Legii insolvenței, drept măsură adecvată pentru punerea în aplicare a planului procedurii de restructurare este stingerea creanțelor validate prin compensare. Această măsură este inclusă în conținutul planului procedurii de restructurare. Astfel, ea este pusă în aplicare numai după admiterea și confirmarea planului procedurii de restructurare în condițiile legii.

Unele din aspectele analizate sînt publicate în reviste științifice de specialitate [120, p. 28-31].

3.4. Controverse referitoare la cazurile inadmisibilității compensării

Efectul extinctiv al compensării este limitat de lege sau de acordul părților. Codul civil al Republicii Moldova prevede cazurile de inadmisibilitate a compensării în art. 659. Fundamentele existenței lor sînt de ordin diferit.

După cum menționează comentatoarea Țonova I. [14, p. 202], precum și Брагинский М. И. [142, p. 453], particularitatea excluderii posibilității compensării rezidă în faptul că aceste cazuri sînt dictate de necesitatea de a asigura interesele părții slabe din contract, precum și interesele persoanelor terțe. Această fundamentare pornește de la analiza unor cauze de inadmisibilitate a compensării prevăzute de alin. (1) al art. 659 al Codului civil. Totuși ea nu cuprinde toate cazurile de inadmisibilitate a compensării, cum ar fi în privința creanțelor: cu termenul de prescripție expirat (lit. „a” alin. 1 al art. 659 al Codului civil); dacă obiectul prestației este un bun insesizabil (lit. „e” alin. 1 al art. 659 al Codului civil). În viziunea noastră, aceste din urmă cauze de inadmisibilitate a compensării sînt prevăzute pentru a nu fi paralizate de compensare aplicarea normelor juridice imperative ale anumitor instituții juridice civile, cum ar fi: normele juridice privind prescripția extinctivă și normele juridice privind dreptul de proprietate asupra bunurilor insesizabile.

Într-un alt mod vede fundamentul cazurilor de inadmisibilitate a compensării autorul român Pop Liviu, care le înțelege ca pe niște excepții legale ce se justifică pe împrejurări diferite, unele pentru apărarea intereselor părților și altele pe nevoia protecției unor terți. Autorul împarte aceste obstacole, după cum și le numește, în excepții care se întemeiază pe interesele părților și excepții prin care se asigură protecția drepturilor unor terți [104, p. 523-527]. O astfel de justificare a existenței cazurilor de inadmisibilitate a compensării este una insuficientă pentru a dovedi necesitatea existenței lor în Codul civil al Republicii Moldova, care include și alte cazuri de inadmisibilitate a compensării.

O abordare implicită a fundamentării existenței cazurilor de inadmisibilitate a compensării este dată de autorii francezi Malaurie Ph., Aynès L. și Stoffel-Munck Ph., care văd aceste circumstanțe drept condiții negative de producere a compensării [93, p. 701].

Pornind de la fundamentele expuse privind cauzele de inadmisibilitate a compensării, în viziunea noastră, acestea pot fi definite ca anumite categorii de circumstanțe prevăzute de lege sau de contract, dictate de necesitatea de a asigura interesele părților și a terțelor persoane sau pentru a nu fi paralizate de compensare aplicarea normelor juridice imperative ale anumitor instituții juridice civile, a căror existență împiedică producerea efectului extinctiv al compensării.

În dreptul privat roman cazurile de inadmisibilitate a compensării se reduceau la fiecare perioadă a evoluției sale. În perioada Justiniană (ca și în perioada contemporană) au rămas doar câteva din cazurile de inadmisibilitate a compensării, și anume: 1) în privința creanțelor izvorâte din depozit; 2) referitor la creanța de restituire a bunului aflat în posesiunea nelegitimă; 3) în privința creanței statului și a comunității urbane privind taxele impuse și a altor creanțe [141, p. 672]. În codurile civile actuale ale diferitelor țări există unele cazuri similare de inadmisibilitate.

În art. 659 al Codului civil al Republicii Moldova sînt prevăzute neexhaustiv următoarele cazuri de inadmisibilitate a compensării în privința creanțelor: *a) cu termenul de prescripție expirat; această regulă nu se aplică în cazul în care termenul de prescripție a expirat după data la care creanța al cărei termen de prescripție a expirat putea fi compensată; b) privind repararea prejudiciului cauzat prin vătămarea sănătății sau prin cauzarea morții; c) privind plata pensiei alimentare; d) privind întreținerea pe viață; e) dacă obiectul prestației este un bun insesizabil; f) cînd obligația s-a născut dintr-o faptă ilicită intenționată; g) în alte cazuri prevăzute de lege.* Un caz separat de inadmisibilitate a compensării este lăsat de a fi aplicat de părți prin contract (alin. (2) al art. 659 al Codului civil).

În literatura de specialitate autohtonă [4, p. 516; 128, p. 333-334; 14, p. 202] aceste cazuri de inadmisibilitate a compensării nu sînt grupate după anumite criterii. Însă în literatura de

specialitate rusă, unde Codul civil al Federației Ruse prevede cazuri asemănătoare de inadmisibilitate a compensării, Фахретдинов Т. Р. grupează cazurile de inadmisibilitate a compensării în următoarele două categorii: 1) cazuri de inadmisibilitate a compensării legate de particularitățile unor obligații (privind repararea prejudiciului cauzat prin vătămarea sănătății sau prin cauzarea morții; privind plata pensiei alimentare; privind întreținerea pe viață) și 2) cazuri de inadmisibilitate a compensării legate de statutul uneia din părțile raportului juridic (inadmisibilitatea compensării în privința obligațiilor debitorului insolubil) [192, p. 140-154]. Susținem parțial această opinie, și anume în ceea ce privește ultima categorie a cazurilor inadmisibilității compensării, dat fiind faptul că sînt cuprinse și alte cazuri prevăzute de lege care nu sînt enumerate expres de Codul civil. Deși categoriile respective cuprind mai multe cazuri de inadmisibilitate a compensării, autorul nu a inclus în acestea cazul de inadmisibilitate a compensării obligațiilor prescrise.

După părerea noastră, cazurile de inadmisibilitate a compensării prevăzute de art. 659, alin. (1) al Codului civil al RM se includ în următoarele grupuri:

- *cazuri de inadmisibilitate a compensării ce au drept scop asigurarea realizării normelor imperative ale legii civile;*
- *cazuri de inadmisibilitate a compensării a obligațiilor izvorîte din anumite fapte ilicite;*
- *cazuri de inadmisibilitate a compensării privind unele creanțe de întreținere a persoanei;*
- *cazuri de inadmisibilitate a compensării legate de statutul uneia din părțile raportului juridic.*

Toate categoriile menționate le vom analiza *infra*.

Cazuri de inadmisibilitate a compensării ce au drept scop asigurarea realizării normelor imperative ale legii civile.

Potrivit art. 659, alin. (1), lit., „a” al Codului civil al RM, „*nu este admisă compensarea creanțelor cu termenul de prescripție expirat; această regulă nu se aplică în cazul în care termenul de prescripție a expirat după data la care creanța al cărei termen de prescripție a expirat putea fi compensată.*” Unul din principiile ce stau la baza reglementării prescripției extinctive, după cum menționează autorul român Nicolae M., **este că odată cu prescripția dreptului la acțiune privitor la un drept principal se stinge și dreptul la acțiune privitor la drepturile accesorii** [94, p. 663]. Dat fiind faptul că dreptul la compensare este un drept secundar, inadmisibilitatea compensării creanțelor reciproce pe motivul expirării termenului de prescripție este guvernată de acest principiu.

În dreptul civil al Republicii Moldova expirarea termenului de prescripție împiedică compensarea, în comparație cu unele sisteme de drept civil ale altor state, cum ar fi cel olandez,

unde dreptul la compensare nu încetează prin expirarea termenului de prescripție. Considerăm că această construcție legală a legiuitorului olandez este prevăzută în scopul revigorării obligației civile corelativă dreptului subiectiv ce a supraviețuit în urma expirării termenului de prescripție [136, p. 37]. Aceasta constituie o excepție de la principiul menționat mai sus.

În redacția art. 232, punct. 1 al Codului civil al RM din 1964, cazul de inadmisibilitate a compensării privind creanțele cu termenul de prescripție expirat admitea ca efectele prescripției extinctive să paralizaze compensarea la orice etapă a existenței creanțelor compensabile. Potrivit art. 232, punct. 1 al Codului civil din 1964 „compensația creanțelor nu este admisă dacă termenul de prescripție al creanței a expirat”. În redacția acestor prevederi legale nu era prevăzut momentul pînă la care putea interveni prescripția extincitivă pentru a împiedica compensarea. Dreptul la compensare era stins odată cu expirarea prescripției în privința uneia din creanțe, deși în privința celeilalte creanțe nu expirase.

În noul Cod civil al RM această problemă a fost soluționată prin stabilirea momentului pînă la care prescripția poate împiedica aplicarea compensării, și anume prin stipularea excepției prevăzute de lit., „a”, alin. (1) al art. 659 al Codului civil, care stipulează că *este admisă compensarea în cazul în care termenul de prescripție a expirat după data la care creanța al cărei termen de prescripție a expirat putea fi compensată*. Deci, expirarea prescripției poate împiedica compensarea pînă la data cînd creanța poate fi compensată.

Autorul rus Ганина М. В. pune problema cînd trebuie să intervină prescripția pentru a împiedica compensarea: în momentul cînd este făcută declarația de compensare sau în momentul în care sînt întrunite condițiile compensării? Autorul consideră că intervenția prescripției trebuie să fie din momentul în care sînt întrunite condițiile compensării, pornind de la aceea că dacă compensarea are efect retroactiv, atunci și prescripția să fie aplicată pînă la acest moment [145, p. 50]. Problema expusă de autor se referă mai mult la reglementările civile privind compensarea în dreptul civil al Federației Ruse, care este lăsată a fi soluționată de doctrină. Legiuitorul moldav a soluționat această problemă odată cu adoptarea noului Cod civil al RM. Însă o problemă de interpretare este explicarea sensului sintagmei „putea fi compensată”. Deci, lit., „a”, alin. (1) al art. 659 al Codului civil admite compensarea dacă termenul de prescripție a expirat după data la care creanța al cărei termen de prescripție a expirat putea fi compensată. *În viziunea noastră, sintagma „putea fi compensată” este situația cînd ambele creanțe întrunesc condițiile compensării*. În lipsa întrunirii condițiilor compensării, declarația făcută față de cealaltă parte nu va duce la stingerea obligației prin compensare. Totuși, Codul civil al RM nu prevede expres pînă la ce moment prescripția nu poate împiedica compensarea după ce au fost întrunite condițiile compensării. Considerăm că prescripția va împiedica compensarea ulterior, după ce au

fost întrunite condițiile, odată ce va expira pentru ambele creanțe care puteau fi compensate. Or, compensarea în dreptul civil al Republicii Moldova nu are ca obiect obligațiile degenerate, iar expirarea termenului de prescripție, după cum susține Ганина М. В., constituie un impediment numai pentru creanța activă de a fi stinsă prin compensare [145, p. 50]. Astfel, dacă a expirat termenul de prescripție pentru ambele creanțe, atunci compensarea nu mai poate fi aplicată în raporturi obligaționale încetate de prescripție.

În literatura de specialitate este pusă în discuție modul aplicării prescripției extinctive pentru a nu fi admisă compensarea [188, p. 90; 145, p. 47-48]. Карабаш С. menționează că expirarea termenului de prescripție nu poate împiedica compensarea în lipsa unui proces civil intentat, dat fiind faptul că doar instanța de judecată poate aplica termenul de prescripție la cererea persoanei în a cărei favoare a curs prescripția [188, p. 89-90]. Горбачева М. В. însă consideră că inadmisibilitatea compensării obligațiilor reciproce în cazul expirării termenului de prescripție are loc doar dacă debitorul în privința creanței a declarat expirarea termenului de prescripție [148, p. 51]. Astfel, în opinia ultimului autor, inadmisibilitatea compensării în cazul expirării termenului de prescripție poate avea loc atât judiciar, cât și extrajudiciar.

Comentatoarea autohtonă Țonova I. menționează: „Compensarea este exclusă și în cazul în care, în urma declarației părții opuse, față de creanța respectivă trebuie aplicat termenul de prescripție și acest termen a expirat. Legea admite aplicarea prescripției extinctive la cererea unei părți în litigiu depusă pînă la încheierea dezbaterilor judiciare în fond (art. 271)” [14, p. 202]. Opinia dată pornește de la normele generale ale reglementării termenului de prescripție extintivă făcînd referință la art. 271 al Codului civil, potrivit căroră: „Acțiunea privind apărarea dreptului încălcat se respinge în temeiul expirării termenului de prescripție extintivă numai la cererea persoanei în a cărei favoare a curs prescripția, depusă pînă la încheierea dezbaterilor în fond”. Astfel, în viziunea comentatoarei, înțelegem implicit că prescripția extintivă poate împiedica compensarea numai în cadrul unui proces judiciar, dacă este aplicată de instanța de judecată la cererea persoanei în a cărei favoare a curs prescripția. Însă dispozițiile art. 659 alin. (1) lit. „a” al Codului civil al RM nu prevăd expres că trebuie aplicată prescripția la cererea uneia din părți pe cale judiciară sau extrajudiciară. Este prevăzută doar o caracteristică a creanței, și anume *aceasta este cu termenul de prescripție expirat*. Spre deosebire de Codul civil al Republicii Moldova, în art. 411 al Codului civil al Federației Ruse este prevăzut expres că termenul de prescripție extintivă expirat în privința creanței pentru a împiedica compensarea este necesar aplicarea lui.

După părerea noastră, într-un sistem de drept în care prescripția extintivă este aplicată la cererea persoanei în favoarea căreia s-a scurs termenul de prescripție, această regulă trebuie să

existe cel puțin tangențial și în raport cu aplicarea prescripției extinctive privind dreptul la compensare. Considerăm că sintagma „cu termenul de prescripție expirat” prevăzută de lit.„a”, alin. (1) al art. 659 al Codului civil al Republicii Moldova constituie o preluare greșită a dispozițiilor art. 232 punct. 1 al Codului civil din 1964. Cele menționate le fundamentăm pe aceea că în Codul civil din 1964 instanța de judecată competentă urma să aplice termenul de prescripție independent de cererea părților (art. 78), iar sintagma „cu termenul de prescripție expirat” era proprie acestui mod de aplicare a prescripției, întrucât sintagma nu impune existența cererii părții interesate pentru aplicarea prescripției extinctive în privința dreptului la compensare. În acest sens propunem *de lege ferenda* de a modifica prevederile art. 659 alin. (1) lit.„a” al Codului civil al RM prin excluderea sintagmei „cu termenul de prescripție expirat” și de a fi introdusă sintagma „*în privința cărora poate fi aplicat termenul de prescripție*”.

Un alt caz de inadmisibilitate a compensării care face parte din această categorie este cel prevăzut de lit.„e”, alin. (1) al art. 659 din Codul civil al RM: „*nu este admisă compensarea creanțelor dacă obiectul prestației este un bun insesizabil.*” Acest caz de inadmisibilitate a compensării este unul nou în legislația civilă al Republicii Moldova, apărut odată cu adoptarea noului Cod civil al Republicii Moldova. În vechiul Cod civil al României și în cel nou există un asemenea obstacol pentru compensare preluat din Codul civil francez și este stabilit în privința creanțelor alimentare din cauza *caracterului lor vital* [93, p. 701]. Dacă în Codurile civile ale acestor state inadmisibilitatea compensării este în privința creanțelor care au ca obiect un bun insesizabil, atunci în Codul civil al Republicii Moldova este reglementat într-un mod cu totul original acest caz de inadmisibilitate a compensării, legiuitorul moldav limitându-l la bunurile insesizabile care fac parte din obiectul *prestației* și nu al creanței.

În sensul prevederilor art. 659, alin. (1), lit.„e” al Codului civil, trebuie de înțeles că bunul insesizabil urmează a fi nemijlocit obiect al prestației și nicidecum un bun din valoarea căreia este interzisă de a fi satisfăcută o creanță. În această ordine de idei, apreciem critic opinia cercetătorului Șaptefrăți C., care menționează că în categoria bunurilor insesizabile în sensul art. 659, alin. (1), lit.„e” al Codului civil pot fi atribuite bunurile prevăzute de art. 85 al Codului de executare al RM, intitulat: „Bunurile debitorului care nu pot fi urmărite” [128, p. 334]. Însă toate aceste bunuri sînt enumerate de legiuitor pentru a nu fi urmărite în vederea satisfacerii unei creanțe care are alt obiect decît un bun insesizabil.

Pentru a stabili toate creanțele al căror obiect este insesizabil, potrivit opiniei mai multor autori români [104, p. 523-524; 3, p. 1714-1715], pe care și o susținem, creanțele a căror obiect este insesizabil sînt divizate în două categorii: 1) creanțe ce au ca obiect bunuri *insesizabile absolut și total*; 2) creanțe ce au ca obiect bunuri *insesizabile relativ și parțial*, care numai în

principiu sînt insesizabile și pot fi totuși urmărite în vederea realizării unor creanțe specializate [104, p. 523]. Din analiza legislației Republicii Moldova constatăm că unele prestații ce au ca obiect bunuri insesizabile *absolut și total* sînt unele din cele prevăzute de art. 110 al Codului de executare, și anume: creanța privind sumele plătite în legătură cu deplasarea în interes de serviciu, cu transferul, cu angajarea, sau cu trimiterea la muncă în altă localitate, plata suplimentară pentru lucrul legat de deplasări frecvente (lit., „a”); indemnizațiile plătite mamelor cu mulți copii sau mamelor singure (lit., „b”); pensiile de întreținere (lit., „c”); indemnizația unică acordată la naștere copilului și indemnizația lunară acordată pentru creșterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani; indemnizațiile de deces și de ajutor de deces (lit., „d”) etc.

La categoria prestațiilor ce au ca obiect bunuri insesizabile *relativ și parțial* putem include indemnizațiile de asigurare socială plătite în caz de incapacitate temporară de muncă, care, potrivit art. 108 al Codului de executare, pot fi urmărite în baza documentelor executorii privind încasarea pensiei de întreținere și privind repararea prejudiciului cauzat prin schilodire sau printr-o altă vătămare a sănătății, precum și în legătură cu pierderea întreținătorului.

Cazuri de inadmisibilitate a compensării obligațiilor izvorîte din anumite fapte ilicite.

Codul civil al Republicii Moldova prevede două categorii de obligații izvorîte din fapte ilicite interzise de a fi stinse prin compensare, și anume în cazul *obligațiilor de a repara prejudiciul cauzat prin vătămarea sănătății sau prin cauzarea morții* (art. 659, alin. (1), lit., „b”) și *a obligației născute dintr-o faptă ilicită intenționată* (art. 659, alin. (1), lit., „f”). Dacă primul caz se referă la obligații delictuale, atunci în al doilea caz obligația poate fi atît delictuală, cît și contractuală, rămîne doar aceeași forma de vinovăție – intenția.

Deși există mai multe categorii de obligații delictuale, legiuitorul moldav a interzis compensarea numai în cazul obligației de a repara prejudiciul cauzat prin vătămarea sănătății sau prin cauzarea morții. Motivele existenței acestei interdicții derivă din faptul că „obiectul acestui prejudiciu este sănătatea persoanei fizice” [18, p. 572], precum și viața acesteia, a căror valoare nu poate fi acoperită cu valoarea creanței a autorului prejudiciului. În cazul în care persoana vătămată este într-o situație materială grea, executarea directă a obligației de a repara prejudiciul cauzat va constitui o susținere materială potrivită reabilitării sănătății ei.

Despăgubirile stabilite pentru repararea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății se consideră a fi provizorii și se mențin neschimbate atît timp cît nu se schimbă capacitatea de muncă a persoanei vătămate. Capacitatea persoanei vătămate poate însă să se amelioreze sau să se agraveze față de cele stabilite la momentul adoptării hotărîrii. Această agravare sau diminuare dă dreptul persoanei interesate să se adreseze în instanța de judecată cu o nouă acțiune, pentru a obține, după caz, majorarea, micșorarea sau

sistarea despăgubirilor acordate [14, p. 1092] în condițiile art. 1421 al Codului civil al RM. Astfel, condițiile de a fi obligație certă și lichidă în privința obligației de a repara prejudiciul cauzat prin vătămarea sănătății nu pot fi întrunite, iar interzicerea compensării reprezintă și un indice de imposibilitate a întrunirii acestor condiții.

În ceea ce privește interzicerea compensării, *cînd obligația s-a născut dintr-o faptă ilicită intenționată*, în § 393 al BGB este prevăzut același caz de inadmisibilitate a compensării. În dreptul german aceste prevederi legale au drept scop neadmiterea ca autorul prejudiciului cauzat intenționat, aplicînd compensarea, să înlăture prioritatea reparării lui profitînd de aceasta. Astfel, creditorul, a cărui creanță nu este satisfăcută, nu trebuie să săvîrșească împotriva debitorului său anumite fapte ilicite (de ex.: vătămarea intenționată a integrității corporale) ca în final să compenseze creanța sa nesatisfăcută de către debitor cu obligația de a repara prejudiciul cauzat. În acest mod, în dreptul german se justifică acest caz de inadmisibilitate a compensării pentru a exclude posibilitatea răzbunării private [146, p. 74-75]. Pentru aceleași motive și legiuitorul moldav a stipulat în Codul civil acest caz de inadmisibilitate a compensării.

Legislația civilă nu definește formele vinovăției. În teoria dreptului civil [11, p. 107], pentru soluționarea acestei probleme se apelează la dispozițiile Codului penal al RM [34]. În majoritatea cazurilor, în procesele civile prin hotărîre judecătorească nu este stabilită forma vinovăției autorului prejudiciului, dar este acceptat ca fapt prejudicial stabilit print-o sentință rămasă irevocabilă [50], sau drept probă a formei vinovăției este prezentat actul de sancționare contravențională [71]. Pornind de la cele menționate, considerăm că **intenția** autorului prejudiciului la comiterea faptei ilicite, în sensul art. 659, alin. (1), lit.,f' al Codului civil al RM, urmează a fi stabilită în urma tragerii la răspundere penală sau contravențională a acestuia. Motivele pe care ne întemeiem poziția este că, pentru a fi împiedicată stingerea unei obligații prin compensare trebuie să fie stabilit cert existența cazului de inadmisibilitate așa precum este stabilită certitudinea existenței unei obligații drept condiție a compensării.

Cazuri de inadmisibilitate a compensării privind unele creanțe de întreținere a persoanei.

Justificarea interdicției de compensare a acestor creanțe rezultă din faptul că ele au caracter alimentar. Prin urmare, trebuie să fie realizate prin plata lor efectivă de către debitori [104, p. 524]. Legiuitorul moldav a mers pe calea de a stipula expres în art. 659, alin. (1) al Codului civil „inadmisibilitatea compensării” două obligații de întreținere interzise de a fi compensate: *privind plata pensiei alimentare* (659, alin. 1, lit.,c”) și *privind întreținerea pe viață* (659, alin. 1, lit.,d”). Acest text de lege este preluat din art. 411 al Codului civil al Federației Ruse.

În noul Cod civil al Ungariei [228], intrat în vigoare la 15 martie 2014 (§6:51, alin. (1), lit. „a”) creanța privind plata pensiei alimentare constituie un caz de inadmisibilitate a compensării de sine stătător, fără a fi reglementată interdicția compensării creanțelor ce constau dintr-o prestație a căror obiect este un bun insesizabil. În Codurile civile ale altor state, cum ar fi cel al Franței (art. 1293), României (art. 1.618), Germaniei (§ 394), inadmisibilitatea compensării creanței privind plata pensiei de întreținere face parte din categoria creanțelor care au ca obiect un bun insesizabil. De exemplu, nici în vechiul și nici în noul Cod civil al României nu este stipulat expres că creanțele de plată a pensiei de întreținere nu pot fi compensate. Totuși, în literatura de specialitate română [126, p. 380; 105, p. 736], creanța privind plata pensiei de întreținere se atribuie la categoria creanțelor care au ca obiect un bun insesizabil.

În cadrul analizelor privind prestațiile al căror obiect este un bun insesizabil, am menționat că în art. 110, lit. „e” al Codului de executare pensiile de întreținere se includ la categoria creanțelor a căror bunuri sînt insesizabile absolut și total. Considerăm că este o greșeală de tehnică legislativă cazul de inadmisibilitate a compensării prevăzut de lit. „c” alin. (1) al art. 659 al Codului civil, *„neadmiterea compensării creanțelor privind plata pensiei alimentare”*. Acest caz se repetă în cel prevăzut de lit. „e” alin. (1) al art. 659 al Codului civil: *„neadmiterea compensării creanțelor dacă obiectul prestației este un bun insesizabil”*. Ultimul caz de inadmisibilitate a compensării este general în raport cu cel prevăzut de lit. „c” alin. (1) al art. 659 al Codului civil. Interdicția de a compensa pensia de întreținere este prevăzută și de art. 107, alin. (1) al Codului familiei [32]. Rezultă că nu este necesar de a fi repetat de două ori în același articol din Codul civil ca și cazuri distincte de inadmisibilitate a compensării (n.a. – în art. 659, alin. 1 al Codului civil).

O greșeală similară de tehnică legislativă este și în privința inadmisibilității compensării creanțelor privind întreținerea pe viață (lit. „d”). Prin creanțe privind întreținerea pe viață se înțelege creanța credentierului ce derivă din contractul de rentă viageră sau creanța beneficiarului întreținerii ce derivă din contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață [148, p. 53]. Codul civil prevede expres insesizabilitatea creanțelor privind întreținerea pe viață sau lasă la discreția părților de a stipula în contract caracterul insesizabil al unora din ele. (De exemplu, prevederile art. 839, alin. (3) al Codului civil al RM). Astfel, și acest caz de inadmisibilitate a compensării se repetă în cel prevăzut de lit. „e” alin. (1) al art. 659 al Codului civil: *„neadmiterea compensării creanțelor dacă obiectul prestației este un bun insesizabil”*. Inadvertența respectivă constituie o tautologie juridică, care potrivit art. 19, lit. „h” al Legii privind actele legislative [81] este interzisă de a fi folosită în textele de lege. Prin urmare, propunem de *lege ferenda* **excluderea** din alin. (1) al art. 659 al Codului civil al RM a

dispozițiilor prevăzute de lit. „c” „privind plata pensiei alimentare” și a lit. „d” „privind întreținerea pe viață”.

Cazuri de inadmisibilitate a compensării legate de statutul uneia din părțile raportului juridic.

Art. 659, alin. (1) al Codului civil prevede neexhaustiv cazurile de inadmisibilitate a compensării. Celelalte, cu excepția celui stipulat în alin. (2) al art. 659 al Codului civil, majoritatea se referă la cazuri de inadmisibilitate a compensării legate de statutul uneia din părțile raportului juridic. Din analiza legislației Republicii Moldova, alte cazuri de inadmisibilitate a compensării creanțelor ce derivă din raporturi juridice civile, decât cele prevăzute de art. 659, alin. (1) al Codului civil al RM, sînt următoarele:

- *inadmisibilitatea compensării obligației asociaților față de societatea cu răspundere limitată de a transmite aportul la capitalul social al societății.* Potrivit art. 22, alin. (7) al Legii privind societățile cu răspundere limitată: „Asociații nu pot fi eliberați de obligația de a vărsa aportul. Creanța societății privind transmiterea aportului nu poate fi stinsă prin compensație.” Capitalul social al societății cu răspundere limitată trebuie să fie constituit din aportul asociaților care va fi suficient pentru satisfacerea creanțelor creditorilor [148, p. 53]. Deși sînt obligați să verse aportul în termen, asociații la rîndul său pot fi și creditorii societății de ei fondate, dat fiind faptul că patrimoniul unei persoane juridice este autonom față de patrimoniul fiecărui asociat [6, p. 309]. Legea nu admite compensarea acestor creanțe reciproce. Admiterea acestei compensări ar crea o realitate incertă asupra valorii patrimoniului societății prin compunerea lui din creanțe stinse prin compensare.

- *inadmisibilitatea compensării în privința obligațiilor debitorului insolubil a cărui obligație a apărut după intentarea procesului de insolvabilitate în cazurile, prevăzute de art. 82, alin. (5) al Legii insolvabilității.* Stingerea prin compensare a unor creanțe reciproce în procedura insolvabilității poate avea loc numai dacă acestea au apărut pînă la intentarea procesului de insolvabilitate. Potrivit art. 82, alin. (5) al Legii insolvabilității, compensarea nu poate fi aplicată dacă: „a) creanța creditorului față de masa debitoare a apărut după intentarea procesului de insolvabilitate; b) creditorul a obținut dreptul de creanță față de debitor de la un alt creditor după intentarea procedurii de insolvabilitate.” Acest caz de inadmisibilitate a compensării este analizat în subparagraful 3.3.5. al prezentei teze cu ocazia analizei exercitării dreptului la compensare în procedura insolvabilității.

- *inadmisibilitatea compensării în cazurile prevăzute de art. 37¹⁴, alin. (2) al Legii instituțiilor financiare în privința datoriilor băncii asupra căreia este instituită administrarea specială.* Regula fundamentală a compensării creanțelor reciproce în procedura insolvabilității

este asemănătoare celei ce stă la baza compensării creanțelor reciproce în perioada instituirii administrării speciale asupra băncii – *dreptul la compensare să fi apărut pînă la data instituirii administrării speciale*. Astfel, potrivit art. 37¹⁴, alin. (2) al Legii instituțiilor financiare, compensarea nu se admite în cazul în care: a) datoria creditorului față de bancă a apărut după instituirea administrării speciale; b) creditorul a dobîndit creanța de la un alt creditor după instituirea administrării speciale; c) creditorul a obținut posibilitatea de a declara compensarea în urma unui act juridic anulabil. De asemenea și scopul acestei interdicții este similar inadmisibilității compensării în procedura insolvenței și anume aceasta constituie o măsură adecvată de soluționare a problemei insuficienței numerarului băncii în privința căreia a fost instituită administrarea specială.

Unele din aspectele analizate au fost prezentate în cadrul conferințelor științifice internaționale [116, p. 483-485].

3.5. Concluzii la capitolul 3

Efectul extinctiv, în general, reprezintă consecința produsă în virtutea legii ca rezultat al unui fapt juridic sau al expirării unui termen, exprimată prin stingerea unui drept sau obligații. În particular, efectul extinctiv al compensării în sistemul de drept civil al Republicii Moldova urmează a fi definit ca acea consecință produsă în urma declarației de compensare în condițiile legii exprimată prin stingerea a două obligații și a accesoriilor lor.

În urma analizei realizării efectului extinctiv al compensării potrivit legislației Republicii Moldova formulăm următoarele concluzii:

1. Condiția de a fi obligații reciproce pentru realizarea efectului extinctiv al compensării nu impune de a fi în același timp și obligații interdependente, ceea ce înseamnă că fiecare dintre obligațiile reciproce nu trebuie să fie cauza juridică a celeilalte.

2. Pentru a fi stinse obligațiile prin compensare condiția rezolutorie nu duce la incertitudinea unei creanțe prin afectarea cu o astfel de modalitate. Existența creanței trebuie să fie certă la momentul declarării compensării, iar posibilitatea de a fi stinsă pe viitor obligația la producerea unui eveniment incert nu împiedică stingerea ei anticipată prin compensare.

3. Prin compensarea extrajudiciară a unei creanțe lichide cu o creanță a cărei quantum încă nu este determinat se încălca echitatea prestațiilor, dat fiind faptul că pe cale extrajudiciară o parte unilateral poate considera arbitrar a fi lichidă o creanță. Totuși, compensarea unor creanțe nedeterminate ca valoare nu ar aduce atingere intereselor uneia din părți dacă aceasta ar fi făcută judiciar, în care quantumul creanțelor va fi stabilit într-un proces contradictoriu pe calea compensării judiciare. Astfel, propunem completarea prevederilor alin. (4) al art. 651 al Codului

civil al RM, care să prevadă: „*Obligația este stinsă din momentul recepționării declarației de compensare de către cealaltă parte. Declarația este nulă dacă este afectată de modalități.*”

4. O novelă legislativă privind determinarea omogenității creanțelor compensabile este prevăzută în art. 1.617, alin. (1) Cod civil al României, care stipulează că aplicarea compensării operează de plin drept în privința stingerii datoriilor „[...] oricare ar fi izvorul lor.” Această normă juridică este prevăzută pentru a asigura interpretarea condiției omogenității creanțelor în sensul că este necesar doar de a avea ca obiect bunuri fungibile. În vechiul Cod civil român o reglementare asemănătoare nu a fost prevăzută. Procedul ales de legiuitorul român în stabilirea omogenității creanțelor pune capăt discuțiilor privind interdependența între temeiul de apariție a obligațiilor și a omogenității lor. Compensația stinge obligațiile avînd și temei de apariție diferit.

5. A fi creanțe sau obligații de aceeași natură, în senul sintagmei „de aceeași natură” stipulată în art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM, semnifică a fi creanțe sau obligații cu aceleași particularități și similare ca esență. Condiția dată presupune că raporturile obligaționale ar trebui să aibă aceiași subiecți, obiect, conținut și același temei de apariție. Creanțele prin esență în rare cazuri pot fi similare și, respectiv, fiind interpretate într-un asemenea sens, această condiție paralizează în majoritatea cazurilor aplicarea compensării. Prin urmare, propunem excluderea din cadrul dispozițiilor art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM a sintagmei „de aceeași natură” substituind-o cu cuvîntul „omogene”.

6. Nu este posibilă compensarea unei creanțe devenite exigibile prin decăderea debitorului din beneficiul termenului, cu excepția unor temeuri de decădere a căror circumstanțe sînt stabilite incontestabil.

7. Scopul imediat al declarației de compensare este considerarea părții că în urma realizării ei raporturile obligaționale complexe vor înceta. Astfel, declarația de compensare constituie un act juridic de exprimare a propriei poziții a solicitantului privind stingerea obligației prin compensare.

8. Codul civil al RM nu impune respectarea formei scrise pentru valabilitatea declarației de compensare, ea poate fi exteriorizată atît în formă scrisă, cît și verbală. Forma scrisă constituie o condiție doar *ad probationem*.

9. Acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu reprezintă un mijloc procesual civil prevăzut de lege în vederea aplicării compensării cu participarea instanței de judecată. Caracterizată drept o acțiune de transformare, obiectul acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu este pretenția material-juridică privind satisfacerea unei creanțe ce poate fi compensată numai pe cale judiciară. În scopul, admiterii posibilității înaintării acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu la o etapă mai avansată a procesului civil propunem

introducerea sintagmei „lit. b) și” în art. 172, alin. (1) al Codului de procedură civilă al RM după sintagma „acțiunea reconvențională înaintată conform art. 173 alin. (1) al CPC [...]”.

10. Codul de executare al RM condiționează aplicarea compensării numai în cazul în care are loc încetarea procedurii de executare, și doar dacă se satisface în întregime creanța creditorului la cererea căruia a fost intentată procedura executării, respectiv numai când poate fi aplicată compensarea totală. Lipsa unor prevederi legale care ar admite compensarea parțială în procedura executării silite împiedică realizarea pe deplin a procedurii compensatorii la faza executării silite. Astfel, propunem completarea prevederilor art. 144 al Codului de executare al RM din capitolul „Modul de satisfacere a creanțelor” a Cărții a I-a cu un nou alineat, și anume (5¹), care să stipuleze: *La solicitarea creditorului sau a debitorului procedurii de executare ori din oficiu executorul judecătoresc poate aplica compensarea în privința creanțelor reciproce recunoscute prin documente executorii referitor la încasarea sumelor bănești în temeiul cărora este intentată procedura executării, cu excepția unor situații prevăzute expres de lege.* În același timp, propunem excluderea temeiului de încetare a procedurii de executare stipulat de lit. „f”, art. 83 al Codului de executare al RM.

11. Admiterea compensării creanțelor reciproce în procedura insolvenței potrivit Legii insolvenței a RM are loc pe două căi: 1) prin hotărârea instanței de judecată de admitere a încetării procedurii de insolvență fără radierea debitorului din registrul de stat al persoanelor juridice sau din registrul de stat al întreprinzătorilor individuali; 2) acceptarea planului procedurii de restructurare de adunarea creditorilor și confirmarea lui prin hotărârea judecătorească devenită irevocabilă.

12. Dat fiind faptul că am depistat o lacună legislativă în reglementarea modalității aplicării prescripției în cazul inadmisibilității compensării creanțelor în privința cărora a expirat termenul de prescripție extinctivă, propunem excluderea sintagmei „cu termenul de prescripție expirat” din art. 659 alin. (1) lit. „a” al Codului civil al RM și de a introduce sintagma „în privința cărora poate fi aplicat termenul de prescripție”.

13. Referitor la înlăturarea tautologiilor juridice admise de legiuitorul moldav la reglementarea cazurilor de inadmisibilitate a compensării propunem excluderea din alin. (1) al art. 659 al Codului civil al RM a dispozițiilor prevăzute de lit. „c” „privind plata pensiei alimentare” și a lit. „d” „privind întreținerea pe viață”.

4. PARTICULARITĂȚILE SPECIFICE PRIVIND REGLEMENTAREA COMPENSĂRII ÎN CODUL CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA

4.1. Creanțele publice – obiect al compensării

Statul și unitățile administrativ-teritoriale, ca și persoanele private, pot fi subiecți ai raportului juridic obligațional în privința căruia sînt întrunite toate condițiile pentru a fi aplicată compensarea. Pornind de la caracterul acestor subiecți, Codul civil al RM în art. 653 stipulează dispoziții speciale de stingere a obligațiilor atunci cînd la acestea participă statul sau unitățile administrativ-teritoriale: *„Creanța statului sau a unităților administrativ-teritoriale, cu excepția creanței fiscale, poate fi stinsă prin compensare numai dacă obligația trebuie să fie executată față de bugetul care urmează să satisfacă creanța solicitantului compensării.”* Aceste prevederi speciale constituie acea derogare în sensul art. 192, alin. (2) al Codului civil de la regula prevăzută de același articol, și anume: În privința statului Republica Moldova și unitățile ei administrativ-teritoriale se aplică normele care reglementează participarea persoanelor juridice la raporturile reglementate de legislația civilă, dacă din lege sau din specificul acestor subiecți nu reiese altfel.

Admiterea compensării creanțelor publice indică asupra faptului că prin compensare pot fi stinse obligațiile indiferent de natura lor. Prin urmare, nici omogenitatea creanțelor nu este afectată de natura diferită a creanțelor [146, p. 72], cu excepția creanțelor fiscale care sînt interzise de a fi compensate potrivit normelor de drept civil.

Dispozițiile art. 653 al Cod civil al RM au fost preluate din § 395 al BGB, pe care legiuitorul sovietic a evitat să le încorporeze în Codul civil al RSSM din 1964. Conform § 395 al BGB, compensarea este permisă împotriva unei creanțe a Guvernului Federal sau a Guvernului Landu-ului sau a unei cereri a municipalității sau a unei alte asociații de municipii numai în cazul în care executarea va fi făcută către același fond de la care partea ce dorește compensarea trebuie să primească suma datorată [130, p. 211]. Reglementările prevăzute de art. 653 al Codul civil al RM nu erau stipulate în Codul civil din 1964, dat fiind faptul că statul și unitățile administrativ-teritoriale aveau o poziție privilegiată în raporturile civile, iar aplicarea compensării bazată pe principii similare în raporturile dintre persoanele private putea diminua privilegiul acestora. Așa dicta ordinea publică a acelei perioade.

În denumirea art. 653 al Codului civil „Compensarea creanțelor publice” identificăm că legiuitorul folosește noțiunea de „creanță publică”. În legislația Republicii Moldova nu este definită noțiunea de creanță publică, dar sînt definite unele noțiuni apropiate acesteia. În art. 2 al Legii cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat [78] este prevăzută

noțiunea de *datorie publică*, care reprezintă „datoria de stat, datoria Băncii Naționale a Moldovei, datoria unităților administrativ-teritoriale, a instituțiilor publice finanțate, integral sau parțial, de la bugetul de stat sau local, datoria ce rezultă din împrumuturile interne și externe ale societăților comerciale în care statul și/sau unitatea administrativ-teritorială deține mai mult de 50 la sută din capitalul social și datoria întreprinderilor de stat și municipale.” Datoria publică constituie o categorie opusă creanței publice, deoarece aceasta din urmă constituie un drept și nu o obligație, cu toate acestea, definiția menționată ne indică care sînt categoriile de „*creanțe publice*”. Astfel, în sensul dispozițiilor art. 653 al Codului civil și în coroborare cu prevederile art. 2 al Legii cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat, creanța publică constituie *orice creanță a persoanelor juridice de drept public*.

Observăm că legiuitorul nu a utilizat noțiunea de *creanțe bugetare*, dar cea de creanțe publice. După părerea noastră, legiuitorul moldav a utilizat noțiunea de creanțe publice, dar nu cea de creanțe bugetare pentru a indica apartenența acestora persoanelor juridice de drept public.

Evidențierea categoriilor creanțelor publice constituie obiectul de studiu al dreptului financiar, care în mare parte rezultă din clasificarea dată veniturilor bugetare expuse în doctrina acestei ramuri de drept. Acestea sînt incluse în patru mari categorii: venituri fiscale, venituri nefiscale, din operațiunile cu capital și transferurile [2, p. 62-64]. Conform art. 8 alin. (1) al Legii privind sistemul bugetar și procesul bugetar [82], veniturile bugetare se constituie din impozite, taxe, granturi și alte încasări. Unele din categoriile venitului bugetar corespund și categoriei creanței publice satisfăcute care au dus formarea acestor venituri. Alte venituri bugetare nu corespund categoriei creanței publice satisfăcute. În conformitate cu prevederile alin. (2) al art. 8 al Legii privind sistemul bugetar și procesul bugetar „veniturile bugetare nu includ împrumuturile de stat și încasările mijloacelor din vânzarea și privatizarea bunurilor proprietate publică.” Pornind de la cele menționate, în viziunea noastră, creanțele publice în sensul art. 653 al Codului civil se împart în două categorii: *creanțe publice nefiscale și creanțe publice fiscale*.

În categoria creanțelor publice nefiscale putem include creanțele privind dobînzile la creditele acordate din bugetul de stat; creanța privind plata arendei pentru folosirea patrimoniului de stat; creanțele privind unele taxe și plăți administrative (taxe pentru eliberarea de pașapoarte, buletin de identitate, legitimații și certificate, taxa de stat pentru acțiunile examinate de judecătoria și de alte instanțe judecătorești etc.); creanțe izvorîte din amenda penală sau contravențională; creanțe izvorîte din vânzarea unor bunuri ale statului sau a unităților administrativ-teritoriale etc [2, p. 63-64]. Nu toate creanțele publice nefiscale pot fi stinse prin compensare. În literatura de specialitate autohtonă este pusă în discuție problema dacă pot fi stinse prin compensare creanțele izvorîte din amenda penală sau contravențională.

Comentatoarea Irina Țonova menționează: „Se pare că nu se admite compensarea contra unei amenzi (adică contra creanței principale bazate pe o amendă administrativă sau penală), dar că este posibilă compensarea cu o amendă (adică cu o creanță opusă bazată pe o amendă administrativă sau penală)” [4, p. 198]. Astfel, în opinia comentatoarei, este admisă compensarea creanțelor izvorâte din amenda penală sau contravențională numai atunci când solicitantul compensării este statul.

În opinia noastră, compensarea creanțelor izvorâte din amenda penală sau contravențională este inadmisibilă sub orice formă. Orice sancțiune de ordin penal sau contravențional urmează a fi executată efectiv pentru a-și realiza scopul și îndeplini funcțiile sale sociale. Acordarea posibilității infractorilor sau contravenienților de a stinge prin compensare obligația de plată a amenzii pentru a fi considerată executată ar împiedica realizarea scopului pedepsei penale sau contravenționale. Potrivit art. 275, alin. (1), lit. „a” și art. 320, alin. (2) al CE, stingerea executării pedepsei penale și sancțiunii contravenționale are loc în cazul executării efective și integrale a pedepsei. Majoritatea normelor dreptului penal sau contravențional au caracter imperativ, și vehicularea în interpretarea normelor dreptului civil pentru a împiedica executarea efectivă a pedepsei penale sau contravenționale este greșită.

Creanțele fiscale sînt cele care nu pot face obiectul compensării în sensul art. 653 al Codului civil. Relațiile privind compensarea creanțelor fiscale sînt reglementate de art. 175 al Codului Fiscal și normele juridice speciale prevăzute de Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului privind stingerea obligației fiscale prin compensare [98]. Potrivit autoarei Килинкарова Е. В., compensarea nu reprezintă o instituție juridică interramurală care ar cuprinde norme generale aplicabile atât relațiilor juridice civile, cât și celor fiscale. Mai mult ca atât, pornind de la specificul obiectului și metodei de reglementare diferit, se pune sub semnul întrebării posibilitatea apariției unei astfel de instituții interamurale pe viitor [173, p. 13-14]. Susținem pe deplin această opinie care este valabilă și pentru compensarea creanțelor fiscale prevăzută de legislația fiscală a RM, și din care considerent legiuitorul moldav a exclus compensarea creanțelor fiscale potrivit normelor dreptului civil ca ramură de drept comun.

O problemă privind compensarea creanțelor publice pe care o vedem la interpretarea art. 653 al Codului civil este determinarea subiectului ce are prerogativa de a exercita dreptul la compensarea creanțelor publice. Propoziția „[...] numai dacă obligația trebuie să fie executată față de bugetul care urmează să satisfacă creanța solicitantului compensării” prevăzută de art. 653 al Codului civil nu indică explicit care din subiecții raportului obligațional din care rezultă

creanța publică este în drept de a solicita compensarea. Apar următoarele întrebări la exercitarea dreptului la compensare a creanțelor publice:

- ambele părți în raporturile din care rezultă creanța publică au dreptul de a solicita compensarea?
- numai statul și unitățile-administrativ teritoriale au dreptul de a solicita compensarea?
- numai persoanele fizice și juridice care sînt părți ale raportului juridic au dreptul de a solicita compensarea?

Este de remarcat că în Codul civil al Quebecului se conțin prevederi mai exacte în acest sens. Potrivit art. 1672 al Codului civil al Quebecului: „Compensarea nu poate fi solicitată de la stat, dar statul poate solicita acesta” (traducerea ne aparține). Observăm că în Codul civil al Quebecului dreptul la compensarea creanțelor publice poate fi exercitat doar de către stat. Însă de cealaltă parte persoanele fizice sau juridice sînt în drept numai de a contesta compensarea creanței publice dacă n-au fost întrunite condițiile prevăzute de lege pentru a fi stinsă pe această cale. Acordarea prerogativei de a exercita dreptul la compensare în privința creanțelor publice uneia sau ambelor părți depinde de specificul fiecărui sistem financiar al statului.

În viziunea noastră, art. 653 al Codului civil al RM acordă prerogativa de a exercita dreptul la compensarea creanțelor publice *numai persoanelor fizice și juridice participanți* la raporturile obligaționale la care statul sau unitățile administrativ-teritoriale sînt parte. Pornim de la aceea că în sensul art. 653 al Codului civil, **debitorii** care trebuie să execute obligația față de bugetul statului sau unității administrativ-teritoriale este evident că pot fi orice persoană fizică sau juridică, dar nicidecum titularul creanței publice (statul sau unitățile administrativ-teritoriale). După cum deducem din interpretarea literală a textului art. 653 al Codului civil al RM, numai debitorul care trebuie să execute obligația față de bugetul statului sau unității administrativ-teritoriale poate avea calitatea de solicitant al compensării (compensator).

Modalitatea compensării creanțelor publice numai la declarația particularilor, și nu a statului sau a unităților administrativ-teritoriale, este instituită pentru respectarea normelor privind executarea de casă a bugetului.

Una din condițiile de bază a stingerii prin compensare a creanțelor publice, potrivit art. 653 al Codului civil, este ca *obligația debitorului care are calitatea de compensator să fie față de bugetul care urmează să satisfacă creanța acestuia*. În literatura de specialitate autohtonă s-a menționat că „dispozițiile prezentului articol se bazează pe ideea că compensarea între diferite bugete (bugetele unor diferite persoane juridice de drept public) cauzează costuri sporite (un volum enorm de lucru, operații complexe). Scopul prezentei prevederi este de a evita aceste costuri prin admiterea compensării doar în cazul în care ambele creanțe, adică creanța principală

(creanța în contra căreia se compensează sau creanța pasivă) și creanța opusă (creanța cu care se compensează sau creanța activă) țin de același buget” [4, p. 198]. Însă în viziunea noastră, scopul principal al acestor prevederi este respectarea conceptului de delimitare executivă a bugetului de stat și a bugetelor locale. Răspunderea privind executarea bugetului de stat revine Ministerului Finanțelor, ca organ de specialitate, iar executarea bugetelor locale revine organelor de specialitate ale administrației publice locale [2, p. 190]. Observăm că impunerea condiției analizate derivă din principiile fundamentale ale dreptului financiar.

Unele din aspectele analizate sînt publicate în reviste științifice de specialitate [111, p. 243-248].

4.2. Aplicarea răspunderii civile în cazul compensării creanțelor cu locuri de executare diferite

În literatura de specialitate este menționat că locul executării obligației este definit ca acel spațiu determinat, în limitele căruia urmează a fi îndeplinite acțiunile, care se conțin în obiectul executării (locul predării bunului, locul achitării banilor, locul efectuării lucrării etc.) [201, p. 167-168]. Prevederi generale privind locul executării obligațiilor și răspunderea pentru unele încălcări ale acestei condiții de executare a obligațiilor sînt stipulate în art. 573 și art. 574 ale Codului civil al RM. Însă anumite reguli speciale sînt stipulate și în alte articole [4, p. 193] care reglementează raporturi juridice obligaționale de diferită natură. Dispozițiile art. 654 al Codului civil stipulează norme civile speciale privind compensarea creanțelor cu locuri de executare diferite. Potrivit art. 654 al Codului civil al RM, „Dacă creanțele supuse compensării au locuri de executare diferite, solicitantul compensării este obligat să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți prin faptul că nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit.”

Considerăm oportun de a da un exemplu în care are loc o compensare cu locuri de executare diferite în conformitate cu art. 654 al Codului civil: *persoana juridică X cu sediul în or. Chișinău este obligat față de persoana juridică Y, de asemenea cu sediul în or. Chișinău, de a-i pune la dispoziție 10 tone de cartofi în or. Briceni. Deci, locul executării acestei obligații este în or. Briceni. La rîndul său, și Y este obligat față de X de a-i restitui 10 tone de cartofi pe care le-a luat cu împrumut. Locul executării acestei din urmă obligații este în or. Chișinău. În aceste circumstanțe, X a înaintat o declarație de compensare față de Y prin care a solicitat stingerea prin compensare a acestor două obligații. Însă X va trebui să plătească o despăgubire lui Y pentru acoperirea cheltuielilor de transportare a cartofilor în or. Briceni.*

Dispozițiile art. 654 al Codului civil sînt inspirate din § 391 al BGB. Reglementări asemănătoare sînt stipulate și în art. 1674 al Codului civil al Quebecului: „Compensarea se

produce chiar dacă datoriile nu se execută în același loc, iar despăgubirea stipulată se achită pentru acoperirea cheltuielilor de transport, dacă este cazul” (traducerea ne aparține). Redacția art. 654 al Codului civil al RM implică o sferă mai largă de aplicare. Toate acestea le vom expune *infra*.

În doctrina română este menționat că, dacă plata urmează să se efectueze la domiciliul debitorului, aceasta este *cherabilă*. Dacă părțile au convenit ca plata să se facă la domiciliul creditorului, atunci plata este *portabilă* [106, p. 307-308; 126, p. 316]. În cazul raporturilor obligaționale compensabile, dat fiind faptul că acestea sînt cel puțin două la număr, executarea pentru ambele obligații poate fi concomitent *cherabilă* sau *portabilă*, ori *cherabilă*, pe de o parte, și *portabilă*, pe de altă parte. În sensul art. 654 al Codului civil, nu are importanță dacă obligația urmează a fi executată la domiciliul (sediul) uneia sau altei părți, dat fiind faptul că dispozițiile acestui articol stipulează două cazuri în care solicitantul compensării este obligat să repare prejudiciul: 1) cealaltă parte **nu poate primi executarea în locul stabilit**; 2) cealaltă parte **nu poate executa obligația în locul stabilit**. În ambele cazuri pot exista ipostaze cînd executarea să fie *cherabilă* sau *portabilă*.

Pornind de la cele menționate, constatăm că problema centrală a analizei compensării creanțelor cu locuri de executare diferite se axează pe **obligația reparării prejudiciului** cauzat celeilalte părți, prin faptul că nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit. Deoarece art. 654 al Codului civil nu prevede tipurile de prejudicii care pot fi cerute spre reparație de către solicitantul compensării, considerăm necesar de a da răspuns la următoarea întrebare: care este tipul prejudiciului care este obligat să-l repare solicitantul compensării?

Inițial remarcăm că în art. 1674 al Codului civil al Quebecului este stipulată categoria prejudiciului cauzat prin faptul că obligația urma a fi executată într-un anumit loc, și anume: plata unei despăgubiri pentru acoperirea cheltuielilor de transport. Însă în Codul civil al RM s-a mers pe calea de a stipula dreptul celeilalte părți de a cere repararea prejudiciului de la solicitantul compensării, pentru că obligația nu va putea fi executată la locul stabilit.

Potrivit autoarei ruse Шумейко И., determinarea locului executării obligațiilor are importanță nu numai pentru soluționarea problemei unde debitorul trebuie să îndeplinească acțiunile ce intră în conținutul obligației, dar și a chestiunii privind repartizarea cheltuielilor legate de punerea la dispoziție a bunului ce constituie obiectul executării. Totodată autoarea menționează că executarea de fiecare dată urmează a fi efectuată la locul stabilit, în caz contrar creditorul este în drept să n-o primească sau s-o primească cu condiția reparării prejudiciului cauzat prin executare a obligației în locul care nu a fost stabilit [201, p. 168]. Deci, în primul caz autoarea se referă la obligația uneia din părți de a compensa cheltuielile legate de transportarea

bunurilor, iar în al doilea caz autoarea se referă la obligația de a repara prejudiciul cauzat prin încălcarea condiției privind executarea obligației în locul stabilit, cu alte cuvinte, se va aplica răspunderea civilă contractuală.

Observăm că în art. 654 al Codului civil al RM este admisă **aplicarea răspunderii contractuale** în cazul în care cealaltă parte nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit. Or, a fi *obligat de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți* în raporturile contractuale înseamnă a fi aplicată răspunderea civilă contractuală. Prin urmare, dacă legea stabilește posibilitatea aplicării răspunderii contractuale, atunci cealaltă parte poate cere de la solicitantul compensării repararea atât a prejudiciului efectiv, cât și a venitului ratat.

În alte ordine de idei, constatăm că în sensul răspunderii contractuale stabilite de art. 654 al Codului civil, actul prin care solicitantul compensării declară compensarea în scopul producerii efectului extinctiv, constituie un fapt ilicit. După cum se menționează în literatura de specialitate [126, p. 330; 4, p. 417], pentru angajarea răspunderii contractuale se cer a fi întrunite următoarele patru condiții: 1) existența unei fapte ilicite, care constă în nerespectarea unei obligații contractuale; 2) existența unui prejudiciu; 3) existența unui raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu; 4) existența vinovăției celui ce a cauzat prejudiciul. Dat fiind faptul că numai în urma înaintării declarației de compensare operează compensarea, iar solicitantul compensării urmează să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți, declarația de compensare în sensul art. 654 al Codului civil constituie faptul ilicit producător de prejudiciu – condiție de angajare a răspunderii contractuale, ceea ce, în viziunea noastră, nu e corect. Declarația de compensare de fiecare dată este făcută față de cealaltă parte în scopul aplicării unui mod simplificat de stingere a obligației fără a acționa ilicit, iar pentru exercitarea acestui drept nu este corect de a fi aplicată răspunderea civilă (contractuală). Solicitantul compensării nu se face vinovat de neexecutarea corespunzătoare a obligației.

Compensarea creanțelor cu locuri de executare diferite nu trebuie să atragă răspunderea contractuală, deoarece acest mod de stingere a obligației nu impune respectarea condițiilor de executare corespunzătoare a obligației. O altă situație este în cazul consemnării (sublinierea ne aparține) ca mod de stingere a obligației. Adevărul este că acest mod de stingere a obligației, spre deosebire de compensare, reprezintă un fel al modului de stingere a obligației prin executare, și dacă debitorul nu a depus bunurile la locul de executare a obligației, este și corect să fie obligat la repararea prejudiciului astfel cauzat. Conform art. 647, alin. (1) al Codului civil, „Debitorul este obligat să depună bunurile la locul executării obligației. Dacă a consemnat bunurile în alt loc, debitorul este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel.”

Din alt punct de vedere, în ipoteza în care cealaltă parte nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit, vor fi suportate doar cheltuielile de transport ori alte cheltuieli ocazionale [14, p. 98], iar anumite alte pierderi patrimoniale pentru o asemenea compensare în realitate nici nu pot exista. Înadins a fost prevăzut în art. 1674 al Codului civil al Quebecului doar posibilitatea de a cere plata unei despăgubiri pentru acoperirea cheltuielilor de transport. Considerăm că în art. 654 al Codului civil al RM, precum și în §391 al BGB, este strecurată o inadvertență prin care este stipulată posibilitatea de a cere repararea prejudiciului pentru faptul că cealaltă parte nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit.

Pornind de la cele menționate mai sus, în vederea înlăturării acestei inadvertențe propunem *de lege ferenda* de a exclude din art. 654 al Codului civil a frazei „să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți prin faptul că nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit” și substituirea ei cu următoarea propoziție: „să achite, după caz, o despăgubire pentru acoperirea cheltuielilor de transport.”

4.3. Particularitățile specifice ale compensării mai multor creanțe

În Codul civil din 1964 nu existau anumite reglementări privind compensarea mai multor creanțe. În noul Cod civil al Republicii Moldova a fost acoperit acest gol legislativ pentru a reglementa operațiunile de stingere a obligației prin compensare, care deseori se întâlnesc în viața de zi cu zi. Art. 655 al Codului civil stipulează: „În cazul în care persoana are mai multe creanțe ce pot fi stinse prin compensare, solicitantul compensării poate stabili creanțele care se compensează. Dacă creanțele care se compensează nu sînt stipulate în cererea de compensare sau cealaltă parte obiectează fără întârziere, se aplică regulile privind prioritatea efectuării plăților”. Dispozițiile acestui articol stabilesc ordinea de stingere a obligațiilor prin compensare atunci cînd una din părți sau ambele părți au nu doar o singură creanță reciprocă, dar mai multe.

Prevederile art. 655 al Codului civil al RM sînt inspirate din § 396 al BGB. În acest sens este necesar de a evidenția unele particularități esențiale ale compensării mai multor creanțe în dreptul german. După cum menționează Горбачева М. В, dat fiind faptul că pentru realizarea compensării este necesară manifestarea de voință a uneia din părți și din considerentul că în dreptul german compensarea reprezintă și așa-zisul „drept de a formula”, este necesar ca în declarația de compensare să fie clar specificată creanța opusă (activă) și creanța principală (pasivă). Pornind de la aceasta, că dacă una sau alta din părți ale compensării are mai multe creanțe care pot fi stinse prin compensare, atunci solicitantul compensării trebuie să indice creanțele care vor fi compensate reciproc. Dacă declarația de compensare nu conține o astfel de

specificare, atunci cealaltă parte poate fără întârziere, la propria dorință de a stabili care din creanțe vor fi compensate. În conformitate cu § 396 al BGB, această din urmă posibilitate constituie așa-zisul „drept de a stabili”. Dacă nici una din părți nu a stabilit care din creanțe urmează a fi compensate, atunci § 396 al BGB stipulează că se vor aplica prevederile § 366 al BGB, care stabilește prioritatea efectuării plăților de debitor [146, p. 74]. Prin urmare, în BGB reglementarea stingerii prin compensare a mai multor creanțe cuprinde și normă de trimitere, fapt ce este specific și pentru sistemul drept civil francez.

În Codul civil al RM, în art. 655, ca și în BGB, de asemenea sînt prevăzute așa-zisele „dreptul de a formula” și „dreptul de a stabili” în cazul stingerii prin compensare a mai multor creanțe, precum și norma de trimitere la regulile privind imputația plății, în funcție de faptul dacă sînt sau nu exercitate aceste categorii de drepturi ale părților. Astfel, în temeiul art. 655 al Codului civil al RM, solicitantul compensării este cel care inițial poate să stabilească creanțele care se compensează, iar cealaltă parte, dacă obiectează fără întârziere, atunci se stabilește ordinea legală de stingere prin compensare a mai multor creanțe, care este similară regulilor imputației plății. Deci, simplele obiecții ale celeilalte părți (dreptul de a stabili), precum și lipsa stipulării creanței care se compensează face să fie aplicată regula privind prioritatea plăților efectuate de debitor prevăzute de art. 586 al Codului civil al RM.

În literatura de specialitate autohtonă, compensarea fiind raportată la soluțiile privind prioritatea efectuării plăților stipulate în art. 586 al Codului civil, s-au menționat în ordinea ce va fi expusă *infra* următoarele soluții:

- 1) se compensează datoria care a ajuns prima la scadență;
- 2) în cazul în care mai multe au ajuns în același timp la scadență, se compensează creanța a cărei executare este mai împovărătoare pentru debitor;
- 3) în cazul în care mai multe creanțe sînt la fel de împovărătoare pentru debitor, se compensează creanța care oferă creditorului garanția cea mai redusă;
- 4) în cazul în care nici unul din criteriile de la 1, 2, 3 nu pot fi aplicate, se compensează toate creanțele în mod proporțional [14, p. 199].

Unul din cazurile în care se vor aplica soluțiile menționate *supra*, potrivit art. 655 din Codul civil al RM, este atunci cînd solicitantul compensării nu a stipulat creanțele care se compensează în cererea de compensare. Legiuitorul în art. 655 al Codului civil a numit actul de materializare a voinței solicitantului compensării **„cerere de compensare”**. Observăm că legiuitorul a folosit o altă noțiune pentru a materializa voința uneia din părți de a compensa, în locul celei de „declarație” de compensare utilizată în art. 651, alin. (4) al Codului civil. Însă este de menționat că în BGB noțiunea de „*Erklärung*”, care în limba română este tradusă sub

noțiunea de „declarație”, persistă în întreg textul reglementărilor privind exercitarea dreptului la compensare (§388), precum și a celui privind compensarea mai multor creanțe (§ 396). Prin urmare, constatăm că în Codul civil al RM, deși reglementările generale privind exercitarea dreptului la compensare (art. 651, alin. 4), precum și a celei privind compensarea mai multor creanțe (art. 655), sînt inspirate din BGB, totuși legiuitorul moldav folosește diferit denumirea actului juridic unilateral, și anume: „*declarație*” și „*cerere*”.

Considerăm că în art. 655 al Codului civil al RM noțiunea „*cerere*” de compensare este folosită greșit. Termenii „*declarație*” și „*cerere*” de compensare în Secțiunea a 3-a a Capitolului VII „*Stingerea obligațiilor*” din Codul civil al RM sînt utilizate cu același sens – acte juridice prin care operează compensarea. După părerea noastră, utilizare concomitentă a acestor doi termeni cu același sens constituie o încălcare a regulilor de tehnică legislativă prevăzute în art. 19, lit.„e” al Legii privind actele legislative, care stipulează: „*Terminologia utilizată în actul elaborat este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative și în reglementările legislației comunitare; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia.*” Astfel, soluția noastră este de a exclude termenul „*cerere*” de compensare care nu este potrivit pentru reglementările din întreaga secțiune, iar cel corect e „*declarație*” de compensare. Prin definiție [53, p. 336], cuvîntul „*cerere*” este mai puțin apropiat actului juridic prin care operează compensarea, dat fiind faptul că reprezintă doar o simplă solicitare. Pe cînd „*declarația*” are un sens mai amplu, a cărei esență și caracteristică a fost expusă în punct. 3.3.2 al tezei. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* de a fi exclus cuvîntul „*cerere*” din a doua frază a art. 655 al Codului civil al RM și înlocuirea acestuia cu „*declarație*”.

Prevederile art. 655 al Codului civil al RM nu stipulează expres dacă solicitantul compensării poate stabili nu numai creanțele care se compensează, dar și una din mai multe obligații pe care le are față de cealaltă parte, dacă creanța sa nu acoperă valoarea tuturor obligațiilor. Conform art. 655 al Codului civil: „[...] solicitantul compensării poate stabili **creanțele** care se compensează.” Considerăm că în practică poate apărea o problemă de interpretare a acestei prevederi cu privire la dreptul solicitantului compensării de a stabili obligațiile stinse prin compensare, dacă acestea sînt mai multe la număr. Este de menționat că în art. 13:105 al Principiilor Dreptului European al Contractelor este reglementată, pe de o parte, situația în care solicitantul compensării are mai multe creanțe (alin. 1) și, pe de altă parte, cînd are mai multe obligații (alin. 2). Astfel, sînt stipulate reguli speciale privind stingerea prin compensare a mai multor creanțe și a mai multor obligații ale solicitantului compensării. Prin urmare, este o soluție diferită prevăzută de § 396 al BGB, precum și de art. 655 al Codului civil.

Pornind de la interpretarea literală a prevederilor art. 655 al Codului civil, observăm că textul legii stipulează că pot fi stabilite de către solicitantul compensării *creanțele*, însă nu este indicat titularul acestor creanțe: ale solicitantului compensării sau ale celeilalte părți. Deci, nu este loc de interpretare restrictivă a textului de lege analizat, în sensul că solicitantul compensării poate stabili numai creanțele sale care se compensează. În sensul textului interpretat este acordată posibilitatea solicitantului compensării de a solicita compensarea atât a creanțelor active, cât și a celor pasive, prin ce și rezultă că solicitantul compensării poate stabili și obligațiile care se vor stinge prin compensare.

În contextul celor expuse, compensarea mai multor creanțe, după părerea noastră, poate fi categorisită în: a) compensarea mai multor creanțe active, adică în situația în care se compensează mai multe creanțe ale solicitantului compensării; b) compensarea mai multor creanțe pasive, adică în situația în care se compensează mai multe creanțe ale celeilalte părți; c) compensarea mai multor creanțe atât active, cât și pasive.

În practica judiciară a instanțelor judecătorești din Republica Moldova am identificat un caz ce prezintă interes pentru a reda aplicarea în practică a compensării mai multor creanțe active. Astfel, în speță *ÎM „AutoFrame-FM” SRL a depus cerere de chemare în judecată împotriva SC „Petrivas Trans” SRL cu privire la recunoașterea ca fiind stinse obligațiile financiare și încasarea datoriei. În motivarea acțiunii reclamantul a indicat că a încheiat cu SC „Petrivas Trans” SRL contractul de prestări servicii nr. 22/05-1 din 22 mai 2007, conform căruia ultima s-a obligat să execute lucrări de construcție, iar ÎM „AutoFrame-FM” SRL s-a obligat să le recepționeze și să-i plătească retribuiția convenită conform contractului încheiat. Reclamantul a indicat că costul convenit de către părți al lucrărilor a constituit 16127537 lei, iar costul total al lucrărilor recepționate a constituit 15124340 lei. Conform condițiilor contractului menționat, ÎM „AutoFrame-FM” SRL a transferat în contul achitării prețului contractului mijloace bănești în sumă totală de 10474000 lei și a furnizat materiale de construcție în valoare de 2788845,42 lei, iar pentru partea rămasă neacoperită a datoriei stabilite în contract reclamantul ÎM „AutoFrame-FM” SRL **a compensat prin trecerea în contul datoriei respective** a creanței reale, pe care o avea față de SC „Petrivas Trans” SRL în baza contractelor de vânzare-cumpărare a mijloacelor de transport din 21 noiembrie 2008, 21 noiembrie 2008, 29 septembrie 2008, 28 august 2008 și 16 aprilie 2008 în sumă de 2880687,37 lei. Reclamantul ÎM „AutoFrame-FM” SRL a făcut o **declarație** față de SC „Petrivas Trans” SRL nr. 167 din 30 martie 2009 cu privire la stingerea reciprocă a datoriilor financiare din cadrul contractului de antrepriză, contractului de vânzare-cumpărare a materialelor de construcție și contractului de vânzare-cumpărare a mijloacelor de transport. Reclamantul a*

invocat că în urma compensării pretențiilor opuse obligațiile de plată al ÎM „AutoFrame-FM” SRL din cadrul contractului de prestări servicii nr. 22/05-1 din 22 mai 2007 au fost stinse în totalitate, iar obligațiile de plată ale SC „Petrivas Trans” SRL, apărute în cadrul contractelor de vânzare-cumpărare a mijloacelor de transport în valoare totală de 1019192,79 lei, nu au fost acoperite în mărimea valorii revindicărilor din acțiune. Ulterior, la data de 06 mai 2009 SC „Petrivas Trans” SRL a depus o cerere reconvențională împotriva ÎM „AutoFrame-FM” SRL cu privire la încasarea datoriei, a penalității și a dobânzii de întârziere. Prin hotărârea Judecătoriei Economice de Circumscripție din 14 mai 2009 a fost admisă acțiunea inițială și a fost respinsă acțiunea reconvențională ca fiind neîntemeiată. În cele din urmă această soluție a fost menținută pînă în ultima instanță de Curtea Suprem de Justiție [49]. În viziunea noastră, instanțele naționale au dat o soluție corectă în această pricină, recunoscînd stingerea acelor creanțe care au fost indicate de către ÎM „AutoFrame-FM” SRL în calitate de solicitant al compensării mai multor creanțe.

Atunci cînd urmează a fi compensate mai multe creanțe active concomitent cu mai multe creanțe pasive, în literatura de specialitate este pusă problema care va fi ordinea compensării acestora, dacă toate sînt purtătoare de dobînzii. Potrivit autorului *Капашин С.*, dacă pentru compensare sînt înaintate două creanțe reciproce întemeiate pe obligații de împrumut purtătoare de dobîndă, în această situație, după părerea autorului, stabilirea creanțelor care se vor compensa urmează a fi făcută pornind de la aceea dacă sînt sau nu omogene creanțele: obligația principală cu cealaltă obligație principală; creanța privind dobînda – cu creanța privind dobînda celeilalte părți [188, p. 84]. Criteriul omogenității creanțelor este potrivit pentru a stabili ordinea compensării creanțelor accesorii, însă Codul civil al RM, spre deosebire de Codul civil al Federației Ruse, a reglementat expres omogenitatea acestor creanțe. Potrivit art. 586, alin. (4) al Codului civil la care face trimitere art. 655 al Codului civil, „Cu sumele plătite de debitor, în cazul în care sînt insuficiente pentru acoperirea integrală a datoriei scadente, se acoperă în primul rînd cheltuielile de judecată, pe urmă dobînzile și alte obligații de plată, și la urmă, obligația principală (capitalul).” Deci, omogenitatea creanțelor este stabilită de legiuitorul moldav în astfel de situații complexe.

Un alt caz prevăzut de art. 655 al Codului civil al RM, în care se vor aplica soluțiile privind prioritatea efectuării plăților stipulate de art. 586 al Codului civil, este atunci cînd solicitantul compensării a stabilit creanțele care se compensează, însă cealaltă parte *obiectează fără întârziere*. Obiectarea fără întârziere presupune exercitarea acestui drept într-un termen rezonabil care să fie adecvat situației concrete [14, p. 199]. Dreptul celeilalte părți de a obiecta privind

creanța stabilită spre compensare oferă posibilitatea de a se opune solicitantului compensării de a fi stinsă una sau altă creanță din cele pe care le au părțile.

Oferirea de către legislația civilă a dreptului de a obiecta celeilalte părți împotriva a ceea ce a formulat solicitantul compensării cu privire la creanța aleasă spre compensare indică, credem noi, asupra unei deosebiri între compensare și stingerea obligației prin executare. Remarcăm această deosebire, dat fiind faptul că în literatura rusă de specialitate se menționează, pornind de la practica judiciară a Federației Ruse, că admiterea aplicării regulilor privind imputația plăților în cazul compensării mai multor creanțe fac o similitudine cu compensarea și cu modul de stingere a obligației prin executare [148, p. 51-52]. Însă în cazul stingerii obligației prin executare, obiectarea creditorului în privința datoriei care a fost indicată de către debitor în temeiul art. 586, alin. (1) al Codului civil, nu împiedică stingerea datoriei astfel stabilită de debitor. O altă situație este în cazul compensării mai multor creanțe, unde, potrivit art. 655, obiectarea fără întârziere a celeilalte părți împiedică stingerea creanțelor conform celor stabilite de solicitantul compensării. Prin urmare, dreptul celeilalte părți de a obiecta și efectul exercitării lui schimbă ordinea stingerii mai multor creanțe stabilite de solicitantul compensării, posibilitate ce nu este întâlnită în cadrul reglementărilor privind executarea obligațiilor. În acest sens, afirmăm că compensarea este un mod distinct de stingere a obligațiilor, deoarece și ordinea stingerii mai multor creanțe dintre aceleași părți este diferită.

4.4. Specificul compensării în cazul cesiunii creanței și preluării datoriei

În virtutea faptului că compensarea reprezintă un mijloc de apărare, astfel și un drept accesoriu dreptului de creanță, legislația civilă reglementează relațiile sociale privind transmiterea acestei excepții și în cazul cesiunii creanței. În acest sens, art. 656 al Codului civil reglementează compensarea în cazul cesiunii creanței (alin. 1) și preluării datoriei (alin. 2), potrivit căruia: „În cazul cesiunii creanței, debitorul are dreptul să opună noului creditor creanța sa față de vechiul creditor, dacă scadența acestei creanțe are loc înainte de primirea înștiințării despre cesiune, dacă scadența nu este indicată sau dacă executarea poate fi cerută oricând. În cazul preluării datoriei, noul debitor nu are dreptul să opună o creanță ce aparține vechiului debitor.”

În literatura de specialitate este menționat că în relațiile comerciale partea care a pus la dispoziție niște bunuri, îndeplinind niște lucrări sau prestînd servicii, de obicei nu obține imediat prețul pentru îndeplinirea acestor obligații contractuale, acordîndu-i contraagentului său un termen de executare a obligațiilor. Pentru a amplifica valorificarea patrimoniului și, concomitent, a veniturilor este necesar cît mai rapid de a obține de către antreprenor a sumelor bănești.

Antreprenorul (clientul) poate să obțină imediat prețul acestora, cedînd această creanță pecuniară [183, p. 29]. Menționăm, o astfel de executare a obligațiilor pecuniare poate avea mult mai rapid dacă în cadrul unei cesiuni de creanță este aplicată compensarea.

Dispozițiile art. 656 al noului Cod civil al RM sînt unicele prevederi ce reglementează stingerea obligației prin compensare, care au fost reproduse în întregime din vechiul Cod civil din 1964 (art. 231). Chiar și unele sintagme ca „vechiul creditor” în loc de „creditorul inițial” pe care literatura de specialitate autohtonă le consideră greșit utilizate [128, p. 331] au fost păstrate în noul Cod civil.

În cazul cesiunii creanței, pentru ca actul unilateral al creditorului să nu înrăutățească situația debitorului, acestuia din urmă îi este oferit dreptul de a stinge prin compensare creanța noului creditor împotriva creanței sale ce o are față de creditorul inițial [171, p. 65]. Apărarea concomitentă a intereselor debitorului și a cesionarului în anumite situații poate duce la unele conflicte dintre aceste interese. În special, conflictul de interes are loc atunci cînd apare problema privind posibilitatea debitorului de a aplica compensarea în privința creanței transmise. În legătură cu acest fapt, scopul normelor civile privind compensarea în cazul cesiunii creanței rezidă în echilibrarea soluționării acestui conflict [147, p. 27]. Ne raliem opiniei enunțate, însă ne opunem alteia și anume a autorului Pătulea V., care vizavi de analiza echivalenței prestațiilor consideră că „nu trebuie ca proporționalitatea să se ridice la rang de principiu director deoarece, în acest caz, insecuritatea juridică s-ar dovedi a fi prea mare” [99, p. 111]. O asemenea afirmație nu este valabilă în asigurarea echivalenței prestațiilor și, în particular, în garantarea realizării concomitente a intereselor debitorului a cesionarului. Prestațiile urmează a fi egale independent de complexitatea stingerii obligațiilor.

În practica judiciară a Republicii Moldova există cazuri [63] cînd compensarea este admisă și atunci cînd părțile contractului de cesiune, în special cedentul, urmăresc scopul de a nu satisface creanța debitorului prin îndeplinirea actelor de executare ce se includ în obiectul obligației. În opinia noastră, în acest caz, opunerea compensării nu va aduce atingere intereselor debitorului, dat fiind faptul că ambele creanțe sînt satisfăcute, iar condițiile generale stabilite pentru stingerea obligației prin compensare asigură realizarea intereselor ambelor părți ale compensării.

În sistemele de drept civil ale diferitelor state admiterea sau interzicerea opunerii compensării de către debitor față de noul creditor este stabilită *în funcție de specificul formalităților de opozabilitate a cesiunii creanței față de terți, precum și de modalitatea producerii ei*. Astfel, în noul Cod civil al României, debitorul nu poate opune noului creditor compensația pe care ar fi putut să o invoce împotriva creditorului inițial **dacă debitorul a**

acceptat pur și simplu cesiunea (art. 1623, alin. 1). Dacă debitorul nu a acceptat datoria, dar i-a devenit opozabilă, acesta poate opune compensația datoriilor creditorului inițial care sînt ulterioare momentului în care cesiunea i-a devenit opozabilă (art. 1623, alin. 2). Dispozițiile art. 1578, alin. (1), lit. „a” al noului Cod civil al României, dedicate comunicării cesiunii, stipulează că debitorul este ținut să plătească cesionarului din momentul în care acceptă cesiunea printr-un înscris sau dată certă. Observăm că inadmisibilitatea opunerii compensației prevăzută de art. 1623 al noului Cod civil al României pornește de la reglementările stipulate în art. 1578 privind acceptarea cesiunii de către debitor.

Doctrina românească califică soluția prevăzută de art. 1623, alin. (1) al noului Codului civil al României drept un caz de renunțare tacită la compensație prin acceptarea pură și simplă de către debitor a cesiunii sau ipotecii asupra unei creanțe, fără a opune compensația ale cărei condiții legale sînt îndeplinite; debitorul cedat, dacă a acceptat pur și simplu cesiunea sau ipoteca făcută de creditorul cedent, nu poate invoca față de cesionar excepția compensației creanței cedate cu o creanță a sa împotriva cedentului, chiar dacă erau îndeplinite condițiile compensației legale înainte de acceptarea cesiunii [3, p. 1717].

O soluție similară este prevăzută și în art. 1680 al Codului civil al Quebecului, care instituie inadmisibilitatea opunerii de către debitor a compensării față de noul creditor, dacă a acceptat cesiunea (renunțarea tacită la compensare), iar admiterea opunerii compensării noului creditor este posibilă numai dacă i-a fost comunicată cesiunea debitorului (opozabilitatea cesiunii).

În Codul civil al Republicii Moldova, ca și în Codul civil al Federației Ruse, compensarea (art. 412) poate fi opusă noului creditor din momentul înștiințării debitorului despre cesiune cu respectarea condiției exigibilității creanțelor, dat fiind faptul că „[...]cesiunea produce efecte față de terți din momentul notificării sau prezentării unui înscris privitor la cesiune debitorului cedat” [4, p. 464]. Astfel, pentru a fi stinse obligațiile prin compensare, nu este suficient „să existe concomitent anumite fapte juridice care să condiționeze realizarea efectului extinctiv în privința obligațiilor reciproce” [164, p. 9]. După cum menționează Căruntu C., „pentru ca cesiunea de creanță să producă efecte față de terți, conform Codului civil al Republicii Moldova, sînt suficiente acțiunile întreprinse de părțile contractului de cesiune. Legiuitorul român însă condiționează acest efect atît de acțiunile părților contractului de cesiune, cît și de acțiunea debitorului cedat” [17, p. 12]. Pornind de la cele menționate, constatăm că debitorul, în temeiul art. 656 al Codului civil al RM, poate opune compensarea noului creditor, dat fiind faptul că efectul cesiunii față de terți se produce numai prin acțiunile părților contractului de cesiune.

Pentru reglementarea anumitor categorii de raporturi juridice obligaționale specifice, legea civilă stipulează că dreptul debitorului la compensare în cazul cesiunii de creanță poate fi exercitat numai **în cazurile prevăzute de lege**. Astfel, potrivit art. 21, alin. (1) al Legii privind contractele de credit pentru consumatori, „în cazurile în care drepturile creditorului în temeiul unui contract de credit sau contractul însuși se cesionează unei terțe persoane, consumatorul are dreptul să invoce împotriva cesionarului orice mijloc de apărare la care ar putea recurge împotriva creditorului inițial, inclusiv dreptul la compensare în cazul în care aceasta este prevăzută de lege”. În sensul acestor dispoziții legale, întrunirea condițiilor generale ale compensării prevăzute de art. 651 și art. 656 ale Codului civil nu sînt suficiente pentru a fi opusă compensarea de către debitor noului creditor. Mai este necesar de a fi întrunită condiția – *ca compensarea să fie prevăzută de lege în raporturile obligaționale ce derivă din contractele de credit pentru consumatori în cazul cesiunii drepturilor creditorului unei terțe persoane*. Scopul acestei condiții este asigurarea realizării intereselor creditorului în urma executării contractelor de credit pentru consumatori. Deși scopul legii menționate este „...dezvoltarea cadrului legal necesar pentru asigurarea **protecției intereselor economice ale consumatorilor** prin crearea condițiilor echitabile pentru obținerea creditelor de consum ...”(art. 1), totuși construcția juridică a creditului în general impune stingerea obligațiilor pe calea executării lor în vederea realizării intereselor creditorului, însă compensarea produce efect retroactiv ce poate împiedica încasarea parțială a dobînzii de către creditorul din contractul de credit pentru consumatori. Din acest motiv a fost stipulat de lege că dreptul la compensare în cazul cesiunii de creanță în raporturile obligaționale respective poate fi exercitat numai în cazurile prevăzute de lege.

Exigibilitatea creanțelor în raport cu îndeplinirea formalităților de opozabilitate a cesiunii față de terți reprezintă condiția de bază în sensul art. 656 al Codului civil, pentru ca debitorul să fie în drept de a opune compensarea noului creditor. Debitorul, după primirea înștiințării despre cesiune, este limitat în a opune compensarea tuturor creanțelor sale [147, p. 30]. Conform art. 656 al Codului civil al RM, sînt prevăzute trei caracteristici alternative privind exigibilitatea creanței cesionate: a) scadența creanței are loc înainte de primirea înștiințării despre cesiune; b) scadența nu este indicată; c) executarea poate fi cerută oricînd.

În ceea ce privește prima situație (a) „*scadența creanței are loc înainte de primirea înștiințării despre cesiune*,” profesorul Дернбурт Г. menționează că impunerea acestei condiții se explică prin faptul că ar fi absolut inechitabil dacă debitorul ar putea lipsi de orice importanță creanța cesionată noului creditor, tergiversînd satisfacerea ei pînă la acel moment cînd va ajunge la scadența propriei creanțe față de cedent și opunerea ei cesionarului [Apud 147, p. 28]. Pornind de la opinia dată, considerăm că impunerea acestei condiții nu este stabilită doar pentru a asigura

ca debitorul să nu se afle într-o situație de „jenă financiară” [90, p. 58], ci constituie și o garanție generală prevăzută de lege privind satisfacerea creanței cesionate. Иоффе О. С. evidențiază că mijloacele de garanție a obligațiilor pot fi divizate în mijloace generale și speciale. În cazul celor generale acestea nu sînt legate de anumite raporturi obligaționale concrete [168, p. 156]. Oponerea compensării creanței debitorului față de creanța noului creditor care a devenit scadentă înainte de primirea înștiințării despre cesiune poate avea loc indiferent de categoria raporturilor obligaționale. Astfel, dacă cedentul a garantat prin contract cesionarului că debitorul nu va putea opune creanța sa ce o are față de cedent, atunci ultimul răspunde pentru valabilitatea acestei garanții în condițiile art. 559, alin. (1) al Codului civil al RM.

Celelalte două caracteristici privind exigibilitatea creanței debitorului, „scadența nu este indicată” și „executarea poate fi cerută oricînd”, nu se cer a exista înainte sau după înștiințării despre cesiune, dat fiind faptul că această caracteristică a creanței există din momentul nașterii ei. Observăm că legiuitorul moldav nu a inclus caracteristicile date într-o singură noțiune de „exigibilitate”, procedeu întâlnit în art. 651, alin. (1) al Codului civil. Motivul este de a separa aceste două caracteristici a temporalității creanței de cea în care scadența creanței are loc înainte de primirea înștiințării despre cesiune. În sensul art. 656 al Codului civil, este necesar doar să existe creanța în privința căreia scadența nu este indicată sau executarea poate fi cerută oricînd. În aceste două cazuri nu se impune înaintarea cererii creditorului în condițiile art. 575, alin. (1) al Codului civil al RM, pentru ca după expirarea termenului de 7 zile obligațiile să fi ajuns la termen.

Sintagmele „scadența nu este indicată” și „executarea poate fi cerută oricînd” sînt preluate din art. 231 al Codului civil din 1964, dar în felul redacției expuse în art. 656 al Codului civil al RM acestea sînt improprii reglementărilor privind termenul executării obligațiilor în noul Cod civil al RM, (art. 575). În conformitate cu prevederile art. 575 alin. (1) al noului Cod civil al RM, *dreptul creditorului de a pretinde oricînd executarea obligației* poate fi exercitat atît în situația cînd termenul de executare a obligației nu este determinat, cît și în alte cazuri cînd termenul de executare a obligației nu rezultă din natura acesteia. Prin urmare, sintagma „scadența nu este indicată” din art. 656, alin. (1) al noului Cod civil al RM reprezintă o situație în care poate fi exercitat dreptul creditorului de a pretinde oricînd executarea obligației. După părerea noastră, este inutilă utilizarea acestei sintagme în art. 656, alin. (1) al Codului civil al RM, dat fiind faptul că sintagma „executarea poate fi cerută oricînd” include o asemenea situație, adică se dublează. Astfel, propunem *de lege ferenda* excluderea din art. 656, alin. (1) al Codului civil a sintagmei „dacă scadența nu este indicată”.

În cazul contractului de factoring, condiția exigibilității creanței este reglementată mai exact. Potrivit art. 1297, alin. (2) al Codului civil al RM, „debitorul poate cere factorului compensarea creanței sale față de aderent dacă această creanță era scadentă la momentul transferului creanței către factor.” Legiuitorul nu a stabilit cele trei situații privind exigibilitatea creanței debitorului ca și în cazul cesiunii de creanță, există numai una singură: *creanța era scadentă la momentul transferului creanței către factor*. Observăm că scadența creanței debitorului față de aderent nu este condiționată de momentul primirii de către debitor a înștiințării despre cesionarea creanței factorului. Factoringul poate fi deschis sau acoperit și respectiv poate să nu fie stabilită obligația părților de a informa debitorul despre transferul creanței. Prin urmare, debitorul nu este atât de limitat de momentul înștiințării despre transferul creanței în a opune compensarea factorului, comparativ debitorului în cazul cesiunii de creanță. Totuși, minimalizarea acestei limite nu este la nivelul celei stipulate în Convenția UNIDROIT cu privire la factoringul internațional (28 mai 1988) [35] în care nu este prevăzută condiția de a fi scadentă creanța debitorului la momentul primirii înștiințării despre cesiune. Potrivit art. 9, alin. (2) al Convenției menționate, debitorul poate opune creanța cedentului din momentul înștiințării lui despre cesiune. În viziunea noastră, soluția prevăzută de Convenția UNIDROIT cu privire la factoringul internațional este cea mai corectă, dat fiind faptul că nu se modifică situația debitorului privind opunerea compensării, dacă scadența creanței a intervenit înainte sau după primirea înștiințării despre cesiune. Debitorul trebuie să execute corespunzător obligația, iar pînă la opunerea compensării de către creditor se vor aplica mecanismele privind răspunderea contractuală pentru neexecutarea corespunzătoare, care e mai mult decît o garanție pe care o oferă posibilitatea de a opune compensarea creanței scadente pînă la primirea de către debitor a înștiințării despre cesiune.

În cazul **preluării datoriei**, noul debitor nu are dreptul să opună o creanță ce aparține debitorului inițial (alin. (2) al art. 656 al Codului civil). Totuși, noul debitor poate opune creanța proprie față de creanța creditorului. Norma juridică prohibitivă privitor la interzicerea opunerii compensării de către noul debitor cu o creanță ce aparține debitorului inițial este prevăzută și de art. 570 al Codului civil din Secțiunea „Preluarea datoriei”. Așadar, Codul civil al Republicii Moldova nu admite opunerea compensării în cazul preluării datoriei. Nici în codurile civile ale altor state nu este admisă compensarea în cazul transmiterii datoriei (Codul civil Franței, BGB, noul Cod civil al României, Codul civil al Federației Ruse, al Codul civil al Quebecului). Motivul este de a evita ca în urma preluării datoriei să fie înrăutățită situația creditorului. Chiar dacă datoria a fost preluată în baza unui contract cu creditorul sau cu acceptarea din partea

acestuia, legea apără creditorul de o eventuală încercare a debitorului de a nu satisface creanța creditorului prin acte de executare.

În sensul denumirii art. 656 al Codului civil al RM „compensarea în cazul [...] preluării datoriei” creează o aparență confuză că în cazul preluării datoriei în unele raporturi ar putea avea loc opunerea compensării cu o creanță ce aparține debitorului inițial. Însă interdicția de a opune compensarea de către noul debitor cu o creanță ce aparține debitorului inițial, conform alin. (2) al art. 656 al Codului civil al RM, este valabilă pentru toate situațiile. În viziunea noastră, alin. (2) al art. 656 al Codului civil este necesar de a fi exclus.

Textul art. 656, alin. (2) al Codului civil conține o repetare a normei prevăzute de art. 570 al Codului civil și aceasta constituie o încălcare a regulilor de tehnică legislativă. După cum menționează autorii Negru B. și Negru A., „stilul actelor normative presupune reducerea regulilor de conduită printr-un număr cât mai mic de cuvinte. Din aceste considerente, ceea ce de la sine e înțeles, nu e cazul să expui în text. **Ceea ce a fost menționat odată, nu e cazul să repeți** [96, p. 368].” În acest sens, excluderea alin. (2) al art. 656 al Codului civil condiționează și excluderea sintagmei „sau preluării datoriei” din denumirea aceluiași articol și în acest fel se va soluționa problema privind aparența confuză că în cazul preluării datoriei în unele raporturi ar putea avea loc opunerea compensării cu o creanță ce aparține debitorului inițial.

4.5. Argumentarea compensării drept o excepție personală a codebitorilor solidari, precum și o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari

Încă în Codul civil al lui Justinian era precizată condiția ca debitele compensate ale părților să fie personale și în caz de solidaritate pasivă, codebitorul solidar chemat în judecată de creditor nu-i poate impune acestuia o compensare cu datoria creditorului față de alt codebitor solidar [22, p. 970]. Condiția respectivă persistă și la etapa contemporană în reglementarea compensării în cazul obligațiilor solidare. Astfel, în Codul civil francez, și anume în art. 1294, este stipulată o regulă similară potrivit căreia „debitorul solidar nu poate opune pe calea compensării creanța ce aparține codebitorului său” (traducerea ne aparține). Totuși, anumite prevederi privind opunerea compensării în cazul solidarității active lipsesc.

În general, din punct de vedere comparativ, obligațiile cu pluralitate de subiecte în dreptul continental în mare parte sînt reglementate într-un mod similar, cu anumite deferențe nesubstanțiale [187, p. 4]. În Codul civil al Republicii Moldova posibilitatea de a opune compensarea în cazul obligațiilor solidare este stipulată atât în privința solidarității pasive, cît și a celei active. Potrivit art. 657, alin. (1) al Codului civil, „debitorul solidar nu poate compensa datoria creditorului față de alt codebitor, cu excepția părții ultimului în datoria solidară.”

Prevederile acestui alineat reglementează compensarea în cazul **solidarității pasive**. Pe de altă parte, alin. (2) al art. 657 al Codului civil stipulează dispoziții legale privind compensarea în cazul **solidarității active** și a celei **mixte**, potrivit cărora „debitorul, inclusiv cel solidar, nu poate opune creditorului solidar compensarea datoriei unui codebitor față de sine, cu excepția părții ultimului în creanța solidară.” Atât în privința solidarității pasive, cât și a solidarității active, precum și a celei mixte, aplicarea compensării în aceste raporturi complexe este oportun de analizat mai mult în lumina categoriilor efectelor solidarității obligațiilor.

În cazul *solidarității pasive*, compensarea reprezintă o excepție a debitorilor care derivă din efectele acestei solidarități. În literatura de specialitate rusă [187, p. 61], franceză [93, p. 760], română [126, p. 408-409] și autohtonă [4, p. 449-450] este menționat că excepțiile care pot fi opuse creditorului de către debitorul solidar se împart în comune și personale. Excepțiile comune sînt mijloacele de apărare de care se pot folosi toți codebitorii solidari, iar cele personale se referă la obligațiile personale ale unui codebitor solidar [187, p. 61]. Codul civil al RM în art. 534 stipulează aceleași categorii de excepții: „debitorul solidar căruia i s-a pretins executarea prestației are dreptul să opună creditorului toate excepțiile care îi sînt personale ori sînt comune tuturor debitorilor solidari”. În privința compensării în doctrina juridică nu există o opinie unitară privind atribuirea ei excepțiilor comune sau personale.

Autorii francezi Malaurie Ph., Aynès L., și Stoffel-Munck Ph. consideră că atunci cînd compensarea este invocată de către debitorul urmărit, ea echivalează cu o plată și-i eliberează pe ceilalți codebitori, în această privință, compensarea constituie o excepție comună. Însă atât timp cît codebitorul nu a invocat-o, ceilalți codebitori nu pot să se prevaleze de ea; în această privință, ea este o excepție personală [93, p. 761]. Opinia enunțată atribuie compensarea excepțiilor comune ale codebitorilor solidari pornind de la aceea că este utilă pentru toți codebitorii, dacă stinge integral datoria, dar în același timp o consideră drept excepție personală, dat fiind faptul că poate fi invocată numai de debitorul solidar căruia îi aparține creanța. Deci, potrivit acestei păreri, compensarea ar constitui mai mult o varietate combinată a excepțiilor comune și personale ale codebitorilor solidari.

În literatura română de specialitate, Stătescu C. și Bîrsan C. atribuie compensarea excepțiilor comune ale codebitorilor solidari, precum și excepțiilor personale care folosesc indirect și celorlalți codebitori solidari [126, p. 408], iar Hamangiu C. și alții menționează că compensarea reprezintă doar o excepție personală a debitorului solidar, iar excepțiile comune sînt cele dilatorii și peremptorii: ele curmă definitiv urmărirea față de toți codebitorii și pot fi propuse de oricare din ei [60, p. 424]. Literatura de specialitate autohtonă a mers pe calea de a se ralia opiniei expuse de Stătescu C. și Bîrsan C. Potrivit autorului Crețu Ion, compensarea face

parte din categoria excepțiilor comune ale codebitorilor solidari, iar în caz de compensare parțială, intervenită între creditor și unul dintre codebitorii solidari, ea reprezintă o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari [4, p. 449-450]. Unicul aspect care diferențiază opinia dată de cea a autorilor Stătescu C. și Bîrsan C. este că numai compensarea *parțială* constituie o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari.

În ceea ce ne privește, considerăm că compensarea în sistemul de drept civil al Republicii Moldova *reprezintă o excepție personală a codebitorilor solidari, precum și o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari. Ab initio*, argumentăm poziția de la aceea că în sistemul de drept civil al Republicii Moldova compensarea operează prin declarația unilaterală a uneia din părți, iar legea civilă nu admite posibilitatea de a declara compensarea de către o altă persoană neîmputernicită. Crețu Ion preia opinia autorilor români menționând că compensarea în obligațiile solidare reprezintă o excepție comună a codebitorilor solidari [4, p. 449-450], însă autorul nu ia în considerare faptul că în sistemul de drept civil al României, respectiv în cel francez, compensarea operează *automat* de plin drept, fără a fi nevoie de declarația uneia din părți față de cealaltă parte. Potrivit Codului civil al României, e corect să atribuim compensarea excepțiilor comune ale codebitorului solidar, ceea ce nu e corect de a afirma în privința compensării în dreptul civil al Republicii Moldova, în care compensarea operează numai prin declarația unilaterală a subiectului ce are calitatea dublă de creditor și debitor. Prin urmare, compensarea, potrivit Codului civil al RM, nu reprezintă o excepție comună a codebitorilor solidari, ea este una personală a codebitorului solidar față de care creditorul are o datorie reciprocă. Numai acesta este în drept de a declara compensarea sau însuși creditorul, care își produce efectele comune față de toți codebitorii: „[...] compensarea creanței creditorului de către un debitor produce efecte față de ceilalți debitori.” (art. 536 al Codului civil al RM).

O excepție de la regula enunțată este prevăzută de art. 657, alin. (1) al Codului civil al RM aplicată în cazul compensării parțiale a creanței creditorului: „Debitorul solidar poate compensa datoria creditorului față de alt codebitor în privința părții ultimului în datoria solidară.” Dat fiind faptul că, în temeiul prevederilor art. 657, alin. (1) al Codului civil, prin declarația unui alt codebitor doar o parte din creanța creditorului comun se poate stinge prin compensarea creanței reciproce a codebitorului solidar, aceasta constituie o compensare parțială. Deși este declarată de alt codebitor decât titularul creanței, totuși compensarea parțială va avea efecte atât față de codebitorul compensator, cât și de titularul creanței, precum și față de ceilalți debitor. Prin urmare, exercitarea dreptului la compensare, potrivit art. 657 (1) al Codului civil al RM folosește

indirect și celorlalți codebitori solidari. În acest sens, susținem opinia autorului Crețu I., menționată *supra* numai în privința faptului că compensarea parțială reprezintă o excepție personală care folosește în mod indirect și celorlalți codebitori. În celelalte cazuri considerăm că compensarea reprezintă doar o excepție personală a codebitorilor solidari.

Este de subliniat că dispozițiile art. 536 al Codului civil „Efectele executării sau compensării obligației solidare” au drept scop de a stipula efectele *satisfacerii* obligației de către unul dintre codebitorii solidari. În literatura de specialitate autohtonă se menționează „că scopul prezentului articol este de a stipula efectele *executării* obligației de către unul din codebitori” [14, p. 63]. Însă compensarea nu constituie un fel al executării obligației, ci unul de satisfacere a obligației și din acest considerent este greșit de a afirma că prevederile art. 536 al Codului civil au drept scop de a stipula efectele executării obligației. Sintagmele „satisfacerea obligației” și „executarea obligației” se află într-un raport de parte și întreg. În această ordine de idei, este corect de a utiliza prima sintagmă pentru a reda scopul astfel evidențiat.

Codul civil al Republicii Moldova nu stipulează expres anumite norme juridice privind acțiunea în regres în cazul compensării obligației de către unul din debitorii solidari. Prin urmare, apare întrebarea: Codebitorul compensator poate intenta o acțiune în regres împotriva celorlalți debitori solidari pentru părțile acestora din obligație?

În cazul modului de stingere a obligației prin executare, legiuitorul moldav a stipulat în art. 544 al Codului civil al RM expres o normă juridică privind dreptul debitorului solidar de a înainta o acțiune în regres față de ceilalți codebitori solidari. Potrivit art. 544, alin. (1) al Codului civil, „debitorul solidar care a executat obligația are dreptul să intenteze o acțiune de regres împotriva celorlalți debitori solidari pentru părțile acestora din obligație”. Deși codebitorul solidar compensator nu îndeplinește acte de executare pentru a stinge întreaga obligație a codebitorilor solidari, acesta pierde un avantaj patrimonial pe care îl putea realiza în lipsa compensării. Pornind de la opinia existentă în literatura de specialitate că modul de stingere a obligației prin compensare „[...] îndeplinește o funcție similară, avînd același efect extintiv al obligației ” [56, p. 579] ca și executarea obligației, este corect ca acțiunea în regres al codebitorului compensator să fie admisă împotriva celorlalți codebitori. Prin urmare, prevederile art. 544, alin. (1) al Codului civil, ce reglementează înaintarea acțiunii în regres în cazul executării obligației de către unul din debitorii solidari se aplică în egală măsură compensării, ca și executării obligațiilor.

Totuși, este oportun ca legiuitorul moldav să utilizeze în art. 544, alin. (1) al Codului civil al RM, termenul cel mai adecvat care să cuprindă atât efectul extintiv al executării, cât și cel al compensării obligațiilor. Ne referim în concret la cuvîntul „satisfacere” a obligației. Acest

termen include efectul extinctiv al executării și al compensării obligațiilor. Prin urmare, propunem de *lege ferenda* excluderea din art. 544, alin. (1) al Codului civil al RM a cuvîntului „executat” cu înlocuirea de cuvîntul „satisfăcut”. De asemenea, propunem excluderea din denumirea art. 544 al Codului civil al RM a cuvîntului „executării” cu înlocuirea de cuvîntul „satisfacerii”.

4.6. Dreptul fidejursorului de a opune creditorului compensarea

Compensarea aplicată în raporturi de fidejusiune constituie încă un caz în care compensarea operează prin declarația altei persoane decît titularul creanței. Astfel, potrivit art. 658 al Codului civil al RM, *„fidejursorul poate opune compensarea a ceea ce creditorul datorează debitorului, dar debitorul nu poate opune creditorului compensarea datoriei acestuia față de fidejursor.”* Фахретдинов Т. Р. consideră că acordarea posibilității fidejursorului de a opune compensarea față de obligația creditorului cu aceea creanță omogenă a debitorului constituie unicul caz cînd compensarea se realizează pe baza voinței persoanei, care nu participă în raporturile obligaționale compensate [191, p. 17]. Ideea autorului menționat este determinată de lipsa unor reglementări exprese privind compensarea în Codul civil al Federației Ruse cu privire la compensarea în cazul obligațiilor garantate prin fidejusiune și obligațiilor solidare. În Codul civil al Republicii Moldova sînt transpuse prevederi asemănătoare din Codul civil francez privind reglementarea compensării în cazul fidejusiunii (art. 1294), iar din cauza că primul este un cod civil bazat pe pandecte, acest fapt contribuie la originalitatea reglementărilor privind compensarea în dreptul civil din Republica Moldova.

Autorul român Postolache R. consideră că eficiența invocării acestui mod de stingere a obligațiilor în cadrul raportului juridic creditor – garant (creanță garantată prin fidejusiune), pentru stingerea obligației de garanție, impune depășirea dificultăților generale de îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege, în special, calitatea de obligații reciproce, precum și neafectarea drepturilor celorlalți, dat fiind că, în final, garantul are dreptul să recupereze ceea ce a plătit de la debitorul principal [107, p. 55]. Totuși această eficiență nu exonerează fidejursorul de îndeplinirea condițiilor compensării în cazul invocării ei, deoarece aceste condiții sînt generale și sînt impuse la încetarea fiecărui raport obligațional pe calea compensării.

O persoană terță poate să participe în calitate de fidejursor fără acordul sau știrea debitorului și în acest mod să intervină iarăși unilateral pentru a opune creanța debitorului față de creanța creditorului. Dreptul creditorului și al fidejursorului de a constitui o fidejusiune fără acordul debitorului este stipulat în art. 1148 al Codului civil, potrivit căruia: „o persoană poate deveni fidejursor fără acordul debitorului și chiar fără știrea acestuia”. Pornind de la prevederile

expuse, opinăm că dreptul fidejutorului de a opune compensarea a ceea ce creditorul datorează debitorului este conferit acestuia în virtutea existenței dreptului creditorului și a fidejutorului de a constitui fidejusiunea în lipsa acordului debitorului. Or, dreptul de a constitui o asemenea garanție personală fără acordul debitorului implică și posibilitatea de acțiune al persoanei garante în vederea stingerii obligației fără acordul debitorului.

Esența acestui drept este privită altfel de către autorul român Postolache R., care, în lumina tuturor excepțiilor care pot fi opuse de fidejutor creditorului, menționează că invocarea excepțiilor inerente datoriei constituie un drept personal al fidejutorului, exercitarea sa avînd la bază *accesorialitatea obligației sale*, și nu subrogarea în drepturile debitorului garantat [Apud 3, p. 1716]. Potrivit opiniei autorului dat, dreptul fidejutorului de a opune compensarea a ceea ce creditorul datorează debitorului derivă din însuși faptul că dreptul la compensare este un drept secundar al dreptului subiectiv de creanță. Însă ideea expusă nu redă care ar fi fundamentul în temeiul căruia fidejutorul poate unilateral opune compensarea unei obligații în care nu are calitatea de debitor.

În sensul ideii pe care o promovăm este stabilită și norma juridică privind inadmisibilitatea pierderii dreptului fidejutorului de a declara compensarea în temeiul art. 658 al Codului civil prin faptul că debitorul a renunțat la compensare. Potrivit art. 1157, alin. (2) al Codului civil al RM, „Fidejutorul nu pierde dreptul de a invoca o excepție doar prin faptul că debitorul principal renunță la aceasta.” Dat fiind faptul că o persoană poate deveni fidejutor fără acordul debitorului, nici renunțarea debitorului la compensare nu împiedică fidejutorul de a o invoca.

În doctrina moldovenească, excepțiile pe care le poate opune fidejutorul creditorului sînt divizate în două categorii:

- cele ce se bazează pe însuși contractul de fidejusiune și le poate opune doar fidejutorul, de exemplu, acesta poate obiecta că creditorul nu a pretins mai întîi debitorului executarea, în cazul răspunderii subsidiare a fidejutorului; modificarea obligației de bază fără acordul fidejutorului; valabilitatea contractului de fidejusiune etc.

- cele pe care le-ar putea opune debitorul, de exemplu, prin care se invocă un temei de nulitate atît absolută, cît și relativă a actului din care a luat naștere obligația principală; poate opune compensarea a ceea ce creditorul datorează debitorului [14, p. 719].

Observăm că literatura de specialitate autohtonă atribuie compensarea excepțiilor fidejutorului pe care le-ar putea opune însuși debitorul. Însă este de specificat că această excepție „compensarea” duce la satisfacerea creanței creditorului, comparativ altor excepții din aceeași categorie. Astfel, aceasta nu reprezintă o simplă apărare, dar și un mod de satisfacere a creanței convenabil creditorului.

Este de menționat că fidejutorul, în urma stingerii integrale a obligațiilor reciproce a creditorului și a debitorului pe calea compensării aplicate la declarația sa, nu dispune de așa numita în literatura de specialitate *acțiune subrogatorie* [4, p. 476], stipulată în art. 1161, alin. (1) al Codului civil, care prevede: „Fidejutorul care a executat obligația principală se subrogă în drepturile pe care creditorul le avea contra debitorului.” Fidejutorul, în temeiul art. 658 al Codului civil, nu execută obligația debitorului principal, ci doar contribuie la satisfacerea creanțelor creditorului și a debitorului prin declararea compensării. De la fidejutor nu se transferă nici o valoare patrimonială. În acest sens, fidejutorul nici nu are drept de regres contra debitorului. Prevederile art. 1163 al Codului civil al RM, ce reglementează regresul fidejutorului contra debitorului, nu sînt aplicabile ipotezei în care fidejutorul a exercitat dreptul la compensare în temeiul art. 658 al Codului civil. Astfel, avem două situații ale fidejutorului în cazul exercitării dreptului său la compensarea creanței creditorului:

- fidejutorul nu dispune de acțiunea subrogatorie atunci cînd declară compensarea creanței debitorului cu cea a creditorului;
- fidejutorul dispune de acțiunea subrogatorie dacă a declarat compensarea creanței sale proprii cu cea a creditorului.

Dreptul fidejutorului de a declara compensarea în temeiul art. 658 al Codului civil poate fi exercitat numai în circumstanțele în care fidejutorul însuși cunoaște despre faptul că în raporturile dintre creditor și debitor există obligații reciproce, care întrunesc toate condițiile stingerii lor prin compensare. Deci, este oportun de a evidenția dacă obligația creditorului de a informa fidejutorul implică și obligativitatea aducerii la cunoștință fidejutorului despre posibilitatea de a opune compensarea a ceea ce creditorul datorează debitorului. Codul civil al RM prevede un singur articol ce stipulează obligația creditorului de a informa fidejutorul în relațiile dintre ei. Conform art. 1155, alin. (1) al Codului civil al RM, „Creditorul este obligat să furnizeze, la cererea fidejutorului, toate informațiile utile privind conținutul și modalitățile obligației principale și privind stadiul de executare a acesteia.” Observăm că dispozițiile prezentului articol nu impun expres creditorul de a furniza toate informațiile utile privind posibilitatea de a opune compensarea. Totuși, după părerea noastră, obligația respectivă derivă din interpretarea *lato sensu* a sintagmei „stadiul de executare a acesteia” prevăzută de alin. (1) al art. 1155 al Codului civil. În ipoteza încetării debitorului de a mai îndeplini acte de executare în vederea satisfacerii creanței creditorului pe motiv că se poate realiza o eventuală compensare a obligațiilor, considerăm că fidejutorul este în drept de a cere, iar creditorul este obligat ca, pe lângă informația utilă privind stadiul de executare a obligației, să furnizeze toată informația referitor la conținutul obligațiilor compensabile. Într-un moment în care debitorul și creditorul

încă urmează să se decidă de a aplica compensarea sau nu, executarea obligației se poate stopa. În consecință informațiile cu privire la aceste circumstanțe se referă la conținutul sintagmei *stadiul de executare a obligației* al alin. (1) al art. 1155 al Codului civil.

O problemă tangențial legată de compensarea în cazul fidejusiunii este cea cu privire la obligativitatea aplicării compensării în cazul răspunderii subsidiare. Autorul rus M. И. Брагинский menționează că în anumite cazuri prevăzute de lege compensarea este obligatorie. Astfel, creditorului îi este interzis să ceară satisfacerea creanței sale de către debitorul subsidiar, dacă ea poate fi stinsă prin compensarea creanței reciproce a debitorului principal (alin. (2), art. 399 al Codului civil al Federației Ruse) [142, p. 453-454]. Deci, autorul în cauză face referire la prevederile art. 399, alin. (2) al Codului civil al Federației Ruse, care stipulează expres obligativitatea aplicării compensării față de debitorul principal. Însă în Codul civil al Republicii Moldova nu este stipulată o normă juridică asemănătoare celei prevăzute în art. 399 al Codului civil al Federației Ruse, care stipulează norme generale privind răspunderea subsidiară.

Autorii Cimil D. și Brumă S. observă acest gol din Codul civil al RM și în acest sens se expun: „Cu părere de rău, o normă sau un mecanism juridic elementar, expres prevăzut de noua codificație civilă, ce ar stabili la nivel de norme uniforme condițiile și efectele angajării răspunderii subsidiare, nu se conțin în Codul civil. Motiv din care persoanele interesate de problema în cauză apelează la teorii civilistice ce interpretează geneza și cazurile de aplicare a acestei instituții juridico-civile pentru a găsi soluții adecvate în soluționarea litigiilor ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a răspunderii subsidiare” [19, p. 37]. Ideea autorilor indică asupra faptului că în Codul civil al RM nu există norme generale ce ar fi aplicate mai multor instituții juridice ale dreptului civil moldovean, în special compensării creanțelor reciproce. În acest sens, autorii menționează care este scopul existenței normei juridice privind obligativitatea stingerii prin compensare a creanțelor față de debitorul principal în codurile civile ale altor state, și anume: „Această normă este menită să ne aducă la ideea că debitorul principal este obligat să execute, inițial, cu bună-credință obligația pretinsă de la el și să întreprindă cu diligență toate măsurile și posibilitățile de a executa” [20, p. 65]. Susținem opinia autorilor și ne raliem ideii privind necesitatea stipulării în Codul civil al RM a unor norme uniforme privind reglementarea răspunderii subsidiare și în special a unei norme onerative care să stipuleze obligativitatea stingerii prin compensare a creanței creditorului față de debitorul principal, dacă sînt întrunite condițiile de aplicare a acestui mod de stingere a obligațiilor. Prin reglementările propuse se va contura și mai mult distincția compensării de executare ca mod de stingere a obligațiilor.

4.7. Concluzii la capitolul 4

Sintetizând analiza problemelor specifice privind compensarea în Codul civil al Republicii Moldova, formulăm următoarele concluzii:

1. În sensul dispozițiilor art. 653 al Codului civil și în coroborare cu prevederile art. 2 al Legii cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat, creanță publică constituie orice creanță a persoanelor juridice de drept public.

2. Compensarea creanțelor izvorâte din amenda penală sau contravențională este inadmisibilă sub orice modalitate.

3. Acordarea prerogativei de a exercita dreptul la compensare în privința creanțelor publice uneia sau ambelor părți depinde de specificul fiecărui sistem financiar al statului. În Codul civil al Quebecului dreptul la compensarea creanțelor publice poate fi exercitat doar de către stat. În art. 653 al Codului civil al RM este acordată prerogativa de a exercita dreptul la compensarea creanțelor publice numai persoanelor fizice și juridice participanți la raporturile obligaționale la care statul sau unitățile administrativ-teritoriale sînt parte.

4. Compensarea creanțelor cu locuri de executare diferite, în condițiile art. 654 al Codului civil al RM, nu trebuie să atragă răspunderea contractuală, dat fiind faptul că acest mod de stingere a obligației nu impune respectarea condițiilor de executare corespunzătoare a obligației. Prin urmare, propunem excluderea din art. 654 al Codului civil al RM a frazei „să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți prin faptul că nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit” și de a o substitui cu următoarea propoziție: *„să achite, după caz, o despăgubire pentru acoperirea cheltuielilor de transport.”*

5. Prevederile art. 655 al Codului civil al RM nu admit interpretarea lor restrictivă, în sensul că solicitantul compensării ar putea stabili numai creanțele sale care se compensează. Dreptul de a obiecta al celeilalte părți decît solicitantul compensării și efectul exercitării lui schimbă ordinea stingerii mai multor creanțe stabilite de solicitantul compensării, posibilitate ce nu este întâlnită în cadrul reglementărilor privind executarea obligațiilor.

6. Referitor la utilizarea uniformă a termenilor folosiți la reglementarea compensării propunem eliminarea cuvîntului „cerere” din a doua frază a art. 655 al Codului civil al RM și înlocuirea acestuia cu cuvîntul „*declarație*”.

7. Debitorul, în temeiul art. 656 al Codului civil al RM, poate opune compensarea noului creditor, dat fiind faptul că efectul cesiunii față de terți se produce numai prin acțiunile părților contractului de cesiune și în lipsa unor acțiuni din partea debitorului cedat.

8. În senul art. 656 al Codului civil există trei caracteristici alternative privind exigibilitatea creanței cesionate: a) scadența creanței are loc înainte de primirea înștiințării despre cesiune; b)

scadența nu este indicată; c) executarea poate fi cerută oricând. Referitor la aceste trei caracteristici propnem excluderea din art. 656, alin. (1) al Codului civil a sintagmei „dacă scadența nu este indicată”.

9. În sistemul de drept civil al Republicii Moldova compensarea reprezintă o excepție **personală** a codebitorilor solidari, precum și o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari.

10. Propunem excluderea din art. 544, alin. (1) al Codului civil a cuvântului „executat” și înlocuirea lui cu cuvântul „*satisfăcut*”. De asemenea, propunem excluderea cuvântului „executării” din denumirea art. 544 al Codului civil al RM și înlocuirea lui cu cuvântul „*satisfacerii*”.

11. Prevederile art. 544, alin. (1) al Codului civil al RM, ce reglementează înaintarea acțiunii în regres în cazul executări obligației de către unul din debitorii solidari se aplică în egală măsură compensării, ca și executării obligațiilor.

12. Dreptul fidejursorului de a opune compensarea a ceea ce creditorul datorează debitorului este conferit acestuia în virtutea existenței dreptului creditorului și a fidejursorului de a constitui fidejusiunea în lipsa acordului debitorului.

13. Fidejursorul, în urma satisfacerii integrale a obligațiilor reciproce ale creditorului și ale debitorului pe calea compensării aplicate la declarația sa în temeiul art. 658 al Codului civil al RM, nu dispune de așa-numita acțiune subrogatorie.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Deși stingerea obligațiilor prin compensare este un fenomen juridic complex, autorul tezei a realizat scopul propus de a analiza profund și amplu acest mod de stingere a obligațiilor civile în lumina legislației, practicii și doctrinei din Republica Moldova. În rezultatul analizei în ansamblu și în plan comparat a compensării au fost evidențiate particularitățile ei potrivit cadrului juridic național, care comportă imperfecțiuni ce împiedică exercitarea dreptului la compensare. Astfel, formulăm următoarele concluzii generale:

1. Compensarea, potrivit reglementărilor Codului civil al RM, constituie un mod distinct de stingere a obligațiilor în raport cu executarea obligațiilor, deși am constatat că unele elemente ale acestui mod general de stingere a obligațiilor persistă și în cadrul procedurii de stingere a obligațiilor prin compensare. S-a elucidat că modalitatea de operare, condițiile de realizare, particularitățile excepției compensării, limitele exercitării dreptului la compensare, potrivit Codului civil al RM, redau caracterul distinct al acestui mod de stingere a obligațiilor. În urma analizei sistemice a legislației naționale în plan comparat cu a altor state, precum și a practicii judiciare naționale, s-a stabilit necesitatea încorporării în Codul civil al RM a unui mecanism asemănător compensației judiciare existent în sistemul de drept civil bazat pe instituții, în vederea facilitării aplicării acestui mod de stingere a obligațiilor, precum și înlăturarea deficiențelor existente în practica judiciară la aplicarea normelor materiale și procedurale privind compensarea. Admiterea de legea civilă a unui mecanism analogic ar elimina din reglementarea compensării a unor elemente ale executării obligațiilor.

Comparativ concepțiilor privind compensarea din legislația și doctrina altor state, precum și din doctrina autohtonă, compensare în dreptul civil al Republicii Moldova am definit-o ca fiind acel mod special și indirect de stingere reciprocă a unei obligații și a unei creanțe opuse, certe, lichide, omogene și exigibile, pînă la concurența celei mai mici dintre ele.

În Codul civil al RM, acest mod de stingere a obligațiilor este numit în sens de efect juridic „*compensare*”, ca în dreptul civil german, și nu „compensație,” ca în sistemul de drept civil român sau cel francez. Din specificul reglementării compensării, în particular, din particularitățile sistemului de operare și desprindem tipurile compensării, acestea fiind: a) tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează de drept prin efectul legii; b) tipuri ale compensării specifice sistemului unde compensarea operează prin declarația uneia din părți; c) tipuri ale compensării comune ambelor sisteme. În cadrul fiecărui sistem al compensării un fel al compensării de fiecare dată este unul principal, cum ar fi compensarea forțată în Republica Moldova, iar celelalte sînt auxiliare acestuia. Specificul compensării reglementate în Codul civil de a fi numită în sens de efect juridic, precum și existența mai multor tipuri ale

compensării în funcție de sistemul de operare, constituie un alt raționament în sprijinul poziției că compensarea este distinctă față de executare ca mod de stingere a obligațiilor.

2. Normele juridice privind condițiile producerii efectului extinctiv al compensării prevăzute de legislația RM, precum și cele privind inadmisibilitatea compensării, conțin ambiguități în reglementare și interpretare, fapt ce împiedică aplicarea acestui mod de stingere a obligațiilor. Astfel, s-au înaintat în teză propuneri *de lege ferenda* cu referință la: reglementarea condiției de a fi creanțe omogene prin folosirea noțiunii „omogene”; reglementarea modalității de aplicare a prescripției extinctive în cazul inadmisibilității compensării obligațiilor cu termenul de prescripție expirat; reglementarea cazurilor de inadmisibilitate a compensării, astfel ca să nu existe tautologii juridice referitoare la obligațiile de plată a pensiei alimentare și întreținerea pe viață; reglementarea categoriei prejudiciului cauzat celeilalte părți prin compensarea obligațiilor cu locuri de executare diferite.

3. Compensarea, potrivit Codului civil al RM, operează pe cale forțată extrajudiciară numai prin declarația uneia din părți, recepționată de cealaltă parte dacă sînt întrunite condițiile pozitive și negative prevăzute de lege în privința creanțelor compensabile, fapt care exclude sub orice formă stingerea obligațiilor de drept prin efectul legii ca în dreptul civil francez.

Pe cale judiciară, compensarea operează forțat în urma înaintării acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu, însă prevederile Codului de procedură civilă al RM (art. 172, alin. 1) restrîng posibilitatea înaintării acțiunii reconvenționale cu scop compensatoriu la o etapă mai înaintată a procesului civil, fapt ce determină oportunitatea modificării prevederilor procesual civile în acest sens.

În ceea ce privește momentul stingerii obligației prin compensare, potrivit reglementărilor Codului civil al RM, compensarea are caracter retroactiv, însă am stabilit că tendința internațională contemporană în dezvoltarea modului de stingere a obligațiilor prin compensare este de a reglementa producerea efectelor compensării în viitor, fapt ce trebuie să direcționeze legislatorul în vederea perfecționării legislației în acest domeniu. Prin urmare, am fundamentat teoretic oportunitatea eliminării caracterului retroactiv al compensării din Codul civil al RM, cu înaintarea propunerii *de lege ferenda* în vederea asigurării producerii efectului extinctiv al compensării doar pentru viitor.

4. Dreptul la compensare, fiind un drept potestativ, la ipostaza extrajudiciară apare odată cu întrunirea condițiilor compensării și se exercită prin actul juridic de exprimare a propriei poziții a solicitantului compensării privind stingerea obligației prin compensare. La ipostaza judiciară, dreptul la compensare a creanței reclamantului se naște pentru pîrît din momentul intentării procesului civil, care poate fi exercitat prin înaintarea acțiunii reconvenționale în

temeiul art. 173, alin. (1), lit. „a” al CPC, dacă acțiunea inițială și acțiunea reconvențională sînt în conexiune prin scopul compensării a două creanțe și conține pretenții cu privire la obligarea executării obligațiilor opuse.

La ipostaza executării silite, dreptul la compensare se naște numai în privința creanțelor pecuniare echivalente recunoscute printr-un document executoriu, a cărei exercitare este limitată de voința executorului judecătoresc. Faptul că dreptul la compensare este posibil de exercitat numai în cazul unei compensări totale, este oportun de a fi modificate prevederile Codului de executare al RM pentru a admite și compensarea parțială, în vederea stingerii și obligațiilor pecuniare neechivalente recunoscute printr-un document executoriu.

În procedura insolabilității, ca și în dreptul civil german, exercitarea dreptului la compensare în Republica Moldova nu este afectat de intentarea acestei proceduri în privința debitorului, dacă a apărut pînă la intentare. Dreptul la compensare aparține titularilor creanțelor, iar competența aplicării compensării îi revine administratorului sau lichidatorului, în dependență de etapa procesului de insolabilitate.

5. Reglementările din Codul civil al RM privind compensarea aplicată în raporturi obligaționale complexe comportă următoarele particularități: în cazul compensării creanțelor publice subiectul cu drept de a solicita compensarea este deosebit, și anume persoanele fizice și persoanele juridice de drept privat; în cazul compensării creanțelor cu locuri de executare diferite solicitantul compensării urmează să suporte consecințele răspunderi civile contractuale; la stingerea prin compensare a obligațiilor solidare, compensarea reprezintă o excepție personală a codebitorilor solidari, precum și o excepție personală care folosește indirect și celorlalți codebitori solidari; prevederile privind înaintarea acțiunii în regres în cazul executării obligației de către unul din debitorii solidari se aplică în egală măsură compensării, ca și executării obligațiilor; în cazul compensării creanțelor publice, nu toate tipurile de creanțe publice pot fi stinse prin compensare și anume compensarea creanțelor izvorîte din amenda penală sau contravențională este inadmisibilă sub orice modalitate.

Soluționarea **problemei științifice**, care constă în *identificarea* ansamblului particularităților stingerii obligației prin compensare potrivit legislației Republicii Moldova, fapt *care a condus la clarificarea* modului și a condițiilor operării compensării, *în vederea aplicării* corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu, a permis autorului evidențierea următoarelor recomandări:

1) completarea alin. (1) al art. 651 al Codului civil al RM cu sintagma „*pînă la concurența celei mai mici dintre ele*”;

2) completarea lit.„d”, alin. (1), art. 26 al Legii instituțiilor financiare, la sfârșitul propoziției „acordarea de servicii de decontări” să fie adăugată sintagma „*de compensare*”. Astfel, art. 26, alin. (1), lit.„d” al Legii instituțiilor financiare să aibă următoarea redacție: „*acordarea serviciilor de decontări, de compensare și încasări*”;

3) introducerea în art. 651 al Codului civil al RM a unui nou alineat sub numărul (5) în următoarea redacție: „*Titularul creanței care poate fi supusă compensării are dreptul la satisfacerea ei cu prioritate față de ceilalți creditori chirografari*”;

4) completarea secțiunii a 3-a „Stingerea obligației prin compensare” din capitolul „Stingerea obligațiilor” al Cărții a III-a din Codul civil al RM cu un nou articol sub numărul 659/1 cu denumirea „Compensarea pe cale judiciară”. Prevederile articolului să conțină următoarea redacție: „*Dacă compensarea obligațiilor reciproce este împiedicată de lipsa certitudinii, lichidității și a exigibilității, acestea pot fi stabilite de instanța de judecată.*”

5) excluderea din cadrul dispozițiilor art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM a sintagmei „de aceeași natură” substituind-o cu cuvântul „omogene”;

6) completarea prevederilor alin. (4) al art. 651 al Codului civil al RM, care să prevadă: „*Obligația este stinsă din momentul recepționării declarației de compensare de către cealaltă parte. Declarația este nulă dacă este afectată de modalități.*”;

7) excluderea din alin. (3) al art. 372 al Codului de procedură civilă al RM a sintagmei „se poate solicita o compensație legală”;

8) introducerea sintagmei „*lit. b) și*” în art. 172, alin. (1) al Codului de procedură civilă al RM după sintagma „acțiunea reconvențională înaintată conform art. 173 alin. (1) al CPC [...]”;

9) completarea prevederilor art. 144 al Codului de executare al RM din capitolul „Modul de satisfacere a creanțelor” a Cărții a I-a cu un nou alineat, și anume (5¹), care să stipuleze: *La solicitarea creditorului sau a debitorului procedurii de executare ori din oficiu executorul judecătoresc poate aplica compensarea în privința creanțelor reciproce recunoscute prin documente executorii referitor la încasarea sumelor bănești în temeiul cărora este intentată procedura executării, cu excepția unor situații prevăzute expres de lege;*

10) excluderea temeiului de încetare a procedurii de executare stipulat de lit. „f”, art. 83 al Codului de executare al RM;

11) excluderea sintagmei „cu termenul de prescripție expirat” din art. 659 alin. (1) lit.„a” al Codului civil al RM și de a introduce sintagma „*în privința cărora poate fi aplicat termenul de prescripție*”;

12) excluderea din alin. (1) al art. 659 al Codului civil al RM a dispozițiilor prevăzute de lit. „c”, „privind plata pensiei alimentare” și a lit. „d” „privind întreținerea pe viață”;

13) excluderea din art. 654 al Codului civil al RM a frazei „să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți prin faptul că nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit” și de a o substitui cu următoarea propoziție: „să achite, după caz, o despăgubire pentru acoperirea cheltuielilor de transport.”;

14) eliminarea cuvîntului „cerere” din a doua frază a art. 655 al Codului civil al RM și înlocuirea acestuia cu cuvîntul „*declarație*”;

15) excluderea din art. 656, alin. (1) al Codului civil a sintagmei „dacă scadența nu este indicată”;

16) excluderea din art. 544, alin. (1) al Codului civil a cuvîntului „executat” și înlocuirea lui cu cuvîntul „*satisfăcut*”. De asemenea, propunem excluderea cuvîntului „executării” din denumirea art. 544 al Codului civil al RM și înlocuirea lui cu cuvîntul „*satisfacerii*”.

Pe lângă aceea că în studiul de față sînt dezvăluite *ad integrum* particularitățile compensării ca mod de stingere a obligațiilor, fapt ce contribuie esențial la **dezvoltarea științei** în domeniul stingerii obligațiilor, recomandările înaintate prezintă următoarele **avantaje**:

a) în rezultatul operării modificărilor propuse în plan legislativ va fi perfecționat modul de stingere a obligațiilor prin compensare, care va spori numărul încetării raporturilor obligaționale pe această cale, iar pentru jurisprudență soluțiile menționate în teză contribuie la uniformizarea practicii judiciare în domeniul compensării;

b) *impactul* elaborărilor este benefic atît din punct de vedere *economic*, cît și *financiar*. Din punct de vedere economic, aplicarea pe larg a compensării va contribui la reducerea cheltuielilor complementare în procesul satisfacerii creanțelor, dat fiind faptul că aplicarea altor moduri de stingere a obligațiilor, în particular executarea obligațiilor, presupune suportarea unor cheltuieli mult mai mari. În plan financiar, acest fapt va înlesni la reducerea plăților în numerar, avantaj ce se îmbină cu tendința actuală a politicii financiare.

Intențiile **cercetărilor de perspectivă** sînt orientate spre efectuarea investigațiilor asupra procedeeleor asemănătoare compensării. De asemenea, urmează a fi elaborat proiectul unei Hotărîri a Plenului CSJ privind aplicarea în practica judiciară a compensării.

BIBLIOGRAFIE

I. Referințe bibliografice în limba română

1. Alexandresco D. Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român (Prescripția). Tomul XI, București: Atelierele grafice SOCEC & CO, 1915. 697 p.
2. Armeanic Al. Drept financiar. Chișinău: ASEM, 2006. 299 p.
3. Baiaș Fl. A. și alții (coord.). Noul Cod civil. Comentariu pe articole. București: Editura C.H. BECK, 2012. 2734 p.
4. Baieș S. și alții. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. Ediția a II-a. Vol. II. Chișinău: Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2005. 528 p.
5. Baieș S. și alții. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2015. 752 p.
6. Baieș S., Roșca N. Drept civil: Partea generală, Persoana fizică, Persoana juridică. Univ. de Stat din Moldova. Ediția a 2-a. Chișinău: Î.S.F.E.P., „Tipografia Centrală”, 2005. 400 p.
7. Băieșu A. Regimul neexecutării contractului în Principiile Dreptului European al Contractelor și în Principiile UNIDROIT referitor la contractele de comerț internațional. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr. 11, p. 36-40.
8. Bejenaru E. Codul civil al Republicii Moldova ca „Pat a lui Procust” pentru doctrina obligațiilor condiționale? În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 4, p. 61-66.
9. Belei E. ș.a. Drept procesual civil: Partea specială: Curs universitar. Chișinău: Î.S.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2009. 440 p.
10. Belei E., ș.a. Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău: Lexon-Plus, 2014. 444 p.
11. Bloșenco A. Răspunderea civilă delictuală. Chișinău: ARC, 2002. p. 107. 308 p.
12. Buletin trimestrial (BNM), nr. 4, 2007. 61 p. http://bnm.md/md/trimestrial_bulletin/2007. (vizitat 07.01.2014).
13. Buletin trimestrial (BNM), nr. 4, 2008. 62 p. http://bnm.md/md/trimestrial_bulletin/2008. (vizitat 07.01.2014).
14. Buruiană M., Efrim O., Eșanu N. coord. Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Vol. II. Chișinău: ARC, 2006. 1356 p.
15. Catan C. Conceptul insolabilității: Aspecte teoretico-normative. În: Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova. Materialele conf. internaționale. Chișinău: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2012, 104-113.

16. Cazac O. Instituția rezoluțiunii și rezilierii contractelor: metodă de soluționare a raporturilor contractuale patogene. Autoref. tezei de dr. în drept. Chișinău, 2013. 30 p.
17. Căruntu C. Modalități de transmitere și transformare a drepturilor și obligațiilor civile: cesiunea de creanță și cesiunea de datorie. Autoref. tezei de dr. în drept. Chișinău, 2007, p. 12. 30 p.
18. Chibac Gh. și alții. Drept civil. Contracte speciale. Volumul III. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 688 p.
19. Cimil D., Brumă S. Natura juridică a răspunderii subsidiare. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 3, p. 37-40.
20. Cimil D., Brumă S. Natura juridică a răspunderii subsidiare. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 4, 62-66 p.
21. Ciochină D. Compensația în dreptul românesc. București: Universul Juridic, 2011. 250 p.
22. Ciucă V. Lecții de drept roman. Vol. IV, Iași: Ed. Polirom, 2001. 915-1139 p.
23. Ciutacu Fl. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Slatina: Themis Cart, 2009, 70 p.
24. Codul civil al R.S.S. Moldovenești din 26.12.1964. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1964, nr. 36, art. 81 (abrogat).
25. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial nr. 82-86 din 22.06.2002, în vigoare din 12.06.2003.
26. Codul civil al României din 1864 (abrogat). București: Ed. All Beck, 2004. 252 p.
27. Codul civil al României. București: Lumina Lex, 2009. 607 p.
28. Codul de executare al Republicii Moldova. Nr.443-XV din 24 decembrie 2004. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.11.2010, nr. 214-220/704.
29. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225-XV din 30 mai 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.06.2003, nr. 111-115/451.
30. Codul de procedură civilă al României decretat la 09 septembrie 1865, în vigoare la 01 decembrie 1865 (abrogat). <http://www.romaniaconsulting.ro/2012/10/codul-de-procedura-civila-3/#Despre%20executarea%20silita> (vizitat 21.03.14).
31. Codul de procedură civilă al României, adoptat prin Legea nr. 134/2010. În: Monitorul Oficial al României nr. 485 din 15 iulie 2010 și rectificată în Monitorul Oficial nr. 542 din 03 august 2012. <http://www.cjo.ro/coduri-de-drept/noul-cod-de-procedura-civila/#axzz2wX6ObXqV> (vizitat 20.03.14).
32. Codul familiei al Republicii Moldova. Nr. 1316-XIV din 26 octombrie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2001, nr. 47-48/210.

33. Codul fiscal al Republicii Moldova. Nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova ediție specială din 08.02.2007.
34. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74/195.
35. Convenția UNIDROIT cu privire la factoringul internațional din 28 mai 1988.
<http://www.jus.uio.no/lm/unidroit.factoring.convention.1988/portrait.pdf> (vizitat 18.09.2014).
36. Cosmovici P. Drept civil. Drepturi reale. Obligații. București: ALL BECK, 1998. 401 p.
37. Cristev N. Particularitățile retenției – mijloc de asigurare a executării obligațiilor. Autoreferența de dr. în drept, Chișinău, 2010. 29 p.
http://www.cnaa.md/files/theses/2011/18198/natalia_cristeva_abstract.pdf (vizitat 11.01.2014).
38. Crișu C. Practică și literatură juridică 1996-2002, București: JURIS ARGRESSIS, 2003, 1056 p.
39. Daghie N. Considerații teoretice și practice referitoare la excepția de neexecutare a contractului. În: Dreptul (România), nr. 1, 2013. 99-124 p.
40. Decizia civilă nr. 1890 din 20 martie 2008 a Secției civile și de proprietate intelectuală a Înaltei Curți de Casație a României. www.scj.ro/SC_rezumat_2008/SC_r1890_2008.htm (vizitat 24.03.2014).
41. Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 01 octombrie 2013 (dosar nr. 2a-2033/13).
42. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ din 18 ianuarie 2012 (dosar nr. 3r-152/2012). http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_old.php?id=35336 (vizitat 18.11.15).
43. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ din 01 octombrie 2008 (dosar nr. 2ra-1571/08). http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_old.php?id=2240 (vizitat 18.11.15).
44. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții de Apel Bălți din 07 noiembrie 2013 (dosar nr. 2ra-192/13). <http://instante.justice.md/cms/cab-menu> (vizitat 13.04.2015).
45. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ lărgit al CSJ din 11 ianuarie 2012 (dosar nr. 2ra-248/12). http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_old.php?id=33345 (vizitat 18.11.15).
46. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al CSJ din 09 octombrie 2013 (dosar nr. 2ra-2527/13).
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=3997 (vizitat 19.11.15).

47. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ din 04 septembrie 2013 (dosar nr. 2rac-308/13). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=2886 (vizitat 19.11.15).
48. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ din 28 februarie 2014 (dosar nr. 2ra-41/14). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=7899 (vizitat 21.04.14).
49. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al CSJ din 13 martie 2014 (dosar nr. 2rac-34/14). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=8265 (vizitat 19.11.2015).
50. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al CSJ din 12 februarie 2014 (dosar nr. 2r-203/14). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=7431 (vizitat 19.11.15).
51. Decizia Colegiului economic lărgit al CSJ din 20 martie 2008 (dosar nr. 2 rae-54/2008). http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_old.php?id=360 (vizitat 13.12.13).
52. Deleanu I. Tratat de procedură civilă; Noul Cod de procedură civilă, vol. 1. București: Universul Juridic, 2013, p. 721. 1115 p.
53. Dima E. ș.a. DEXI, Dicționar Explicativ Ilustrat al Limbii Române. Chișinău, Ed. ARC: Gunivas, 2007. 2280 p.
54. Directiva nr. 98/26/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 mai 1998 privind caracterul definitiv al decontării în sistemul de plăți și decontare a titlurilor de valoare. În: Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, 11.06.1998, nr. L 166/45, p. 33-38. www.bnr.ro/files/d/Plati/directive_98-26-CE.pdf (vizitat 15.07.2014).
55. Dogaru I., Drăghici P. Teoria generală a obligațiilor. București: ALL BECK, 2002. 592 p.
56. Dogaru I., și Drăghici P. (coord.). Bazele dreptului civil. Vol. III. Teoria generală a obligațiilor. București: C.H. Beck 2009. 681 p.
57. Dogaru, I., Contractul, considerații teoretice și practice. Craiova: Editura Scrisul Românesc, 1983. 405 p.
58. Dumitru-Nică M. Reducerea clauzei penale – reținută a fi „vădit excesivă” în temeiul art. 1541 alin. (1) lit. b) din noul Cod civil – constituie o facultate sau o obligație pentru instanța de judecată? În: Dreptul, 2015, nr. 4. p. 23-35.
59. Gheorghe-Alexandru I. Contribuții la delimitarea și corelarea teoriei riscurilor în raport de alte instituții ale dreptului civil. În: Analele Universității din București, Seria Drept, 2012-I, C.H.BECK, p. 58-71.

60. Hamangiu C., Rosetti Bălănescu I., Băicoianu Al. Tratat de drept civil român. Vol. II, București: Ed. ALL Beck, 2002. 796 p.
61. Hanga V. Drept privat roman. Tratat. București: Ed. Didactică și Pedagogică 1977. 462 p.
62. Hotărîrea BNM privind aprobarea Regulamentului cu privire la sistemul automatizat de plăți interbancare. Nr. 53 din 2 martie 2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 10.03.2006, nr. 39-42/144.
63. Hotărîrea Colegiului civil și de contencios administrativ al Cuții de Apel Chișinău din 11 august 2011 (nr. dosar 3-238/11). [www. http://instante.justice.md](http://instante.justice.md) (vizitat 23.09.2014).
64. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de determinare a mărimii taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc și a spezelor procedurii de executare. Nr. 886 din 23 septembrie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.10.2010, nr. 191-193/977.
65. Hotărîrea Judecătorei r. Ialoveni din 06.07.2012, (dosar nr. 2e-12/2012) http://instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jia/jia.php (vizitat 13.04.2015).
66. Hotărîrea Plenului CSJ privind aplicarea de către instanțele judecătorești al legislației ce reglementează modalitățile de reparare a prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligațiilor pecuniare, cu excepția celor izvorîte din contractual de credit bancar sau împrumut. Nr. 9 din 24.12.2010. În Buletinul CSJ, 2011, nr. 5.
67. Ioffe O. Drept civil sovietic. Trad.: Eminescu Y. București: Ed. Științifică, 1960. 470 p.
68. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 29 ianuarie 2014 (dosar nr. 2ra-345/14). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=6967 (vizitat 03.02.2014).
69. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 16 mai 2012 (dosar nr. 2rhe-33/12). http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_old.php?id=33765 (vizitat 16.08.2014).
70. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 07 mai 2014 (dosar nr. 2ra-1377/14). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=9754 (vizitat 19.11.2015).
71. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 02 iulie 2014 (dosar nr. 2ra-1869/14). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=11167 (vizitat 07.08.2014).
72. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 20 februarie 2014 (dosar nr. 2ra-672/14). http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=7694 (vizitat 19.11.2015).

73. Jitaru L. Dicționar de maxime și expresii juridice latine (latin/român/rus). Chișinău: Museum, 2001. 255 p.
74. Legea instituțiilor financiare. Nr. 550-XIII din 21 iunie 95. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.05.2011, nr. 78-81/199.
75. Legea Republicii Moldova a contabilității. Nr. 113 din 27 aprilie 2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.06.2007, nr. 90-93/399.
76. Legea Republicii Moldova a insolvenței. Nr. 149 din 29 iulie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.09.2012, nr. 193-197/663.
77. Legea Republicii Moldova a taxei de stat. Nr. 1216-XII din 03 decembrie 1992. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.04.2004, nr. 53-55/302.
78. Legea Republicii Moldova cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat. Nr. 419-XVI din 22 decembrie 2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.03.2007, nr. 32-35/114.
79. Legea Republicii Moldova cu privire la faliment (abrogat). Nr. 851-XII din 03 ianuarie 1992. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1992, nr. 1/10.
80. Legea Republicii Moldova cu privire la notariat. Nr. 1453-XV din 08 noiembrie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.11.2002, nr. 154-157/1209.
81. Legea Republicii Moldova privind actele legislative. Nr. 780-XV din 27 decembrie 2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.03.2002, nr. 36-38/210.
82. Legea Republicii Moldova privind sistemul bugetar și procesul bugetar. Nr. 847-XIII din 24 mai 1996. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova ediție specială, 25.03.2005.
83. Legea Republicii Moldova privind societățile cu răspundere limitată. Nr. 135-XVI din 14 iunie 2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.08.2007, nr. 127-130/548.
84. Legea RM cu privire la gaj. Nr. 449-XV din 30 iunie 2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.10.2001, nr. 120/863.
85. Legea RM pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 155 din 05 iulie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31.08.2012, nr. 185/622.
86. Legea RM privind contractele de credit pentru consumatori. Nr. 202 din 12 iunie 2013. În: Monitorul Oficial, 06.09.2013, nr. 191-197/619.
87. Legea României privind Codul de procedură civilă. Nr. 134 din 01.07.2010. În: în Monitorul Oficial nr. 542 din 03 august 2012. <http://portal.just.ro/310/Documents/LEGE%20nr134-2010-1.doc> (vizitat 01.07.2015).

88. Lucilla G. Sistemul normativ și soluțiile inovatoare ale Codului european al contractelor, ed. și trad.: Florin Ciutacu. Slatina: Ed. Themis Cart, 2008. 166 p.
89. Ludușan Fl. Considerații în legătură cu drepturile de creanță. În: Dreptul, 2014, nr. 11, p. 211-217.
90. Ludușan Fl. Considerații referitoare la caracterul cert, lichid și exigibil al creanțelor potrivit Legii nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență. În: Dreptul, 2015, nr. 3, p. 53-60.
91. Macinskaia V., Visternicean D., Belei E. Drept procesual civil; Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile; Proceduri necontencioase în procesul civil. Chișinău: Elan Poligraf S.R.L, 2008. 200 p.
92. Macovei G. Procedura aplicabilă persoanelor insolabile. Evoluție și tendințe moderne. În: Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective. Conferință științifică cu participare internațională. Chișinău: USM, 2014, p. 254-261.
93. Malaurie Ph., Aynès L., Stofel-Munck Ph. Drept civil, Obligațiile, trad.: Diana Dănișor. București: Wolters Kluwer, 2009. 910 p.
94. Marian N. Tratat de prescripție extinctivă. București: Universul Juridic, 2010. 1288 p.
95. Mihalache I. Drept privat roman. Note de curs. Chișinău: Litera AVN, 2012. 268 p.
96. Negru B., Negru A. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău: Bon Offices, 2006, p. 224. 520 p.
97. Negru I. Teoria generală a dreptului de preemțiune. București: Universul Juridic, 2010. 473 p.
98. Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului privind stingerea obligației fiscale prin compensare. Nr. 42 din 07 iulie 2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.09.2004, nr. 163-167/320.
99. Pătulea V. Echivalența prestațiilor (echilibrul contractual). În: Dreptul, 2015. nr. 6. p. 107-112.
100. Petre Florescu D. A., Coman P., Mrejeru T. Executarea silită: reglementare, doctrină, jurisprudență. București: C. H. Beck, 2009. 310 p.
101. Pisarenco O. Drept procesual civil. Chișinău: „TEHNICA-INFO”, 2012. 404 p.
102. Poalelungi M. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ediția a II-a. Chișinău: Î.S.F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013. 1200 p.
103. Pop L. Drept civil român, Teoria generală a obligațiilor. București: Lumina Lex, 2000. 512 p.

104. Pop L. Tratat de drept civil. Obligațiile, vol. 1. Regimul juridic general sau ființa obligațiilor civile. București: C.H. Beck, 2006. 586 p.
105. Pop L., Popa I-Fl., Vidu S. I. Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București: Univers Juridic, 2012. 889 p.
106. Popescu T. R., Anca P. Teoria generală a obligațiilor. București: Ed. Științifică, 1968, 448 p.
107. Postolache R. Încetarea contractului de fidejusiune în lumina noului Cod civil. În: Dreptul, 2011, nr. 6, p. 46-57.
108. Prisac Al. Accepțiunile compensării în sistemul de drept continental. În: Promovarea drepturilor omului și securității umanitare prin prisma integrării europene (Parteneriatul Estic). Materialul conf. științifice internaționale. Chișinău: Universitatea de Studii Europene din Moldova, 2013. p. 80-87.
109. Prisac Al. Certificarea stingerii obligațiilor prin executare. În: Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective. Materialele conf. jubiliare cu participare internațională. Chișinău: USM, 2014. p. 207-215.
110. Prisac Al. Certitudinea și lichiditatea creanțelor compensabile. În: Закон и жизнь, 2015, nr. 3, p. 51-54.
111. Prisac Al. Compensarea creanțelor publice în temeiul prevederilor Codului civil al Republicii Moldova: În: Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice. Materialele conf. internaționale. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2015, p. 243-248.
112. Prisac Al. Conceptul și natura juridică a compensării în dreptul roman, francez și român. În: Tinerii Politicieni, Juriști, Economisti, Jurnaliști, Artiști, Filologi...vis-a-vis de extinderea Uniunii Europene. Materialele conf. internaționale. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, 2013, p.122-134.
113. Prisac Al. Definirea efectului extinctiv al compensării. În: Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы. Международная научно-практическая конференция. Кишинев, 2013, p.148-151.
114. Prisac Al. Delimitarea tipurilor compensării în dreptul civil. În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Teze ale Conferinței Științifice Internaționale a doctoranzilor. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, 2014, p. 134.
115. Prisac Al. Formele de apărare a drepturilor civile. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova, Ediția I-a, 2013, p. 5-13.

116. Prisac Al. Inadmisibilitatea compensării creanțelor cu termenul de prescripție extinctivă expirat. În: Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană. Materialele conf. internaționale. Chișinău: USPEE, 2015, p. 483-485.
117. Prisac Al. Modalitățile de apărare a pîrîtului împotriva acțiunii. În: Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău: Cartier, 2013. p. 301-304.
118. Prisac Al. Noi concepte privind stingerea obligațiilor (finalitatea obligațiilor, principiile și trăsăturile stingerii obligațiilor). În: Revista Națională de Drept, 2011, nr. 1, p. 55-60.
119. Prisac Al. Omogenitatea creanțelor compensabile. În: Legea și viața, 2015, nr. 3, p. 22 -25.
120. Prisac Al. Stingerea obligațiilor prin compensare și confuziune în procedura insolvență. În: Legea și viața, 2015, nr. 2, p. 28-31.
121. Proiectul Codului civil. În: Drept moldovean, 2002, nr. 1. 464 p.
122. Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1346/2000 din 29 mai 2000 privind procedurile de insolvență. <http://www.just.ro/Portals/0/CooperareJudiciara/Legislatie/Comunitara/1346%20insolventa.pdf> (vizitat 15.07.2014).
123. Roșca N., Baieș S. Dreptul afacerilor. Ed. a 3-a. Chișinău, 2011. 576 p.
124. Sosna B., Avornic G., Grosu Ș. Stingerea creanțelor și datoriilor persoanelor fizice și juridice. Unele considerațiuni. În: Fin-consultant, 2007, nr. 3, p. 91-100.
125. Stătescu C., Bîrsan C. Drept civil: Teoria generală a obligațiilor. Ediția a III – a. București: ALL BECK, 2000. 464 p.
126. Stătescu C., Bîrsan C. Drept civil: Teoria generală a obligațiilor. Ediția a IX – a, revăzută și adăugită. București: Hamangiu, 2008. 480 p.
127. Stătescu C., Bîrsan C. Drept civil: Teoria generală a obligațiilor. Ediția a VIII – a, București: ALL BECK, 2002. 493 p.
128. Șaptefrați C. Compensația – mod de stingere a obligațiilor civile. În: Reafirmarea drepturilor și libertăților fundamentale la 60 de ani ai Declarației Universale a drepturilor omului. Materialele conf. internaționale. Chișinău: USEM, 2008, p. 329-330.
129. Tăbîrcă M. Excepțiile procesuale în procesul civil. Ed. a 2-a, rev. și adăug., București: Universul Juridic, 2006. 374 p.
130. Troanță Rebeleș Turculeanu A.-L. Compensația: reglementare, doctrină, jurisprudență. Ediția 2, București: Ed. C. H. Beck 2012. 232 p.
131. Turcu I., Andreea S. Dreptul insolvenței fiica rebelă a dreptului civil. În: Phoenix, revista de insolvență, 2012, nr. 40-41, p. 36-42.
132. Vasluiian G., Velicev A. Bani și obligații pecuniare: unele aspecte în accepțiunea noului Cod civil al RM. În: Revista națională de drept, nr. 11, 2003, p. 49-52.

133. Veress E. Discuții referitoare la garanția comună a creditorilor asupra patrimoniului debitorului. În: Dreptul (România), 2012, nr. 8, p. 141-150.
134. Vîtcă L-M. Proiectul Cadrului comun de referință în materia dreptului privat european: baza de pornire a viitorului Cod civil european. În: Buletin de informare legislativă, 2009, nr. 2, p. 3-11.
135. Volcinschi V., Cibotaru A. Drepturile reale asupra lucrurilor altuia. Chișinău: UCCM, 2011. 318 p.
136. Volcinschi V., Prisac Al. Studiu comparat al reglementărilor din Codul civil al Republicii Moldova privind stingerea obligațiilor cu cele din Codul civil olandez, german și ucrainean. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr. 6. p. 35-40.
137. Volcinschi V., ș.a. Drept privat roman. Chișinău, 2014. 400 p.

II. Referințe bibliografice în limba rusă

138. Алехина С. А. и др. Гражданское процессуальное право: Учебник / Под. ред. Шакарян М. С., Москва: Изд-во Проспект, 2004. 584 с.
139. Андреев Ю. Н. К вопросу о восстановительно-компенсационной функции гражданского права. В: Современное право, 2014 , N. 11, с. 50-55.
140. Афанасьев С. Ф., Зайцев А. И. Гражданский процесс. Москва: Изд. Норма, 2004, 464 с.
141. Барон Ю. Система римского гражданского права. СПб: Издательство Асланова Р. „Юридический центр Пресс”, 2005. 1102 с.
142. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 2-е изд. Москва: Статут, 2005. 840 с.
143. Власова А. В. Структура субъективного гражданского права. Дис. ...канд. юрид. наук. Ярославль, 1998, 150 с.
144. Волкова Т. А. Договорные основания прекращения обязательств. Дис. ...канд. юрид. наук. Самара: 2006. 183 с.
145. Ганина М. В. Актуальные вопросы зачета обязательств в связи с принятием концепции развития гражданского законодательства РФ. Сибирский юридический вестник, 2012, N. 1(56), с. 47-57.
146. Горбачёва М. В. Зачет в немецком праве. В: Сибирский юридический вестник, 2011, N. 2 (53), с.71-76.
147. Горбачева М. В. Зачет при уступке права требования. В: Сибирский вестник, N. 1, 2010, с. 27-33.

148. Горбачева М. В. Случаи недопустимости договорного зачета. В: Сибирский юридический вестник, 2009, N. 1, с. 50-55.
149. Горбачева М. В. Юридическая природа и сущность зачета в гражданском праве. В: Сибирский юридический вестник, 2008, N. 4, с. 47-55.
150. Гражданский процесс. Общая часть, учебник под. общ. ред. Беловой Т. А., Колядко И. Н., Юркевича Н.Г. Минск: Амалфея, 2001. 576 с.
151. Гражданский кодекс Нидерландов. Книги 2, 3, 5, 6 и 7 / перевод М. Ферштман; отв. ред. Ф.Й.М. Фельдбрюгге. 2-е изд. - Лейден, 2000. 372 с.
152. Гражданский кодекс Республики Казахстан (общая часть). http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1006061. (vizitat 10.02.14).
153. Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51-ФЗ - Часть 1. http://www.consultant.ru/popular/gkrf1/5_61.html#p4198. (vizitat 10.02.14).
154. Гражданский кодекс Украины с изменениями от 04.07.2013. <http://meget.kiev.ua/kodeks/grazdanskiy-kodeks/>. (vizitat 24.02.14).
155. Гражданский процесс: Учебник / Отв. ред. Проф. Ярков В. В. - 5-изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2004. 720 с.
156. Гражданское и торговое право зарубежных государств. Том I. Издание 4-е, переработанное и дополненное. Отв. редакторы: проф. Васильев Е. А., проф. А. С. Комаров. Москва: Международные отношения, 2004. 556 с.
157. Гражданское право, Часть первая: Учебник. Под. ред. Калпина А. Г., Масляева А. И.. – 2-е изд. перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2002. 536 с.
158. Гражданское право: В 2 т. Том II. Полутом 1: Учебник. Отв. ред. проф. Суханов Е. А. – 2-е изд. перераб. и доп. Москва: Издательство БЕК, 2003. 704 с.
159. Гражданское право: Учебник /Под общ. ред. Яковлева В. Ф. Москва: РАГС, 2003. 503 с.
160. Гражданское право: Учебник для вузов. Часть первая/ Под. общ. ред. Иллариновой Т. И., Б. М. Гонгало, Плетнева В. А. Москва, Изд. НОРМА, 2001. 464 с.
161. Гражданское право: Учебник. Под. ред. С.П. Гришаева. Москва: Юриситъ, 2000. 484 с.
162. Гуев А. Н. Гражданское право. Учебник. Москва: Инфра, 2004. 457 с.
163. Дигесты Юстиниана/Перевод с латинского. Отв. ред. Л. Л. Кофанов. Том. III. Москва: Статут, 2003. 780 с.
164. Димитриев М.А. К вопросу об отдельных способах прекращения обязательств. В: Российская Юстиция, 2012, N. 5, с. 8-11.

165. Драгунов В. Односторонний и договорный зачет. В: Право и экономика, №. 11, 2003, с. 62-66.
166. Егорова. М. Правовая сущность зачета. В: Хозяйство и право, 2011, №. 10, с. 137-144.
167. Информационное письмо Президиума ВАС РФ от 29.12.2001, № 65 „Обзор практики разрешения споров, связанных с прекращением обязательств зачетом встречных однородных требований”. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_35097/ (vizitat 18.03.14).
168. Иоффе. О. С. Обязательственное право. Москва: Юридическая литература, 1975. 880 с.
169. Исаев И. А. Зачет в судебной практике: актуальные проблемы. В: Право и экономика, 2004, №. 9 (199), с. 83-86.
170. Исаев И. А. Правовое регулирование клиринга и иных форм зачета. Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Москва – 2004. 30 с.
171. Исаев И. А. Правовое регулирование клиринга и иных форм зачета. Дис. канд. юрид. наук. Москва: 2004. 177 с.
172. Каменков. В. Встречный иск – не только средство защиты ответчика. <http://www.director.by/index.php/section-blog/43--4-118-2009/802-2010-02-23-14-27-49.html> (vizitat 27.06.2014).
173. Килинкарлова Е. В. Зачет и возврат излишне уплаченных и излишне взысканных налоговых платежей в налоговом и бюджетном праве. Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2009. 23 с.
174. Концепция развития гражданского законодательства Российской Федерации” (одобрена решением Совета при Президенте РФ по кодификации и совершенствованию гражданского законодательства от 07.10.2009). http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_95075/ (vizitat 23.06.2014).
175. Крашенинников Е. А. Основные проблемы зачета. В: Очерки по торговому праву: Сборник научных трудов. Под ред. Крашенинникова Е. А. – Ярославль: ЯрГУ, 2009. с. 3-28.
176. Крашенинников Е. Договор о зачете. В: Хозяйство и право, 2004, №. 11, с. 46-48.
177. Кристева Н. Право удержания и его объекты. В: Закон и жизнь, 2009, №. 5, с. 55-58.
178. Ларина. Н. Зачет в процедурах банкротства. В: Хозяйство и право, 2004, №. 7. с. 72-74.
179. Мейер Д. И. Русское гражданское право. С.- Петербургъ: Типография Д. В. Чечинадзе, 1894. 661 с.

180. Нуриев А. Условные гражданско-правовые обязательства. В: Хозяйство и право, 2012, N. 11, р. 90-128.
181. Ожидаемые изменения в Гражданском кодексе РФ: обзор доклада В. В. Витрянского в Красноярске. <http://kirillsidorenko.ru/2010/11/02/71/> (vizitat 24.06.2014).
182. Пиляева В. В. Гражданское право: Учебник: Части общая и особенная. Москва: ТК Велби, 2004. 800 с.
183. Пушкина А. В. Финансирование под уступку денежного требования. В: Государство и право, N. 8. с. 29-38.
184. Решение Арбитражного суда Белгородской Области из 02 июня 2015, дело (N. A08-8052/2012). <https://rospravosudie.com/court-as-belgorodskoj-oblasti-s/judge-valujskij-nikolaj-semenovich-s/act-319499799/> (vizitat 11.06.2015).
185. Решение Арбитражного суда города Санкт-Петербурга и Ленинградской области из 29 мая 2015, (дело N. A56-85541/2014). <https://rospravosudie.com/court-as-sankt-peterburga-i-leningradskoj-oblasti-s/judge-zakrzhevskaya-evelina-stanislovovna-s/act-319460113/> (vizitat 11.06.2015).
186. Решение Арбитражного суда Чувашской Республики-Чувашии из 03 июня 2015, (N. A79-2595/2015). <https://rospravosudie.com/court-as-chuvashskoj-respubliki-s/judge-yaxatina-s-yu-s/act-319498715/> (vizitat 11.06.2015).
187. Сарабаш С. В. Обязательства с множественностью лиц и особенности их исполнения. Москва: Статут, 2004. 112 с.
188. Сарабаш. С. В. Прекращение обязательств зачетом в арбитражной практике. В: Хозяйство и право, 2001, N. 10, 80-91 с.
189. Танага А. Н. Принцип свободы договора в гражданском праве России. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 211 с.
190. Толстой В. С. Исполнение обязательств. Москва: Юридическая литература, 1973. 208 с.
191. Фахретдинов Т. Р. Проблемы применения зачета в гражданском праве России. Автореф. дис. канд. юрид. наук. Казань 2006. 22 с.
192. Фахретдинов Т. Р. Проблемы применения зачета в гражданском праве России. Дис. канд. юрид. наук. Казань 2006. 183 с.
193. Федеральный закон Российской Федерации от 28 декабря 2013 г. N 441-ФЗ "О внесении изменений в Федеральный закон "Об исполнительном производстве". <http://www.rg.ru/2013/12/30/proizvodstvo-dok.html> (vizitat 10.07.2014).

194. Халабуденко О. А. Имущественные права. Книга 2. Обязательственное право. Кишинев, 2014. 488 с.
195. Чайка И. В. Прекращение обязательств по основаниям, не связанным с их фактическим исполнением. Дис. канд. юрид. наук. Рязань, 2007. 198 с.
196. Чайка И. В. Прекращение обязательств по основаниям, не связанным с их фактическим исполнением. Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Волгоград 2007. 22 с.
197. Чайка. И. В. Субъективные основания прекращения обязательств: монография/ под науч. ред. К. Я. Ананьевой; Ряз. гос. Ун-т им. С. А. Есенина. Рязань, 2007. 56.
http://library.rsu.edu.ru/blog/wp-content/uploads/e-library2/libds/chaika_subekt_osnovaniya.pdf. (vizitat 12.11.2013).
198. Чурин. С. Правовые формы предпринимательских расчетов, основанных на зачете взаимны требований. В: Хозяйство и право, 1999, N. 1, с.111-119.
199. Шичанин А., Гривков О. Как избежать ошибок при выборе способа прекращения обязательств. В: Хозяйство и право, N. 6, 2001. с. 98-106.
200. Шумейко И. Ю. Проблемы исполнения обязательств в гражданском праве. Автореф. дис. канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону 2010. 30 с.
201. Шумейко И. Ю. Проблемы исполнения обязательств в гражданском праве. Дис. канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2009. 244 с.

III. Referințe bibliografice în limba engleză

202. Beatson J. Anson's Law of Contract, 28th Edition. Oxford: Univerity Press, 2002. 739 p.
203. Buckland W.W. A Text-Book of Roman Law: From Augustus to Justinian, Cambridge University Press, 2007. 764 p.
<http://books.google.md/books?id=I5U8xwaGxb0C&printsec=frontcover#v=onepage&p&f=false> (vizitat 12.11.2013).
204. Bürgerlichen Gesetzbuches [Codul civil german din 1896]. Traducere în limba engleză,
http://gesetze-im-internet.de/english_bgb/german_civil_code.pdf (vizitat 14.12.2013).
205. Civil Code of Québec,
http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1991_A.html (vizitat 08.02.14).
206. Decision of the Court of Justice of the European Union from 10.07.2003 in case Danvaern Production A/S c/Schuhfabriken Otterbeck GmbH & Co., nr. C-341/93.
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=99229&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=224657> (vizitat 28.01.2014).

207. Decision of the Court of Justice of the European Union from 10.07.2003 in case Commission of European Communities c/ Conseil des communes et régions d'Europe, nr. C-87/01 P. <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=48501&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=158844> (vizitat 22.12.2013).
208. Decision of the Court of Justice of the European Union from 19.05.1998 in case Bent Jensen și Korn – og Fonderstofkompagniet A/S c/ Landburgsministeriet – EF – Direktoratet., nr. C-132/95.
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=43882&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=531858> (vizitat 15.03.2014).
209. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition. Dissen: Dieter Fuchs Stiftung, 2009. 650 p.
210. Prisac Al. Counter-action with set-off purpose. In: *Наша право/our law* (Kiev), 2015, nr. 2, p. 160-164.
211. Sartor G. Fundamental Legal Concepts: A formal and Theleological Characteristion. EUI working paper LAW No. 2006/11. 34 p.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.154.1495&rep=rep1&type=pdf> (vizitat 06.11.2013).
212. The Principles Of European Contract Law 2002 (Parts I, II, and III). 50 p.
<http://www.transnational.deusto.es/emttl/documentos/Principles%20of%20European%20Contract%20Law.pdf> (vizitat 01.03.2014).
213. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010 Edition,
<http://unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/blackletter2010-english.pdf> (vizitat 22.10.2013).
214. Zimmermann R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford: Oxford University Press, 1996. 1241 p.

IV. Referințe bibliografice în limba franceză

215. Appleton C. Histoire de la compensation en droit romain. În: *Annales de l'université de Lyon*, Paris, 1895. 564 p.
216. Avant-projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil). Rapport à Monsieur Pascal Clément, Garde des Sceaux, Ministre de la Justice, 22 septembre 2005. 184 p.
http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf (vizitat 07.02.2014).

217. Bénabent A. Droit civil. Les obligations. Troisième édition. Paris: Montchrestien, 1991. 404 p.
218. Carbonnier J. Droit civil, 4/Les Obligations. Paris: Presses Universitaires de France, 1982. 615 p.
219. Code civil 103 édition. Paris: Dalloz, 2004. 2179 p.
220. Code civil français de 18 mars 1804, <http://legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721> (vizitat 16.11.2013).
221. Desjardins A. De la compensation et des demandes reconventionnelles dans le Droit Romain et dans le Droit Français: ancien and moderne, Paris, 1864. 539 p.
222. François T., Philippe S., Lequette Y. Droit civil. Les obligations, 5 édition. Paris: Précis DaLLoz, 1993. 1070 p.
223. Meynial E. Compensation en droit romain et en droit français. Thèse pour le doctorat, Paris 1885. 167 p. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5668229r/f10.zoom>. (vizitat 08.02.2014).

V. Referințe bibliografice în limba germană

224. Bürgerlichen Gesetzbuches (BGB) Ausfertigungsdatum, 18.08.1896. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bgb/gesamt.pdf> (vizitat 29.04.14).

VI. Referințe bibliografice în limba italiană

225. Codice Civile Italiano, 16.03.1942, http://www.jus.unitn.it/cardoza/obiter_dictum/codciv/codciv.htm (vizitat 04.02.2014).

VII. Referințe bibliografice în limba spaniolă

226. Código Civil, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Privado/cc.l4t1.html#c4s6 (vizitat 06.02.14).

VIII. Referințe bibliografice în limba cehă

227. Občanský zákoník. <http://www.novy-obcansky-zakonik.cz/zneni-v-pdf/> (vizitat 09.06.2015).

IX. Referințe bibliografice în limba maghiară

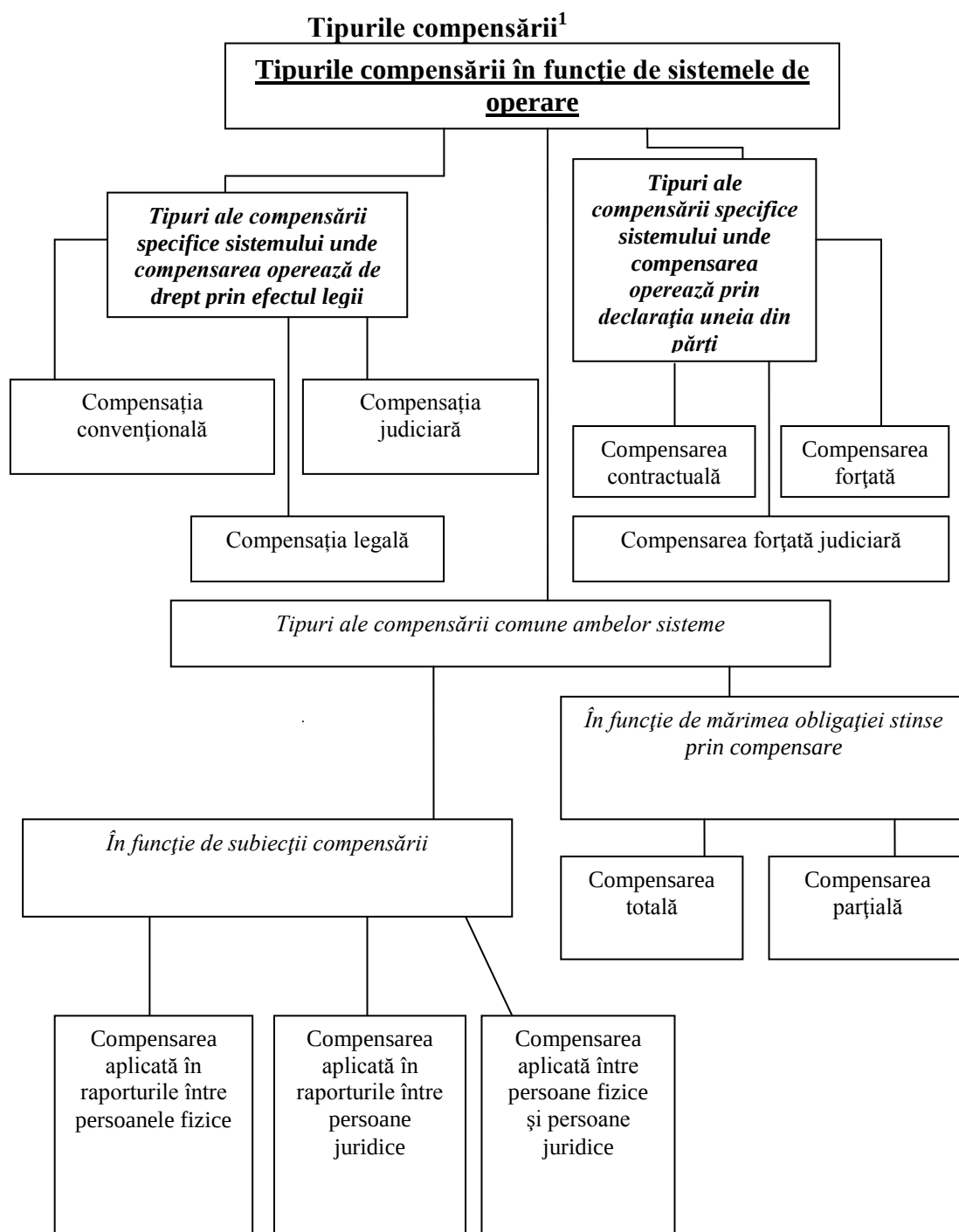
228. Magyar Közlöny. www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13031.pdf (vizitat 09.06.2015).

X. Referințe bibliografice în limba ucraineană

229. Цивільний кодекс УСРР (1922 p.). <http://textbooks.net.ua/content/view/1064/17/> (viziat 30.06.2015).

ANEXE

Anexa 1. Schema tipurilor compensării

¹ Sursa: Elaborat de autor.

Anexa 2. Răspunsul Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

Comisia juridică, numiri și imunități

MD-2073, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 105

www.parlament.md

12 octombrie 2015

CJ nr. 260

**Domnului Alexandru Prisac
str. Bucuriei 10, of. 106**

Stimate domnule Prisac,

Comisia juridică, numiri și imunități vă informează că cererea dumneavoastră prin care solicitați modificări în Codul civil al Republicii Moldova a fost remisă Ministerului Justiției conform competenței.

Despre rezultatele examinării veți fi informat ulterior.

Cu respect,

**Raisa APOLSCHII
Președintele Comisiei**

Anexa 3. Cerere adresată ministrului Justiției privind înaintarea propunerilor de modificare și completare a prevederilor Codului civil al RM privind stingerea obligației prin compensare

Data 05.10.2015

Ministrului Justiției al RM
De la doctorandul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM
Alexandru Prisac
Chișinău, str. Bucuriei 10, of. 106.
Tel. 069987162.

CERERE

Prin prezenta cerere solicit (propun) de a fi luate în considerare la elaborarea proiectului de modificare și completare a Codului civil al RM următoarele propuneri referitor la Secțiunea a 3-a „Stingerea obligației prin compensare” din Capitolului VII, al Cărții a treia, după cum urmează:

1. completarea secțiunii a 3-a „Stingerea obligației prin compensare” din capitolul „Stingerea obligațiilor” al Cărții a III-a din Codul civil al RM cu un nou articol sub numărul 659/1 cu denumirea „Compensarea pe cale judiciară”. Prevederile articolului să conțină următoarea redacție: *„Dacă compensarea obligațiilor reciproce este împiedicată de lipsa certitudinii, lichidității și a exigibilității, acestea pot fi stabilite de instanța de judecată.”*

Codul civil al RM nu reglementează compensarea judiciară în sensul celei existente în sistemul de drept civil francez, și anume de a admite stingerea unei obligații prin derogarea de la unele condiții ale compensării. Totuși, după părerea noastră, această formă a compensării prezintă anumite avantaje practice care nu pot fi realizate în lipsa unei reglementări civile, acestea fiind:

- posibilitatea stingerii unei obligații reciproce prin realizarea creanțelor ambilor creditori atunci când acestea nu sînt certe, lichide sau exigibile;
- funcțiile de garantare a satisfacerii creanței creditorului și de mijloc de apărarea drepturilor civile sînt mai pronunțate în cazul compensării judiciare;
- evitarea pronunțării a două hotărîri judecătorești pentru două pretenții opuse.

Pornind de la cele menționate, este benefică completarea Codului civil al RM cu dispoziții ce ar admite compensarea judiciară în sensul prevăzut de sistemul de drept civil francez. De altfel, aplicarea în practică a compensației judiciare constituie o lipsă de normativitate în existența acestei categorii juridice. Deși nu este reglementată în Codul civil al RM, o compensare cu un mecanism asemănător compensației judiciare este aplicată în practica judiciară dacă este întrunită cel puțin condiția de a fi obligații reciproce.¹ Astfel, propunem de a completa secțiunea a 3-a „Stingerea obligației prin compensare” din capitolul „Stingerea obligațiilor” cu un nou articol sub numărul 659/1, cu denumirea „Compensarea pe cale judiciară”. Prevederile articolului să conțină următoarea redacție: *„Dacă compensarea obligațiilor reciproce este împiedicată de lipsa certitudinii, lichidității și a exigibilității, acestea pot fi stabilite de instanța de judecată.”*

2. excluderea din dispozițiile art. 651, alin. (1) al Codului civil al RM a sintagmei „de aceeași natură” substituind-o cu cuvîntul „omogene”.

A fi creanțe sau obligații de aceeași natură semnifică a fi creanțe sau obligații cu aceeași particularități și similare ca esență. În viziunea noastră, creanțele prin esență, în rare cazuri, pot fi similare și respectiv fiind interpretate într-un asemenea sens, această condiție paralizează aplicarea compensării în majoritatea cazurilor. Condiția dată presupune că raporturile obligaționale ar trebui să aibă aceeași subiecți, același obiect, conținut și același temei de apariție. Din acest punct de vedere, ar fi fost mult mai funcțională compensarea dacă legiuitorul moldav ar fi prevăzut această condiție în sensul *de a avea obiect de aceeași natură sau, mai concret*

¹ Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 01 octombrie 2013 (dosar nr. 2a-2033/13); Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 29 ianuarie 2014 (dosar nr. 2a-245/14), www.csj.md (vizitat 03.02.2014).

spus, de a fi bunuri de același gen și specie, condiție care se poate îngloba în cuvîntul „omogene”.

3. completarea prevederilor alin. (4) al art. 651 al Codului civil al RM, care să prevadă: „Obligația este stinsă din momentul recepționării declarației de compensare de către cealaltă parte. Declarația este nulă dacă este afectată de modalități.”

Momentul stingerii obligației prin compensare potrivit Codului civil al RM (art. 651, art. 659, lit. „a”) este unul retroactiv, adică obligațiile se sting din momentul întrunirii condițiilor compensării. Însă în contextul tendinței contemporane de lichidare a caracterului retroactiv al compensării, în viziunea noastră, *legiuitorul moldav urmează să excludă caracterului retroactiv al compensării și să stipuleze producerea efectului extinctiv al compensării din momentul declarării ei*. Pornind de la Concepția dezvoltării legislației civile a Federației Ruse,² apreciem și propunerile autorilor ruși de excludere a efectului retroactiv al compensării din Codul civil al Federației Ruse. Aceste propuneri urmăresc de a realiza o exactitate juridică în reglementarea actelor juridice comerciale internaționale. Principiile UNIDROIT stipulează aceeași regulă. Considerăm că modalitatea de a stinge obligația din momentul recepționării declarației de compensare prezintă următoarele avantaje:

- contribuie la evitarea litigiilor care pot apărea între părți cu privire la momentul în care s-a stins obligația prin compensare, dat fiind faptul că deseori este anevoios de a constata momentul cînd ambele creanțe au întrunit condițiile compensării, altele decît condiția de a fi creanțe reciproce;

- stingerea obligației din momentul recepționării declarației de compensare asigură stabilitatea situațiilor juridice existente, iar dobînzile și penalitățile acumulate pentru neexecutarea obligației vor putea fi valorificate de fiecare parte;

- dat fiind faptul că compensarea reprezintă un mod voluntar de stingere a obligațiilor, voința compensatorului va fi determinantă și la stabilirea momentului stingerii obligației pe calea compensării. Însă caracterul retroactiv al compensării împiedică părțile de a determina momentul stingerii obligației prin compensare.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a completa actuala redacție a alin. (4) al art. 651 al Codului civil al RM, de altfel într-o redacție asemănătoare cu cea înaintată de Concepția dezvoltării legislației civile a Federației Ruse³ privitor la modificarea art. 410 al Codului civil al Federației Ruse, care să prevadă: „Obligația este stinsă din momentul recepționării declarației de compensare de către cealaltă parte. Declarația este nulă dacă este afectată de modalități.” În această redacție declarația de compensare va produce efecte juridice doar pe viitor.

4. excluderea sintagmei „cu termenul de prescripție expirat” din art. 659 alin. (1) lit. „a” al Codului civil al RM și de a introduce sintagma „în privința cărora poate fi aplicat termenul de prescripție”.

După părerea noastră, într-un sistem de drept în care prescripția extinctivă este aplicată la cererea persoanei în favoarea căreia s-a scurs termenul de prescripție, această regulă trebuie să existe cel puțin tangențial și în raport cu aplicarea prescripției extinctive privind dreptul la compensare. Considerăm că sintagma „cu termenul de prescripție expirat” prevăzută de lit. „a”, alin. (1) al art. 659 al Codului civil al Republicii Moldova constituie o preluare greșită a dispozițiilor art. 232 punct. 1 al Codului civil din 1964. Cele menționate le fundamentăm pe aceea că în Codul civil din 1964 instanța de judecată competentă urma să aplice termenul de prescripție independent de cererea părților (art. 78 al Codului civil din 1964), iar sintagma „cu termenul de prescripție expirat” era proprie acestui mod de aplicare a prescripției, întrucît

² „Концепция развития гражданского Законодательства Российской Федерации” (одобрена решением Совета при Президенте РФ по кодификации и совершенствованию гражданского законодательства от 07.10.2009). http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_95075/ (vizitat 23.06.2014).

³ „Концепция развития гражданского Законодательства Российской Федерации” (одобрена решением Совета при Президенте РФ по кодификации и совершенствованию гражданского законодательства от 07.10.2009). http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_95075/ (vizitat 23.06.2014).

sintagma nu impune existența cererii părții interesate pentru aplicarea prescripției extinctive în privința dreptului la compensare. În acest sens propunem *de lege ferenda* de a modifica prevederile art. 659 alin. (1) lit. „a” al Codului civil al RM prin excluderea sintagmei „cu termenul de prescripție expirat” și de a fi introdusă sintagma „în privința cărora poate fi aplicat termenul de prescripție”.

5. excluderea din alin. (1) al art. 659 al Codului civil al RM a dispozițiilor prevăzute de lit. „c” „privind plata pensiei alimentare” și a lit. „d” „privind întreținerea pe viață”.

Conform dispozițiilor art. 110, lit. „e” al Codului de executare pensiile de întreținere se includ la categoria creanțelor a căror bunuri sînt insesizabile absolut și total. Considerăm că este o greșeală de tehnică legislativă cazul de inadmisibilitate a compensării prevăzut de lit. „c” alin. (1) al art. 659 al Codului civil, „*neadmiterea compensării creanțelor privind plata pensiei alimentare*”. Acest caz se repetă în cel prevăzut de lit. „e” alin. (1) al art. 659 al Codului civil: „*neadmiterea compensării creanțelor dacă obiectul prestației este un bun insesizabil*”. Ultimul caz de inadmisibilitate a compensării este general în raport cu cel prevăzut de lit. „c” alin. (1) al art. 659 al Codului civil. Interdicția de a compensa pensia de întreținere este prevăzută și de art. 107, alin. (1) al Codului familiei al RM. Rezultă că nu este necesar de a fi repetat de două ori în același articol din Codul civil ca și cazuri distincte de inadmisibilitate a compensării (n.a. – în art. 659, alin. 1 al Codului civil).

O greșeală similară de tehnică legislativă este și în privința inadmisibilității compensării creanțelor privind întreținerea pe viață (lit. „d” (1) al art. 659 al Codului civil al RM). Codul civil prevede expres insesizabilitatea creanțelor privind întreținerea pe viață sau lasă la discreția părților de a stipula în contract caracterul insesizabil al unora din ele. De exemplu, în cazul contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, conform art. 839, alin. (3) al Codului civil, creanța de întreținere nu poate fi transmisă unei alte persoane și nici urmărită de creditori, iar în cazul contractului de rentă viageră, potrivit art. 857 al Codului civil, prin contractul de rentă se poate stipula caracterul insesizabil al rentei numai în cazul în care a fost constituită cu titlu gratuit. Astfel, și acest caz de inadmisibilitate a compensării se repetă în cel prevăzut de lit. „e” alin. (1) al art. 659 al Codului civil: „*neadmiterea compensării creanțelor dacă obiectul prestației este un bun insesizabil*”.

Inadvertența respectivă constituie o tautologie juridică, care potrivit art. 19, lit. „h” al Legii privind actele legislative⁴ este interzisă de a fi folosită în textele de lege. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* excluderea din alin. (1) al art. 659 al Codului civil al RM a dispozițiilor prevăzute de lit. „c” „privind plata pensiei alimentare” și a lit. „d” „privind întreținerea pe viață”.

6. excluderea din art. 654 al Codului civil al RM a frazei „să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți prin faptul că nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit” și de a o substitui cu următoarea propoziție: „să achite, după caz, o despăgubire pentru acoperirea cheltuielilor de transport.”;

Inițial remarcăm că în art. 1674 al Codului civil al Republicii Moldova este stipulată categoria prejudiciului cauzat prin faptul că obligația urma a fi executată într-un anumit loc, și anume: plata unei despăgubiri pentru acoperirea cheltuielilor de transport. Însă în Codul civil al RM s-a mers pe calea de a stipula dreptul celeilalte părți de a cere repararea prejudiciului de la solicitantul compensării, pentru că obligația nu va putea fi executată la locul stabilit.

Observăm că în art. 654 al Codului civil al RM este admisă **aplicarea răspunderii contractuale** în cazul în care cealaltă parte nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit. Or, a fi *obligat de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți* în raporturile contractuale înseamnă a fi aplicată răspunderea civilă contractuală. Prin urmare, dacă legea stabilește posibilitatea aplicării răspunderii contractuale, atunci cealaltă parte poate cere de la solicitantul compensării repararea atât a prejudiciului efectiv, cît și a venitului ratat.

⁴ Legea Republicii Moldova privind actele legislative. Nr. 780-XV din 27 decembrie 2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.03.2002, nr. 36-38/210.

În alte ordine de idei, constatăm că în sensul răspunderii contractuale stabilite de art. 654 al Codului civil, actul prin care solicitantul compensării declară compensarea în scopul producerii efectului extinctiv, constituie un fapt ilicit. După cum se menționează în literatura de specialitate, pentru angajarea răspunderii contractuale se cer a fi întrunite următoarele patru condiții: 1) existența unei fapte ilicite, care constă în nerespectarea unei obligații contractuale; 2) existența unui prejudiciu; 3) existența unui raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu; 4) existența vinovăției celui ce a cauzat prejudiciul. Dat fiind faptul că numai în urma înaintării declarației de compensare operează compensarea, iar solicitantul compensării urmează să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți, declarația de compensare în sensul art. 654 al Codului civil constituie faptul ilicit producător de prejudiciu – condiție de angajare a răspunderii contractuale, ceea ce, în viziunea noastră, nu e corect. Declarația de compensare de fiecare dată este făcută față de cealaltă parte în scopul aplicării unui mod simplificat de stingere a obligației fără a acționa ilicit, iar pentru exercitarea acestui drept nu este corect de a fi aplicată răspunderea civilă (contractuală). Solicitantul compensării nu se face vinovat de neexecutarea corespunzătoare a obligației.

Compensarea creanțelor cu locuri de executare diferite nu trebuie să atragă răspunderea contractuală, deoarece acest mod de stingere a obligației nu impune respectarea condițiilor de executare corespunzătoare a obligației. O altă situație este în cazul consemnării (sublinierea ne aparține) ca mod de stingere a obligației. Adevărul este că acest mod de stingere a obligației, spre deosebire de compensare, reprezintă un fel al modului de stingere a obligației prin executare, și dacă debitorul nu a depus bunurile la locul de executare a obligației, este și corect să fie obligat la repararea prejudiciului astfel cauzat. Conform art. 647, alin. (1) al Codului civil, „Debitorul este obligat să depună bunurile la locul executării obligației. Dacă a consemnat bunurile în alt loc, debitorul este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel.”

Din alt punct de vedere, în ipoteza în care cealaltă parte nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit, vor fi suportate doar cheltuielile de transport ori alte cheltuieli ocazionale,⁵ iar anumite alte pierderi patrimoniale pentru o asemenea compensare în realitate nici nu pot exista. Înadins a fost prevăzut în art. 1674 al Codului civil al Quebecului doar posibilitatea de a cere plata unei despăgubiri pentru acoperirea cheltuielilor de transport. Considerăm că în art. 654 al Codului civil al RM, este strecurată o inadvertență prin care este stipulată posibilitatea de a cere repararea prejudiciului pentru faptul că cealaltă parte nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit.

Pornind de la cele menționate mai sus, în vederea înlăturării acestei inadvertențe propunem *de lege ferenda* de a exclude din art. 654 al Codului civil a frazei „să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți prin faptul că nu poate primi executarea sau nu poate executa obligația în locul stabilit” și substituirea ei cu următoarea propoziție: „să achite, după caz, o despăgubire pentru acoperirea cheltuielilor de transport.”

7. eliminarea cuvîntului „cerere” din a doua frază a art. 655 al Codului civil al RM și înlocuirea acestuia cu cuvîntul „declarație”.

Unul din cazurile în care se vor aplica soluțiile alternative stipulate în art. 655 din Codul civil al RM, este atunci cînd solicitantul compensării nu a stipulat creanțele care se compensează în cererea de compensare. Legiuitorul în art. 655 al Codului civil a numit actul de materializare a voinței solicitantului compensării „**cerere de compensare**”. Observăm că legiuitorul a folosit o altă noțiune pentru a materializa voința uneia din părți de a compensa, în locul celei de „declarație” de compensare utilizată în art. 651, alin. (4) al Codului civil. Însă este de menționat că în BGB noțiunea de „*Erklärung*”, care în limba română este tradusă sub noțiunea de „declarație”, persistă în întreg textul reglementărilor privind exercitarea dreptului la compensare (§388), precum și a celui privind compensarea mai multor creanțe (§ 396). Prin urmare, constatăm că în Codul civil al RM, deși reglementările generale privind exercitarea dreptului la compensare (art. 651, alin. 4), precum și a celei privind compensarea mai multor creanțe (art.

⁵ Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Vol. II. Chișinău: Arc, 2006. p. 98. (total 1356 p.);

655), sînt inspirate din BGB, totuși legiuitorul moldav folosește diferit denumirea actului juridic unilateral, și anume: „*declarație*” și „*cerere*”.

Considerăm că în art. 655 al Codului civil al RM noțiunea „*cerere*” de compensare este folosită greșit. Termenii „*declarație*” și „*cerere*” de compensare în Secțiunea a 3-a a Capitolului VII „*Stingerea obligațiilor*” din Codul civil al RM sînt utilizate cu același sens – acte juridice prin care operează compensarea. După părerea noastră, utilizare concomitentă a acestor doi termeni cu același sens constituie o încălcare a regulilor de tehnică legislativă prevăzute în art. 19, lit. „e” al Legii privind actele legislative, care stipulează: „*Terminologia utilizată în actul elaborat este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative și în reglementările legislației comunitare; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia.*” Astfel, soluția noastră este de a exclude termenul „*cerere*” de compensare care nu este potrivit pentru reglementările din întreaga secțiune a stingerii obligației prin compensare, iar cel corect e „*declarație*” de compensare. Prin definiție, cuvîntul „*cerere*” este mai puțin apropiat actului juridic prin care operează compensarea, dat fiind faptul că reprezintă doar o simplă solicitare. Pe cînd „*declarația*” are un sens mai amplu, a cărei esență și caracteristică actului de operare a compensării. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* de a fi exclus cuvîntul „*cerere*” din a doua frază a art. 655 al Codului civil al RM și înlocuirea acestuia cu „*declarație*”.

8. excluderea din art. 656, alin. (1) al Codului civil a sintagmei „dacă scadența nu este indicată”.

Sintagmele „*scadența nu este indicată*” și „*executarea poate fi cerută oricînd*” sînt preluate din art. 231 al Codului civil din 1964, dar în felul redacției expuse în art. 656 al Codului civil al RM acestea sînt improprii reglementărilor privind termenul executării obligațiilor în noul Cod civil al RM, (art. 575). În conformitate cu prevederile art. 575 alin. (1) al noului Cod civil al RM, *dreptul creditorului de a pretinde oricînd executarea obligației* poate fi exercitat atît în situația cînd termenul de executare a obligației nu este determinat, cît și în alte cazuri cînd termenul de executare a obligației nu rezultă din natura acesteia. Prin urmare, sintagma „*scadența nu este indicată*” din art. 656, alin. (1) al noului Cod civil al RM reprezintă o situație în care poate fi exercitat dreptul creditorului de a pretinde oricînd executarea obligației. După părerea noastră, este inutilă utilizarea acestei sintagme în art. 656, alin. (1) al Codului civil al RM, dat fiind faptul că sintagma „*executarea poate fi cerută oricînd*” include o asemenea situație, adică se dublează. Astfel, propunem *de lege ferenda* excluderea din art. 656, alin. (1) al Codului civil a sintagmei „*dacă scadența nu este indicată*”.

9. excluderea din art. 544, alin. (1) al Codului civil a cuvîntului „executat” și înlocuirea lui cu cuvîntul „satisfăcut”. De asemenea, propunem excluderea cuvîntului „executării” din denumirea art. 544 al Codului civil al RM și înlocuirea lui cu cuvîntul „satisfacerii”.

În cazul modului de stingere a obligației prin executare, legiuitorul moldav a stipulat în art. 544 al Codului civil al RM expres o normă juridică privind dreptul debitorului solidar de a înainta o acțiune în regres față de ceilalți codebitori solidari. Potrivit art. 544, alin. (1) al Codului civil, „*debitorul solidar care a executat obligația are dreptul să intenteze o acțiune de regres împotriva celorlalți debitori solidari pentru părțile acestora din obligație*”. Deși codebitorul solidar compensator nu îndeplinește acte de executare pentru a stinge întreaga obligație a codebitorilor solidari, acesta pierde un avantaj patrimonial pe care îl putea realiza în lipsa compensării. Pornind de la opinia existentă în literatura de specialitate că modul de stingere a obligației prin compensare „[...] îndeplinește o funcție similară, avînd același efect extinctiv al obligației ” ca și executarea obligației, este corect ca acțiunea în regres al codebitorului compensator să fie admisă împotriva celorlalți codebitori. Prin urmare, prevederile art. 544, alin.

Totuși, este oportun ca legiuitorul moldav să utilizeze în art. 544, alin. (1) al Codului civil al RM, termenul cel mai adecvat care să cuprindă atât efectul extinctiv al executării, cât și cel al compensării obligațiilor. Ne referim în concret la cuvântul „satisfacere” a obligației. Acest termen include efectul extinctiv al executării și al compensării obligațiilor. Prin urmare, propunem excluderea din art. 544, alin. (1) al Codului civil al RM a cuvântului „executat” cu înlocuirea de cuvântul „satisfăcut”. De asemenea, propunem excluderea din denumirea art. 544 al Codului civil al RM a cuvântului „executării” cu înlocuirea de cuvântul „satisfacerii”.

Cu deosebit respect Alexandru Prisac

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'A. Prisac', is written over a horizontal line.

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul Prisac Alexandru, declar pe propria răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat sînt rezultatele propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Prisac Alexandru

Semnătura

29 decembrie 2015

CV-ul AUTORULUI

Nume, prenume: Prisac Alexandru

Data și locul nașterii: 11.04.1984, s. Antonești, r. Ștefan-Vodă, Republica Moldova.

Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

- licențiat în drept (2005-2009) – Facultatea de drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova;
- studii de masterat (2009-2011) – Facultatea de drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova;
- studii postuniversitare de doctorat (2011 – prezent) – Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei.

Activitate profesională:

- 2009 – prezent, lector universitar;
- 2010 – 2014, membru al Consiliului de experți pe lângă Comisia Națională a Pieței Financiare;
- 2010 – prezent, avocat în cadrul Cabinetului Avocatului „Alexandru Prisac”.

Domeniile de interes științific: drept civil, drept procesual civil, executare silită în materie civilă, CEDO.

Participări la foruri științifice:

1. Prisac Al. Accepțiunile compensării în sistemul de drept continental. În: Promovarea drepturilor omului și securității umanitare prin prisma integrării europene (Parteneriatul Estic). Materialul conf. științifice internaționale. Chișinău, Universitatea de Studii Europene din Moldova, 2013. p. 80-87.
2. Prisac Al. Certificarea stingerii obligațiilor prin executare. În: Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective. Materialele conf. jubiliare internaționale. Chișinău, USM, 2014. p. 207-215.
3. Prisac Al. Conceptul și natura juridică a compensării în dreptul roman, francez și român. În: Tinerii Politicieni, Juriști, Economiști, Jurnaliști, Artiști, Filolorgi...vis-a-vis de

extinderea Uniunii Europene. Materialele conf. internaționale. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, 2013, p.122-134.

4. Prisac Al. Definirea efectului extinctiv al compensării. În: Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы. Международная научно-практическая конференция. Кишинев, 2013, p.148 -151.
5. Prisac Al. Delimitarea tipurilor compensării în dreptul civil. În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Teze ale Conferinței Științifice Internaționale a doctoranzilor. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, 2014, p. 134.
6. Prisac Al. Compensarea creanțelor publice în temeiul prevederilor Codului civil al Republicii Moldova: În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2015, p. 243-248.
7. Prisac Al. Inadmisibilitatea compensării creanțelor cu termenul de prescripție extinctivă expirat. În: Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană. Materialele conf. internaționale. Chișinău: Universitatea „Constantin Stere”, 2015, p. 483-485.

Lucrări științifice și științifice-metodice publicate: 16 lucrări științifice publicate dintre care un manual.

Cunoașterea limbilor:

- excelent: limba română, limba rusă, limba engleză;
- bine: limba franceză, limba ucraineană.

Date de contact de serviciu:

- **adresă:** or. Chișinău, str. Iablochkin 2/1;
- **telefon:** 069987162;
- **email:** alexandruprisac@yahoo.com